

Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје

Правен Факултет “Јустинијан Први“

СОВРЕМЕНИТЕ ТЕНДЕНЦИИ ВО ПРЕВЕНИРАЊЕТО И СПРЕЧУВАЊЕТО

ПЕРЕЊЕ ПАРИ

- докторска дисертација -

Кандидат:

м-р Ирина Штерјева Шапчевски

Ментор:

проф. д-р Никола Тупанчески

Скопје, 2021

Содржина:

ВОВЕД	6
А. Предмет и цел на дисертацијата	9
Б. Хипотетичка рамка	10
В. Методолошки пристап	11
 ПРВ ДЕЛ – ГЕНЕЗА И ЕТИОЛОГИЈА	13
1. Зачеток и феноменологија	13
2. Етиологија на организиранот криминал, компаративен сврт	18
2.1. Европа	18
2.2. Северна Америка	21
2.2.1. Европски организиран криминал во САД – Коза Ностра	21
2.2.2. Руски организиран криминал во САД	23
2.2.3. Кинески организиран криминал во САД	24
2.2.4. Мексиканските картели за дрога	25
2.3. Азија	26
3. Перење пари и финансирање тероризам	28
3.1. Перење пари	30
3.1.1. Фази и методи на перење пари	30
3.1.2. Техники на перење пари кај правни лица	33
3.1.3. Техники на перење пари кај физичките лица	38
3.1.4. Професионални перачи на пари	41
3.2. Финансирање тероризам	43
3.2.1. Видови на терористичко финансирање	45
3.3. Перење пари во Република Северна Македонија – анализа на состојбата	47
3.3.1. Сивата економија и финансиските импликации	47
 ВТОР ДЕЛ - МЕЃУНАРОДЕН КОНТЕКСТ	58
4. Анализа на меѓународни документи	58
4.1. Конвенции на Обединетите Нации	58
4.1.1. Виенската конвенција против незаконит промет со опојни дроги и супстанции	58
4.1.2. Палермо Конвенција на Обединетите нации против транснационален организиран криминал и протоколите	64
4.1.3. Конвенција на ОН за сузбивање на финансирање тероризам	70
4.2. Конвенции на Совет на ЕУ	70
4.2.1. Стразбуршка конвенција за перење, тргување, привремена конфискација и конфискација на приходи стекнати со казнено дело	71
4.2.2. Варшавска Конвенција за перење пари, откривање, заплена и конфискација на имотна корист прибавена со кривично дело и за финансирање тероризам	74
4.3. Директиви на Европската Унија	75
4.3.1. Директива 91/308 /СЕЗ за спречување на употреба на финансиски инструменти системи со цел перење пари	76
4.3.2. Директива 2001/97 / СЕ за изменување и дополнување на Директивата 91/308 / СЕЗ	76
4.3.3. Директива 2005/60 / СЕ за спречување на употреба на финансискиот систем заради перење пари и финансирање на тероризам	78
4.3.4. Директива 2006/70 на Европската Комисија со која се утврдуваат мерките за спроведување на Директивата 2005/60 / СЕ	79

4.3.5. Директива на ЕУ 2015/849 на Европскиот Парламент и на Советот на ЕУ за спречување на употреба на финансискиот систем заради перење пари или финансирање на тероризам	79
4.3.6. Директива на ЕУ 2018/843 на Европскиот Парламент и на Советот на ЕУ за спречување на употреба на финансиски систем за целите на перење пари или финансирање на тероризам	80
4.3.7. Директива на ЕУ 2018/1673 на Европскиот Парламент и на Советот на ЕУ за борба против перење пари преку казнено право	81
4.4. ФАТФ Препораки	81
4.5. ЕГМОНТ Групата	85
4.6. Комитет на експерти за евалуација на мерките за спречување перење пари и финансирање на тероризам - MONEYVAL.....	88
4.7. Единици за финансиско разузнавање.....	90
4.7.1. Поим и етиологија	90
4.7.2. Видови на единици за финансиско разузнавање.....	93
4.7.3. Независност, автономија и одговорност на единицата за финансиско разузнавање	95
4.7.4.Компаративен преглед на модели на единици на финансиско разузнавање	96
4.7.5.Анализа и согледеувања.....	99
4.8. Компаративен преглед на законодавни модели	103
4.8.1. Соединетите Американски Држави	103
4.8.2. Велика Британија	107
4.8.3. Русија	108
4.8.4. Србија.....	111
4.8.5. Италија.....	120
4.8.6. Австрија.....	121
4.8.7. Франција	122
4.8.8. Германија.....	123

ТРЕТ ДЕЛ - СОВРЕМЕНИ ГЛОБАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ.....	125
1. Поим за глобализација	125
2. Финансиски технологии и новата ера	130
2.1. Платните системи и општествените импликации од информациското општество	134
2.2. Криптовалутите и крипто-пари.....	139

ЧЕТВРТ ДЕЛ –ДИГИТАЛНАТА ЕРА И ОПШТЕСТВЕНИОТ ОДГОВОР	150
1. Новиот фронт за борба против перење пари и современата општествена реакција.....	150

ПЕТТИ ДЕЛ- РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА – ОСВРТ И АНАЛИЗА	155
1.Легислативна рамка	155
1.1. Кривичен законик – анализа на инкриминација	155
1.2. Закон за спречување перење пари и финансирање тероризам	166
1.3 Закон за банките.....	172
1.4. Закон за девизно работење.....	174
1.5. Закон за платен промет	176
1.6. Закон за Народната банка	179
2. Институционална рамка	181
2.1.Управата за финансиско разузнавање и меѓународната соработка со другите земји.....	182
2.2. Народна Банка на Република Северна Македонија	187

3. Студија на случај	192
4. Предикативното дело -услов или олеснување?	201
12.Заклучоци и предлози.....	207

Користена литература:..	218
-------------------------------	-----

ВОВЕД

Општествениот поредок подразбира систем, правила за поведение кое членовите на тоа општество треба да ги почитуваат. Човековиот **ефектуализам**¹ го означува општиот прагматски дух на нашето време кој не се интересира за крајните цели и се помалку е засегнат од моралните и хуманистичките импликации на своите постапки. Најтешките повреди на општествените правила за поведение во досега познатите класни општествено-економски формации отсекогаш биле составен дел на еден систем од норми што се нарекува кривично (или казнено) право, кое претставува неопходен двигател во едно општествено уредување

Со зборовите на професорот Марјановиќ, кривичното право како наука, односно науката за кривичното право, е наука за објективната смисла на позитивното кривично право што има задача системски да ја излага и да ја толкува оваа правна регулатива, откривајќи ја нејзината смисла и социјална намена. Ова пак, е нужно за да се постават цврсти темели на една воедначена и справедлива јудикатура на која ќе и бидат туѓи произволноста и самоволието во практичната примена на кривичните закони.

Ваквото прецизно и концизно поимање на науката за кривичното право не исправува пред предизвикот за критичко размислување и жива казненоправна амбиција за разбирање на новото време. Модерната кривично правна теорија ќе рече дека, казненото право е систем и збиен поим за сите правни норми кои со мерки на принуда ја обезбедуваат заштитата на определени односи во општеството. Кривичното право, како такво, има незаменлива социо-економска функција. Заштитените социо-економски вредности кои ги штити кривичното право се елементарните социјално-етички вредности, поставени од владејачката класа и нејзините витални интереси, односно - ефикасноста на едно општество недвосмислено ќе произлезе од правичноста на неговата владејачка структура и вредностите кои произлегуваат од таквото владеење.

Проблемот со перењето пари е особено изразен во земјите во транзиција меѓу кои се вбројува и Република Северна Македонија. Со оглед на тоа што во Република Северна

¹ Марјановиќ., Кривично право-Општ дел, Студентски збор, 1988, Скопје, стр.31;

Македонија работењето на пазарот се уште главно, се одвива преку плаќање во готовина, повеќето од незаконските дејства се одвиваат надвор од финансискиот систем, така што на институциите за откривање и за гонење криминал им е отежната работата, особено ако се земе предвид дека истрагите за перење пари и во високоразвиените земји траат со години.

Неодамна се соочивме со фрапантни податоци за перење пари на Европско тло. Во 2018 година во Естонија, 300 милијарди евра со советско и руско потекло „поминаа“ низ филијалата на најголемата банка во Естонија – Данска Банка. Истата година во септември се донесе пресудата против холандската банка “ИНГ”, која беше казнета на износ од 775 милиони евра во глоби откако дозволи систематско прекршување на Холандскиот закон за спречување перење пари и финансирање тероризам. Со ваквите случувања, „перењето пари“ го доби заслуженото внимание, а овие суми продолжуваат експоненцијално да растат и на новите виртуелни фронтови.

Овие случувања го зголемија притисокот врз Европската Комисија да ја ажурира својата политика и истата да ја направи респонзивна на современите закани. Регулаторниот одговор на Европската Унија пристигна во јули 2018 година, кога Европската комисија ја донесе петтата Директива за спречување перење пари. Несомнено, мигрантската криза и серијата разорни терористички напади кои ја потресоа Европа, дополнително покренаа сериозни прашања за финансирањето на тероризмот и повторно ја потврдија потребата од политички и правни реформи.

Економската криза која надвиснува над Европа и светот воопшто, правната несигурност и интересот за брз профит сега повеќе од било кога се присутни во светот. Како и во секоја глобална економска криза, оваа пандемија го прави златото најлукративна и пред се, најсигурна инвестиција. Но масовното инвестирање во златото како благороден метал е лош показател. Дотолку повеќе, порастот на цените на скапоцените метали е сигурен сигнал дека инвеститорите бараат „безбеден“ облог – во отсуство на друга сигурна инвестиција. Иако пазарот на капитал се враќа на ниво од околу 80% од состојбата во која беше пред-COVID, каматните стапки продолжуваат да бидат ниски и има многу неизвесности во економијата глобално, што пак, придонесува кон раст на инфлацијата. Професорот Кахраман од Оксфорд, пак, тврди дека

потрошувачите не трошат, ги чуваат своите пари и не ги инвестираат во економијата, што може да донесе и до дефлација (состојба во која цените на мало почнуваат да паѓаат, куповната сила на парите се зголемува и врз основа на тоа се зголемува интервалутната вредност на домашната валута а се намалува девизниот курс на домашната валута, производството се намалува и невработеноста рате).

Перењето на пари и финансирањето на тероризмот се финансиски криминалитети со застрашувачки економски ефекти кои можат да ја загорзат стабилноста на финансискиот сектор на земјата и нејзината надворешна стабилност, интегритетот на пазарите и воопшто глобалната финансиска клима. Борбата против овие девијантни појави не е само морален императив туку и базична економска потреба за функционирањето на економските системи. Перењето пари е сложен и слоевит процес. Етимолошки гледано, се работи за генеричен термин кој се користи за да се опише процесот со кој криминалците ја прикриваат првобитната сопственост и контролата врз приносите од криминалното однесување со тоа што изгледа дека таквите приходи се добиени од легитимен извор. Иако криминалните пари можат успешно да се „перат“ без помош на финансискиот сектор, реалноста е дека стотици милијарди долари од криминално изведени пари се пренесуваат преку финансиски институции, на годишно ниво. Самата природа на услугите и производите понудени од страна на индустријата за финансиски услуги (управување, контролирање и поседување на пари и имот што им припаѓа на другите) укажува кон фактот дека таа е подложна на злоупотреби.

Постојат бројни теоретски дефиниции за ова кривично дело, вклучувајќи ги националните и супранационалните прописи. Овие дефиниции главно се разликуваат во однос на начинот на кои нелегалните средства се „испрани“ со цел да се прикријат нелегалните активности преку кои е дојдено до нив, но со единствена цел овие средства да се пуштат во легалниот промет. Постои широк консензус дека директната примена на нелегалните средства би придонела кон лесно откривање на изворот, па оттаму, сите дефиниции се согласни дека – перењето на пари всушност претставува трансформација на нелегални средства и нивна конверзија од потенцијална купувачка моќ во ефективна.

А. Предмет и цел на дисертацијата

Предмет на разработка на оваа докторска дисертација се случувањата и промените кои неминовно и континуирано придонесуваат кон целосна трансформација на банкарскиот систем и финансиските субјекти какви што ги познаваме. Овие промени ќе ја предизвикаат академиската јавност и ќе постават нови регулаторни прашања кои пред сè ќе подразбираат суштинско разбирање на глобалните економски правци и предизвици. Перењето пари е девијантно и лукративно кривично делување, длабоко втемелено во системите на едно општество и секогаш авангардно во дејствијата на извршување. Оваа теза ќе настојува да ги образложи и опфати новите облици на перење пари и ќе постави прашања за соодветна регулација, што сама по себе ќе ја предизвика постоечката казненоправна мисла и материјалното казнено право. Казненоправната рамка за ова кривично дело на меѓународен план има тенденција за прецизирање на предикативните дејствија и оваа теза ќе расправа дека таксативното набројување на предикативни дејствија всушност е замка за регулаторот и лимит кој лесно ќе биде надигран од „перачите на пари“ во новото дигитално опкружување.

Дисертацијата ја разгледува новата директива на Европската Унија и нејзините импликации, која ја отвора вратата за секоја компанија заинтересирана за учество во платниот промет. Но, финансиската индустрија *ad integrum* е подложна на безбедносни закани кои се движат од злоупотреба на податоци до големи измами и кражби. За банките, Директивата на Европската Унија за платежни услуги и платни системи (PSD2) претставува значителен економски предизвик од повеќе аспекти. Според извештајот на Светскиот економски форум, вештачката интелигенција (ВИ) треба да стане централна за структурата на институциите и тоа целосно ќе го трансформира финансискиот пејсаж што го познаваме. Новата дигитална ера ќе ги зголеми човечките таленти и технологија за да даде оптимални перформанси а предмет на оваа дисертација се токму новите предизвици кои ќе се појават во сферата на перење пари.

Б. Хипотетичка рамка

Релевантните и ажурирани емпириски податоци за нормативната регулација, како и општествената реалност во која живееме, се од клучно значење за разбирањето на уникатните карактеристики на феноменот перење пари. Перењето пари има социолошка казненоправна позадина. Се работи за криминалитет кој е исклучиво општествено и економски детерминиран и кој брзо се менува условен од општествениот прогрес и неговите осцилации. Поради тие причини, ќе бидат поставени и тествани одредени хипотези што произлегуваат од концептуалната основа на дисертацијата.

Главната хипотеза поаѓа од фактот дека предизвикот за казненоправната мисла и регулаторниот пристап при утврдување на нормативна рамка која ќе се издигне наспорти овој казненоправен феномен, е токму преку прифаќање на дигитализацијата на животот *in integrum*. Оттргнување од стигмата околу вештачката интелигенција и финансиските импликации на дигитализацијата ќе донесат до иновативни казненоправни пристапи и во регулацијата на новите форми на криминалитет во делот на перењето пари и спречување финансирање тероризам.

Од вака поставената главна хипотеза, произлегуваат следните посебни хипотези:

1. Казненоправната рамка по својата природа е *ex post facto* регулација. Законот е секогаш реакција на општествените случувања и затоа честопати претставува пречка за брз револуционерен општествен напредок.
2. Перењето пари наоѓа место во новата дигитална ера и поставува поголеми предизвици од било кога.

В. Методолошки пристап

При изработка на докторската дисертација се применети соодветни основни и посебно – научно истражувачки методи. Претежно се користи теоретскиот и емпирискиот пристап.

Покрај тоа, во истражувањето на предметот на дисертацијата се користени и општите научни методи, нормативниот метод, компаративниот метод, статистичкиот метод, аналитичко синтетичкиот метод, логично заклучување и други. Иако, истражувањето се одвива на повеќе нивоа, примарен метод е анализа на содржината, преку кој се доаѓа до сознанија што ја потврдуваат основната хипотеза.

Нормативниот метод ќе се користи за анализа на домашните и меѓународните правни норми со кои се регулира феноменот перење пари и финансирање тероризам и синтетизирање на предизвиците кои ги носи дел од таа регулација.

Преку користењето на компаративниот метод, ќе се опсервираат искуствата на повеќе држави во сузбивање на овој криминалитет како и компарација на модели и системи на единиците за финансиско разузнавање.

Синтетичкиот метод ќе се користи за извлекување на конкретни заклучоци од направените анализи.

Дедукција ќе се примени со цел да се дојде до нова интерпретација на фактите, односно до нови конкретни сознанија и ставови кои се чинат применливи во подрачјето на казненото право. Индукцијата ќе се употреби за да се утврдат општи заклучоци, преку поединечни анализи и опсервации.

Во рамките на емпирискиот пристап ќе се користат метод на анализа на содржина, и метод на анализа на случај (case study).

Методот на анализа на содржина ќе се примени при анализа на сите податоци што се содржани во издадени трудови на поединци, односно во истражувања за перење пари и финансирање тероризам, како и на содржината на нормативни акти, пресуди и други списи донесени од страна на државите. Овој метод ќе најде примена и во истражување на новите дигитални аспекти од овој криминалитет кои се предмет на разработка во овој труд.

Методот на анализа на случај (case study), подразбира анализирање на случаи и податоци за практичната примена на предметот на истражување.

ПРВ ДЕЛ – ГЕНЕЗА И ЕТИОЛОГИЈА

1. ЗАЧЕТОК И ФЕНОМЕНОЛОГИЈА

Ако ја разгледуваме генезата на било кој казнено-правен феномен, треба пред ум да ја имаме психолошката позадина на сторителот на било која инкриминација. Имено, дејствијата на секој поединец зависат од поставена цел која го раѓа мотивот за одредено сторување или пропуштање. Ова пак, подразбира постоење мотив за таквото сторување или пропуштање кој може да биде директен причинител за дејствието на извршување. Доколку не постои мотив не би можела да постои свесноста при дејствувањето, кое пак истовремено е поттикнато од основните човекови потреби, чувства или наклонетости, кои субјективно се оценети од страна на конкретната индивидуа како важни вредности нужно поврзани со предизвикана болка или задоволство. Овие вредности се потковани од повеќе фактори, како културно-општествена средина и лични карактерни предиспозиции на поединецот.²

Кривичното право верно ја следи цивилизациската еволуција на човештвото и општеството. Механизмот на казненото право, во целиот овој период претрпе значајна хуманизација, како суштествен и неопходен чекор на општествен развој. Механизмот, неспорно, е реакционен. Казната, како суштински елемент на казненото право, го задржува својот социјално-етички елемент, отсликувајќи, несомнено еден цел општествен и културен живот на едно време. Впрочем, во основата на секој казнено правен систем, е отсликана човечката општествена самоодржливост. Ретрибуција за стореното.

Преткласното општество, кое во својот облик било еден вид на племенско заедништво, функционирало на принцип на солидарност и казнувањето за одредено штетно дело, кое најчесто било кон надворешни поединци кои нанеле одредена штета на член на заедницата. Кон сопствените членови немале систем на казнување, заради истата онаа солидарност на живеењето на која го основале својот систем на функционирање.

² Сулејманов З., Едиција: Организиран Криминал, , Скопје, 2002, стр. 12 и натаму;

Во Стариот и Средниот век, развитокот ќе ја етаблира репресијата како услов и механизам за јакнење на државата, а сопственоста се повеќе започнува да преминува од приватни во државни раце. Ова е видлива тенденција во овој период и покрај тоа што докрај не е воспоставено ваквото преземање на приватната сопственост од страна на државата. Репресијата, сепак, зема таков замав што проникна со брутално казнено право, бестијални казни со сакатење на човеково тело и сурово извршување на смртни казни. Сепак, треба да се напомене и дека овој период е време на многу малку закони а многу арбитрерност и своеволие. Извор на право од овој период е обичајното право.

Првите просветителски и академски чекори кои ќе засветат во мракот на казнено правната наука, се имињата на Русо, Волтер и Монтескје, како и Бекарија. Овие имиња се носители на таканаречената „Ера на Просветителството“.

Идејата за „општествениот договор“ на Русо, е меѓудругото и основа за создавање на нов вид казнено-правна теорија со политичка и општествена корелација.

Значајни во овој контекст, се и идеите на Монтеские и Бекарија, неминовно меѓусебно поврзани, со силен хуманистички елемент во својата суштина. Идеите на Монтеские за нужноста од поделба на власта, за спречување на злосторствата наспроти нивно нивно казнување, подигнување на моралот наместо страдањата, етаблирање на општествена сигурност, степенување на казната според тежината на делата, идејата дека казнувањето на религиозните престапи е штетно, како и отфрлување на тортура и смртната казна, го прават овој познат француски судија и политички филозоф еден од најетаблираните правни мислители на сите времиња. Неговите идеи се основи за денешната демократија.

Бекарија, големиот италијански правник, криминолог и филозофски мислител, ќе ги постави основите за начелото на законитост, начелото на еднаквост пред законот, начелото на правна сигурност (дека судијата нема право да го толкува законот, туку само да го применува), како и идеите за сразмерност на казната и целта на казнувањето. Авангардната идеја на Бекарија дека „најголемиот впечаток врз човековата душа не го прави строгоста на казната, туку нејзиното траење“, односно дека „самото постоење на казната, доживотна робија наместо смртна казна, содржи се што е нужно за да го одврати злосторникот од

злосторство“. Конечно, оваа мисла на Бекарија ќе продолжи да одсвонува со векови - „подобро е да се спречуваат злосторствата отколку да се казнуваат.“³

Целокупниот теоретски дискурс конкретно околу концептот на организираниот криминал се појавува во САД, додека Европа ја буди правната свест околу оваа тематика десет години подоцна, започнувајќи со Германија. Сепак, фактички, организираниот криминалитет ги наоѓа своите корени нешто поодамна во човековата историја. Ако ги земеме предвид организираниите криминални групи кои ги напаѓале големите градови уште во времето на 17от век, или пак симптоматичните активности на благородниците кои профитирале од сомнителни криминални активности уште во тоа време, ќе најдеме големи сличности со денешните бизнисмени и политичари кои ги полнат своите off-shore банкарски сметки со шест-цифрени профити. Пиратите и бандитите од XIV и XV век ги имаат карактеристиките на организирани криминални групи. Тие имале за цел стекнување профит преку насилство и вандализам, притоа почитувајќи свој посебен код на однесување и свои посебни закони. Барбарите, Готите, Турците и Монголците вршеле дејствија со слични карактеристики, при што е лесно да се заклучи дека се предци на ваквото криминално општествено делување, додека веќе во XX-от век, на голема врата влезе Сицилијанската мафија, попозната како Коза Ностра, која ги однесе ваквите криминални дејствија на сосема повисоко ниво.

Општеството како фактор, секогаш има соодговорност при создавање на ваквите извртени вредности, најчесто преку предизвикување страв или безнадежност кај своите граѓани. Статистиките и криминолошките истражувања досега покажуваат дека невработеноста и ниските плати, моралното и политичко пропаѓање на земјата, неможноста да се оствари смислата на животот па дури и основната егзистенција во општеството, општествената дезорганизација која ги поттикнува емотивните кризи кај поединецот, културно-етничките конфликти меѓу населението, брзите промени во општествениот систем и така натаму, се дел од оние импакт фактори кои ја обележуваат психата кај поединците. Сите овие аномалии во општеството се оние кои ја раѓаат безнадежноста и стравот во психата на човекот и создава перверзни вредности и погледи кон светот. Оттука,

³ Cesar Beccaria, *O zlociniah I kaznah*, Shilovich, Zagreb, 1889;

очајната индивидуа се свртува кон криминални дејствија со цел да ја манифестира и пласира својата агонија и незадоволство преку деструктивно однесување кон други. Корените на криминалитетот лежат во карактерот на општествено-економската структура и оттуѓеноста на човекот, но она што останува да одсвонува се нерешените прашања за супресијата на овој криминал. Супресијата е се посложена и потешко достижна поради комплексноста и разгранетоста на облиците на овој криминал и неговите нови појавни облици. Застрашувачка е помислата дека транснационалниот криминалитет со сите негови „Хидрови глави“, е вистинско општествено чудовиште.

Како заклучок од овие многубројни фактори и историски записи е една иста карактеристика која се провлекува како зачетен симптом на нивната појава, а тоа е слабоста во функционирањето на правната држава. Оваа слабост потекнува од извртените идеологии и превласта на политиката над правото во еден поредок, односно недоволното почитување на идеолошките принципи на законитост и правда. Новата економска аристократија и општествените промени при трансформација на економската сфера како и монополизмот, го земаа својот замав и го однесоа овој криминален „бизнис“ од локален/национален во транснационален па дури и глобален.

Перењето пари како суштествен чекор и неминовен *actus reus* на организираниите криминални групи, односно затскривањето на пари или средства од државата, од конфискација или оданочување, е неминовно испреплетено со историјата на трговијата и банкарството. Оваа активност за првпат започнува пред неколку илјади години, а во литературата сретнуваме примери и за трговци кои 2000 години пред нашата ера криеле богатство од своите владетели и ќе го инвестираат во други трговски бизниси во далечни провинции.

На овој начин всушност се зародува и културата на оф-шор индустријата. Сепак, принципите и начините на перење пари низ вековите се менуваат. Пред неколку илјадници години, парите и вредностите кои биле предмет на прикривање, не претставувале иста работа. Златото останува до ден денес едно од главните средства за држење на пари. Во САД, забраната и ограничувањето на коцкањето создадоа огромна сума на нелегални пари кои отидоа во рацете на луѓе спремни да се борат против ембаргото. Ова придонесе и кон

значајно зголемување на финансискиот криминал, бидејќи постоеше огромна сума на нелегални пари добиени од нелегални активности, што за првпат ја пројави потребата за нивно „перење“, а „перењето пари“ го претвори во лукративен бизнис. Криминалците потоа се придвижија кон нелегални бизниси кои носеа поголем профит, како трговија со дрога. Овие криминални групи почнаа да отвораат адвокатски фирми, сметководствени бироа, купуваа банки, потплаќаа влади и нивната моќ експоненцијално растеше со растот на нивниот нелегален приход.

Во последните 30 години, банкарските правила значително се зајакнаа и го затегнаа обрачот околу финансискиот криминал. Меѓународните напори уредија униформирани документи правила и препораки за постапување на финансиските институции и банките, меѓусебната соработка се зајакна и се засили евидентирањето и известувањето на сомнителни трансакции.

Сепак, додека оваа „борба“ траеше, во светот на перење пари и финансирање тероризам се отворија нови фронтови, дигитални и виртуелни валути кои целосно ја променија сликата.

Крипто-валутите се поделени во две главни категории: централизирани и децентрализирани. Децентрализираните виртуелни валути или крипто-валутите се дистрибуирани со отворен код, математички базиран виртуелен сервер и истите немаат централизирано административно тело за следење и надзор. Ова значи дека овој програмерски код е отворен за сите да го користат, по принципот open code-open source, а серверот е виртуелен и работи на принцип на математички алгоритам. Заради ваквата нивна природа, овие децентрализирани крипто валути се оние кои се користат за перење пари и финансирање тероризам. Општо земено, криптовекциите користат криптографски принципи при воспоставување на тн. „леџер“ технологија која обезбедува сигурност и интегритет на финансиските трансакции, кој обезбедува одредена сигурност во работата со овие „слободни“ крипто валути. По лансирањето на Биткоинот во 2009 година, почнаа да циркулираат многу виртуелни валути базирани на истиот блокчеин систем, кој пак претставува поврзано запишување на извршени трансакции на повеќе компјутери, меѓусебно поврзани, peer-to –peer систем. Фактички, ваквата ДЛТ технологија користи

само-одржлив систем за валидирање трансакции, преку јавна хронолошка евиденција каде трансакциите можат да се следат и меѓусебно да се поврзат.⁴

2. ЕТИОЛОГИЈА НА ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ, КОМПАРАТИВЕН ОСВРТ

2.1.Европа

Во Европа, концептот „организиран криминал“, се наметнува по американско влијание и вкупната слика за зачетоците на дефинирање на овој криминалитет е контрадикторна заради фактичките разлики и културните разлики при неговата перцепција и концептуализација. Концептуалната историја на овој криминалитет во Европа ги наоѓаат своите зачетоци уште во Римската Империја. Почетоците на дискурсот за овој криминалитет во Европа се евидентираат околу 1970-те, Американската опсесија со „Коза Ностра“, наишла на интерес кај набљудувачите во Европа кои барале слични криминални формации на своето тло. Истражувачите во Европа во овој период покажуваат една ноншалантна незаинтересираност за ваквиот феномен, што дури постоела генерална согласност дека такви криминални синдикати не постоеле на Европско тло. Тие својот фокус го ставиле на предаторскиот криминал како поитна опасност. Според Мек и Кернер (1975 година)⁵, постојат два тренда на криминални активности во овој период во Европа. Едниот тренд започнал од традиционалните предаторски криминали кон нивно претворање во бизнис криминали, а другиот тренд е ослабувањето на традиционално локализирано подземно милје и појавата на една поанонимна мрежа на поединци со различни општествени и географски позадини кои формирале привремени тимови за вршење

⁴ Peter D. DeVries: An Analysis of Cryptocurrency, Bitcoin, and the Future, International Journal of Business Management and Commerce, Vol.1, No.2, 2016;

⁵ John A. Mack, Hans-Jürgen Kerner.: The crime industry, Farnborough, Hants. : Saxon House ; Lexington, Mass. : Lexington Books, 1975;

криминални дејствија за профит. Се нагласува притоа, дека ваквата колективна мрежа не била од хиерархиски тип и немала никаква колективна организација со еден човек на чело.⁶

Ваквите трендови, според своевременните европски мислители и истражувачи, укажувале кон општествена аномалија, наспроти сериозен сигнал за идна ера на гангстерско владеење во Европа. Податоците кои се најрелевантни од тоа време, произлегуваат од студија направена од Совет на Европа во 1970 година, спроведена во Западна Германија, а која може да се земе како индикатор за состојбите на европското тло во овој период. Според оваа студија, германското подземје било карактеризирано како есенцијално лабав систем од разни криминални сојузи. Во понатамошниот период ниту една од постоечките групи не се развиле во поголема единица ниту пак имала концентрација на моќ која имала форма на заштитен монопол во стилот на мафијата. Преовладувачки принцип бил оној на мирољубиво заемно постоење, со извесни исклучоци од ова правило.

Голема смена во ваквата лежерна перцепција на организираниот криминал во Европа се забележува во доцните 1980-ти години. Растечката миграција во Западна Европа, длабоките промени по падот на Железната Завеса и останатите крупни политички импликации придонеле меѓудругото и кон засилување на криминалните синдикати во Европа. Европа наскоро станува лежиште на „мафијашки“ дувла. Паралелно со ваквиот развој на настаните, во Источна Европа во ова време се развива малку поинаков концепт за организиран криминал, кој пак става акцент на економскиот криминалитет и корупцијата на високо ниво.

Во Европа, сликата на криминалот се опишува во контекст на промените. Колапсот на Советскиот сојуз, промената од државно планирање кон економија на слободен пазар и реорганизација на политичката административната рамка на континентот од тоталитарна контрола кон демократска структура, заедно придонеле кон значаен пораст на општествените нееднаквости, поткопување на традиционалните вредности и слабеење на формалните и неформалните контролни механизми. Оваа пост-комунистичка, односно пост-социјалистичка транзиција, не само што создала услови за криминал, туку и можности за тотално преземање на правните институции во општеството, инфилтрација во

⁶ Ibid, Mack, Jürgen Kerner, стр 150;

политиката, приватните претпријатија и медиумите. Овие криминални поединци, кои во ова време воглавно доаѓаат од редовите на старата комунистичка елита биле во можност да манипулираат со приватизацијата на порано државничките бизниси на начин на кој стекнувале акции под пазарната вредност или добивале фактичка контрола врз бизнисите за намените на систематско профитирање. Како последица на ваквите криминални и коруптивни практики, границите помеѓу легалните и нелегалните сфери станале матни.

Сицилијанската мафија е архетип за организираниот криминал. Дали е стабилна организација, културен феномен или состојба на умот и делувањето кое ја рефлектира сицилијанската култура, се едни од најдебатираните прашања. Мафијата, всушност, е организација со јасно дефинирано членство и силен одраз на општествени и културни специфики.⁷

Една од карактеристиките кои ја одвојуваат мафијата од останатите видови на организиран криминал е блиската врска која мафијашите ја имаат со политиката. Сојузот помеѓу мафијата и политичарите има историски корени. Во замена за изборна поддршка, мафијата добива политичка заштита.⁸

Руската мафија, како друга одлика на организираниот криминал во Европа се карактеризира со три главни типови на поединци -членови, и тоа: 1) корумпирани владини службеници 2) олигарси и 3) криминалци од подземјето. Ваквата структура за првпат се оформила во рамките на Советскиот Сојуз во 1960-те години, кога власта и подземни криминални групи влегле во меѓусебна соработка заради взаемен бенефит. Во времето на приватизацијата, овие три групи биле најдобро позиционирани за да искористат од новите можности за контрола над државните бизниси и природни ресурси. Така започнува незаконската трговија на сирови материјали како ретки метали, накит и слично. Карактеристично за пост-советска Русија е дека владата го загубила правото на монопол врз принудата и целокупниот криминален пејзаж е воден од изнуда и физичко насилство заради профит или елиминација на конкуренција. Внатрешната структура на руската мафија не е хиерархиска, иако постарите членови уживаат поголем морален авторитет.

⁷ Cattanzaro: Men of Respect: A Social History of the Sicilian Mafia, Free Press; First Edition edition, 1992, стр. 67;

⁸ Ibid, Cattanzaro, стр 67;

2.2 Северна Америка

Заради специфичната географска поставеност на континентот, Северна Америка е мошне пристапна кон светот. Мексико е особено стратешки позиционирано, поврзувајќи ги Јужна и Централна Америка со САД.

Организираниот криминал во Америка не е униформиран во своите појавни облици. Дотолку повеќе што варира во зависност од социо-политичките услови и демографските различности. Раните европски доселеници во Америка се едни од првите кои се вклучиле во организиран криминал преку избегнување европски даноци, вклучувајќи се во планирани кражби и поткупувајќи јавни службеници за обезбедување на услуги.

Во една генерична смисла, организираниот криминал во овој дел на светот опфаќа нелегално коцкање, проституција, лихварство, трговија со дрога, продажба на украден имот и изнуда на пари од сопствениците на бизниси. Но сепак, облиците на овој криминал се менуваат согласно можностите на новото време. Лесниот пристап до интернет и олеснетото меѓународното воздушно патување се важни за експанзијата на трговијата со луѓе и измамите, а со измислување на автомобилот пред 100 години се создале нови можности за шверц на добра и по копно.⁹

2.2.1 Европски организиран криминал во САД – Коза Ностра

„Коза ностра“ е криминална организација која оперирала на американско тло. Членови на мафијата се италијанско-американски „семејства“ кои започнуваат да функционираат во 20те години на дваесетиот век. Започнувајќи за време на Прохибицијата, со тенденција на брз развој помеѓу 1920-1930 година, Коза Ностра е една од најистакнатите криминални организации. Се одликува со сериозен капацитет за одржување контрола и монопол над

⁹ Albanese: North American Organised Crime, Global Crime, 6:1, 8-8, DOI: 10.1080/1744057042000297945, 2010;

криминалните пазари и структури. Исклучиво насилна во своите методи, се користи и со корупција за постигнување на своите цели. Ниедна друга криминална организација немала контрола над трудовите синдикати и не била така силно политички инфилтрирана во порите на општеството.¹⁰

Со тек на времето, Коза ностра ја поставила својата репутација на насилничка изнуда и алатка за водење на бизнисот. Внатрешната нагласена хиерархија и подреденост на главата на семејството исто така се зачувувала со употреба на насилство за зачувување на дисциплината и послушноста во своите редови.

Монополската позиција на Коза ностра врз разни нелегални пазари и претворање на профитот од истите во легални пари, досега е неспоредливо со ниедна друга криминална организација во САД. Освен со дрога и коцкање, оваа организација држела монопол врз индустријата со ѓубриво во Њујорк речиси 50 години.

Во последните две декади, под капата на новото таинствено водство што не ужива во експонирање, оваа организација се сврте кон нов вид на криминал кој вклучува мултимилионски измами во областа на здравственото осигурување и виктимизирање на малите брокерски куќи во Њујорк.

Службите изнаоѓаа разни начини за борба против овој перфиден криминал, а во последните 20 години, главно тоа го прават нормативно и системски. Коза ностра силно се инфилтрираше во секторите на легитимната економија и општествениот живот, против што државата создаде таканаречени „административни средства“. Овие средства им дава можност на локалните самоуправи да ги контролираат јавните услуги како што се на пример, ѓубривото и градежништвото. Државата Њујорк вовеле и Регулаторна комисија за размена на отпад преку процес на лиценцирање, истрага, конкурентско наддавање и надзор. Понатаму, во своите напори за сузбивање на оваа сложена структура, држава воспостави и таканаречен приватен генерален инспекторат. Овие приватни инспектори потоа биле инфилтрирани во индустриите познати по својата корупција за вршење надзор над

¹⁰ Jacobs and Gouldin, Cosa Nostra – Crime and Justice 25, The University of Chicago Press Journals, 1999, стр. 129-189;

склучените договори и воспоставување контрола, како и заради известување за однесувањето на одговорните лица.¹¹

2.2.2. Руски организиран криминал во САД

Руските криминални групации, за разлика од италијанските биле многу полабаво и флексибилно структурирани, без формални регрутации и строга хиерархија, и без фигура на шеф. Всушност, рускиот организиран криминал е флукуирачка структура која е составена од разни помали криминални групи и криминални активности. Под руски организиран криминал, науката под една капа ги става криминалните групи од Ерменија, Чеченија, Грузија.¹²

Структурата не изгледа како нешто што е обично разбрано како структура на организиран криминал или мафија во конвенционална смисла. Мрежите не се јасно централизирани. Поединците со посилено влијание ги окупираат позициите врз основа на своите лични карактеристики, а тоа значи дека мрежите се во недостаток од постојани структури. Сепак, ваква преплетеност на криминалните групи овозможува голема флексибилност и слобода на поединците во рамки на организацијата, што значи дека истата може побрзо да го зголемува својот капитал и ресурси во повеќе различни сегменти.

Руските криминални групи се одликуваат со примена на брутално насилство за да се добие и одржи контрола над криминалните пазари. Интересно е да се спомене дека руските криминални групи ретко навлегувале во трговијата со дрога, коцкање и лихварство. Истите се занимавале со таканаречен „канцеларски криминал“, како перење пари, здравствени измами, измами со антиквитети, фалсификати и избегнување на данок. Сериозно се инфилтрирани во криминал на полето на банкарството и финансиските пазари.¹³

¹¹ Ibid, Jacobs and Gouldin, стр. 189;

¹² James O. Finckenauer and Yuri A. Voronin, The Threat of Russian Organized Crime, Issues In International Crime, US Department of Justice, Washington, 2001;

¹³ James O. Finckenauer; Elin J. Waring, Russian mafia in America : immigration, culture, and crime, Northeastern University Press, Boston, 1998;

Сепак, сите податоци индицираат дека и покрај нивната агресивност, Руските криминални групи не ги развиле потребни капацитети за соодветно инфилтрирање во политичкиот живот на САД и оттаму, нивната моќ и импакт во криминалните кругови не е од големо значење.

Во борбата против руската мафија, Американската стратегија за примена на законите вклучувала проширување на американското присуство во други земји и градење на потребните нови релации за напад врз транснационалниот криминалитет. Дополнително, ФБИ развило посебни единици за борба против овие криминални групи во повеќе градови.

2.2.3. Кинески организиран криминал во САД

Организираната структура на кинескиот организиран криминал во САД е многу комплексна. Има широка разноликост на организации вклучени во овој организиран криминал, како банди, тријади, тонгси и слично. Според Ко Лин Чин, американски експерт во САД за кинески организиран криминал ќе рече дека не постои емпириска поддршка и податок кој ќе го поткрепи верувањето дека постои добро организиран монолитски, хиерархиски криминален картел наречен кинеска мафија. Според него, не постои ланец меѓу овие криминални групи, ниту пак дека тие рутински се координираат меѓу себе во извршување на криминалните активности како трговија со хероин, перење пари и трговија со луѓе.¹⁴

Една од структуралните карактеристики според која кинескиот организиран криминал се разликува од останатите е врската помеѓу уличните банди и одредени сериозни организации и тонгси. Употребата на насилство во групата и против други организирани групи се случува често и претставува последно средство за етаблирање на статусот. Споровите околу територии и криминални пазари помеѓу бандите најчесто се решаваат со употреба на kong so процес на мирни преговори, а доколку тоа не успее се преминува на

¹⁴ Chin, Ko-lin & Godson, Roy ,Organized crime and the political-criminal nexus in China Chin, National Strategy Information Center, Springer Verlag ,2006;

насилство. Ова насилство не е многу софистицирано или специјализирано, најчесто се работи за улични пресметки помеѓу бандите.

Трговијата со мигранти вклучува и примена на принуда и експлоатација. А една од главните криминални активности со кои се бават со изнуда (рекет) и коцкање. Професионалноста и софистицираноста не се силна одлика на овие криминални групи, а немаат ни силен импакт врз политичкиот живот во САД.

Полициските сили ги употребуваат сите свои практики за сузбивање на овие криминални банди концентрирани во Њујоршкиот Чајнатаун. Тие се користат со информанти, иследници, како и со електронски надзор.

2.2.4. Мексиканските картели за дрога

Познатите картели Хуарез, Карденас-Гилен и Каро-Квинтеро оперирале на територијата на Мексико во 1990-те години. Американските иследнички групи направиле проценка дека големите картели како гореспоменатите бројат и од 100 до 200 членови, невклучувајќи ги оперативците во разните сојузни мрежи кои оперирале на тлото на САД.

Картелите најчесто се централизирани, добро организирани и вешти. Тие немаат постојани бази и воглавно оперираат во етничките енклави во поголемите градови.

Главните криминални активности на картелите се околу производство и трговија со дрога. Хероинот, кокаинот, марихуаната и метамфетамините се одгледуваат, произведуваат, транспортираат, дистрибуираат и продаваат – често во партнерствосо колумбиските и доминиканските криминални групи. Транснационалниот карактер на картелите произлегува од тоа што кокаинот доаѓа од Колумбија, хемикалиите за производство на метамфетамини доаѓаат од разни земји, а парите ги перат на Карибите и одредени земји во Латинска Америка. Перењето на пари од нелегалните добивки од трговијата со дрога е доминантната криминална активност, а годишниот просечен профит на ваквите нелегални парични средства се проценува дека е над милијарда долари.

Овие криминални групи се одликуваат со брутално насилство, во и надвор од своите редови, заради зачувување на хиерархијата, дисциплината и моќта. Се инфилтрираат во мексиканскиот политички живот преку нагласена корупција која стигнува до највисоките нивоа.¹⁵

2.3. Азија

За најразвиените економии во Азија, криминалот во последните две декади бил проблематично прашање и се соочувал со кривично правни системи недоволно подготвени за предизвикот. Азиските криминални групи се со богата и долга историја, некои од нив и повеќе од 100 години.

Разните видови на криминална трговија, перење пари и нелегални претпријатија кои вклучуваат технологија (на пример сувер криминалот) се највообичаените активности на овие групи.

Светскиот пазар за нелегални дроги е главниот фронт на криминални активности на овие криминални групи. Овие активности се многубројни, почнувајќи од производство на хероин, метамфетамин, метилендиоксид метил амфетамин (екстази), мексалин, и тн.

Во 1980-те години Кина се отвори кон Западот, а распадот на Советскиот Сојуз во 1991 година, создадоа услови за еден растечки криминален пазар на нелегална миграција и експлатација на жени и деца. Технолошкиот развој и дигиталната револуција ја изродија детската порнографија и интернет измамите, а дигиталниот криминал со виртуелните валути го пронајде своето лежиште токму на овој континент.

Азија е континент на кој егзистираат автократски режими, демократии во развој, индустријализирани земји и рурални предели. Оттаму типологијата на организираниот криминал значително ќе се разликува во секој дел. Криминалот во земјите во развој е

¹⁵ Достапно на: https://www.researchgate.net/publication/237009773_The_Drug_Cartel_Cluster_in_Mexico, Esposito M., The Drug Cartel Cluster in Mexico, 2011;

помалку веројатно дека ќе биде транснационален по својот карактер, со исклучок на нелегалната трговија со жени и деца и нивна експлоатација. Индустијализираните земји се карактеризираат со професионализиран организиран криминал кој има одлика и на транснационалност.¹⁶

Хонг Конг е еден од најуспешните градови во Азија, и располага со еден од најнапредните кривично-правни системи во светот. На негово тло оперираат Тријадите. Криминалните стапки во Хонг Конг споредбено со другите делови на Кина се генерално повисоки.

Јапонија е една од најнапредните влади во Азија, со добро обучен и организиран кривично-правен систем. Нивниот казнено правен систем бил под влијание на германските и британските парламентарни модели од 19-от век. Организираниот криминал, Јакуза заработува милиони долари на годишно ниво, преку коруптивна измама. Влијанието на Јакуза е силно инфилтрирано и во банкарскиот сектор, пазарот на недвижности, корпорациите, па дури и политичкиот живот на земјата. Јакуза меѓудругото се занимава и со трговија и експлоатација на жени, најчесто тргувани од Филипините и Тајланд и впуштени во проституција.

¹⁶ Finckenauer, Chin: Asian transnational organized crime and its impact on the united states: developing a transnational crime research agenda, National Institute of Justice, 2006;

3. ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗАМ

Меѓународните искуства во однос на откриените начини и методи кои ги користат криминалците со цел да ги легализираат приносите остварени со извршување на кривични дела, пред повеќе години, ја наметнаа потребата од организирање на глобална, односно меѓународна акција за борба против ова зло. Овие напори на меѓународната заедница, резултираа со формирање на оперативна група за борба против перење пари, т.н. ФАТФ (Financial Action Task Force on Money Laundering). Ова меѓународно тело, следејќи ги и откривајќи ги типологиите на перење пари (а од неодамна и на финансирање на тероризам), постави низа на стандарди, односно мерки кои треба да се преземаат од страна на државите, односно различни институции во рамки на државите (на пр. финансиски институции, вршители на одредени професии, државни органи, регулаторни и супервизорски тела итн.). Стандардите и мерките кои се поставуваат од ова меѓународно тело постојано се развиваат и дополнуваат во согласност со откриените случаи на перење на пари и финансирање на тероризам. Услугите кои одредени правни и физички лица ги нудат често се злоупотребувани од страна на криминалците, што доведе до поставување на стандарди во однос на примена на одредени мерки и дејствија од страна на тие лица, со цел да се спречат, колку што е можно повеќе, нелегалните активности на перење пари и финансирање на тероризам. Од оваа причина, сите правни и физички лица кои треба да применуваат вакви мерки, се вбројуваат во категоријата на обврзани субјекти.¹⁷

Ако ги проучиме меѓународните документи кои ја реуглираат оваа појава, се добива впечаток дека регулативата има рефлексивна природа, *ex post facto* регулација, која дури и кога е во форма на „тврдо право“ е базирана на дескрипција и емпирија. Ќе се согласиме дека е неизбежно да е така, но евидентно недостига една суштинска карактеристика на оваа регулатива која ќе остане во чекор со сите појавни облици. Регулацијата на оваа област е детална и систематична, но остава прилично нејасна слика во поглед на дефинирањето на

¹⁷ Прирачник за спроведување на мерки и дејствија за спречување на перење на пари и финансирање на тероризам од страна на субјектите, Министерство за финансии Управа за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, Скопје, 2010;

облиците на овој организиран криминалитет, а непредвидливоста и брзината со која се случуваат глобалните промени, економските новитети, колизијата на интересите на високите општествени структури, придонесуваат облиците на самата инкриминација да останат секогаш за малку покус и недоволни. Нормативната недореченост околу утврдувањето на униформирана дефиниција за овој криминолошки феномен кој неуморно се преобразува, на меѓународен план наоѓа консензус во утврдување на конститутивните елементи на делото. Меѓународната регулација е императив за напредок во борбата за спречување перење пари и финансисрање тероризам зошто создава обединет фронт на земјите потписнички. Усогласување на домашните легислативи во поглед на облиците на инкриминацијата, одговорноста, системите на казнување па дури и координација на делувањето од меѓународен аспект сепак направија еден научен прогрес во посуштинското разбирање на овој проблем. Овие меѓународни документи, најнапред – конвенциите, наложуваат приклучување на земјите потписнички и нивните органи на прогон во акциите за сузбивање на транснационалните облици на организиран криминал.

Перењето на пари честопати подразбира сложен синџир на постапки, меѓутоа сите овие дејствија се стремат кон три основни фази за ставање на нелегалниот принос во циркулација. Неизбежен составен дел на речиси секоја криминална активност вклучува перење пари, кое пак истовремено индицира дека постои друго предикативно криминално дејствие. Перењето пари им овозможува на криминалните организации да купат заштита за себе и за својот профит, да се етаблираат во општествените кругови и да навлезат длабоко во легалната економија.

За подобро да го разбереме феноменот на кривичните дела - перење пари и финансирање на тероризам, детално ќе ги разработиме фазите на нивното сторување.

3.1. Перење пари

3.1.1. Фази и методи на перење пари

Перење пари е процес со кој криминалците се обидуваат да го прикријат вистинското потекло и сопственоста на приходите од нивните криминални активности со крајна цел да обезбедат легитимно и правно покрите за нивните извори на приходи и финансии. Тоа е средство со кое живеат сериозни криминални организации без очигледни врски со криминалниот свет. Перењето пари е навидум едноставен, но во суштина комплексен процес, со кој се крие нелегален извор на средства, добиени или генерирани од криминални активности, за да не се открие врската помеѓу фондовите и криминалните активности со кои се стекнати. Дефиницијата за перење пари бара акцент на криминални активности произлезени од парите кои треба да се перат. Различни земји усвоија различни методи за решавање на криминалните активности. Некои земји ги генерализираа и ги вклучуваат сите криминални активности, додека други направија список на сериозни злосторства со тенденција да соберат големи суми пари.¹⁸

Без оглед кој метод се користи за перење пари, процесите обично се изведуваат во три фази. Тие можат да се појават како одвоени или засебни, понекогаш дури и со преклопување, во зависност од природата на предикативното дејствие и конкретниот модус операнди на криминалната организација. Овие три фази обично се состојат од голем број на трансакции од перачи на пари за да се обидат да прикријат процес на пребарување. Меѓутоа, таквите трансакции може да ја алармираат банката или финансиската институција за криминална активност преку која било од следните три фази:

- Фаза на депонирање - е прва фаза на перење пари во која средствата, обично готовина, стекнати незаконски, се вметнуваат во (не) финансискиот систем, најчесто преку депозити, купување имот или шверц или се користат како средство за плаќање при стекнување на разни вредности. Ова е клучна, најважна фаза, за откривање на валкани

¹⁸ Zirojević, Mina, Pranje novca I finansiranje terorizam, Finansijski kriminalitet, Institut za uporednopravo Institut za kriminološka i sociološka istraživanja finansijski kriminalitet Zrenjanin, стр.153;

пари, бидејќи тогаш е најлесно да се открие природата и потеклото на средствата. Во криминалните активности најчесто и по правило се користи готовина (без разлика дали се во мали количини - во улична продажба на дрога, проституција, трговија со луѓе итн. или во поголеми количини - како на пример во продажба на големи количини на дрога, оружје, корупција, грабежи итн.), се разбира токму со цел да се избегне идентификување на субјектите вклучени во таквата работа.¹⁹ Затоа, таквите пари не можат да се користат без да се откријат сторителите на недозволена активност за која се создадени парите, каде високите количини на пари предизвикуваат внимание и сомнеж и се бара да се претворат од таа форма во друга, посоодветна за понатамошна употреба. Успехот на перачите на пари во првата фаза од процесот на перење пари е дополнително олеснет од страна на корумпираните вработени во финансиските институции и лошиот систем за превенција. Токму заради директен контакт со вработен во финансиска или нефинансиска институција, развиен е список на индикатори за идентификација на сомнителни трансакции.²⁰

-Фаза на прикривање - што понекогаш се нарекува фаза на лежење, се карактеризира со бројни трансакции кои бараат да се скрие потеклото на валканите пари. Во оваа фаза, секој сектор може да биде афектиран, а најпогоден е финансискиот. Најкарактеристична техника е депонирање на готовина на една или повеќе сметки, на исти или различни лица, дома и во странство. Целта е да се разложат поголеми количини пари, да се насочат кон повеќе луѓе и да се промени нивната форма или валута. „Кога оваа фаза се гледа одделно од првата, се забележува дека станува збор за серија честопати индивидуално легитимни трансакции, кои, сепак, имаат илегална цел: да се одделат средства од нелегален извор. Најчесто користени техники во оваа фаза се: шверц на валута, размена на валути, дознаки, употреба на shell компании, употреба на осигурителни компании, употреба на благајни и резиденти пошта, употреба на компании за увоз-извоз, манипулација со сметка, гаранција, манипулација со обврзници и хартии од вредност, употреба на казино, бизнис преку оф-шор зони и одредени набавки на готовина. Оваа

¹⁹ Katušić – Jergović, Sanja.: „Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi)“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, 14 (2), 2007., стр. 619;

²⁰ Ibid, стр.619

фаза често се состои од неколку трансфери помеѓу банки, телеграфски, телефонски и интернет дознаки помеѓу различни сметки отворени со различни имиња во различни земји и набавка на скапоцени предмети.²¹

-Фазата на интеграција - се однесува на интеграцијата на средствата во економијата и финансискиот систем. Најтешко е да се открие затоа што средствата се претвораат во форми што се мешаат со законски стекнати средства. Се купуваат хартии од вредност, подвижни и недвижни ствари луксузни добра, а по третата фаза е многу тешко да се открие потеклото на парите. Со завршениот процес на перење пари, криминалната активност не запира затоа што таквите средства се вложуваат во нов, правен бизнис, кој често остварува повеќе профит од криминалната активност од која потекнуваат валканите пари. Инвестирањето нелегално стекнатите пари во законска зделка поттикнува негативни социјални последици. Во оваа фаза, актерите ги интегрираат своите ресурси во економијата и финансискиот систем и ги мешаат со легитимни ресурси. Ова, се разбира, го отежнува откривањето на вистинскиот извор на пари, што е и целта на целата акција. Тука, актерите донесуваат одлуки за реинвестирање на вакви „валкани“ пари во репродуктивниот циклус на криминална активност или во легални инвестиции. Секако, дел од средствата се трошат на разни (лични) трошења на сторителот.²²

-Разбирливо, овие фази во пракса честопати не се одвоени едни од други и не се јасно препознатливи. Тие многу често се преклопуваат така што во текот на секоја фаза одредена сума нелегално стекнати пари се меша со пари од легални извори, додека понекогаш одредена фаза се прескокнува, во зависност од многу фактори. Честопати големите и реномирани финансиски системи (банки, осигурителни компании, брокерски куќи, итн.), реномирани лица ангажирани во либерални професии (правници, сметководители, даночни советници, итн.), дури и цели земји се под лупата на јавноста поради сомневање за вклученост во перењето пари делува на начин што помага и

²¹ Ibid, Katušić – Jergović, Sanja.: „Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi)“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, 14 (2), 2007 стр.620

²² Ibid, Katušić – Jergović, стр.621;

обезбедува услуги на криминалното милје, во замена за парче од „колачот“. Ваквата експлоатација на системот е генератор на растот на корупцијата што генерира нови циклуси на процесот на перење пари одново и одново.

3.1.2. Техники на перење пари кај правни лица

Методите и техниките на перење пари зависат од многу фактори, како што се - износот на пари што треба да се перат, законодавството, економијата и финансискиот пазар, општествените и политичките случувања и така натаму. Перењето пари подразбира општествена злоупотреба на финансискиот и на нефинансискиот сектор, вклучувајќи ги и независните професии. Современите форми на перење пари вклучуваат инвестиции во нефинансискиот сектор, разни start-up проекти, модерни технологии, инвестициски фондови, виртуелни валути, па дури и обновливи извори на енергија. Финансирањето на тероризмот, пак, главно се врши електронски или преку непрофитниот сектор, осигурителните компании и нефинансискиот сектор.²³

Последица од перење пари преку правни лица е директно оштетување на финансискиот систем на земјата како резултат на намалување или избегнување на даночни обврски, доведување на компаниите во стечај и незаконски одлив на средства во странство. Кај финансиските институции, штетата директно се одразува на штедачите и клиентите. Приливот на меѓународни валкани пари во домашниот финансиски систем е подеднакво штетен. Резултатот е уништување на финансискиот систем, стабилност и кредибилитет на земјата како целина. Техниките за перење пари се многубројни и неограничени, комплексни и многу суптилни.

Сепак, постојат три вообичаени карактеристики во повеќето случаи, без оглед на типологијата на перење пари:

- „перачите“ мора да одржат контрола над средствата,

²³ Kalajžić, „Načini i tehnike pranja novca – studije slučaja iz Hrvatske“, Split, 2012, стр.60;

-
- „перачите“ мора да ја прикријат вистинската сопственост и потеклото на средствата и
 - „перачите“ мора да ја променат формата на средствата.²⁴

Во следниот дел ќе бидат презентирани техники за перење пари, во зависност од тоа дали ги користи правно или физичко лице, иако често не е можно да се зборува за строга поделба, бидејќи техниките често се комбинираат.

- **Инвестирањето пари во финансискиот систем** - е класичен *modus operandi*, основен чекор во првата фаза од процесот на перење пари, кога е најлесно и да се открие затоа што сè уште постои врска помеѓу перењето пари и перачите на пари. По инвестирањето во финансискиот систем, парите стануваат само број, се инвестира во финансискиот систем преку жиро-сметките на компаниите, депонирајќи фиктивни дневни приходи и трансакции од сметките на правните лица на сметките на физички лица и обратно. Перачот исто така може да ангажира лице за да инвестира пари во системот за него.²⁵

- **Нелегалните заеми и кредити** - честопати се користат во последните фази на процесот на перење пари кога парите треба да се реинтегрираат во економскиот систем. Шемата е јасна: валканите пари се даваат на заеми и кредити на правни и физички лица кои ги враќаат парите по крајниот рок. Добиената документација служи како доказ за утврдување на законитоста на средствата. Обратната постапка е исто така можна кога земените заеми или кредити се отплаќаат со валкани пари пред истекот на договорениот термин. Оваа шема остава хартиена трага како доказ за законитоста на средствата и се покажа како многу погодна за вадење пари од компаниии. 26

- **„Offshore“ зони или даночните засолништа** - предизвикуваат најголемо сомневање за перење пари со оглед на зачестеноста и големината на трансакциите. Нивните

²⁴ Pedić „Nefinancijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprječavanja pranja novca“, Zagreb, 2010, стр.625;

²⁵ Cindori, „Sustav sprječavanja pranja novca“, Financijske teorija i praksa, 2007, стр.30;

²⁶ Ibid, Cindori, „Sustav sprječavanja pranja novca“, Financijske teorija i praksa, 2007, стр.32;

карактеристики подразбираат многу слободно законодавство во однос на отворање на банки и компании, непостоечки или мали даночни обврски и силна банкарска тајна. На ниво на глобалната економија, големи offshore центри се Бахамите, Бахреин, Кајманските острови, Хонг Конг, Холандските Антили, Сингапур и Панама. Некои европски земји и територии, вклучително и некои членки на Европската унија, делумно или целосно ги исполнија критериумите според кои тие легитимно би можеле да се сметаат за offshore зони, т.е. даночни засолништа: Швајцарија, Луксембург, Лихтенштајн, Ватикан, Андора, Монако, Сан Марино, Малта, Кипар, регионот Калининград, Гибралтар, Каналските острови и островот Ман во Ирското Море . Банкарска сметка во offshore зоните може да се отвори преку Интернет од кој било дел од светот за помалку од 24 часа. За тоа се потребни најосновни информации, како што се копија на пасошот, потврда за сопственост на компанијата, барање за отворање сметка и надомест за поштенско сандаче или фиктивна адреса на седиштето на компанијата во даночното прибежиште. Деловноста на таквата компанија може да се води од далечина преку телефон или Интернет, сето тоа со благослов на земјата во која компанијата се наоѓа во форма на исклучително силен степен на заштита на податоците и банкарска тајна. Шемата може да вклучува стотици банкарски трансфери до и од offshore сметки. Постојат придобивки за доверливоста на инвестициите, е-банкарството, меѓународната трговија, заштитата на имотот и банкарската сметка. Анонимноста на финансиските трансакции е многу погодна за перење пари, но да се работи со offshore зони не е нужно нелегално и нуди придобивки што ја зголемуваат меѓународната конкурентност.²⁷

- **Фиктивни договори и издавање фиктивни сметки** е класична техника за перење пари. Се издаваат комплетно фиктивни фактури за услуги што не можат и нема да бидат извршени, како што се консултации, истражување на пазарот и слично. Тука целата сума на платени пари претставува испрани пари. Фактури, исто така, може да бидат издадени со износи поголеми или помалку од реалниот износ, за стоки и во помал обем за услуги. Разликата помеѓу вистинската и платената сума е износот на перените пари. Плаќањето на

²⁷ Ibid;

стоки бара хартиена трага, и од таа причина парите за услуги почесто се перат, особено затоа што е тешко да се процени нивната реална вредност. Оваа техника е многу погодна за пренесување на пари во други земји “. ²⁸

- **Нерезидентни сметки** се значаен показател за сомнително перење пари, иако не во иста мерка како и во offshore зоните, бидејќи тие се многу распространет начин за деловно работење поврзано со offshore зони. Трансферите се одвиваат на таков начин што offshore компанија со отворена нерезидентна сметка во друга земја издава фактура која легално се плаќа преку домашните банки на таа сметка и пренесените средства се користат за лични потреби, криминални активности или легализирани преку инвестиции во домашната економија и инфраструктура. ²⁹

- **Електронското банкарство** е популарна техника за перење пари, како резултат на поголема можност за прикривање на идентитетот, овозможува тешка проверка на податоците и голема брзина на трансфер на пари на сметки во земјата и странство, што го отежнува следењето на трагата. ³⁰

- **„Front“ и „Shell“ компаниите** се паравани за проток на пари, односно прикривање на неговиот извор. „Shell“ компаниите се целосно лажни компании за перење пари, додека Front компаниите обавуваат легална трговска дејност заради перење пари. Тоа се, на пример, ресторани, туристички агенции, осигурителни компании, казина, менувачница и слично. „Во најголем дел, се формираат голем број компании од ист вид, во различни земји, преку кои циркулираат парите и се менува формата. По враќањето во земјата на потекло, нелегалните пари се стекнуваат со легално, странско потекло. Предноста во однос на класичните техники е помал ризик од откривање. Овие компании земаат валкани пари како средство за плаќање за имагинарни производи или услуги, иако тие не ги

²⁸ Ibid, Katušić – Jergović, Sanja.: „Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi)“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, 14 (2), 2007, стр.622;

²⁹ Ibid, 622;

³⁰ Ibid, 623;

доставуваат тие добра или услуги, туку само даваат изглед на законитоста на трансакциите преку лажни фактури и биланси.³¹

- **Измами со приватизација** се јавуваат во земјите во развој кои сакаат да ја спроведат економската реформа. Државните претпријатија кои минуваат низ приватизација честопати се насочени кон перачите на пари. Перачите можат да добијат предност во однос на легалните инвеститори, нудејќи поголема цена. *Modus operandi* е многу едноставен, но ефективен: криминалец купува државно претпријатие со незаконски стекнати пари и со тоа ги претвора валканите пари во легални средства.³²

- **Извлекувањето пари** е техника која често ја користат правните лица. Целта е да си извлечете пари од јавна или приватна компанија за ваша корист. Во случајот со јавните компании, парите најчесто се извлекуваат со манипулирање и злоупотреба на Законот за јавни набавки, а во случај на приватни компании ова може да биде комплексна комбинација на различни техники. Во повеќето случаи, две или повеќе лица во едно претпријатие се здружуваат со цел да добијат значителна материјална корист за себе, на штета на претпријатието или државата.³³

- **Трговијата со хартии од вредност** може да вклучува купување на акции по нереално висока цена или продажба на истата по нереално ниска цена, лажна намера да се купат и продаваат акции со цел извлекување пари, купување и продажба на акции по реална цена и незаконско плаќање на дивиденди. Оваа техника ја користат резидентите и нерезидентните, во нивно име или во име на другите." ³⁴

³¹ Ibid, Katušić – Jergović, Sanja.: „Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi)“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, 14 (2), 2007, стр. 623;

³² Ibid;

³³ Ibid, 624;

³⁴ Ibid, Katušić – Jergović, Sanja.: „Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi)“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, 14 (2), 2007, стр 624;

3.1.3. Техники на перење пари кај физичките лица

Шверцот со пари е најстара, најефикасна и најризична техника за перење пари, особено за лицето кое физички ги пренесува парите преку границата. Тоа се одвива на почетокот на процесот на перење пари, што директно ја руши врската помеѓу парите, сопствениците и изворите. Парите се префрлаат во снопови, преку истите канали како и дрогата. Средствата се префрлаат во странска земја која има строги закони за банкарска тајна или во offshore зони заради лесно воспоставување на компании и банки, преку купување акции и слично. „За подолго перење, ќе се инвестираат средства во компании, туристички објекти или казина. Доколку заврши циклусот на перење пари, парите ќе бидат вратени во нивната земја на потекло.“³⁵

Подземното банкарство се однесува на алтернативно банкарство кое не остава хартиена трага, т.е. трансакциите се одвиваат без документација. Најзастапено е во Азија и се одвива целосно нелегално. Перачот на пари депонира пари, а нешто симболично се користи како потврда за трансакцијата. Една половина е задржана од клиентот, а другата половина е испратена до прекуокеански банкар. Перачот во целната земја ја покажува својата потврда и ги повлекува парите, избегнувајќи вадење пари од земјата и ризик од откривање.³⁶

Поврзаните трансакции во кои поголема сума пари се делат во помали за да се избегне границата за известување за готовински трансакции. Може да се одвива во иста или во друга банка, во рок од еден или повеќе дена, од една или повеќе лица. За да се идентификуваат поврзаните трансакции, вработените во монетарните институции треба да бидат многу добро обучени.³⁷ Во Законот за спречување перење пари и финансирање тероризам,

³⁵ Madinger, John. Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators. Boca Raton, FL: CRC Press, 2013, стр. 100

³⁶ Ibid, Madinger, John. Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators. Boca Raton, FL: CRC Press, 2013, стр. 89;

³⁷ Ibid, Madinger, John. Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators. Boca Raton, FL: CRC Press, 2013, 101;

првично беше одредено дека од 1 јануари 2019 година, согласно со членот 182 од законот, се забранува плаќање со готовина на стоки и услуги од членот 48 од овој закон, во износ од 1.000 евра или повеќе во денарска противвредност во вид на една или повеќе очигледно поврзани трансакции, што не е извршено преку банка, штедилница или преку сметка во друга институција која дава платежни услуги а од 1 јуни 2019 година овој износ е намален на 500 евра. Согласно законодавецот, вака утврдената одредба во периодот од нејзината примена предизвикала ограничувања за голем број на граѓани, и од тие причини законот повторно претрпе измени во членот 182, со кој дотогашниот износ до 500 евра за готовински плаќања за една или повеќе очигледно поврзани трансакции, што не е извршено преку банка, штедилница или преку сметка во друга институција која дава платежни услуги се зголеми на 3000 евра.³⁸

Дознаките од странство можат да бидат сомнителни доколку немаат оправдување за таквата исплата на сметките на резидентите, доколку се работи за голем износ или пак доколку доаѓаат од offshore зони. Редовните месечни приливи од странство, кон сметки во странска валута на резиденти, во вид на пензии, анuitети и плати, не се сомнителни бидејќи се работи за редовен приход. Ако овие трансакции отстапуваат од вообичаеното, тие стануваат нелогични и предизвикуваат сомневања за перење пари или финансирање на тероризам.³⁹

Менувачка дејност - честопати служи за прикривање на потеклото на парите, особено од трговијата со дрога, што најчесто е во мали апоени и разни валути. Менувачниците се користат за набавка и продажба на девизи, но и за основање на своја менувачница со филијали од страна на криминална организација. Затоа, законодавството во поголем дел од светот пропишува лиценцирање и надзор над работата на менувачниците.⁴⁰

³⁸ Ibid;

³⁹ Ibid

⁴⁰ Ibid, Madinger, John. Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators. Boca Raton, FL: CRC Press, 2013, 102;

Инвестирањето во легитимни бизниси, недвижности и подвижни предмети се однесува на капитално-интензивни бизниси каде нечисти пари лесно се маскираат во мали бизниси што прават многу пари. Такви се најчесто компаниите кои всушност обезбедуваат услуги и добра, но целата на нивното основање е перење пари. Најчесто тоа се прави преку брокерски агенции или казина кои работат со големи износи, при што лесно може да се сокријат валканите пари, или може да се користат за помали бизниси кои се карактеризираат со помал профит (како што се салони за миене автомобили, барови, ресторани, кафулиња и сл.). Во вакви ситуации, перачите на пари можат да ги комбинираат своите валкани пари со легалниот приход на компанијата и тогаш компанијата ќе пријави повисоки приходи отколку што е реално заработено при редовното легално работење, или перачите на пари ги кријат своите валкани пари на правните сметки на компанијата со надеж дека надлежните органи нема да ги споредат билансот на состојба со финансиски извештаи на компанијата.⁴¹

Инвестирањето во имот се однесува на хотели, автомобили, бродови, авиони и скапоцености. Оваа техника е веќе застарена и ретко се користи во светот. Инвестицијата се обидува да го прикрие вистинското потекло на парите, а купените средства се користат за лични потреби или за понатамошна препродажба.⁴²

Во последните декади, **интернационалната трговија** достигна неверојатен глобален раст, а трговската манипулација на меѓународно ниво стана едноставен и ефикасен начин да се озаконат криминалните активности. Ова се постигнува преку повеќекратни фактури за исти стоки и услуги, лажно прикажување на количината на стоките и услугите или пак лажно прикажување на квалитетот на истите, отворање на „фантомски“ фирми заради креирање на фактури, испратници, товарни листови и слично, кои служат за „прочистување“ на нелегалните пари и нивно инјектирање во финансиски оптек.⁴³

⁴¹ Ibid, Madinger, 103;

⁴² Ibid;

⁴³ Види подетално: Гогов, Злоупотреба на светскиот трговски систем за перење пари, Македонска ревија на казнено право и криминологија УДК 343, година 15, број 2-3, ISSN 1409-5327, стр.421;

3.1.4. Професионални перачи на пари

Професионалните перачи на пари ФАТФ ги дефинира како - *трети лица задолжени да ги легализираат приносите од криминалната активност, кои не биле вклучени во извршувањето на делото.*

Главната карактеристика што го прави професионалниот перач на пари уникатен е обезбедување на оваа услуга во замена за провизија, такса или друг вид на профит. Ова сепак не значи дека тие исклучиво само ги „перат“ нелегалните приходи, туку тие може да бидат вклучени со своето знаење и експертиза за злоупотреба на правните системи и празнини при извршување на слични криминални дејствија. Со оглед дека се работи за трети лица, овие професионални перачи на пари најчесто не се запознаени со предикативните дејствија. Функцијата на овие професионални перачи на пари е се почесто користена за да се создаде растојание помеѓу самите извршители на кривичните дела и незаконските приноси, како и поради фактот што криминалните клиенти немаат знаење кое е потребно за со сигурност да ги легализираат своите криминални приходи.

Друга карактеристика на професионалните перачи на пари е дека тие работат во голем обем и често спроведуваат шеми на транснационален транспорт на нелегални средства.

Голем број различни фактори влијаат на провизијата, односно на надоместокот што им се исплаќа на овие професионални перачи на пари. Износот на провизијата често ќе зависи од сложеноста на шемата, користените методи и знаењето за предикативното дело и истиот може да се промени врз основа на нивото на ризик кој што го презема професионалниот перач на пари. Стапките на провизии често зависат и од земјите или регионите вклучени во шемата, но и од други фактори како што се:

- угледот на поединецот;
- вкупниот износ на пари кои се перат;
- времето во кое клиентот бара да се преместат или прикријат средствата (на пример, ако треба да се направи перење во пократок временски период, провизијата ќе биде повисока); и

-
- наметнување на нови регулативи или активности за спроведување на законот. За да се добие провизија за нивните услуги, ППП(професионалните перачи на пари) можат (i) да земат провизија во готовина однапред, (ii) да пренесат дел од парите на сопствените сметки или (iii) да ја интегрираат провизијата во деловната трансакција.

Професионалните перачи на пари користат сметководствен систем во шифри и тој вообичаено содржи детални записи. Овие посебни сметководствени системи користат детални табеларни пресметки преку кои ги следат клиентите (со користење на имиња во кодови); износ на нелегалните средства; потеклото и дестинацијата на средствата; релевантни датуми; и добиени провизии.

Професионалните перачи на пари исто така организираат шеми кои им овозможуваат на криминалците да ги исплаќаат приносите генерирани во виртуелна валута преку црните онлајн пазари (на пример, пазари на трговија со дрога на Dark Web). Во многу случаи, плаќањата за недозволен дроги купени преку интернет се пренесуваат на е-паричници што се чуваат во виртуелна валута (на пример, Биткоин). Потоа, виртуелната валута се пренесува преку комплексен синџир на е-паричници, за понатамошно подобрување на анонимноста на трансакциите со виртуелната валута. Потоа, средствата се враќаат во е-паричникот на организираната криминална група, и се пренесуваат на банкарски картички, по што истите се повлекуваат како готовина. Финансиските инструменти се издаваат на туѓо име (обично тоа се студенти кои добиваат банкарска картичка, а потоа ја продаваат таа банкарската картичка на криминалци за надомест, не знаејќи ништо за нејзиното понатамошно користење и поврзаните криминални активности). Овие лица, таканаречени „парични мазги“ кои служат само за пренос на средствата, го прават тоа за одреден надомест од страна на професионалните перачи на пари. Тие ги повлекуваат парите од банкомати на координиран начин, а потоа ги даваат парите на членовите на организираната криминална група.⁴⁴

⁴⁴Достапно на <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/Professional-Money-Laundering.pdf>, Vasquez, FATF Report on Professional Money Laundering, 2018

3.2. Финансирање тероризам

Со неколку значајни исклучоци, предметот на финансирање на тероризам беше во голема мера неистражен пред 11 септември 2001 година. Финансирање на тероризмот се прави со нелегални средства кои резултираат од нелегални активности како киднапирање за откуп, трговија со дрога, проневера на владини фондови, добротворни донации и грантови, и слично. Многу студии упатуваат и на фактот дека финансирањето на терористичките организации доаѓа од страна на недржавни актери како што се дијаспората и бегалските заедници. Следствено, финансирањето на тероризам треба да се сфати како нелегален приход и профит кој организациите го користат, преместуваат, складираат и пласираат во низа терористички активности. По нападите на 11 септември, истражувањето на тоа како терористичките актери ги финансираат своите активности значително се проширија, одразувајќи истовремено растечки интерес во полето за темелно истражување на тероризмот. Бројни студии од овој период се засноваат на знаења во врска со изворите и методите на финансирање на тероризмот и ја откриваат улогата на подземните економии во финансискиот поддршка на исламскиот тероризам, а истовремено и ја нагласуваат важноста на добротворните донации и трговијата со наркотици, за финансирање на Ал Каеда, Хезболах и Хамас. Методите за дисперзија на алтернативните фондови, како што се "старба", депонирањето на помали количини на повеќе банкарски сметки, исто така е поврзан со организации како Ал-Каеда.⁴⁵

Финансирањето на тероризмот е глобален проблем со сериозно отсуство на статистички анализи за неговиот обем. Ова оттаму што постојат големи проблеми при откривањето на изворите на финансирање, започнувајќи со фактот што терористите обично ги прикриваат нивните активности преку перењето на пари, воспоставување на анонимни деловни односи, краткотрајност во воспоставениот деловен однос, прикривање на вистинското занимање

⁴⁵ Види подетално: Barone, Daniele Maria. "Jihadists' Use of Cryptocurrencies Undetectable Ways to Finance Terrorism." Jihadists' Use of Cryptocurrencies: Undetectable Ways to Finance Terrorism, 2018;

(често се претставуваат како студенти), честа промена на адресата на живеење, отворање на сметки на многу мали износи за да не се привлече внимание и т.н. Финансирањето на тероризмот почнува да користи и во себе содржи елементи на легален бизнис, што дополнително го отежнува откривањето на финансирањето на тероризмот и терористичките операции.

Првиот чекор во откривањето и спречувањето на одливот на пари кон терористичките организации е самото разбирање на финансиските потреби на современите терористички групи. Трошоците поврзани со остварувањето на терористичките напади, но и со развојот и одржувањето на терористичките организации се значајни. Средствата се потребни за промоција на милитантните идеологии, за исплата на оперативците и нивните семејства, патувањата за целите на организацијата, обука на новите членови, фалсификување документи, исплата на мито, купување на оружје и организирање на напади. Тие често имаат потреба од различни скапи услуги, вклучувајќи рекламирање и легитимни социјални и добротворни активности за организација која на тој начин ги промовира своите цели.

Природата на финансирањето и поддршката на пошироките активности варира во зависност од видот на терористичката организација. Од една страна, постојат традиционални, хиерархиски структурирани терористички организации како што се квази-државите, а од друга страна, малите децентрализирани организации со независна поддршка од другите. На крајот од втората категорија се мали мрежи со очигледно самостојно управување, кои имаат тенденција да го камуфлираат своето финансирање на тој начин што ги снабдуваат своите средства преку активности кои не се разликуваат многу од нивните секојдневни работни обврски. Набавката на материјали, дури и кога се користи за набавка на основните материјали за напади, е многу тешко да се увиди.⁴⁶

Најпрво, треба да се забележи дека постојат некои клучни концепти за традиционалните методи на тероризам. Во теоријата, ризикот и момент на опасност се резултат на три фактори: Закана, ранливост и последица. Заканата е личност или група на луѓе, предмет или активност со потенцијал да предизвика штета на државата, општеството, економијата итн.

⁴⁶ Магистерски труд - Штерјева, Тупанчески - Транснационален организиран криминалитет со посебен осврт кон финансирање тероризам, Скопје, 2011;

Ранливоста ги опфаќа оние работи што можат да бидат експлоатирани од заканата или кои можат да ги поддржат или олеснат активностите. Во овој контекст, може да подразбере поширок финансиски систем и механизми. Ваквата анализа на ризикот од тероризам, која ја разгледува ранливоста одделно од заканата ги истакнува факторите кои претставуваат слабости во борбата против финансирањето на тероризмот. Конечно, последиците се однесуваат на влијанието или штетата што може да биде предизвикана од финансирањето на тероризмот. Тоа го вклучува ефектот на основната криминална и терористичка активност врз финансиските системи и институции, како и економијата и општеството поопшто.⁴⁷

3.2.1 Видови терористичко финансирање

Терористичките организации користат средства за операции, обука, регрутирање, пропаганда, плати и надоместоци за своите членови. Како типични организации, терористичките групи мора да имаат вештини за да ги добијат и да ги користат финансиските ресурси потребни за постигнување на своите цели. Управувањето со ресурсите и финансиското управување со меѓународниот тероризам бара сериозно планирање и сметководство. Терористичкото финансиско управување генерално се случува во географски безбедни засолништа или во рамките на безбедни социјални мрежи, што го прави многу тешко за откривање и пробивање.

Постојат два етаблирани начини за финансирање на тероризам. Првиот начин е финансиска поддршка од земји, организации или поединци, додека вториот начин, пак е преку „перење“ нелегални финансиски средства.

Процесот на перење пари иако не е директно поврзан со терористичките активности, сепак е еден од најефикасните методи за нивно финансирање. Перењето пари е процес на стекнување нелегални парични средства, кои потоа се претвораат во „чисти“ пари и се инјектираат во системот. Во оваа смисла, терористите ги интегрираат во финансискиот

⁴⁷ FATF Report, Emerging Terrorist Financing Risks, стр.9, 2015;

систем своите приходи и средства кои ги добиваат преку незаконски активности и на тој начин обезбедуваат приход.⁴⁸

Еден од традиционалните начини на финансирање на тероризмот е и хавала⁴⁹. Во овој процес, финансиски трансакции и материјали се обезбедени од подземна мрежа основана во една земја. Оттука, сомалиските мрежи на хавала можат да бидат добар пример. Сомалиските хавала мрежи постојат низ територијата на Рогот на Африка каде живеат огромен број Сомалијци и дел од нивната дијаспора. Од серијата терористички напади во Најроби, а особено од нападот врз Универзитетскиот колеџ Гариса во 2015 година, кениските власти ги суспендираа лиценците на 13 големи фирми кои се занимаваа со извршување на парични дознаки, и дополнителни напори беа вложени во разбивање на симпатизерите на Ал Шабаб⁵⁰. На процесот на перење пари и на финансирање на тероризам треба да се гледа како на одделни активности, но сепак финансирањето на тероризмот претставува еднаква закана за финансиските системи и механизми, како и за јавната безбедност.

Друг разработен метод на финансирање терористички активности е собирање средства од дијаспората. На пример, ИРА (Ирската Републиканска Армија) голем дел од своите приходи ги добива од ирската заедница во САД, а истото го правеа и ГИА (Вооружена Исламистичка Група на Алжир) во Алжир, Ал Каеда, бунтовниците од Шри Ланка, ерменските терористи. Ваквото финансирање од страна на сонародници кои се во егзил или иселеници претставува сериозен приход и значително финансирање на нивните

⁴⁸ FATF Report, Emerging Terrorist Financing Risks, стр.13, 2015

⁴⁹ *Hawala*, согласно дефиницијата на Интерпол, е пренесување на пари без поместување на пари. Односно трансфер на парични средства без никаков траг, бидејќи хавалата претставува систем на финансиски трансакции базиран на доверба.

⁵⁰ *Ал-Шабаб*, или "*Младите*", е исламистичка група на бунтовници со седиште во Сомалија. Оваа криминална организација владееше во градот Могадишу и делови од околните сомалискитсела, но во последниве години, воената кампања предводена од Африканската унија ги исфрли од главните населени места. Меѓутоа, оваа терористичка организација која брои илјадници војници останува главен предизвик за безбедноста во воено разурнатата Сомалија. Тие го спроведоа својот најкрвав напад на крајот на 2017 година.

терористички акти. Добротворните организации исто така играат витална улога во овој начин на финансирање.

Терористичките мрежи често користат компромитирани добротворни организации, трговски друштва или организации и компании кои се согласиле да лобираат во поддршка на своите цели. На пример, некои групи се поврзани со ограноци на добротворни организации во областите со висок ризик, односно неразвиените делови од светот каде што социјалните бенефиции што ги обезбедува државата се оскудни. Бидејќи се маскирани како помош, приватните фондови стануваат многу полесни за инвестирање на големи суми. Владата на Кувајт беше најголемиот најголем донатор на "нерезервирани средства" помош за Сирија - што значи дека средствата помеѓу донаторот и примателот не се означени како донација со наведена причина и оттаму не постои гаранција каде тие средства ќе завршат.⁵¹

Најпосле, со цел да се разберат методите за финансирање на тероризмот и да се стекнат со знаења за структурата на терористичките организации, соодветно внимание треба да се посвети и на социјалните мрежи кои претставуваат вистинска критична точка. Терористите ја користат оваа алатка (социјални медиуми) за да обезбедат онлајн донации од нивните симпатизери и за да измамат донатори кои веруваат дека даваат поддршка за хуманитарна или добротворна активност.

3.3. Перење пари во Република Северна Македонија – анализа на состојбата

3.3.1. Сивата економија и финансиските импликации

Во границите на Република Македонија, турбулентната политичка состојба како по инерција ги става во заден план глобалните економски случувања. Новите глобални случувања кои ќе ги донесе светската пандемија, многу директно ќе влијаат на нашата економија и државата ќе биде афектирана во сите сфери. Глобално, излегувањето од оваа криза и влегувањето во пост пандемска инфлација дополнително ќе ја разниша и така

⁵¹ Financial Tracking Service, достапно на <https://fts.unocha.org/>;

ослабената и изнемоштена економија, но неизвесноста е глобална карактеристика во овие времиња и она за што реално можеме да се бориме сите е да излеземе како подобри од најлошите. Во однос на следење на европските регулаторни трендови, неминовно, меѓународните документи не повлекуваат и нас кон некаков регулаторен напредок во форма на нови нормативни решенија, како што е новиот Закон за спречување перење пари и финансирање тероризам и Законот за платежни услуги и платни системи кој треба да стапи во сила оваа година. Превенцијата од перење пари и финансирање тероризам во Република Македонија е регулирана со Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Овој закон ги утврдува мерките и дејствијата за откривање и спречување на перење пари и финансирање тероризам кои ги преземаат задолжените субјекти. Задолжените субјекти имаат обврска да спроведуваат процедура за анализа на клиентот, да следат определени трансакции, да доставуваат извештаи, да чуваат податоци и документи и да воведат внатрешни процедури и програми. Надзорот над примената на мерките и дејствијата за спречување на перење пари и финансирање тероризам го вршат: Управата за финансиско разузнавање, Народна банка на Република Македонија, Управата за јавни приходи, Комисија за хартии од вредност, Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување, Агенцијата за пошти, Агенцијата за супервизија на осигурување, Институтот на овластени ревизори, Институтот на сметководители и овластени сметководители и Коморите на адвокатите и нотарите.

Причините за континуираните измени и новелирања на Законот за спречување перење пари и финансирање тероризам, произлегоа од потребата за негово усогласување со европското *acquis*, законодавство во областа на борбата против организираниот криминал, односно, усогласување со европските директиви.

За да ја разбереме потенцијата на кривично-правниот феномен „перење пари“, потребно е да ги анализираме општествено-економските фактори и опкружување.

- Затајување на данок – Постојат разни начини за избегнување на плаќање на даноците. Еден од тие начини е неиздавање на фискални сметки. Неиздавањето на фискалните сметки

во Македонија е поголемо кај услугите отколку кај стоките. Во однос на производите, најголемо неиздавање на фискални сметки се применува за акцизните стоки (алкохол и цигари), а најмалку за храна и намирници. Фискални сметки најретко се издаваат за следните услуги: мајстори/автомеханички услуги, поправки во домот и занаетчиски услуги. Високата толеранција на неформалната економија од страна на граѓаните дополнително ги отежнува владините напори за намалување на истата и ја намалува ефикасноста на планираните и имплементирани мерки. Компаниите користат и други форми на избегнување и затајување на плаќање на данок, како на пример: пријавување на помали приходи од реалните. Од друга страна, истражување направено од Центарот за истражување и креирање политики покажува дека компаниите многу ретко манипулираат со ДДВ. Ова состојба е изведена од истражување на периодот од 2012-2013 година.⁵²

- Висок степен на мито и корупција – Митото и корупцијата се значајна форма на неформалната економија во Република Северна Македонија. Во повеќе национални истражувања, компаниите и граѓаните се изјасниле дека митото и корупцијата се значајни фактори кои предизвикуваат неформална економија и фаворизирање на политички врски (најчесто при увоз на стока). Извештајот за проценка на корупцијата од 2016 година, спроведен од страна на Македонскиот центар за меѓународна соработка, поддржан од УСАИД, се заснова на методологијата на Системот за следење на корупцијата (ССК), развиена од Центарот за изучување на демократијата (ЦСД) од Бугарија. Во извештајот се анализирани примарни податоци добиени од анкета со полнолетно население, при што е наведено следното:

„Теренска анкета е направена на репрезентативен примерок (во понатамошниот текст: анкета со населението) од 1.000 испитаници, спроведена од М-Прспект во периодот помеѓу 27 јануари и 3 февруари 2016 година. Популациската рамка на примерокот е население постаро од 18 години, а критериуми за репрезентативност се: пол, етничка припадност, возраст, место на живеење и региони. Во рамките на примерокот, 50,3 % беа

⁵² Стратегија за формализирање на неформалната економија во Република Македонија, 2018-2022 , Министерство за труд и социјална политика, Скопје , 2018;

жени, а 49,7 % мажи, додека во однос на етничката застапеност, Македонците се застапени со 66,9 %, а Албанците со 24,9 %, другите етнички групи се застапени со 8,3 %. Во однос на местото на живеење, селската популација е застапена со 42,2 %, додека градската со 57,8 %. Прашањата кои им беа поставени на испитаниците се однесувале на нивните искуства во 2015 г. Според граѓаните, корупцијата не е меѓу трите најголеми проблеми со кои се соочува земјата и е рангирана на петтото место, што е исто како и во 2014 г. Невработеноста, како и во претходните години, се смета за најголем проблем за македонските граѓани, а е следена од политичката криза и сиромаштија. Во 2016 г, како втор најголем проблем граѓаните ја навеле политичката нестабилност, која во 2014 г. била гледана како помал проблем и од корупција и била рангирана на шесто место. Ваквото поместување во видувањето на проблемите од страна на граѓаните најверојатно се должи на политичката нестабилност во земјата којашто започна во февруари 2015 г. со објавување снимки на разговори на голем број службени лица, високи функционери, членови на опозицијата, новинари, граѓански активнисти и др. Перцепцијата на граѓаните за корупцијата како проблем не е сменета, иако во објавените разговори имаше индиции за корупција, односно корупцијата останува рангирана на исто ниво како и во 2002 г. и во 2014 г. Демографски гледано, постои разлика во перцепцијата колку одредени фактори влијаат врз распространетоста на корупцијата во Македонија. Така, на пример, само 22,4 % од Македонците се согласуваат со ставот дека ниските плати на службениците се фактор за корупција, за разлика од 55,4 % од Албанците. Со тврдењето дека наглото збогатување на личен план на оние кои се на власт е водечкиот фактор за широкораспространетата корупција се согласуваат 55,4 % од симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ, наспроти 88,4 % од симпатизери на СДСМ, што е слично и со симпатизерите на ДУИ (80,9 %) и на ДПА (76,2 %). Симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ исто така во значително понизок број (47 %) сметаат дека кон корупцијата придонесува недостатокот на строга административна контрола, наспроти симпатизерите на ДПА, на ДУИ и на СДСМ чии проценти се движат од 73 до 88. Мнозинство од граѓаните, или 73,1 %, проценката за распространетоста на корупцијата во Македонија ја базираат на информации од други извори, а помалку од лично искуство. Така, скоро секој седми испитаник (15,2 %) своето видување за корупцијата го темели на сопственото искуство, за разлика од 2014 г. кога секој петти испитаник своето видување го

засновал на сопствено искуство. Најголем дел од граѓаните (42,5 %) мислењето за распространетоста на корупцијата го градат врз основа на разговори со блиски луѓе и овој процент е зголемен во однос на 2014 г. кога изнесувал 35,6 %. Околу третина (30,6 %) од испитаниците проценката за распространетоста на корупцијата во Македонија главно ја формираат врз основа на информациите достапни од медиумите.⁵³

Иако речиси секоја влада од независноста на Македонија до денес тврди дека нејзин приоритет е борбата против корупцијата, корупцијата и натаму е широко распространета појава. Јавните трошења не се целосно транспарентни, нема транспарентност во финансирањето на политичките партии и јавните расходи и повеќето граѓани не сакаат да пријавуваат случаи на корупција или незаконско однесување. Согласно Транспаренси Интернешнл, индексот на корупција во Република Македонија изнесува 77 од 100, со што нашата земја е рангирана на 93-то место од вкупно 180 земји.⁵⁴

- Недозволена и непријавена прекугранична трговија со добра – Сивата или неформалната економија во земјата извира, во добар дел, и од прекуграничната трговија со добра. Ова се случува на тој начин што одредени добра влегуваат во земјата со фиктивни цени кои се пониски од реалните и на тој начин ја поткопуваат економијата и влијаат кон намалување на даночните приходи и создаваат нелојална конкуренција на пазарот. Скриениот увоз води кон зголемување на корупцијата, евазија на данок и тн.

- Високо учество на готовина во масата на пари – Овој проблем е многу актуелен и развиените земји се обидуваат да го ограничат користењето на готовината со цел да се намали сивата економија и евазија на данок, односно сите трансакции да се евидентираат. Токму новите законски решенија, новиот Закон за спречување перење пари и финансирање тероризам и Законот за платежни услуги и платни системи кои е во подготовка и се очекува да стапи во сила оваа година ќе го направат банкарскиот систем поотворен и поконкурентен

⁵³ Извештај за проценка на корупцијата во Македонија, Македонски центар за меѓународна соработка, Скопје 2016 година; Достапен на: <http://www.mcms.mk/images/docs/2016/izvestaj-za-procenka-na-korupcijata-2016.pdf>.

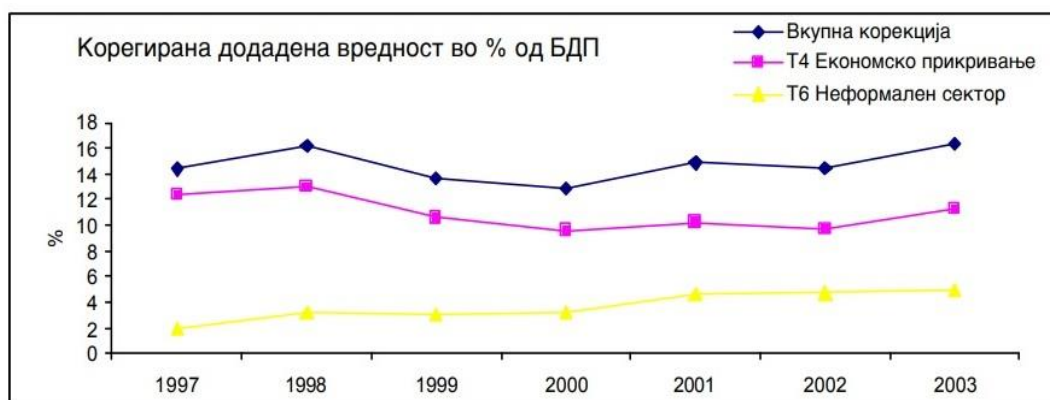
⁵⁴ Transparency International, податок достапен на: [https://www.transparency.org/cpi2018](https://www.transparency.org/cpi2018;);

бидејќи на пазарот ќе се натпреварува и нов вид на правно лице – давател на платежни услуги. PSD2 директивата фундаментално ќе го промени синџирот на вредност на плаќања, концепцијата за тоа кои бизнис модели се профитабилни и очекувањата на клиентите. Преку директивата, Советот на ЕУ има за цел да ги подобри иновациите, да ја зајакне заштитата на потрошувачите и да ја подобри безбедноста на интернет плаќањата и пристапот до сметките во ЕУ. Овие нови решенија ќе ги намалат готовите пари во оптек и ќе ја зголемат транспарентноста на плаќањата, што се очекува значително да влијае и на неформалната (сива) економија.

- Неформална економија - Перењето пари подразбира нелегален приход кој фигурира на црниот пазар, но бројни истражувања покажуваат дека бројките на сивата економија не се воопшто за занемарување и индицираат дотолку поголема сума на нелегални средства кои се инјектираат подоцна во легален оптек. Сите студии и проценки за учеството на неформалната економија во вкупниот бруто домашен производ (БДП) покажуваат дека високата неформална економија во Република Македонија е мошне висока. Постојат различни дефиниции за сивата/неформална економија. Најопшто, под сива економија се подразбираат економски активности кои се легални, но (намерно) не се регистрирани и не се пријавени за даночни цели. Ваквата сива економија оваа теза дисертација ја разгледа во контекст на перењето пари, бидејќи се работи за поврзани и меѓусебно зависни феномени. Различни истражувања ја проценуваат неформалната економија помеѓу 20% до 40% од БДП, со користење на различни извори на пресметки. Неформалната вработеност континуирано опаѓа и во апсолутен износ и како процент од вкупната вработеност. Неформалната економија е мултидимензионален проблем кој се јавува во различни форми и облици, што ја отежнува детекцијата и напорите за формализација на истата. Формите во кои се јавува истата се разликуваат според секторите на дејност, временскиот период, се менуваат со измена на законските решенија, итн.⁵⁵

⁵⁵ Стратегија за формализирање на неформалната економија во Република Македонија, 2018-2022 , Министерство за труд и социјална политика, Скопје , 2018;

Воглавно, економистите и креаторите на политики нудат широк спектар на термини и дефиниции во литературата достапна на оваа тема (сива економија). Овој социо-економски феномен се нарекува најразлично, како неформална, сива, скриена или подземна економија, со уште поголем број на толкувања достапни на сите јазици. Иако сите термини по дефиниција упатуваат на истата општа констатација дека станува збор за неевидентирани економски активности, сите имаат разлики во нијансите зависно од нивната цел. Сивата економија всушност претставува нерегистрирана, нелегална, односно непријавена дејност, или пак дејност со непријавен доход. Се работи за легални активности кои не ги почитуваат законските правила и се одвиваат надвор од регулативата и државната контрола. Сивата економија се одликува со избегнување на оданочување, фалсификување на документи, лажно маркирање на стоки, но и со перење пари и корупција.

Графикон кој го бележи учеството на корекциите на додадената вредност во БДП, за периодот од 1997-2003 година;⁵⁶

Бруто-домашниот производ (БДП) е финален производ на производната активност на резидентните единици и е збир на бруто-додадената вредност од одделните институционални сектори плус данокот на додадената вредност и царините минус субвенциите на производи.⁵⁷ Во прикажаниот графикон, согласно податоците преземени

⁵⁶ Симеонов, Државен завод за статистика, Статистички третман на неопфатената (сива) економија

⁵⁷ Државен завод за статистика, достапно на <http://www.stat.gov.mk/OblastOpsto.aspx?id=7>;

од Државниот завод за статистика, се забележува дека учеството на корекцијата на додадената вредност во БДП, во период од 6 години (1997-2003), поради економско прикривање е повисоко од учеството на корекцијата поради неформалниот сектор со растечка тенденција. Оваа растечка тенденција ќе продолжи се додека расте даночната евазија и додека не почне реалното прикажување на податоците за остварен промет во трговијата.⁵⁸

Проблемот и појавата на неформалноста имаат мултидимензионална позадина, форма и ефекти. Неформалната економија се однесува на различни ситуации, мотивации и потреби. Истата создава нелојална конкуренција за формалните бизниси, иако истовремено мора да се напомене дека за дел од работниците (и економските агенти) неформалноста не е избор, туку неминовност во која се втурнати поради дефицит на пристојни работни места. Сите студии и проценки за учеството на неформалната економија во вкупниот Бруто домашен производ (БДП) покажуваат висока неформална економија во Република. Различни истражувања ја проценуваат неформалната економија помеѓу 20% до 40% од БДП, со користење на различни извори на пресметки. Неформалната вработеност континуирано опаѓа и во апсолутен износ и како процент од вкупната вработеност. Сепак, според податоците на Анкетата за работна сила (АРС) таа во 2016 година се уште е на мошне високо ниво (133.777 неформално вработени лица, односно 18,5% од вкупно вработени). Досегашната политика за намалување и формализирање на неформалната економија комбинираше пристап на казни (репресивни мерки) и на стимулации. Поновите истражувања за ОЕЦД земјите покажуваат дека казнените мерки или т.н. мерките „на застрашување“ не се ефикасен инструмент за намалување на неформалната економија, туку тоа се мерките на даночната политика (и товар), дерегулацијата, мерките за зголемување на даночниот морал, како и реформа на даночната администрација од извршител кон сервис на даночните обврзници. Студиите и проценките за учеството на неформалната економија во вкупниот БДП во Република Македонија покажуваат висока неформална економија во земјата. На пример, Новковска (2012) година, ја оценува големината на неформалната економија во 2009-2011 година на околу 35% од БДП, мерено според методот на енергетска

⁵⁸ Ibid;

потрошувачка и методот на латентна променлива. Центарот за економски анализи (ЦЕА) ја проценуваат сивата економија на ниво од 24% во 2010 година според еден метод, но и на ниво од 47% во 2011 година, според друг метод. Schneider и др. (2010) кои даваат пресметки за неформалната економија во 169 земји, ја оценуваат големината на истата во Македонија на 35% во 2007 година (последна пресметка). Според нивните пресметки, неформалната економија во Македонија е под просекот за земјите од Еввропа и Централна Азија. Покрај важноста на нивото (висината) на неформалната економија, важен е и трендот.⁵⁹

Како што веќе наведовме, неформалната економија е мултидимензионален проблем кој се јавува во различни форми и облици, што ја отежнува детекцијата и напорите за формализација на истата. Формите во кои се јавува истата се разликуваат според секторите на дејност, временскиот период, се менуваат со измена на законските решенија, итн.

Степенот на развиеност на економијата несомнено влијае врз големината и формите на неформалната економија. Генерално, земјите со понизок степен на развиеност имаат повисока неформална економија, главно поради неможноста на формалниот сектор да создаде доволно работни места. Сепак, практиката на земјите од ЕУ покажува дека неформалниот сектор опстои и на повисоко ниво на развиеност, како и дека постојат и други значајни детерминанти на неформалната економија. Според истражувањето на Новковска (2012), доколку БДП по глава на жител (мерен според Паритет на Куповна Моќ - ПКМ) во Македонија би достигнал 55.000 МКД (од 10.100 МКД во 2014 година), големината на неформалната економија би се намалила на 10%, додека, пак, при БДП по глава на жител од 70.000 МКД, хипотетички, не би постоела неформална економија.

Поврзано со макроекономската состојба е и нискиот капацитет на индустрискиот сектор за апсорпција на работниците кон попродуктивни работни места (МОТ, 2013). Имено, растот на вработеноста во секторот на услуги како глобален феномен, но и состојба во Република Македонија) е главно воден од раст на вработеноста во ниско-квалитетни и ниско-продуктивни услуги (трговија на мало, лични услуги и слично), наспроти високо-

⁵⁹ Стратегија за формализирање на неформалната економија во Република Македонија, 2018-2022, Министерство за труд и социјална политика, Скопје, февруари 2018 година, стр. 29;

продуктивните услуги (банкарство, комуникации итн.). Оттука, растот на економијата (преку секторот на услуги) и миграцијата село-град всушност влијаат врз раст на неформалната економија, наместо намалување на истата. Истовремено, се креираат ниско-продуктивни работни места, со лоши услови за работа, а голем дел од тие работни места се неформални и не пружаат социјална заштита на работниците.

Глобализацијата и флексибилизацијата на работата во формалната економија, исто така, влијаат врз раст на неформалната економија и промена на формите на истата. Додека претходно, формалните работни договори нудеа сигурност на работниците, најчесто се склучуваа на неопределено работно време, гарантираа социјална сигурност итн., флексибилизацијата, зголемената конкурентност и глобализацијата ставаат голем товар на фирмите за опстанок и успех, и ги туркаат кон флексибилни, нестандартни работни договори, под-договарање, привремена и повремена работа. Сепак, мора да се наведе дека флексибилизацијата на работните договори, исто така, може да има и позитивен ефект врз формалноста давајќи им простор на работодавачите да реагираат брзо во услови на ценовни, конкурентски и други промени во работењето.⁶⁰

Обемот на нелегалните финансиски текови во нашата земја, но и земјите од регионот, особено Косово и Албанија, е голем и тие се овозможени преку голем број структурни одлики на овие земји: нивната поврзаност; нивните големи неформални економии со удел од 30–40% во сите три земји; и целокупната слабост на државата, државните институции и демократските култури. Географски, регионот долго време служел како влезна рута меѓу Азија и Европа за лекови, мигранти и голем број на трговски стоки. И покрај техничкиот напредок постигнат во борбата против перење пари и спречување финансирање тероризам (ППП/СФТ), како и унапредувањето на мерките за борба против корупцијата и транспарентноста, системските карактеристики го поткопуваат реалниот напредок и резултатите. Постои остар контраст помеѓу опсегот на можности во криминалната економија и легитимната економија. Во регион каде просечната месечна плата е помеѓу 400

⁶⁰ Ibid ,Стратегија за формализирање на неформалната економија во Република Македонија, 2018-2022, Министерство за труд и социјална политика, Скопје, февруари 2018 година, стр. 49;

и 600 евра месечно, а невработеноста кај младите надминува 20%, транзитната трговија со трговија на дрога се проценува дека вреди повеќе од половина милијарда евра секоја година само во Албанија. Од претходниот дел на дисертацијата каде беше образложена неформалната економија, станува јасно дека нелегалната економија нуди поголеми можности за егзистенција од легалната економија. Дополнително, нелегалните финансиски текови се дополнително олеснети поради хроничното високо ниво на корупција и поткуп, што се провлекува низ секое ниво на државните структури, почнувајќи од трансакциски поткуп до корупција од големи размери во јавните набавки.

Политичкото финансирање на партиите е особено болна точка во борбата против нелегалните финансиски текови и пошироките развојни агенди. Иако има номинални ограничувања на приватните придонеси, тие слабо се надгледуваат и лесно се заобиколуваат. Понатаму, готовинските трансакции се реалност која ја влошува состојбата. Дури и големи суми на готовински плаќања во евра за луксузни станови се сеуште пракса. Ова ја отсликува неформалната природа на економијата, но исто така е и средство со кое поединците и корпорациите можат да ги избегнат или намалат своите даночни оптоварувања. Бидејќи не може да се следи нивното потекло, готовинските трансакции остануваат надвор од радарот на формалниот финансиски систем. Ова е огромна придобивка за оние кои сакаат да перат криминални пари, како на домашно тло така и надвор од границите. За да се направи вистинско влијание во решавањето на нелегалните финансиски текови ќе мора да се работи на намалување на неформалната економија и корупцијата и континуирано да се работи на дигитализација на трансакциите.⁶¹

⁶¹ Нелегални финансиски текови во Албанија, Косово и Северна Македонија, Reitano, Amerhausen: Извештај од политичка економија, Скопје, 2020;

ВТОР ДЕЛ - МЕЃУНАРОДЕН КОНТЕКСТ

4. АНАЛИЗА НА МЕЃУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ

4.1. Конвенции на Обединетите Нации

4.1.1. Виенската конвенција против незаконит промет со опојни дроги и супстанции

Виенската Конвенција, односно Конвенцијаат на Обединетите нации против незаконит промет со опојни дроги и психотропни супстанции, е усвоена од страна на ООН на 19 декември 1988 година.

Генералното собрание на Обединетите нации, со својата резолуција 39/141 од 14 декември 1984, побара од Економскиот и социјален совет на Обединетите нации "да се земе во предвид разгледување на членот 62, став 3 и член 66, став 1 од Повелбата на Резолуцијата 9 на Обединетите нации. Комисијата за опојни дроги и психотропни супстанции, на својата триесет и прва седница, одржана во февруари 1985 година го разгледуваше како приоритетно прашањет за нацрт-конвенцијата против недозволена трговија со опојни дроги, што ги разгледа различните аспекти на проблемот, а особено оние кои не се предвидени во постојните меѓународни инструменти. Оваа Конвенција е значајна бидејќи за првпат го третира прашањето за приносите од трговијата со дрога и дава широк опис и дефинирање на нелегалните активности поврзани со трговијата со дрога и ги поставува првите значајни прашања кои ја поврзуваат оваа инкриминација со делото – перење пари. Виенската Конвенција дава насоки за јурисдикцијата на различните правни системи кои имаат ингеренции при гонење на конкретни случаи на трговија со опојни дроги и психотропни супстанции. Она што е од исклучително значење, а оваа Конвенција го регулира, е прашањето за конфискација на приносите стекнати и на предметите употребени

во трговијата со дрога и предвидува соодветни мерки и механизми кои треба да бидат преземени на национално ниво за ефикасна меѓународна соработка по овие прашања. Меѓудругото, Конвенцијата потенцира и дека концептот на банкарска тајна не смее да ги попречува истрагите и постапките на конфискација. Дел од оваа Конвенција ја регулира и екстрадицијата, како и соработката помеѓу земјите потписнички, во вид на заемна правна помош, трансфер на записници и други форми на соработка и обука. Интересно е да се спомене, дека со оглед на комплексноста на оваа Конвенција, до 1998 година, само 30-на земји целосно ги имплементирале мерките против перењето на пари, кои таа ги предвидува.

Во преамбулата на оваа Конвенција се истакнува дека загриженоста од се поголемо продирање на незаконитиот промет на опојни дроги и психотропни супстанции во разни социјални групи, а посебно од фактот дека во многу делови на светот децата се главни потрошувачи на дроги и учесници во нејзиното незаконито производство, дистрибуција и трговија е главната мотивација за зародишот на ваквиот документ. Оваа Конвенција прави напори за да ги дефинира суперанационалните законски поими кои значително ја воедначуваат борбата за сузбивање на организираниот криминал.

Конвенцијата даде дефиниции на бројни значајни поими:

- "Организирана криминална група" е структурирана група од три или повеќе лица, кои функционираат во одреден временски период заради извршување на едно или повеќе тешки кривични дела, со цел да се добие, директна или индиректна, финансиска или друга материјална корист;
- „Сериозен криминал" е однесување кое претставува дело казниво со максимално лишување од слобода од најмалку четири години или посериозна казна;
- "Структурна група" е група која не е случајно формирана за непосредно извршување на кривични дела и тоа не мора да има формално дефинирани улоги за своите членови, континуитет на нејзиното членство или развиена структура;
- "Имот" претставува средства од секаков вид, без разлика дали се подвижни или недвижни, материјални или нематеријални, како и правни документи или инструменти со кои се потврдува правото на сопственост или интерес;
- "Приноси од криминал" се подразбира секој имот што произлегува од или

-
- добие, директно или индиректно, преку извршување на прекршок;
- "Замрзнување" или "заплenuвање" е привремено забрана на пренос, конверзија, распоредување или движење на имот или привремено преземање притвор или контрола на имот врз основа на налог издаден од суд или друг надлежен орган;
 - "Конфискација", претсфатува трајно одземање на имот, онаму каде истото е применливо, по налог на судот или други надлежни органи;
 - "Предикативно кривично дело" е секое кривично дело кое ги генерираа приходите кои можат да станат предмет на перење пари;
 - "Контролирана испорака" е техниката за дозволување на недозволената или сомнителна пратка која ќе помине, преку или во територијата на една или повеќе држави, со знаење и под надзор на нивните власти, со цел вршење истрага и идентификација на лица вклучени во извршувањето на делото;
 - "Регионална организација за економска интеграција" е организација составена од суверени држави на даден регион.

Оваа Конвенција, за првпат ги дефинира овие законски поими кои ќе станат дел од националните законодавства и создава униформиран пристап во борбата против организираниот криминал и трговијата со опојни дроги и супстанции. Со овој документ, всушност се направија првите меѓународно-правни основи за конфискација заради приноси од перење пари. Во својот член 3, Конвенцијата содржи стриктна обврска за инкриминирање на перењето пари истовремено предвидувајќи обврска за инкриминирање на стекнувањето, владението, користењето на сопственост, за која сторителот е свесен дека потекнува од трговија со дрога, јавно поттикнување или наедување други во извршување на делата како и учествување, здружување или заговор за извршување, обид да се изврши и помогне, поттикне, олесни и советува на извршување такво дело.⁶²

Со јасна интенција за инклузивна, сеопфатна, ефикасна и оперативна меѓународна соработка, оваа конвенција конкретно е вперена против незаконитиот промет и ги зема

⁶² Стратегија за спречување перење пари, Република Македонија, Скопје, 2005, стр.167;

предвид различните аспекти на оваа проблематика.⁶³ Оваа Конвенција претставува првиот меѓународен документ што предвидува конфискација на приходите од трговија со дрога и што е најважно во овој контекст, го дефинира и казнува перењето пари, а логиката беше дека решавањето на проблемот со дрогата исто така ќе се бори против перењето пари.

Виенска Конвенција како што споменавме е донесена на 19 декември 1988 година е потпишана од страна на претставниците на 43 држави, тој број е зголемен и изнесува преку 80 држави. Сепак, со текот на времето усогласувањата за законодавства на државите кои ја ратификувале оваа конвенција станало недоследно, а некои од државите потписнички се откажале од примената на истата, а некои допрва треба да направат усогласување на националното законодавство со конвенцијата Исто така постојат и држави во кои не е забележена во значајна мера примената на законите со кои го потиснуваат перењето пари а особено тоа се однесува на член 3 (1) (б) од Конвенцијата.⁶⁴

Член 3 став 1 од Виенската конвенција ги обврзува државите да инкриминираат три видови на активности на перење пари, и тоа:

- Конверзијата или преносот на сопственост, со знаење дека таквата сопственост е стекната врз основа на еден или повеќе прекршоци во предвидени во овој став, или врз основа на учество во таков прекршок или прекршоци, заради сокривање или прикривање на незаконитото потекло на сопственоста или помагање на некое лице кое е замешано во правењето на таков или такви прекршоци за да ги избегне законските последици на своите дела;

- Сокривањето или прикривањето на вистинската природа, изворот, местото, располагањето, движењето, правата во врска со сопственоста или над сопственоста со знаење дека таквата сопственост е стекната врз основа на еден или повеќе дела утврдени во овој став, или со учество во еден или повеќе такви дела;

И во зависност од уставните начела и уставните концепции на својот правен систем:

⁶³ Управа за финансиско разузнавање, Книга за спречување на перење пари, Скопје, 2005 стр. 106-108

⁶⁴ Slavković, Dr Vukan, Krivичno delo pranja novca u savremenom uporednom zakonodavstvu, Crimen(VIII) 2/2017, Pravni fakultet, Beograd, 2017, стр.140

- Стекнување, поседување или користење на сопственост, со знаење, во време на приемот, дека таквата сопственост е стекната врз основа на еден или повеќе дела утврдени во овој став или со учество во такво дело;

Врз основа на горенаведеното можеме да заклучиме дека терминот *конверзија* кој го користи Конвенцијата може да биде дефиниран како дејство на промена од една во друга форма, а тоа значи доаѓа до замена или трансформација на природата на приходот. Оваа трансформација може да биде одредена како претоварање на една ствар во друга, а пример за тоа е ставање на готови пари на сметка во банка, по што оригиналните криминални приходи се менуваат од една форма во друга, а со тоа готовите пари се конвертираат во електронски пари депонирани на банкарската сметка. Ваквиот пример се смета како типичен пример за првата и/или втората фаза во процесот на перење пари.⁶⁵

Во поширока смисла, конверзијата е секоја трансформација на една правна состојба (правна реалност) во друга, во целост или делумно, а Во контекст на ова кривично дело, пренаменета на имотот произведен од кривичното дело првенствено претставува размена на пари, односно нејзино претворање од една валута во друга. Сепак, конверзијата може да се изврши и во однос на другите преносни права, како на пример кога парите се соодветно претворени во хартии од вредност, акции или обврзници.⁶⁶

Пренос на сопственоста која потекнува од вршење на кривично дело подразбира пренос на сопственоста од едно на друго (физичко или правно) лице, и може да биде остварено на различни начини во зависност од тоа дали се пренесуваат ствари или права. Таквиот пренос на сопственоста може да биде сторен на пример со продажба, цесија и сл. Кога се во прашање пари, преносот се врши по правило во рамките на платниот промет кој ги

⁶⁵ Ibid, Slavković, Dr Vukan, стр.141

⁶⁶ Ibid

подразбира сите плаќања кои се вршат преку банкарските институции или слични организации.⁶⁷

Ваквата форма на кривично дело во принцип ја бара намерата како доказ да се скрие или лажно да се претстави забранет извор на приход или да му се помогне на лице вклучено во извршување на такво кривично дело и врз основа на тоа може да забележиме дека Виенската конвенција покрај објективните елементи бара постоење и на субјективен елемент изразен преку знаењето, свесноста, намерата или целта како дел од психолошката природа од страна на сторителот за време на сторување на кривичното дело,⁶⁸ а при тоа Конвенцијата ја нема одредено кривичната санкција која мора да биде изречена на сторителот од страна на надлежниот суд, туку тоа го има препуштено на националното законодавство на самите држави.⁶⁹

Ваквиот субјективен елемент е двостран:

- Знаењето за криминалното потекло на сопственоста и
- Специфичната намера.

Првиот елемент несомнено предизвикува најмногу контроверзии. Во центарот на секој судски случај за перење пари е за знаењето на обвинетиот за криминалниот приход, со оглед дека често е тешко да се установи дали на обвинетиот му било познато потеклото на сопственоста, а особено од кои кривични дела потекнува таквиот приход, а во повеќето случаи обвинителството ќе се обиде да изведе заклучок на основа на фактичките околности. Ваквиот начин на докажување на знаењето е одобрен на меѓународно ниво во член 3 став 3 од Виенската Конвенција, но и остана судовите или законодавствата во државите, на пример Белгија и САД.⁷⁰

⁶⁷ Ibid, Slavković, Dr Vukan, Krivичno delo pranja novca u savremenom uporednom zakonodavstvu, Crimen(VIII) 2/2017, Pravni fakultet, Beograd, 2017, 2017, стр.142

⁶⁸ Ibid, стр.143;

⁶⁹ Jovašević, Dragan, Pranje novca– меѓународни стандарди i pravo Republike Srbije, Teme, № 4, Pravni fakultet, Univerzitet u Nišu, 2013 стр. 1837.

⁷⁰ Ibid, Jovašević, Dragan, Pranje novca– меѓународни стандарди i pravo Republike Srbije, Teme, № 4, Pravni fakultet, Univerzitet u Nišu, 2013 стр. 1837.

4.1.2. Палермо Конвенција на Обединетите нации против транснационален организиран криминал и протоколите

Палермо Конвенцијата е усвоена од Генералното собрание на ОН на 15 ноември 2000, со резолуција 55/25а стапува на сила на 29 септември 2003 година. Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал, усвоена од резолуцијата 55/25 на Генералното собрание од 15 ноември 2000 година, е главниот меѓународен инструмент во борбата против транснационалниот организиран криминал. Оваа Конвенција беше потпишана од страна на земјите-членки во Палермо, Италија, 12-15 декември 2000 година, а стапи во сила на 29 септември 2003 година. Конвенцијата дополнително се надополнува со три протоколи, кои се насочени кон конкретни области и облици на организиран криминал, и тоа:

- Протоколот за спречување, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено жени и деца;
- Протоколот против криумчарење мигранти по копно, море и воздух; и
- Протоколот против недозволено производство и трговија со огнено оружје, нивни делови и компоненти и муниција.

Оваа Конвенција претставува голем чекор напред во борбата против транснационалниот организиран криминал и ја обзнанува потребата да се поттикне и зајакне блиската меѓународна соработка за поефикасно справување со тие проблеми. Државите кои го ратификуваат овој инструмент се обврзуваат да преземат серија мерки против транснационалниот организиран криминал, вклучувајќи и инкорпорирање на нови инкриминации во домашното казнено законодавство (учество во организирана криминална група, перење пари, корупција и опструкција на правдата); усвојувањето нови и широки рамки за екстрадиција, заемна правна помош и соработка при спроведување на законот; и промоција на обука и техничка помош за изградба или надградба на потребниот капацитет на националните власти.

Протоколот за спречување, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено жени и деца, беше усвоен со резолуцијата 55/25 на Генералното собрание, а влезе во сила на 25 декември 2003 година. Ова е првиот глобален правно обврзувачки инструмент со етаблирана дефиниција за трговијата со луѓе, што доведе до воедначување на дефинициите на оваа инкриминација во повеќе законодавства. Дополнителна цел на Протоколот е заштита и помош на жртвите на трговијата со луѓе со целосно почитување на нивните човекови права.

Протоколот против криумчарење на мигранти по копно, море и воздух, усвоен од резолуцијата 55/25 на Генералното собрание, стапи на сила на 28 јануари 2004 година. Овој Протокол се занимава со растечкиот проблем на организираните криминални групи кои шверцуваат емигранти, често со висок ризик за мигрантите и со голема добивка за сторителите. Големо достигнување на овој Протокол е што за прв пат во глобален меѓународен инструмент беше развиена и договорена дефиниција за шверц на мигранти.

Протоколот против недозволено изработување и трговија со огнено оружје, нивните делови и компоненти и муниција беше усвоен од резолуцијата 55/255 на Генералното собрание од 31 мај 2001 година, а стапи на сила на 3 јули 2005 година. Целта на Протоколот, кој е прв законски обврзувачки инструмент за мало оружје кој е усвоен на глобално ниво, е да се промовира, олесни и зајакне соработката меѓу државите-страни со цел да се спречи, да се бори и да се искорени недозволеното производство и трговија со огнено оружје, нивни делови, компоненти и муниција. Со ратификувањето на Протоколот, државите се обврзуваа да усвојат серија мерки за контрола на криминалот и во својот домашен правен поредок да спроведуват три сета од нормативни одредби: првиот се однесува на инкорпорирање на нови инкриминации поврзани со незаконско производство и трговија со огнено оружје, врз основа на барањата и дефинициите на Протоколот; вториот сет земјите потписнички беа обврзани да спроведат систем на владини овластувања или лиценцирање со намера да обезбеди легитимно производство и трговија со огнено оружје; а третиот се однесуваше на обврската за обележување и следење на огнено оружје.⁷¹

⁷¹ Конвенција на Обединетите нации против транснационален организиран криминал и протоколите, достапно на: <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>

Текстот на Конвенцијата, усвоен од Генералното собрание во 2000 година и во сила од 2003 година, претставува главен референт за современата борба против нелегалните прекугранични активности.

Постојат два важни аспекти во врска со оваа Конвенција и нејзините протоколи. Првиот важен аспект е самиот факт дека овој документ претставува обележје и водилка на оваа тема, и го препознава прашањето на интернационалниот организиран криминал како закана за домашната безбедност, како и меѓународна закана за безбедноста, и јасно дава поаѓа од една заедничка проценка дека борбата против овие активности може ефективно да се решава само преку меѓународна соработка меѓу државите.

Вториот важен аспект се однесува на фактот што државите кои го потпишаа и ратификуваа текстот на Конвенцијата за усвојување разни мерки против транснационалниот организиран криминал, вклучувајќи ја и нејзината криминализација во сопствените национални законодавства се обврзаа и за доближување на процесните аспекти од постапките за спроведување на законот поврзани со обвинението, судењето, санкциите, надлежноста, екстрадиција, кои вклучуваа и разни форми на взаемна правна помош, заеднички истраги, заштита на сведоци и обвиненија. Мерките за превенција кои се фокусираа на помошта за економскиот развој и техничката поддршка беа дел од конечниот нацрт на Конвенцијата.

Оваа Конвенција е пред сè еден здружен напор за спроведување на ваквите одредби и создавање на една структурна интернационализација на социјалните норми и етичките стандарди. Конвенцијата, сепак, и покрај ваквите авангардни напори за дефинирање и сузбивање на транснационалниот криминал, остави одредени важни аспекти на темата неодговорени. Имајќи предвид дека темата на конвенцијата е навистина широка, таа остава голем простор за интерпретација во однос на опфаот при креирање на националните инкриминации. Опсегот на конвенцијата е исклучително широк. Очекуваните напори за спречување, истрага и кривично гонење опфаќаат четири вида дела: учество во криминална организација (член 5); вклученост во перење пари (член 6), корупција (член 8) или опструкција на правдата (член 23). Секоја од овие референци може да покрие широк спектар на нелегални пракса. Конвенцијата дополнително предвидува и спречување на

криминалните активности кои можат да им претходат на овие дела, што отвори цел спектар на потешкотии за органите на прогон на националните законодавства, во однос на параметрите и инструментите што ова „сузбивање“ ги подразбира.⁷²

Наумовски, (Спречување перење пари и финансирање тероризам, Скопје, 2011) објаснува дека Конвенцијата од Палермо во чл. 6 пропишува обврска на државите-потписнички за инкриминирање како перење приноси од криминал на следниве дејствија:

1) Замена или трансфер на имот, со знаење дека ваквиот имот е принос од криминал, заради криење или преправање на недозволеното потекло на имотот или помагање на лице кое е инволвирано во извршувањето на претходно казнено дело за да ги избегне легалните последици од неговата активност;

2) Криење или преправање на вистинската природа, извор, локација, распоред, движење или сопственост или на права по однос на имот, за кој сторителот знае дека е принос од криминал;

3) Стекнување, поседување или употреба на имот, со знаење во време на примањето дека таквата сопственост е принос од криминал; 4) Учество во договарање или заговор за извршување, обид за извршување и помагање, поттикнување, олеснување или советување при извршување на некое од овие дела. Конвенцијата од Палермо, значи, ја реципира дефиницијата на перењето приноси од криминал содржана во Стразбуршката конвенција, со неколку подобрувања. Најпрвин (во истиот член) налага обврска за што поекстензивен пристап по однос на одредувањето на претходните казнени дела со кои се остварува криминален принос: наместо можноста за ставање на резерви по однос на претходните дела, предвидена е обврска за вклучување како претходни дела на сите видови сериозен криминал (поимот сериозен криминал е дефиниран во чл. 2 и значи извршување на било кое казнено дело за кое е предвидена казна затвор од најмалку четири години!), а во случаите кога легислативата на државите потписнички содржи листа на специфични претходни казнени дела, тие треба во таквата листа најмалку да вклучат широка листа на дела поврзани со организирани криминални групи. Задржано е решението како претходно дело да се смета и

⁷² United Nations Convention against Transnational organized crime and the Protocols thereto, United Nations, Office of Drugs and Crime, New York, 2004;

дело извршено во друга држава, под условот на двократна казнивост (принципот на двојна инкриминација), т.е. делото да е предвидено како казнено дело и според домашното право. Конвенцијата експлицитно определува дека според фундаменталните начела на домашното право може да се предвиди казнените дела содржани во чл. 6 да не се однесуваат на сторителите на претходните казнени дела. Конвенцијата, исто така, уште еднаш го реафирмира основното решение по однос на субјективната страна на перењето пари: знаењето, намерата или целта кои се бараат како елементи на казненото дело и кои може да бидат изведени од објективните фактички околности.⁷³

Во суштина, целта на оваа Конвенција е да ја унапреди и да ја направи поефикасна соработката меѓу земјите заради превенција и борба против транснационалниот организиран криминал⁷⁴ а главна одлика е проширувањето на предикатното дело на трговија со дрога на мноштво други казнени дела. Исто така, оваа конвенција го криминализира здружувањето за извршување на такви дела и, за прв пат, го објаснува местото и значењето на единицата за финансиско разузнавање.⁷⁵

Конвенцијата од Палермо налага обврска за што поекстензивен пристап по однос на одредувањето на претходните казнени дела со кои се остварува криминален принос: наместо можноста за ставање на резерви по однос на претходните дела, предвидена е обврска за вклучување како претходни дела на сите видови сериозен криминал (поимот сериозен криминал е дефиниран во чл. 2 и значи извршување на било кое казнено дело за кое е предвидена казна затвор од најмалку четири години!), а во случаите кога легислативата на државите потписнички содржи листа на специфични претходни казнени дела, тие треба во таквата листа најмалку да вклучат широка листа на дела поврзани со организирани криминални групи. Задржано е решението како претходно дело да се смета и дело извршено во друга држава, под условот на двократна казнивост (принципот на двојна инкриминација), т.е. делото да е предвидено како казнено дело и според домашното право.

⁷³ Наумовски, Спечување перење пари и финансирање тероризам, Скопје, 2011;

⁷⁴ Convention against transnational organized crime, United nations, 2000;

⁷⁵ Pedić, Žana : „Nefinancijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprječavanja pranja novca“, Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka, 31 (1), 2010, стр. 617;

Конвенцијата експлицитно определува дека според фундаменталните начела на домашното право може да се предвиди казнените дела содржани во чл. 6 да не се однесуваат на сторителите на претходните казнени дела. Конвенцијата, исто така, уште еднаш го афирмира основното решение по однос на субјективната страна на перењето пари: знаењето, намерата или целта кои се бараат како елементи на казненото дело и кои може да бидат изведени од објективните фактички околности.

Конвенцијата од Палермо прави уште еден крупен чекор напред во споредба со претходните меѓународни инструменти, со тоа што статуира изречна обврска за пропишување на казнена одговорност за перење пари на правните лица. Според чл. 10, државите потписнички се должни да усвојат мерки кои се неопходни, конзистентни на нивните правни начела, за востановување на одговорност на правни лица за учество во сериозен криминал инволвиран во организирана криминална група и, покрај другите дела, за делото перење пари предвидено во чл. 6. Таквата одговорност може да биде казнена, граѓанска или административна и не ја прејудиира казнената одговорност на физичките лица кои ги извршиле делата. Државата потписничка е должна особено да обезбеди одговорните правни лица да бидат подложени на ефективни, пропорционални казнени или неказнени санкции, вклучувајќи парични санкции. Поимот на имот е, пак определен во најширока смисла: како имот од секаков вид, материјален или нематеријален, подвижен или неподвижен, како и правни акти или документи што служат како доказ за носителот или правата врз имотот. Ваквиот пристап кон дефиницијата на перењето пари има првостепено значење по однос на превенцијата и репресијата и меѓународната соработка, што се појавува како неизбежен услов за ефикасно сузбивање на перењето пари. Било која национална стратегија, како и заедничка активност на државите, мора да се потпре врз усогласената казнено-правна дефиниција на поимот на перењето пари. Исто така, внатрешното законодавство, независно дали се работи за закони од сферата на финансиите и банкарството, администрацијата итн., мора да појде од една, единствена дефиниција, што мора да биде содржана во казненото законодавство.⁷⁶

⁷⁶ Управа за финансиско разузнавање, Книга за спречување на перење пари, Скопје, 2005 стр. 214;

4.1.3. Конвенција на Обединетите нации за сузбивање на финансирање тероризам 54/109

Меѓународната конвенција за сузбивање тероризам, усвоена на 9 декември 1999 година, во Њујорк, во рамките на Генералното собрание на Обединетите нации. Како одговор на порастот на терористичките напади, пред се терористичкиот напад на Соединетите држави, на 11 септември 2001 година, меѓународната заедница преку оваа конвенција ја интензивираше борбата против тероризмот и неговото финансирање. Споменатите настани откриле и силна конекција помеѓу непрофитниот сектор и терористичките организации, кои го ставаат непрофитниот сектор во фокусот на интересот на меѓународните организации и тела кои се занимаваат со овој проблем. Веќе е јасно дека дел од непрофитниот сектор, односно непрофитните организации, обезбедуваат директна и индиректна поддршка на терористичките организации. Непрофитни организации, под маската за собирање средства за хуманитарни, религиозни и други цели, честопати ги користат овие средства за финансирање терористички организации. Ваквата состојба доведе до потребата од Конвенцијата за сузбивање на тероризмот, и неговото финансирање. Конвенцијата е потпишана од 132 држави. Целта на оваа конвенција е одржување на меѓународниот мир и безбедност, унапредување на односите и меѓународната соработка.⁷⁷

4.2. Конвенции на Совет на ЕУ

Амбицијата на ЕУ е да создаде интегрирана заедничка правосудна област, поддржана од националните органи на прогон на земјите-членки, со тенденција за конвергенција во самите инкриминации, закони и постапки. Но хетерогената структура на законски одредби и системи го успорува овој процес, при што е реален ризикот врз законскаа сигурност, што пак претставува инструмент во рацете на организираниите криминални групи.

⁷⁷ Ibid, Pedić Nefinancijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprječavanja pranja novca стр.618;

Во октомври 1999 година Европскиот совет одржа состанок во Тампере исклучиво посветен на правдата и внатрешните работи. Во овој контекст, не само што се утврдија обврските кои произлегуваат од Договорот од Амстердам, туку и се дефинираа одредени криминални области како домен на профитабилни активности на организираниот криминал. Тоа беа следните: финансиски криминал (перење пари, корупција, фалсификување евра), трговија со дрога, трговија со луѓе, особено експлоатација на жени, сексуална експлоатација на деца, висока технологија криминал и еколошки криминал. Сите овие области беа идентификувани како главни области каде што заедничките дефиниции, процеси и казни треба да бидат предмет на договор и соработка помеѓу земјите-членки на ЕУ. Како резултат на тоа, справувањето со организираниот криминал стана главен приоритет за ЕУ во нејзините напори за создавање "област на слобода, безбедност и правда". Овој концепт е иновација на Договорот од Амстердам и обидот да се одговори на растечката перцепција дека организираниот криминал со вирулентност ја зафаќа Европа. Единствениот пазар и Шенген системот воспоставија систем на поголема економска слобода, но не се воспоставија соодветни судски и полициски структури со способност да ги координираат своите активности непречено и ефикасно преку националните граници.

4.2.1 Стразбуршка конвенција за перење, тргување, привремена конфискација и конфискација на приходи стекнати со казнено дело

Советот на Европа, во Стразбург, 1990 година донесе Конвенција за перење, тргување, привремена конфискација и конфискација на приходи стекнати со казнено дело, а понатамошните напори од оваа област ги концентрираше во издавањето на директиви.

Стразбуршката конвенција во теоријата е оценета како акт што има потенцијал да ја "револуционизира" меѓународната активност во спречувањето на криминалот. Со оваа конвенција се дополнуваат веќе постојните конвенции на Советот на Европа во казненоправната област, но истовремено се поставува цео систем на правила, кои ги

покриваат сите фази на постапката, од првите истражни дејствија до изрекувањето и извршувањето на конфискацијата. Конвенцијата содржи и механизми за меѓународна соработка.

Оваа Конвенција всушност е многу блиска до Виенската Конвенција и има тенденција потесно да ги дефинира поимите обработени во Конвенцијата на Обединетите Нации. На пример, дефиницијата на делото „перење пари“ (член 6) е блиска на дефиницијата содржана во текстот на Виенската конвенција (член 3). Имено Стразбуршката конвенција го проширува поимот на перење криминални приноси остварени и со казнени дела извршени во друга држава. Интересно е дека Конвенцијата дозволува, иако не обврзува, криминализација на одредени дела како што е и перење пари, да бидат извршени од небрежност (сторителот не знаел но бил должен или можел да знае дека приносите потекнуваат од казнено дело), што е во согласност и со Препораката 6 од ФАТФ стандардите.

Во однос на предикативните дела, како такво дело е дефинирано секое казнено дело со кое се остварува криминален принос. Една од целите на Конвенцијата е олеснување на меѓународната соработка во истрагата, заплената и конфискацијата на приносите од сите видови криминал.⁷⁸

Наумовски, (Спречување перење пари и финансирање тероризам, Скопје, 2011), образложува дека Стразбуршката конвенција настојува да ги унапреди и хармонизира системите на конфискација во националните законодавства, со цел да се избегнат ваквите проблеми. Во однос на конфискацијата, тој вели: „Пропишана е, најпрвин, обврска во чл. 2 државите да донесат закони кои ќе им овозможат да ги конфискуваат предметите (инструментите) и приносите од делото. Како и со перењето пари, ова се однесува на сите казнени дела, истовремено оставајќи можност за ставање резерва во поглед на категориите на дела кои се опфатени со обврската за конфискација. Конвенцијата ги признава и вредносната и имотната (предметната) конфискација кои се користат во постојните национални законодавства, но оди понатаму барајќи, во чл. 7, секоја држава потписничка

⁷⁸ Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the proceeds from crime, Strasbourg, 8.XI.1990, достапно на: file:///C:/Users/Rade/Downloads/74_1990_coeconventionml_EU_en.pdf;

да биде во состојба да одговори на двата типа на барање: државата која го применува само системот на конфискација на имот (предмети) треба да донесе законодавни мерки со кои се овозможува одобрување на барање од земја која ја применува вредносната конфискација. Натаму, според чл. 13, кога државата прими, од друга држава потписник, барање за конфискација по однос на средствата на делото или криминалниот принос, таа треба да ја изврши одлуката за конфискација донесена од страна на судот на државата-барател, или да го достави ова барање до нејзините надлежни органи заради донесување на одлука за конфискација и, ако тоа биде дозволено, да го изврши; со цел за примена на овие одредби, секоја држава има овластување, ако постои потреба, да спроведе постапка за конфискација врз основа на нејзиното внатрешно право. Конвенцијата предвидува две основни опции во давањето меѓународна помош при конфискација: поднесување на барање за донесување на домашна одлука или непосредно признавање на одлука донесена од надлежните органи на државата-барател. Статусот што и се признава на странската судска одлука како конечна зависи од довербата во правосудните стандарди на странската држава. Во таа смисла, понатаму е предвидено дека замолената страна е врзана за утврдената фактичка состојба во мерка во која таа е содржана во осудителна пресуда или судска одлука на страната-барател или во мерка во која осудата или судската одлука имплицитно е заснована врз таквата состојба. Според тоа, судовите на замолената држава не може слободно и независно да ги оценуваат доказите.“⁷⁹

4.2.2. Варшавска Конвенција за перење пари, откривање, заплена и конфискација на имотна корист прибавена со кривично дело и за финансирање тероризам

Советот на ЕУ во 2005 година во Варшава, Полска, ја донесе Конвенцијата за перење пари, откривање, заплена и конфискација на имотна корист прибавена со кривично дело и

⁷⁹ Види повеќе: Наумовски, Спречување перење пари и финансирање тероризам, Скопје, 2011;

за финансирање тероризам, или Варшавската Конвенција. Оваа Конвенција стапила во сила во 2008 година.

Оваа Конвенција слично како и останатите европски документи од областа, на преден план ја третира меѓународната соработка во борбата за сузбивање на ваквиот организиран криминал. Со оваа Конвенција за првпат се заемно третирани криминалните феномени на перење пари и финансирање тероризам. Текстот на Конвенцијата меѓудругото истакнува дека брз пристап до финансиски информации или информации за средствата што ги поседуваат криминални организации, вклучувајќи ги и терористичките групи, е клучот за успешни превентивни и репресивни мерки и, во крајна линија, најдобриот начин за нивно спречување. Во членот 9 оваа Конвенција ги дефинира кривичните дела перење пари и предвидува дека секоја од земјите потписнички ќе усвои мерки потребни за инкорпорирање на следните дефиниции во националните законодавства, кога постои умисла за:

- Замена или пренос на имот, со знаење дека тој имот претставува принос од казнено дело, поради прикривање на незаконитото потекло на имотот, или поради помагање на лице вклучено во извршување на предикативното казнено дела со цел да се избегне прогон и законска последица;
- Прикривање или преправање на природата на стварта, изворот, лојкацијата, движењето, правата или сопственоста во однос на имотот, знаејќи дека таквиот имот претставува принос од казнено дело;
- Стекнување или располагање со имот, пришто во време на стекнување со истиот сторителот знаел дека се работи за принос од казниво дело;
- Здружување, односно учество во група заради извршување, помагање, или поттикнување на дела предвидени со овој член од Конвенцијата;

Согласно Конвенцијата гонење може да се преземе во наведените ситуации без оглед дали сторителот претходно е гонет за предикативното дело.

Оваа Конвенција за првпат повикува на формирање на таканаречените ЕФР (Единици за финансиско разузнавање), во својот член 12, кои претставуваат централизиран орган за прибирање и анализа на финансиски податоци и информации, во врска со сомнителни приноси од казнено дело.

Конвенцијата ја обработува и меѓународната соработка и предвидува дека секоја од земјите потписнички ќе усвои законски и други мерки за соодветно да ги имплементира одредбите од оваа конвенција кои се однесуваат на барања за конфискација на посебни предмети од имот кој претставува принос од кривично дело, и за конфискација на приноси од казниво дело кои се состојат во барање да се плати паричен износ кој одговара на вредноста на приносите од казнивото дело, како и одредбите за помош при истрага и временски мерки за секој вид конфискација.⁸⁰

4.3. Директиви на Европската Унија

Внатрешниот пазар на Европската Унија се потпира на четири типови на слобода, кои опфаќаат слободно движење на работници, слободна размена на стоки, слободна размена на услуги и слободна размена на капитал, во рамки на земјите на Заедницата. Особено чувствителна е размената на капиталот заради лесната можност на злоупотреба и од тие причини, Европската Унија има донесено пет значајни директиви кои ги даваат основните правци и начела во борбата за спречување перење пари.

Од прописите донесени од Европската унија кои во однос на превенцијата и борбата против перењето пари и финансирањето на тероризмот, од значење за оваа дисертација е следната регулатива:

⁸⁰ Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism, Warsaw, 16.V.2005, достапно на <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008371f>, пристапено на 15.05.2020;

4.3.1. Директива 91/308 /СЕЗ за спречување на употреба на финансиски инструменти и системи со цел перење пари

Првата директива е донесена од страна на Советот на Европската Заедница на 10.06.1991 година, а проблематиката што ја обработува оваа директива е во сферата на превенцијата во процесот на спречување перење на пари и истата е под силно влијание на 40-те препораки на ФАТФ од 1990 година. Оваа директива посветува посебно внимание на кредитните и финансиските институции и нивната улога во борбата за спречување перење на пари и дава насоки во однос на процедурите и постапувањата за ефикасно сузбивање и откривање на сомнителни трансакции, за идентификација, за доставување извештаи и слично. Во однос на горенаведеното, оваа Директива предвидува дека финансиската институција е должна да го идентификува клиентот кога истиот сака да отвори сметка или штедна книшка или да изнајми сеф или пак кога клиентот врши поединечна трансакција или неколку поврзани трансакции кои надминуваат износ од 15 000 евра, а пак во сферата на осигурувањето, идентификација треба да се изврши секогаш кога износот на поединечната премија која треба да се плати во било која година изнесува 1000 евра. Честопати се нарекува и прва директива затоа што нејзините одредби поставуваат високи стандарди во системот на заштита на финансискиот и нефинансискиот сектор од штетните последици што можат да бидат предизвикани од незаконски средства.⁸¹ Заедничката позиција на државите во нивните напори за спречување и борба против перење пари може да се сумира преку две основни цели на Првата Директива: да се бара од земјите-членки да воведат забрана за перење пари во нивните законодавства до 1 јануари 1993 година и зајакната соработка помеѓу Земјите-членки во истраги и гонења поврзани со перење пари.⁸²

4.3.2. Директива 2001/97/СЕ за изменување и дополнување на Директивата 91/308/СЕЗ

Втората директива, пак, е донесена на 4 декември 2001 година од страна на Европскиот Парламент и Советот на Европската Унија и со неа се вршат одредени измени на директивата од 1991 година. Оваа директива при дефинирање на финансиски институции ги опфати и менувачниците, давателите на услуги брз трансфер на пари, осигурителните компании и инвестиционите фондови, а како субјекти кои се должни да ги имплементираат обврските кои произлегуваат од нејзините одредби се споменуваат: кредитните институции, финансиските институции, ревизорите, надворешните сметководители, даночните советници, агентите за недвижности, нотарите, дилерите, аукционерите и казината.

⁸¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:l24016>, 31.05.2020

⁸² Ijkić, Davor, PRANJE NOVCA U DOMAĆEM I STRANOM ZAKONODAVSTVU, fip / Volume 3 / Number 1 / 2015, Zagreb, стр. 42

Дефиницијата за „перење пари“ во оваа Директива кореспондира со Виенската Конвенција, и се однесува на нелегален принос од било какво кривично дело, не исклучиво од трговија со дрога. Во оваа Директива е допрецизиран и поимот „криминална активност“, кој Виенска конвенција широко го дефинираше како „сериозно дело“, активности на криминални организации, измами во смисла на Конвенцијата за заштита на финансиските интереси на ЕУ од 1995 година, корупција и други тешки дела со кои се создаваат криминални профити. Дефиницијата за перење пари опфаќа и случаи кога предикативните дела се извршени на територија на друга земја. Промените воведени со Втората Директива се:

- Вклучување филијали на кредитни и финансиски институции, со обврска за регистрација сомнителни трансакции до надлежните органи и постапувајќи во огласност со одредбите на Втората директива
- Јасен став дека менувачниците и услугите за трансфер на пари и дознаки се исто така изложени од опасностите од перење пари што е причина за нивно вклучување во кругот на даночните обврзници,
- Од истите причини, инвестициските фондови се вклучени во обврзниците, што значи дека финансискиот сектор сака да биде покриен колку што е можно,,
- Проширување на обемот на предикативните акти, т.е. дефиниции, криминална активност, што, покрај прекршоците во смисла на член 3 став 1 од Виенската конвенција, вклучува и активност на криминални организации, измама, корупција и кривично дело што може донесе значителен приход и што е казниво со строга затворска казна во согласност со кривичниот законот на земја-членка.⁸³

Сепак, овие измени се покажаа како недоволни да ги решат сите проблеми во праксата и се јави реална потреба за носење на сосема нова директива која ќе биде во чекор со современите трендови во областа на финансискиот криминал.

4.3.3. Директива 2005/60/СЕ за спречување на употреба на финансискиот систем заради перење пари и финансирање на тероризам

Третата директива на Европскиот Парламент и Советот на Европа е донесена на 26 октомври 2005 година и со тоа престанаа да важат одредбите од претходните две директиви, а одредбите од најновата директива требаше да бидат имплементирани во

⁸³ Ibid, Iljkić, Davor, Pranje novca u domacem i stranom zakonodavstvu, 2015, стр. 43;

законодавствата на земјите членки заклучно со 2007 година. Оваа директива претставува огромен чекор напред и донесе новитети кои навистина успешно се спротивставија на светските трендови во борбата против перење на пари. Оваа директива даде посебно светло на due diligence и KYC (know your client) инструментите, односно кредибилитетот на позадината на клиентот, што беше голем чекор напред. Оваа директива беше исчекор напред и во однос на проширување на дефиницијата за перење на пари, а даде посебно светло и врз чувствителните сфери на животното осигурување, воопшто сферата на услугите, адвокатите и нивните клиенти, како и на поимот „деловна тајна“, посебно следење на политички „изложени“ лица и слично. Директива 2005/60 / ЕЗ за спречување на употреба на финансискиот систем заради перење пари и финансирање на тероризам е донесена на 26 октомври 2005 година, а нејзината примена започнува од 15 декември 2005 година, позната е уште како Трета Директива. Оваа Директива е насочена кон спречување на употреба на финансискиот систем заради перење пари и финансирање на тероризам. Се однесува на финансиските институции, како на правни и физички лица во финансискиот сектор, како и на субјектите кога вршат плаќања во готовина над 15.000 евра. Националните финансиски канцеларии се ставени на располагање за да анализираат извештаи со сомнителни трансакции.⁸⁴

Оваа директива го опишува перењето пари како однесување сторено со намера на еден од следниве начини:

- Конверзија или пренесување на имотот добиен од криминална активност за прикривање или сокривање на оригиналното потекло,
- Сокривање или прикривање на вистинската природа, потеклото, локацијата, расположливоста, движењето или поседувањето на имотот за кој се знае дека потекнува од криминална активност;
- Стекнување, поседување или употреба на имот за кој се знае дека потекнува од криминална активност;
- Учество или помагање во извршувањето на која било од горенаведените активности.⁸⁵

Финансирање на тероризмот според Директивата значи прибирање или собирање средства за извршување на какви било кривични дела дефинирани во Одлуката на Советот 2002/475 за спречување тероризам, како што се заложништво, фалсификување административна документација и раководство на терористички групи. Секоја земја мора да формира единица за финансиско разузнавање (ФИУ) во форма на централна национална

⁸⁴ Ibid, Iljkić, Davor, стр. 43;

⁸⁵ Ibid Iljkić, Davor, Pranje novca u domacem I stranom zakonodavstvu, 2015, стр 43;

единица. Овие единици единиците се одговорни за примање, барање, анализирање и испраќање до надлежните органи информации за потенцијално перење пари и финансирање на тероризам.⁸⁶

4.3.4. Директива 2006/70 на Европската Комисија со која се утврдуваат мерките за спроведување на Директивата 2005/60 / СЕ

Директивата на Комисијата 2006/70 / ЕК на Комисијата од 1 август 2006 година ги спроведува мерките на Директивата 2005/60 / ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот, во однос на дефиницијата на политички изложени лица, технички критериуми за проценка на ситуации кои претставуваат низок ризик од перење пари и финансирање тероризам и технички критериуми за изземање врз основа на финансиска активност спроведена на повремена или ограничена основа.⁸⁷

4.3.5. Директива на ЕУ 2015/849 на Европскиот Парламент и на Советот на ЕУ за спречување на употреба на финансискиот систем заради перење пари или финансирање на тероризам

Ставот на Европската унија за перење пари и планот за борба против овие појави се јасно видливи во преамбулата на Директивата на ЕУ 2015/849 која е позната како Четврта Директива за спречување на употреба на финансискиот систем со цел перење пари или финансирање на тероризам каде што е јасно се гледа преку „Незаконските текови на пари можат да го нарушат интегритетот, стабилноста и угледот на финансискиот сектор и да го загрозат внатрешниот пазар на Унијата, како и меѓународниот развој. Перење пари, финансирање на тероризам и организиран криминал остануваат значајни прашања што треба да се решат на ниво на Унија. Покрај натамошниот развој на пристапот за кривична правда на ниво на Унијата, неопходно е насочено и сразмерно кон спречување на употребата на финансискиот систем за перење пари и финансирање на тероризам и може да даде дополнителни резултати. Исто така, се наведува дека „правилното функционирање, интегритет и стабилност на кредитните и финансиските институции и довербата во финансискиот систем како целина може да биде сериозно поткопано од напорите на криминалците и нивните соработници да го прикријат потеклото на криминалните приноси или да ги насочуваат правните или незаконските пари во терористички цели. За да ги олеснат нивните криминални активности, оние што се вклучени во перење пари и

⁸⁶ Ibid

⁸⁷ Ibid.

финансирање на тероризам би можеле да се обидат да ја искористат слободата на движење на капиталот и слободата за обезбедување финансиски услуги обезбедени од интегрираната финансиска област на Унијата “. Оваа Директива обезбедува конзистентност помеѓу пристапот на Европската унија и меѓународниот пристап, особено усогласувајќи се со препораките на ФАТФ за 2012 година.⁸⁸

Четвртата директива на Советот на ЕУ се однесува на интерпретирање на третата директива а особено во однос на дефинирање на „политички изложени лица, техничко упростување на поимот „customer due diligence“ или проверка на бонитетот на клиентот и слични прашања проблематични за имплементирање.

4.3.6. Директива на ЕУ 2018/843 на Европскиот Парламент и на Советот на ЕУ за спречување на употреба на финансиски систем за целите на перење пари или финансирање на тероризам

Петтата Директива за перење пари која стапи на сила на 10-ти јануари 2020 година се осврнa на голем број слабости во досегашниот систем за спречување перење пари и финансирање тероризам кои произлегоа од четвртата Директива за перење пари од 26 јуни 2017 година. Влијанието на директивата е далекусежно. Иако поголемиот дел од содржината на оваа петта директив ја ажурира претходната директива и се однесува на нејзино подобрување, таа прави значаен нов регулаторен чекор во третманот на виртуелните валути. Поконкретно, петта директива воведува правна дефиниција за криптовалути која во голема мера може да се смета за "дигитална застапеност на вредност која може да биде дигитално пренесена, складирана или тргувана и е прифатена како медиум за размена".

4.3.7. Директива на ЕУ 2018/1673 на Европскиот Парламент и на Советот на ЕУ за борба против перење пари преку казнено право

Шестата директива за спречување на перење пари на Европската унија (6AMLD) стапува на сила за земјите-членки на 3 декември 2020 година и мора да се имплементира од страна на финансиските институции до 3 јуни 2021 година. Директивата за перење пари има за цел да ги поттикне финансиските институции и властите да сторат повеќе во борбата против перењето пари и финансирањето на тероризам преку проширување на опсегот на

⁸⁸ Ibid, Iljkić, Davor, PRANJE NOVCA U DOMAĆEM I STRANOM ZAKONODAVSTVU, стр.45;

постојното законодавство, разјаснување на одредени регулаторни детали и заострување на кривичните казни.

Оваа директива за спречување перење пари ја усогласува дефиницијата за перење пари низ Европската Унија со цел отстранување на правните недоследности во домашното законодавство на земјите-членки. Подетално, како одговор на промената на криминалните методологии и законодавните приоритети, Директивата обезбедува усогласен список на 22 предикативни дела на перење пари, вклучувајќи одредени даночни злосторства, еколошки криминал и сајбер-криминал. Вклучувањето на компјутерски криминал како предикативно дело е значајно бидејќи е првпат тој да се најде во овој контекст во директива на ЕУ за перење пари. Согласно Директивата, фирмите во земјите-членки ќе мораат да обезбедат соодветни програми за спречување перење пари и финансирање тероризам адекватни со новото опкружување и ризиците што тоа ги претпоставува.

Директивата го инкриминира и „обидот“ за извршување на делото, а кривичната одговорност ја прошири и на правните лица. Директивата воведува и минимална затворска казна од четири години за ова дело. Зголемените затворски казни за перење пари и потенцијалните финансиски реперкусии се дел од напорите на ЕУ да воспостави конзистентност на регулативата во сите земји-членки и да ја одразува посветеноста на Парламентот на ЕУ за посторо спроведување на правилата за перење пари.

4.4. ФАТФ Препораки

Кога зборуваме за меѓународни напори за сузбивање на овој криминалитет треба да ги споменеме и ФАТФ (Financial Action Task Force) препораките, односно меѓувладиното тело ФАТФ, чија цел е развој и промоција на политики, како на национално така и на меѓународно ниво, за борба против перење пари и финансирање на тероризам. ФАТФ постои од 1989 година. Во април 1990 година, помалку од една година по нејзиното создавање, ФАТФ излезе со сет од четириесет препораки, преку кои се обезбедува сеопфатен план за акција и активности потребно да се превземат во борбата против перењето пари. Покрај тоа, ФАТФ создаде и нови меѓународни стандарди за борба против финансирањето на тероризмот - односно девет посебни препораки на тематиката, кои се

посеопфатни и подетални и ги повика сите земји да ги усвојат и имплементираат овие мерки. Подоцна оваа бројка се претопи во финална верзија од 40 Препораки.⁸⁹

ФАТФ се состанува три пати годишно. Една од нејзините цели е да се воспостават политики и процедури во борбата против перење пари и финансирање на тероризам на меѓународно ниво, што ќе се спроведува и на национално ниво и на глобално ниво. Нивниот став за нештата е како што следува: бидејќи перењето пари и финансирањето на тероризмот се глобални проблеми, мора да имаме релативно унифициран пристап на национално ниво во борбата против овие проблеми.⁹⁰

ФАТФ исто така го следи процесот на превенција во земјите-членки, ги разгледува новите трендови и типологии кои се појавуваат во перење пари и финансирање на тероризам и ги разгледува преземените активности. До денес, тие издадоа 40 препораки за спречување на перење пари, девет специфични препораки за спречување на финансирање на тероризам и Упатства за пристап заснован врз проценка на ризикот од перење пари и финансирање на тероризам.⁹¹

Телото редовно ги дополнува и изменува препораките, будно следејќи ги состојбите. ФАТФ ги следи перформансите и напредокот на своите членови во спроведувањето на клучните мерки, за ревизија на владините стратегии против даночните затајувања и стратегиите за финансирање на тероризмот и нивните контрамерки, и го подобрува изборот и спроведувањето на мерките со највисок квалитет во целосен обем.⁹²

Ова тело воспостави глобални активности во спречувањето на перење пари и финансирање на тероризам кои ги покриваат правните, финансиските и супервизорските аспекти со цел да се постигне универзална применливост. 40-те препораки се однесуваат на најважните мерки на системот против перење пари: проширување на кругот на даночните обврзници од финансискиот во нефинансискиот сектор и независната професија; преземање мерки за длабинска анализа; повратни информации или повратни информации; известување и следење на сомнителни трансакции и меѓународна соработка.⁹³

ФАТФ има осум регионални тела за спречување на перење пари и финансирање на тероризмот: Азиско-пацифичка група (APG), Карибите FATF (CFATF), Комитет на експерти на Советот на Европа (MONEYVAL), Евроазиска група за спречување перење пари и финансирање на тероризам (EAG), Група за спречување перење пари во Источна и

⁸⁹The FATF Recommendations, достапно:

<https://www.fatfafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html>;

⁹⁰ Ibid;

⁹¹ Ibid;

⁹² Kalajžić, Ane., „Načini i tehnike pranja novca – studije slučaja iz Hrvatske“, Ekonomski fakultet, Split, 2012, стр. 56;

⁹³ Ibid, Pedić Nefinancijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprječavanja pranja novca стр.618;

Јужна Африка (ЕСААМЛГ), Меѓувладинa економска заедница на западноафриканските држави (ГИБАБ) ФАТФ за Блискиот исток и Северна Африка (MENA FATF).⁹⁴

Препораките се ревидирани три пати, во 1996 година, потоа во 2003 година и уште еднаш беа ревидирани во 2011 година кога воглавно беа разгледувани аспектите на – customer due dilligence, пристап базиран на ризик и политички изложени лица (PER), а во тек се подготовките за четврто разгледување – во пресрет на одговорите од засегнатиот финансиски сектор.

Во 2013 година FATF изнесе Методологија за оценување на техничката усогласеност со ФАТФ Препораките и ефективността на системите за спречување перење на пари и финансирање тероризам, која сама по себе претставува нов механизам за борба против перење пари и финансирање тероризам во глобални рамки. ФАТФ усвои комплементарни пристапи за проценка на техничката усогласеност со препораките на ФАТФ и за проценка дали и како функционира системот за спречување перење пари и финансирање тероризам.

Методологијата се состои од две компоненти: проценка за техничка усогласеност се однесува на специфичните барања на препораките на ФАТФ, и тоа главно на релевантните законски и институционални рамки на земјата и овластувањата и процедурите на надлежните органи; и проценка на ефективността, која фундаментално се разликува од проценката на техничка усогласеност и се обидува да ја процени соодветноста на спроведувањето од препораките на ФАТФ и идентификување на степенот на ефикасност на воспоставениот систем за спречување перење пари и финансирање тероризам. Согласно Методологијата, заедно, оценките за техничката усогласеност и ефективността ќе претставуваат интегрирана анализа на степенот до кој земјата е во согласност со стандардите на ФАТФ и колку е успешна во одржувањето на силен систем за спречување перење пари и финансирање тероризам. Идејата е оваа Методологија да им помогне на оценувачите во идентификување на системите и механизмите развиени преку стандардите и препораките. Методологијата дополнително има претрпено измени во 2015,2016,2017, 2018 и 2019 година.⁹⁵

Со оглед на тоа дека до 1990-те години голем дел од законодавствата воопшто не го третираа перењето на пари како засебно кривично дело, мултилатералната соработка и взаемната правна помош се покажуваат како недоволни. Имено, токму од тие причини дел

⁹⁴ Ibid;

⁹⁵ Види пошироко: Methodology FOR ASSESSING TECHNICAL COMPLIANCE WITH THE FATF RECOMMENDATIONS AND THE EFFECTIVENESS OF AML/CFT SYSTEMS, достапно на: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/methodology/FATF%20Methodology%2022%20Feb%202013.pdf>;

од Препораките се однесуваат на хармонизација на националните кривични законодавства во делот на перење пари.

Препораките 9-29, образложуваат стратегија за ангажирање на финансискиот систем во борбата против перењето пари и поаѓаат од ставот дека финансиските институции се клучниот елемент во откривањето на илегалните трансакции, со оглед на нивната уникатна функција во платниот систем на земјите и во собирањето и трансферот на финансиските средства.

Како основни начела ги наведува:

- KYC (know your client policy), односно обврска за познавање на клиентот);
- законитост и етичност во постапувањето на банките и другите финансиски институции и одбивање на услуги за кои постои сомневање дека се поврзани со перење пари;
- соработка со управните органи и внатрешни програми на едукација;
- примена на посебни постапки за идентификација и водење на интерни досиеја за извршени трансакции.

Препораките ги етаблираат ЕФР единиците како орган, односно центар – на национално ниво, кој ќе се бави со собирање, анализирање на податоци и анализа на извештаи релевантни за проблематиката перење пари и финансирање тероризам. Тие предвидуваат дека овој орган треба да има пристап до финансиските и административните информации, како и до информациите на органите надлежни за супервизија како и органите на прогон. Овој орган треба да претставува центар за соработка помеѓу финансиските и судските органи, не само од административен аспект, туку и од аспект на соодветно обработување на податоците и соодветна примена на прописите од областа, како финансиските така и кривичните прописи. Дел од препораките се однесуваат и на олеснување на меѓународната соработка помеѓу правосудните органи, и финансиските регулаторни и супервизорски органи, особено во делот на конфискација, казнено правна помош и екстрадиција. Препораките ја потенцираат потребата за потпишување на дополнителни билатерални и мултилатерални меморандуми за соработка базирани врз општоприфатени правни принципи.

По однос на имплементацијата на препораките предвидени се две постапки за евалуација:

- самооценување засновано врз детален прашалник доставен до секоја држава; и
- систем на заемна евалуација заснована врз однапред утврдена процедура.

Во 2001 година ФАТФ ги усвои Осумте специјални препораки за финансирањето на тероризмот, со што беше редефинирана улогата и мандатот на ова тело.

Со овие дополнителни препораки беше побарано:

- итно ратификување и примена на релевантните инструменти на ООН (Препораката 1, која се однесува поконкретно на Конвенцијата на ООН за сузбивање на финансирање на тероризмот од 1999 година и петте резолуции на Советот за безбедност посветени на ова прашање); ⇒ инкриминирање на финансирањето на тероризмот, терористичките акти и терористичките организации (Препорака 2);
- замрзнување и конфискација на средствата и приносите од тероризам (Препорака 3);
- известување за сомнителни трансакции поврзани со тероризам (Препорака 4);
- проширување на подрачјето на заемната помош со други држави по однос на истрагите за финансирање на тероризмот (Препорака 5); ⇒ преземање на мерки за спречување на перење пари во алтернативните системи на платен промет (Препорака 6);
- зајакнување на мерките за идентификација на клиентите во меѓународното и домашното електронско плаќање (Препорака 7); и
- преземање мерки за спречување на злоупотреба на ентитети, особено непрофитни организации, за финансирање на тероризмот (Препорака 8).⁹⁶

4.5. ЕГМОНТ Групата

Егмонт групата е основана 1995 година со цел да се олесни и зајакнува полето на меѓународната соработка помеѓу финансиските разузнавачки единици (ФИУ) низ целиот свет. Егмонт Групацијата евоулираше многу изминатите години и заклучно со 2013 година броеше 139 ЕФР членки, а се очекува да расте и понатаму.

Егмонт Групацијата е орган кој обединува 159 единици за финансиско разузнавање (ЕФР). Групата Егмонт обезбедува платформа за безбедна размена на експертиза и финансиски разузнавачки информации за борба против перење пари и финансирање на тероризам и ја истакнува позицијата на ЕФР единиците како и нивната поддршка на

⁹⁶ Достапно на: http://www.ufr.gov.mk/files/docs/KNIGA_mak.pdf

национално и супранационално ниво во борбата против финансирањето на тероризмот, а истовремено претставуваат доверливи портали за споделување на финансиски информации во земјата и во странство во согласност со стандардите за глобалното спречување на перење пари и сузбивање на финансирањето на тероризам.

Егмонт Групата е форум на Единици за финансиско разузнавање (од целиот свет) чија цел е да ја поттикнува меѓународната соработка и обезбедува ефикасна имплементација на регулативата за спречување на перење пари и финансирање на тероризам.

Своите цели ги остварува преку континуирана работа, и тоа:

- проширување и продлабочување на меѓународната соработка за размена на податоци и информации врз основа на принципот на реципроцитет и преку користење на сигурен канал за размена на податоци, обука и размена на искуство,
- поттикнување на соработката и координацијата меѓу Единиците за финансиско рзузнавање на оперативно ниво,
- поттикнување за развивање на (оперативните) капацитети на секоја Единица за финансиско разузнавање и
- поттикнување на формирање на нови Единици за финансиско разузнавање во државите каде истите не постојат и др.

Членовите на групата Егмонт се состануваат редовно за да најдат нови начини за унапредување на соработката и подобрување на односите помеѓу ФИУ, особено во областа на размена на информации, обука и размена на искуства.⁹⁷ Принципите на Егмонт се за размена на информации и оперативни упатства за ФИУ, и се основа да придонесуваат за поголема меѓународна соработка и размена на информации помеѓу ФИУ. Целта на групата Егмонт е да овозможи форуми за ФИУ низ целиот свет да се подобри соработката во

⁹⁷ Достапно на: <http://www.egmontgroup.org>;

борбата против перење пари и финансирање на тероризам и да се стимулира спроведувањето на домашните програми во оваа област. Таквите принципи вклучуваат:

- Проширување и систематизација на меѓународната соработка во реципрочна размена на информации;
- Зголемување на ефикасноста на ФИУ со понуда на семинари и промовирање на размената на вработените ќе ги подобри професионалните капацитети на вработените во ФИУ;
- Поттикнување на подобра и побезбедна комуникација помеѓу ФИУ преку примена на технологија како што е Безбедната мрежа на Егмонт (ECB-Egmont Secure Web);
- Поттикнување на зголемена соработка и поддршка помеѓу оперативните оддели на ФИУ;
- Промовирање на оперативната автономија на ФИУ и
- Промовирање на регулирање на ФИУ во врска со надлежноста на програмата АМЛ /ФТ или во области на развој на програма во рана фаза. Едно од најважните достигнувања на групата е создавање безбедна Интернет комуникација преку електронска пошта, олеснување на размената на податоци во борбата против перењето пари. Иако ова не ги заменува традиционалните канали што се користат за да се добијат докази за парница, тие можат да дадат корисен увид во истрагата.⁹⁸

Размената на податоци и информации меѓу Единиците за финансиско разузнавање е од исклучително значење заради тоа Единици за финансиско разузнавање членки на ЕГМОНТ Групата разменуваат податоци преку заштитена (криптирана) мрежа на интернет (Egmont Secure Web Site), која обезбедува нивно сигурно и навремено доставување до (вистинскиот) крајниот корисник (Единицата за финансиско разузнавање која ги побарала овие информации или на која може да и користат во ситуација на спонтано доставување на податоци).

⁹⁸ Cindori, Sonja.: „Sustav sprječavanja pranja novca“, Financijske teorije i praksa, 31 (1), Zagreb, 2007. Стр. 55;

Со ревидираните 40 Препораки на ФАТФ се предвиде дека сите ЕФР треба да побараат членство во Егмонт Групата и мрежата се очекува да се зголеми во наредните години.

4.6. Комитет на експерти за евалуација на мерките за спречување перење пари и финансирање на тероризам - MONEYVAL

Комитет на експерти за евалуација на мерките за спречување перење пари и финансирање на тероризам - MONEYVAL е тело за надзор на Советот на Европа, на кое му е доверено задача да ја проценува усогласеноста со главните меѓународни стандарди за борба против перење пари и финансирање на тероризмот и ефективната на нивната имплементација, како и со задача за давање препораки до националните власти во однос на неопходните подобрувања на нивните системи. Преку динамичен процес на меѓусебна проценка, прегледи и редовно следење на своите извештаи, MONEYVAL има за цел да ги подобри капацитетите на националните власти за поефикасна борба против перењето пари и финансирањето на тероризмот.

MONEYVAL е основан во 1997 година.

Република Македонија е членка на Moneyval Комитетот на експерти за евалуација на мерките за спречување на перење пари и финансирање на тероризам при Советот на Европа. Во рамките на Третиот круг на евалуација во периодот од 26-31 март 2007 година, тим на евалуатори од Moneyval Комитетот престојуваше во Р. Македонија со цел проценка на напредокот на системот за борба против перење пари и финансирање на тероризам. Врз база на оваа проценка беше изготвен Предлог извештај за напредокот на нашиот систем за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, како и степенот на неговата усогласеност со препораките на ФАТФ (40+9), кој беше доставен до Управата во мај 2008 година. Следствено на тоа, беше формиран тим од претставници на повеќе државни органи и институции кои дадоа свои забелешки на Нацрт извештајот. Во периодот од 7-11 јули

2008 година, во Советот на Европа се одржа 27-от пленарен состанок на Moneyval Комитетот на кој беше разгледуван и Нацрт извештајот за Република Македонија.

Претставниците на тимот од Р. Македонија одговараа на прашања, поставувани од делегациите од другите земји членки, како и од експерти на Светската банка, ММФ и други релевантни меѓународни организации во врска со системот за борба против перење пари и финансирање на тероризам во Р.Македонија. Одбраната на Нацрт извештајот се одвиваше согласно правилата на Moneyval Комитетот, така што, откако беа исцрпени сите прашања, Пленарното собрание го усвои Нацрт извештајот за Р.Македонија, кој по објавувањето на интернет страната на Советот на Европа (Комитетот Moneyval) претставува и официјален документ за состојбата во областа на спречување перење пари и финансирање на тероризам. Покрај проценката на усогласеност на системот со 40-те препораки на ФАТФ за спречување на перење пари и 9-те специјални препораки за спречување на финансирање на тероризам, Извештајот ги истакнува недостатоците во системот и дава препораки за нивно надминување. Препорачаните мерки за подобрување на системот, земени се предвид и имплементирани во Националната стратегија за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, која ја изготви Управата за периодот 2009-2011 година. На 30тиот парламентарен состанок на Moneyval Комитетот во 2009 година Република Македонија презентираше и одбрани Извештај за напредокот на системот за спречување перење на пари и финансирање на тероризам. Во рамките на 36тото Пленарно собрание на Комитетот Moneyval при Советот на Европа кое се одржа во Стразбург, Р. Франција во периодот од 26-30 септември 2011 година, Република Македонија успешно го презентираше и го одбрани Вториот прогрес извештај во областа спречување перење на пари и финансирање на тероризам.⁹⁹

Последниот достапен Извештај од Четвртата евалуација беше усвоен на 44-тот пленарен пленарен состанок, во Стразбур, на 31 март 4 април 2014 година. Заклучоците од Извештајот се во насока на тоа дека властите презеле чекори за проценување на ризиците на земјата со учество во on-line проектот на Меѓународниот монетарен фонд (ММФ), од што недвосмислено произлегува дека Република Северна Македонија е транзитна земја во

⁹⁹ Достапно на: <http://www.ufr.gov.mk/files/docs/GodisenIzvestaj2007.pdf>;

рамки на меѓународните канали за трговија со луѓе од области со висока миграција кон земјите на Западна Европа. Согласно Извештајот откриени се домашни и меѓународни организирани криминални групи кои се особено активни во областа на недозволена трговија со наркотични средства и психотропни супстанции, криумчарење со мигранти, шверц, нелегална трговија со оружје, измама и тн. Во однос на типологијата на извршување на делото „перење пари“ (идентификување од Канцеларијата за финансиско разузнавање, се однесуваат на употреба на услуги за брз трансфер на пари; затрупани трансакции; набавка на подвижен и недвижен имот; разни техники на трговија итн. Декември 2018 година, на 56та пленарна седница на Moneyval, на која се разгледуваше напредокот во врска со Извештајот на Moneyval, беше заклучено дека Македонија направила опиплив напредок во решавање на недостатоците при примена на Специјалните Препораки 1,2,4 и 5, по пат на воедначување на дефиницијата за „Финансирање тероризам“ во согласно со Конвенцијата за Обединетите Нации. Свкупниот заклучок е дека напредокот е задоволителен, со оглед на усвојувањето на Законот за меѓународни рестриктивни мерки, со донесување на новиот Закон за спречување перење пари и финансирање тероризам, како и со Законот за супервизија на осигурувањето.

Конечно, Секретаријатот на Moneyval на оваа пленарна седница зазема став дека земјата се наоѓа во позиција во која може да излезе од процесот на редовна постапка на следење, имајќи предвид дека усогласеноста по сите наведени препораки е оценета како задоволителна.

4.7. Единици за финансиско разузнавање

4.7.1. Поим и етиологија

Првите единици за финансиско разузнавање (во понатамошниот текст ЕФР), како такви органи за процесирање, обработување, откривање и оценување на чувствителните економски податоци, се основани во раните 90' од минатиот век. Откако се започна со напори да се создаде, на глобално ниво, една своевидна легислатива која ќе ги дефинира и објасни поединостите околу транснационалниот криминалитет, користејќи ги

меѓународните инструменти, се постигнаа одредени резултати на ова поле со донесување на документи чија цел е да го регулираат и инкриминираат ваквиот криминалитет. Сепак, она околу што неминовно ќе се согласиме е дека од досегашните меѓународни документи доаѓаме до една прилично нејасна слика во поглед на дефинирањето на облиците на организиран криминалитет, а оттаму и на облиците на инкриминацијата - перење на пари. Очигледни се нејаснотиите и недореченостите околу утврдувањето на една дефиниција за овој криминолошки феномен, но во однос на конститутивните елементи постои усогласеност на меѓународен план. Важноста на ваквите меѓународни документи произлегува од обврските за нивно почитување и имплементирање од страна на земјите потписнички, што не води поблиску кон усогласување на легислативите (во однос на облиците на инкриминации, одговорноста, системите на казнување) па и координација на делувањето во меѓународни рамки. Понатаму, овие конвенции овозможуваат поекспедитивна и брза размена на информации и наложуваат поголема комуникација при делувањето на субјектите на прогон во засебните држави. Меѓународната заедница направи големи напори во поглед на јакнење на меѓународната соработка во спротивставувањето на организираниот криминал.

Со оглед на тоа дека до 1990-те години голем дел од законодавствата воопшто не го третираа перењето на пари како засебно кривично дело, мултилатералната соработка и взаемната правна помош се покажуваат како недоволни. Имено, токму од тие причини дел од Препораките се однесуваат на хармонизација на националните кривични законодавства во делот на перење пари.

За ова истражување особено се важни препораките 26, 27 и 28 кои се однесуваат на регулативата и супервизијата и ги одредуваат институциите кои треба да бидат соодветно лиценцирани и регистрирани за да бидат предмет на супервизија за целите на спречување перење пари и финансирање тероризам. Како што погоре споменавме, единиците за финансиско разузнавање (обработени во Препораките 29, 30 и 31) се центри – на национално ниво, кои се бават со собирање, анализирање на податоци и анализа на извештаи релевантни за проблематиката перење пари и финансирање тероризам. Согласно

тоа, една ЕФР единица треба да има пристап до финансиските и административните информации, како и до информациите на органите надлежни за супервизија како и органите на прогон. Овој орган треба да претставува центар за соработка помеѓу финансиските и судските органи, не само од административен аспект, туку и од аспект на соодветно обработување на податоците и соодветна примена на прописите од областа, воедно кривични прописи и економски. Инспекциските органи кои вршат контрола врз имплементација на мерките за спречување перење пари во финансиските институции со цел одржување на здрав и сигурен финансиски систем, стабилен финансиски сектор и транспарентни процеси на пазарот се активно вклучени и имаат непосреден импакт во борбата за спречување перење пари, во рамки на своите предвидени законски надлежности. Истовремено, инспекциските органи со ингеренции за вакво делување, претставуваат и прекршочни органи и имаат надлежност за изрекување соодветни мерки и санкции.¹⁰⁰

Препораката 29 се однесува на ЕФР, а заради целта на ова истражување е особено важно детално да се разгледа. Имено, ЕФР служи како централна агенција за прием на обелоденувањата поднесени од субјектите кои поднесуваат извештаи. Во најмала рака, сите законодавства предвидуваат некаква форма на извештајот за сомнителни трансакции и слични информации, а во случајот на Република Македонија – тоа е извештајот за готовински трансакции. Во однос на анализата која ЕФР треба да ја врши, оваа Препораката предвидува дека ЕФР треба да им даде вредност на добиените информации преку соодветна анализа на истите, при што може да се фокусира на поедини примени информации кои ги смета за сомнителни или проблематични после процесот на дисеминација. ЕФР треба да користи соодветен софтвер за процена на ризици и сомнителни трансакции во однос на откриени елементи и податоци за тие трансакции и со таа аналитичка обработка на податоци поефикасно да се спроведе процесот на анализа и воспоставување на релевантни врски помеѓу сомнителни коминтенти и трансакции. Сепак, Препораката истакнува дека ваквото анализирање не може во целост да го замени човечкиот фактор при вршење

¹⁰⁰ International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation THE FATF RECOMMENDATIONS, February 2012, updated 2020 October, достапно на: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>;

супервизија, што е од особено значење при утврдување на ризиците. Анализата, според оваа препорака треба да биде:

- *оперативна анализа* – користење на добиените информации за откривање на врските и поврзаноста помеѓу сомнителни трансакции и коминтенти;
- *стратешка анализа* – користење на компетентни информации и податоци од други авторитети и органи – во однос на откривање перење на пари и финансирање тероризам;

Препораката понатаму зборува за дисеминација – како обврска на ЕФР. Имено, се работи за дисеминација на информации стекнати „спонтано“, или „спонтанa дисеминација“ и „дисеминација по барање“. Имено, разликата е во однос на тоа дали самата ЕФР дошла до конкретната информација или постапува по барање на друг авторитет или барател за постапување по одредена информација/податок. Дискреционото право за постапување останува во рацете на ЕФР, по соодветно разгледување и анализа на добиените информации.¹⁰¹

4.7.2. Видови на единици за финансиско разузнавање

Во овој дел ќе прикажеме кратка анализа и класификација на типовите на Единици за финансиско разузнавање со кои се среќаваме, но треба особено да се напомене дека ваквите типови не се исклучиви во својаа функционалност и не претставуваат ригидни модели, туку нивниот модел и тип е нераскинливо зависен од општествените потреби, состојби и политичко-правни случувања.

Сепак, ако се обидеме да ја анализираме големата слика, постојат неколку функционални модели.

¹⁰¹ International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation, THE FATF RECOMMENDATIONS, February 2012, updated 2020 October, достапно на: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>;

А) АДМИНИСТРАТИВЕН ТИП НА ЕФР – обично се дел од структурата или спаѓаат под одредена структура која не е дел ни од органите за прогон, ниту пак од правосудните органи. Најчесто е во склоп на одредено Министерство, но може да биде и сосема автономна и претставува своевиден линк помеѓу финансискиот сектор и правосудните и органите за прогон. Како негативна карактеристика им се препишува тоа што ретко се вистински и целосно автономни, што директно влијае на резултатите од нивната работа.

Б) ЕФР КАКО ДЕЛ ОД ОРГАНИТЕ ЗА ПРОГОН – Во овој случај, Единицата за финансиско разузнавање најчесто се вградува како дел од веќе постоечки систем и инфраструктура. Позитивните придобивки кај овој тип е што ЕФР директно располага со информации од криминален карактер и има претходно стекнати информации и податоци за престапници, што во голем дел го олеснуваат процесот на обработка на податоците кои пристигнуваат, како и располагањето и размена на податоци со меѓународни мрежи за прогон (како Интерпол и сл.). Негативните страни се што ваквиот тип на ЕФР повеќе се фокусира на истражување, отколку на превенција, а особена слабост е што не располагаат со соодветна економска експертиза за соодветно процесирање на добиените податоци. Пример за ваков тип на ЕФР е онаа во склоп на NCIS службата на Обединетото Кралство, која функционира во форма на јавна управа и одговара директно на Министерот за Внатрешни Работи.

В) ЕФР КАКО ДЕЛ ОД ПРАВОСУДНИТЕ ОРГАНИ – Ваквиот тип на ЕФР најчесто се под „капата“ на Обвинителството. Најчесто, ваквиот систем на уредување се среќава во земјите со континентално-правна традиција, каде што Обвинителството има моќ над истражните органи и тела, при што има директен увид и надзор над криминалните истраги. Позитивна карактеристика за ваквиот систем е што најчесто ваквото уредување значи помало политичко влијание, како и фактот што отпочнувањето на кривична постапка е побрзо и ефикасно поради непосредното располагање со информации и податоци. Сепак, како и кај Единиците за финансиско разузнавање кои се дел од органите на прогон – негативната страна на ваквото уредување е што повеќе се фокусира на истражување, отколку на превенција и фактот дека не располага со соодветна економска експертиза.

Г) ХИБРИДНИ ЕФР – Конечно, последната категорија ги опфаќа ЕФР единиците кои по својата природа, структура и место во системот се „мешани“, најчесто со цел за најголема ефективност и искористување на сите претходно споменати предности (во претходните категории). За некои земји, тоа може да значи и комбинирање на две или повеќе постоечки тела кои се бават со спречување перење на пари и финансирање тероризам – во едно тело, за максимизирање на ефикасноста а минимизирање на трошоците. Хибридни ЕФР среќаваме во Данска и Норвешка.¹⁰²

4.7.3. Независност, автономија и одговорност на единицата за финансиско разузнавање

Главната функција на ЕФР подразбира некомпромисна објективност во работата, навремено, ефикасно и компетентно процесирање на податоците и информациите и строга заштита на доверливите податоци. Со цел ефикасно спроведување на процесите – собирање, процесирање и дисеминирање на податоци, клучен елемент претставува операционата автономност и независност на ова тело. ЕФР како (најчесто) владин орган е одговорен за спроведување на своите одлуки. Тешката задача во овој случај, разбирливо, е воспоставување на соодветни механизми за зачувување на објективноста и специјалните овластувања кои овој орган ги поседува и ефектуира и дека ресурсите и капацитетите се користат во својот максимален и оптимален опсег и во рамките на законски определената цел и намера. Законските одредби содржат обврски и овластувања кои формално ја штитат функцијата на ЕФР. Сепак, во зависност од локалните услови кои се однесуваат на поврзаноста на политичката моќ со администрацијата и конкретните буџетски состојби во земјата, дури и теоретски земено - автономијата на ова тело може да варира во загрижувачки димензии.

¹⁰² Financial Intelligence Units: An overview, MMF, 2004, достапно на: <http://www.egmontgroup.org>;

Во однос на поставеноста во системот на земјата, како што веќе споменавме – ЕФР единиците може да го пронајдат своето место како дел од одредени владини органи и тела, или пак да уживаат сопствена оперативна автономија и независност. Оние ЕФР кои се дел од одредени владини органи и тела уживаат одреден степен на независност.

Сепак, поради природата на работата и целта на воспоставување на една ваква Единица, кога ова тело ужива независност и автономија надвор од владиниот систем – неговата ефикасност е најголема. Ова најчесто е случај кога ЕФР единиците се дел од независни институции како Централна банка.

4.7.4. Компаративен преглед на модели

ЕФР, во својата најпроста форма, се единици за финансиско разузнавање чија цел да примаат извештаи за сомнителни трансакции од финансиски институции и други правни и физички лица, да ги анализираат тие податоци и да ги дисеминираат резултатите од тие информации до доодветни органи и авторитети.

Воспоставување на една ЕФР е многу важен чекор во борбата за спречување перење пари. Како таква, оваа Единица треба да биде конзистентна со казнената политика на земјата а основните принципи на работа на оваа Единица треба да бидат во согласност со супервизорските прописи во земјата како и со административниот и правниот систем во целост и техничките и финансиските капацитети.

При етаблирање на едно вакво тело, особено треба да се имаат предвид условите во земјата и состојбата со корупција, човекови права и слободи, како и статистички податоци во однос на успешноста во борбата за спречување перење пари.

Во однос на финансирање на едно вакво тело, постојат повеќе можности. Имено, повеќето ЕФР се финансирани директно од државниот буџет. На пример, административниот тип на ЕФР¹⁰³ кои спаѓаат под Министерството за Финансии, имаат свој засебен буџет кој е дел од целокупниот буџет на Министерството (на пр. во Кореа, Монако, Словенија). Типовите на ЕФР како дел од органите за прогон – обично се финансирани од полицијата, Министерството за Внатрешни работи или Обвинителството (како на пр. во Естонија, Унгарија и сл.). Некои ЕФР пак, се кофинансирани од различни државни власти или министерства, како на пример во Холандија – кофинансирано од страна на Министерството за финансии и Министерството за правда. Одреден број ЕФР, пак, се финансирани целосно од страна на Централната банка, односно супервизорскиот авторитет на земјата, како што е случајот во Боливија, Италија, Шпанија и Венецуела.¹⁰⁴

Следејќи ги промените воведени во Обединетото Кралство, предлози за поставување на еден надзорен орган со одговорности за сите финансиски посредници и пазари се претставија во повеќе земји од еврозоната. Во некои земји, неодамна беа и направени корекции во однос на институционалната поставеност и ингеренциите на органите. Во други земји дебатата е во тек.

Во Луксембург во 1998 година беше создадена Комисија за Надзор на која и се доверија надзорни одговорности кои се протегаат на сите финансиски посредници и пазари, со исклучок на секторот за осигурување. Не постојат формални билатерални институционални односи или соработка со Централната банка на Луксембург.

Во Холандија, зголемената појава на финансиски конгломерати и развојот на хибридни финансиски тела претставува предизвик во однос на надзорната рамка која постулира врз три секторски власти - Супервизија на банки (Централната банка на Холандија), Супервизија над хартии од вредност и фирми и Супервизија над осигурителни компании.

¹⁰³ Види подолу: типови на Единици за Финансиско Разузнавање;

¹⁰⁴ Види подетално : <http://www.egmontgroup.org/>

Совет на финансиските супервизори беше формиран во јули 1999 година, во кој има учесници од трите секторски супервизорски власти. Иако Советот не претставува посебен орган за супервизија, сепак обезбедува за зајакната соработка во формулирањето на политики и пракси во поглед на важни прашања за крос-секторот како и надзорот на конгломерати, информациите за откривање на потрошувачите и прашања на интегритетот. Советот има ингеренции на изготвување предлог-измени на постоечката регулатива и советување на Министерот за финансии за ваквите меѓусекторски прашања.

Во Португалија, во септември 2000 година е донесен Национален Совет на финансиските супервизори, но во својата правна рамка не донесе никакви измени во постоечките ингеренции на супервизорските органи во земјата - Централната банка, Комисијата за хартии од вредност и Агенцијата надлежна за супервизија на осигурувања. Целта на ова тело во Португалија е обезбедување на редовна размена на информации и подобрена координација помеѓу секторски органи, подготвување на предлог-закопи и измени и соработка со меѓународни регулаторни тела и организации. Гувернерот на Централната банка на Португалија претседава со Националниот Совет. Националниот Совет има за цел да обезбеди редовна размена на информации и подобрена координација помеѓу секторските органи, што треба да ги охрабри супервизорските практики и да ги заостри правилата. Гувернерот на Централната банка на Португалија претседава со Советот.

Германија направи сериозни реформи во овој дел. Имено, на најава на Министерот за финансии се направија реформи за создавање на една федерална агенција за надзор на банкарството, хартиите од вредност и осигурителниот сектор. И покрај тоа што планот беше проследен со повик за широка соработка помеѓу новиот единечен авторитет и Дојче Бундесбанк, сепак оваа соработка и ефектите од истата во поглед на прудентната супервизија, остануваат поделени во голем дел. Дојче Бундесбанк аргументира во насока на тоа дека за разумен надзор, поддршка и целосна интеграција на банкарскиот систем на земјата, главниот авторитет мора да остане Дојче Бундесбанк, како независен супервизорски авторитет.

Белгија направи попрагматичен план во оваа смисла. Министерот за финансии на Белгија даде предлог за интегрирање на Финансиската комисија во Народната банка на Белгија, со тоа што Финансиската Комисија остана самостоен правен ентитет но за одредени прашања на кои се мешаат ингеренциите постои преклопување - како во поглед на носење одлуки така и во поглед на човечки ресурси, особено во однос на меѓународна соработка, макропрudentни анализи, истражувања и слично. Оваа институционална блискост иако тежнее кон францускиот модел, сепак Гувернерот на Народната банка на Белгија не претседава со Финансиската Комисија.

Во Финска ваквите предлози за создавање на единствена агенција со надзорните одговорности на сите финансиски авторитети на земјата во однос на супервизијата се јавија во 2001 година. Продлабочените анализи на овој модел покажуваа дека е далеку поцелисходно ваквиот орган да има ад хок мандат.

4.7.5. Анализа и согледувања во однос на ЕФР

Главната функција на ЕФР подразбира некомпромисна објективност во работата, навремено, ефикасно и компетентно процесирање на податоците и информациите и строга заштита на доверливите податоци. Со цел ефикасно спроведување на процесите – собирање, процесирање и дисеминирање на податоци, клучен елемент претставува операционата автономност и независност на ова тело. ЕФР како (најчесто) владин орган е одговорен за спроведување на своите одлуки. Тешката задача во овој случај, разбирливо, е воспоставување на соодветни механизми за зачувување на објективноста и специјалните овластувања кои овој орган ги поседува и ефектуира и дека ресурсите и капацитетите се користат во својот максимален и оптимален опсег и во рамките на законски определена цел и намера. Законските одредби содржат обврски и овластувања кои формално ја штитат функцијата на ЕФР. Сепак, во зависност од локалните услови кои се однесуваат на поврзаноста на политичката моќ со администрацијата и конкретните буџетски состојби во

земјата, дури и теоретски земено - автономијата на ова тело може да варира во загрижувачки димензии.

Во однос на поставеноста во системот на земјата, како што веќе споменавме – ЕФР единиците може да го пронајдат своето место како дел од одредени владини органи и тела, или пак да уживаат сопствена оперативна автономија и независност. Оние ЕФР кои се дел од одредени владини органи и тела уживаат одреден степен на независност.

Сепак, поради природата на работата и целта на воспоставување на една ваква Единица, кога ова тело ужива независност и автономија надвор од владиниот систем – неговата ефикасност е најголема. Ова најчесто е случај кога ЕФР единиците се дел од независни институции како Централна банка.

Пред околу 20 години, Австралија и САД ги формираа првите единици за финансиско разузнавање (ФИУ). Од тогаш до денес, оформени се и работат повеќе од 120 такви национални единици низ целиот свет. Тие имаат централна улога во спречување на перење пари и борбата против терористичката рамка за финансирање. Финансиските институции и одредените нефинансиски бизниси и професии се должни да пријават сомнителни активности кај единицата за финансиско разузнавање.

Овие единици за финансиско разузнавање имаат тешка задача да ги анализираат и креираат извештаите и да ги дистрибуира потребните податоци за спроведување кривични истраги.

Иако ваквите извештаи се корисни за откривање и сузбивање криминал, сепак со самата деликатна природа на нивната работа, тие ги покренуваат и прашањата за заштита на личните податоци. Политичките импликации, посебно во земјите од третиот свет навестуваат потреба од сериозна регулатива која би ги ограничила или барем заштитила од злоупотреба податоците кои ЕФР ги користат, посебно имајќи предвид дека во многу земји, ваквите единици претставуваат круцијални политички актери во општеството.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Financial Intelligence Units: An overview, MMF, 2004

Сите развиени земји имаат единици за финансиско разузнавање и дејствуваат во насока на успешно спроведување на активности во борбата за спречување перење пари, додека земјите од Централна и Југоисточна Европа, каде што спаѓа и Северна Македонија, како и земјите од распаднатиот Советски Сојуз, кои скоро ги етаблираа овие единици, работат на зголемување на својата ефикасност. Овие ЕФР единици најчесто се и дел од Егмонт групата.

При поставување на единици за финансиско разузнавање, земјите од овие региони преземаа различни модели.

Народната банка на Република Северна Македонија, иако не претставува единица за финансиско разузнавање, сепак има одредени ингеренции како контролор и супервизор, и законски надлежности како субјект во борбата за спречување перење пари согласно Закон. Заради својата независност и автономија, НБРСМ ужива доверба кај јавноста. При вршење на контролата и надзорот, супервизорските тимови на Народната банка имаат надлежност да изречат мерки и да преземат постапки во согласност со законските прописи. Природата на мерките кои се преземаат во секој одделен случај, зависат од сериозноста на незаконитоста и/или неправилноста и нивното влијание врз стабилноста и сигурноста на банката, депонентите и банкарскиот систем во целина.

Казненото право во својата широка дисциплинарна смисла опфаќа општи казнено правни институти, посебни казнени дела и прекршоци. Прекршоците и казнените дела во суштина, јуриспрудентно, се разликуваат во однос на сериозноста на неправото и оттаму извира правниот дух при нивната регулација во засебни закони. Прекршокот и казненото дело, сепак, *ad integrum* се неправо. При одлучување за преземање мерки и санкционирање на ваквото неправо, недвосмислено важат истите субјективни општи казненоправни институти (онаму каде е применливо), што е видливо и од одредбата од член 2 во Законот за прекршоците која гласи: „За прекршокот и прекршочната одговорност сообразно се применуваат одредбите од општиот дел на Кривичниот законик“.

Следствено, казнената политика на Народната банка предвидува дека конкретниот прекршок треба во целост да го исполни битието на неправото содржано во пропишаниот прекршок, односно, недвосмислено да прозлегува од законски пропишаните норми. Околностите околу неправилноста/прекршокот: дали постои намера, дали се работи за рецидивизам, како и подготвеноста за соработка од страна на органите на финансиските институции, се неминовен и значаен елемент за разгледување при избор на мерката, односно санкцијата. Основните принципи на кои постулира казнената политика на Народната банка ги опфаќаат сите правно рационални и јуриспрудентни пристапи и принципи преку кој треба да се одвива контролата. Првенствено контролорите на Народната банка земаат предвид дека преземените постапки секогаш треба да обезбедуваат и спроведуваат почитување на нормите. Мерките и санкциите преземени при секој засебен прекршок, односно непочитување на легислативата од областа, треба да обезбедат почитување на правниот поредок и стабилизирање на економските текови, а во особено тешки околности кога постои непочитување на законските норми, истото се постигнува со законски пропишани мерки. Вака поставената казнена политика зборува за компетентноста и сеопфатноста во пристапот при вршење на оваа супервизија.

Ваквата казнена политика на вршење на супервизија од страна на Народната банка, зборува и за капацитетите на Народната банка и принципите по кои таа ја спроведува оваа функција, а искуството и ефикасноста во вршење на ваквата функција во рамките на своите законски надлежности несомнено водат до заклучокот дека Народната банка може да ја поднесе и ефикасно да ја спроведе функцијата на Единица за финансиско разузнавање. Доколку, во најмал досег, ги зголеми своите ингеренции и врши надгледување над работењето на постоечката Единица за финансиско разузнавање, независноста на Народната банка е силен адут, што од една прагматична и емпириска гледна точка би требало да претставува *argumentum sine qua non* за ефикасноста во вршење на оваа функција.

Моделот на ЕФР единица во Република Македонија е обработен понатаму во овој труд, но пред да се запознаеме со него, авторот на овој труд ќе се обиде да направи кратка споредбена анализа на законодавни модели и искуства од други земји.

4.8. Компаративен преглед на законодавни модели

И покрај напорите на меѓународните инструменти за унифицирање на правната регулатива на феноменот на перење пари, одредени законодавни решенија се карактеризираат со разлики, а со цел подобро да се разбере проблемот со перење пари, неопходно е да се обрне внимание на компаративната анализа на овој криминал во современите системи на кривична правда. Покрај оние автохтони карактеристики што му даваат специфично локално, национално или државно опкружување, криминалот има и заеднички карактеристики на пошироко регионално, па дури и глобално ниво. Преминувањето на државните граници од страна на криминалците и нивните криминални групи води од една страна до појава на транснационален криминал, а од друга страна до појава на меѓународна соработка во областа на борба и спречување на ваквите активности.

За целите на наведеното, во продолжение е разработена анализа на законодавната рамка на регулативата на САД, Велика Британија и Руската Федерација.

4.8.1. Соединетите Американски Држави

Соединетите држави го усогласија своето законодавство со Виенската конвенција, согласно која секоја потписничка треба да се успласи во инкриминирање на перењето пари во своето домашно законодавство. Законот за контрола на перење пари од 1986 година (MLCA) ја инкриминира легализацијата на недозволените приноси како федерално дело.

Со овој закон за прв пат беше криминализирано делото перењето пари во Соединетите Американски Држави.¹⁰⁶

Примарната намера на инкриминирање на делото перење пари во Кривичниот Кодекс на САД беше да се криминализира процесот во кој некој го прикрива постоењето, недозволениот извор или нелегалното користење на приходот, а потоа лажно го прикажува за да може приходот да изгледа легален. Законот за контрола на перење пари од 1986 година го криминализира секој кој со јасна намера прави финансиска трансакција со незаконски приходи или „намерно охрабрува продолжување на одредена незаконска активност“ или намерно ја прикрива „природата, локацијата, изворот, сопственоста или контролата на забранетиот приход“.¹⁰⁷ Членот 1956 (а) (1) (А) (з) од Казнениот кодекс на САД, уредува „поттикнување“ и членот 1956 (а) (1) (Б) (јас), го уредува „прикривањето“, пришто опфаќаат разни активности: првата одредба спречува реинвестирање на незаконски приноси, додека втората го инкриминира прикривањето на незаконски приноси. Законот за контрола на перење пари го инкриминира и меѓународното перење пари во членот 1956 (а) (2), кој опфаќа случаи кога кривичните приноси се легализираат преку меѓународен финансиски трансфер. Од трите кривични дела од членот 1956, предвидени во Поглавје 18 од Кодексот на Соединетите Американски Држави членот кој предвидува прикривање и реинвестирање на незаконски приноси, односно пуштање во промет на незаконски приноси преку финансиски трансакции, подразбира предикативно дело.¹⁰⁸

Поконкретно, членот кој предвидува, односно подразбира постоење на предикативно дело, се однесува на оној кој:

- знае дека имотот е вклучен во финансиска трансакција и дека претставува приход од некаква форма на незаконска активност,
- изврши или се обиде да изврши на финансиска трансакција што всушност вклучува приходи од одредена криминална активност и

¹⁰⁶ Ibid, Slavković: Krivično delo pranja novca u savremenom uporednom zakonodavstvu, стр. 143;

¹⁰⁷ Ibid, 144;

¹⁰⁸ Ibid,; Krivično delo pranja novca u savremenom uporednom zakonodavstvu, стр 145;

-
- со намера го поттикнува (промовира) продолжувањето на специфични незаконски активности.¹⁰⁹

Субјективниот елемент вклучува специфична дефиниција што овозможува донесување на пресуда без обврска да докаже дека обвинетиот ги знаел точните детали за основното кривично дело па дури и за неговата природа. Доволен е фактот дека средствата потекнуваат од некаква криминална активност и дека тие всушност претставуваат принос од предикативно дело. Во членот 1956 од истиот Кодекс, „свесноста“, односно намерата, може да се утврди од факти кои укажуваат дека криминалната активност е особено веројатна, според оваа одредба, обвинетиот ја извршува финансиската трансакција со иницирање, извршување и со учествување во иницирањето или извршувањето на трансакцијата.¹¹⁰

Елементот „финансиска трансакција“ има две компоненти - мора да биде трансакција и мора да биде финансиска. Двете компоненти се дефинирани со закон. Квалификувана „трансакција“ може да има практично каква било форма што вклучува диспозиција на нешто што претставува приход од основното предикативно дело, вклучително и неформално отстранување на готовина преку некој друг. „Финансиската“ компонента подразбира трансфер на средства на начин што влијае на меѓудржавна (во рамките на САД) или надворешната трговија или вклучува финансиска институција чија активност влијае на меѓудржавна или надворешна трговија. Во секој случај, ефектот врз меѓудржавната или надворешната трговија мора да биде барем „de minimis“ (над одреден износ) за да се оправда гонењето. „Приходот“ вклучен во трансакција може да се состои од кое било средство добиено, стекнато или задржано, директно или индиректно, од некоја форма на незаконска активност, вклучително и бруто приход од таква активност, без разлика дали е материјален или не (на пр. пари или долг), предмети или скапоцености, или предмети без внатрешна вредност (на пр. чекови што се однесуваат на празна банкарска сметка).¹¹¹

¹⁰⁹ Ibid, str. 144

¹¹⁰ Ibid, Slavković, стр. 144

¹¹¹ Doyle, Charls Money Laundering: An Overview of 18 U.S.C. 1956 and Related Federal Criminal Law, Congressional research service, Noevember, 2017, стр. 45

Осум од десетте кривични дела според член 1956 од Поглавје 18 на Кодексот на Соединетите Американски Држави на некој начин се поврзани со извршувањето или имплицирале извршување на барем на едно од листата на предикативни кривичните дела кои се уредени со закон.¹¹²

Предикативните кривични дела можат да бидат три форми: државни кривични дела, странски кривични дела и федерални кривични дела. Списокот на државни кривични дела е релативно краток и се состои од какво било кривично дело пропишано како предикативно дело согласно со законот РИКО (The Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act - Закон за влијание на рекетирањето и корумпираните организации од 1970 година), што значи „каково било дејство или закана со убиство, киднапирање, коцкање, подметнување пожар, грабеж, мито, изнуда, акти со непристојна природа, акти што се однесуваат на контролирани или хемиски супстанции“ (како што е дефинирано во член 102 од Законот за контролирани супстанции 1970 година), што подлежи на гонење и е казниво со затвор од најмалку една година. Списокот на странски кривични дела, како што е наведено во претходните споменати во член 1956 од Поглавје 18 од Кодексот на Соединетите Американски Држави, е приближно ист - повреда на правата на друга држава, што вклучува убиство, киднапирање и сл.поткуп, трговија со дрога, итн., но гонењето се случува само во случаи кои вклучуваат финансиска трансакција што се случила во целост или делумно во Соединетите Американски Држави. Списокот на федерални предикативни злосторства е многу подолг, затоа што е специфичен и генерички. На пример, наместо регулативата „киднапирање како повреда на федералниот закон“, неколку американски сојузни закони ги декриминализираа некои форми на киднапирање како - меѓудржавни киднапирања, киднапирање на членови на Конгрес, претседатели, итн., а од друга страна, „секоја активност што претставува кривично дело е криминализирана, а се однесува на

¹¹² Ibid, Doyle, Money Laundering: An Overview of 18 U.S.C. 1956 and Related Federal Criminal Law, стр 46;

федералната здравствена заштита“. Згора на тоа, таа опфаќа не само кривични дела согласно Законот РИКО, туку и федерални предикативни престапи.¹¹³

4.8.2. Велика Британија

Во согласност со обврските пропишани со Виенската конвенција првиот облик на кривично дело според Виенската конвенција е инкриминиран во Англија и Велс. Оваа активност веќе беше делумно казнива согласно член 50 од Законот за трговија со дрога (Drug Trafficking Act-DTA) од 1994 година и член 93 од Законот за кривична правда (A Criminal Justice Act -CJA) од 1988 година (помагање на лице за зачувување на профитот направен од трговија со дрога), но Англиското законодавство, во согласност со конвенцијата воведува ново кривично дело - „пренесување на приходите од трговија со дрога“ во член 49 став 1 точка б и став 2 точка б во Законот за трговија на дрога 1994 година и член 93C став 1 точка точка б и став 2 точка 2) б од Законот за криминална правда.¹¹⁴

Делото кое инкриминира прикривање на приходите од трговија со дрога, во согласност со Виенската конвенција, е инкриминиран во законодавството со член 49 §§ 1 (а) и 2 (а) од Законот за трговија со дрога 1994 година и член 93C С 1 (а) и 2 (а) од Законот за кривична правда од 1988 година], додека, пак делото стекнување, поседување или употреба на приноси од трговија со дрога / приноси од криминал е инкриминиран со член 51 од Законот за трговија со дрога од 1994 година и член 93Б од Законот за кривична правда од 1988 година). Законодавството на Велика Британија предвидува поблага форма на делото за сторителот кој немал намера да „пере“ пари, затоа што тој нема да одговара ако докаже дека го стекнал имотот со соодветна компензација. Затоа, не е кривично дело ако некој, на пример, купи јахта од дилер на дрога, иако првично била купена со пари стекнати од трговијата со дрога, доколку новиот стекнувач платил соодветна сума пари,¹¹⁵ а ова се

¹¹³ Doyle, Charles Money Laundering: An Overview of 18 U.S.C. 1956 and Related Federal Criminal Law, стр 47;

¹¹⁴ Fortson, Rudi, Annotations with the Drug Trafficking Act 1994, Current Law, Cambridge University, 1994 стр. 37,

¹¹⁵ Ibid, Fortson, Annotations with the Drug Trafficking Act 1994, стр.77

надоврзува со Законот за кражба од 1968 година каде што во членот 22 го пропишува кривичното дело „Поседување на украдени стоки“, кое се состои од трговија со украдена стока добиена од кражба, грабеж, провална кражба, измама, уцена, а исто така вклучува и приходи од тие добра. За таквото кривично дело е пропишана затворска казна до 14 години. Сепак, стоката може да ја изгуби правната квалификација на „украдено“ доколку се вратат на сопственикот или се предадат на полицијата. Субјективниот елемент потребен за ова дело подразбира умисла, односно сторителот мора да знае или верува дека имотот е украден. Овие се термини кои вклучуваат т.н. умислено незнаење (willful blindness- намерно слепило), но не и сомневање.¹¹⁶ Ова значи дека кога станува збор за умислено незнаење, обвинетиот верува дека постои ризик од присуство на некои забранети дела, но одбива тоа да го провери. За ова е дадено објаснување, во случајот „Westminster City v Croyalgrange Ltd “ (1986), од страна на Домот на лордовите каде е истакнато: „Кога станува збор за докажување на вината на обвинетиот, судот секогаш може да се потпре на тоа дека обвинетиот намерно „замижал“ и одбил да ги испита околностите, бидејќи ја претчувствувал вистината, но не сакал неговото сомневање да биде потврдено.“¹¹⁷

Усвојувањето на Законот за приноси од криминал во 2002 година придонесува кон активно воведување мерки против перење пари во Англија. Главната цел на законот е да се спречи стекнување на профит со сторено кривично дело и да се спречи инвестирањето на средства во криминална активност.¹¹⁸

4.8.3. Русија

Според Кривичниот законик на Русија, кривичните дела за перење пари се извршени со директна намера со цел приходите од криминал да се легализираат. Легализацијата

¹¹⁶ Ibid, Fortson, стр.77;

¹¹⁷ Ashworth, Andrew, Principles of Criminal Law, New York, стр. 185;

¹¹⁸ Lawson, T. (2006). The nature of heterodox economics. Cambridge Journal of Economics, 30, 483-505.

(перењето) на пари или друг имот стекнат од други лица преку кривични средства (член 174 од Кривичниот законик) може да ги вклучува следниве облици на делото:

- Извршување финансиски активности или други трансакции со пари или друг имот стекнат од други лица преку кривични средства, со цел поседување, употреба и располагање со овие пари или друг имот, со цел истите да добијат законита правна форма;
- Сторување на горенаведеното се однесува на висок износ (над 1.500.000 рубљи);
- Извршување на дејствијата од да бидат:
 - од страна на група на лица, по претходен договор;
 - од лица кои ја користат својата службена положба.
- Извршување на дејствијата од точка 1 да бидат:
 - од организирана група;
 - во особено голем износ (над шест милиони рубљи).¹¹⁹

Основната форма на кривичното дело од членот 174 од Кривичниот законик подразбира „Извршување финансиски активности и други трансакции со пари или друг имот стекнат со кривично дело, со цел да се држат, користат и располагање наведените пари или друг имот, со цел истите да добијат законска правна форма“. Објективната страна и предметот на кривичното дело целосно се совпаѓаат со карактеристиките на инкриминација од член 174 од Кривичниот законик. Единствената разлика е во тоа што самиот сторител се стекнал со пари или друг имот преку вршење на кривично дело, а не други лица, како што е предвидено во член 174 од Кривичниот законик на Русија. Според В. Анатолиевна Тагирова, во оригиналниот текст на член 174 од Кривичниот законик на Русија, имало грешки, како резултат на кои лицата биле повикани на одговорност за легализацијата на приходите од криминал и за претходно кривично дело. Неправилните формулации за диспозициите на овој член и нивниот бланкетен карактер (кривични дела во кои правниот опис не ги содржи

¹¹⁹ Ibid, Slavković: Krivično delo pranja novca u savremenom uporednom zakonodavstvu , стр.. 154

сите елементи, но кривичната норма треба да биде дополнета со нормата содржана во друга регулатива) честопати доведувале до неправилна квалификација на дадените кривични дела. Иако членот 174 од Кривичниот законик беше изменет и додаден нов член 174-1, тоа не доведе до оптимизација на наведените норми и останува спорно во колкава мерка одредбите се во согласност со меѓународните правни норми што пропишуваат одговорност за перење пари.¹²⁰

Сојузниот закон на Русија N 115-F3 од 7 август 2001 година (изменет и дополнет на 30 декември 2015 година) го има предвидено следното:

- воведување на специјализирано тело;
- постигнување на меѓусебен договор со некои земји за меѓусебна соработка;
- спроведување на заедничко работење на судски тела од различни земји;
- зајакната е контролата во банкарската сфера;
- повеќето меѓународни конвенции се потпишани и ратификувани¹²¹

Според В. Сергеевич Давидов, некои автори ја гледаат социјалната суштина на перењето пари како вознемирување или закана дека ќе ја нарушат економската стабилност на општеството и затоа економските односи ги гледаат како предмет на кривично дело пропишано со членовите 174 и 174-1 на Кривичниот законик на Русија. Разбирањето на опасноста од легализација на приносите од криминал за економијата се заснова врз индивидуалните погрешни претпоставки, кои претставуваат идеолошки, а не научни сознанија. Според овој став, тврдењето дека легализацијата на приносот од криминал е економски криминал, се прифаќа како аксиома без соодветна научна основа. Поаѓајќи од суштината на легализацијата на имотот стекнат со кривично дело, до намерата на сторителот, природата на причинетата штета и меѓународната практика – се смета дека е поприфатливо гледиштето дека на основниот непосреден предмет на социјалните односи, а тоа се односите што обезбедуваат нормална активност на судските тела во областа на

¹²⁰ Ibid, Slavković: Krivično delo pranja novca u savremenom uporednom zakonodavstvu, стр. 155;

¹²¹ Ibid, Slavković: Krivično delo pranja novca u savremenom uporednom zakonodavstvu, стр. 155;

откривање на кривични дела, како и на социјалните односи во сферата на економската активност. Во руската правна теорија исто така се сретнува став дека Легализацијата на приносите од криминал, како по правило, е синцир на меѓусебни трансакции чиј предмет може да биде променлив. Поаѓајќи од буквално толкување, трансакцијата со соодветни измени на формата на имотот има апсолутно независен карактер и не мора директно да се однесува на приносите од криминал. Имотот што е предмет на последователни трансакции може да има целосно правно потекло. Во врска со ова руските правни теоретичари сметаат дека треба да се надополнат членовите 174 и 174-1 во делот што го опишува предметот на делото. Казната треба да се однесува на легализација на приходот што несомнено се добива преку кривично дело, но и на легализација на изменета форма на тој имот.¹²² Сепак, главниот недостаток на кривичното законодавство на Русија е немањето можност да се примени мерката за конфискација на имот. Конфискацијата на имотот мора да се обезбеди како алтернативен вид казна во Кривичниот законик, а во случај на тешка и особено тешка формата на сторување на ова кривично дело конфискација на имотот мора да биде задолжителна.¹²³

4.8.4 Србија

Криминалот на перење пари е воведен во српскиот правен систем како дел од извршувањето на меѓународните обврски што земјата ги презеде со ратификувани меѓународни договори. Првично беше пропишано во споредното кривично законодавство, со сојузниот Закон за спречување перење пари од 2001 година, во членот 27 каде е што е пропишано ова кривично дело, без точно одреден назив, но од неговата содржина е јасно дека станува збор за инкриминација на перење пари.¹²⁴ Основен постулат на ова кривично дело е дека сторителот во моментот на преземање на дејствието на извршување, односно во моментот на приемот на забранетата сопственост, имал сознанија за неговото криминално

¹²² Ibid, Slavković: Krivično delo pranja novca u savremenom uporednom zakonodavstvu , стр. 156

¹²³ Ibid, стр. 155

¹²⁴ Ibid, Đorđević, Pranje novca u srpskom krivičnom pravu, Pravni Fakultet, Univerzitet u Beogradu, стр.139

потекло, како и дека постапил со одредена намера во преземање активности од каде се бара таа намера.¹²⁵ Кривичното дело перење пари, според споменатиот закон, имало една основна и посериозна форма, и една привилегирана форма со елементи на невнимание. Основната форма од кривичното дело предвидено во ставот 1 на членот 27 од горенаведениот закон може да се постигне со преземање на една од двете алтернативно пропишани дејствија за извршување а тоа се: - депонирање пари (пари, ефективни девизи или други финансиски ресурси) стекнати со вршење нелегални активности (сива економија, трговија со оружје, лекови, психотропни супстанции, итн.) на сметки со банки и други финансиски организации и институции и вклучување на тие пари во легални финансиски текови со цел да се извршат дозволените економски и финансиски активности (намена) и во двата случаи со знаење дека приходот е стекнат со вршење на криминални активности. Според тоа, станува збор за кривично дело од бланкентен карактер, затоа што е пропишано дека делото на извршување мора да се преземе спротивно на одредбите на тој закон. Во однос на вината, предвидена е само директната намера. Според експлицитна законска одредба, ова кривично дело може да се изврши само на територијата на Сојузна Република Југославија. Квалификуван форма од ставот 2 на истиот член е предвидена доколку износот на депонираните пари надминува 1.000.000 динари. За основната форма на кривичното дело е предвидена казна затвор со од шест месеци до пет години, а за потешката форма од една до осум години затвор.

Ставот 3 на член 27 ја предвидува привилегираната форма, односно сторување на кривичното дело со невнимание на основната или посериозната форма, каде што сторителот можел и бил должен да знае дека парите се прибавени со кривично дело. Без оглед на специфичната формулација, станува збор за несвесно невнимание и тоа е долната граница на вина при ова дело. Казната која е пропишана за привилегираната форма е затвор до три години.¹²⁶ Сторител на ова кривично дело согласно ставот 4 на горенаведениот член може да биде секое лице, а посебно е пропишано дека за сторувањето на ова кривично дело во

¹²⁵ Ibid

¹²⁶ Stojanović, Zoran, Perić, Obrad, Krivično pravo. Posebni deo, Beograd, 13. izdanje, 2009 str. 178.

неговата, основно, квалификувана форма е сторено од правно лице одговорното лице во правното лице е исто така одговорно за сторената основна, квалификувања или привилегирана форма на истото, доколку знаел, или можел да знае дека стекнати пари се од вршење на криминални активности. Формата на вина на одговорното лице во правното лице може да биде со умисла или невнимание, во зависност од стореното кривично дело. А во ставот 5 на овој член е пропишана и задолжителна конфискација на парите, односно на профитот.¹²⁷

Ваквата поставеност на ова кривично дело во српското право наишло на одредени проблеми. Прво, нелегалниот карактер на парите е нејасно дефиниран, а тие се суштината на основната форма на кривичното дело. Во описот на сторувањето на кривичното дело се вели дека предмет на дејствието се пари стекнати со вршење на незаконска активност (без наведување на *exempli causa* какви нелегални активности се земаат предвид при сторување кривичното дело), додека после тоа експлицитно се бара сторителот да знае дека парите се стекнати со вршење на кривично дело.

Јасно е дека вршење некоја незаконска активност, само по себе, не мора да значи сторено кривично дело. Дадената правна формулација, земена во целост, би значела дека како предмет на дејствување се земаат предвид парите добиени преку незаконска активност, што во исто време претставува и кривично дело. Ова би го ограничило опсегот на предикативните кривични дела, што повторно не навраќа на проблемот на нецелосното дефинирање на поимот нелегална активност при сторување на ова кривично дело.¹²⁸

Второ, во квалификуваната форма на делото наведеното во ставот 2 не беше јасно дали се однесуваше на двата алтернативни начини на извршување. Имено, со јазично толкување би следело дека потешката форма постои само во однос на првиот пропишан чин на извршување („Ако износот на депонирани пари од ставот 1 ... надминува 1.000.000 динари“). Сепак, со целното толкување, доаѓаме до заклучок дека квалификуваната форма

¹²⁷ Ibid, Stojanović, „Perić, Krivično право. Posebni deo, стр. 178

¹²⁸ Ibid, стр. 178

треба да постои и во врска со друг пропишан начин на извршување извршување, затоа што предмет на оваа инкриминација е перење пари, што постои и кога е преземена друг начин на извршување. Општиот карактер на вториот начин на извршување (еден вид општа клаузула) го поддржува и целното толкување, што укажува на криминализација на неопределен број специфични форми на перење пари, под услов да се исполнети правните критериуми за инкриминација (*argumentum rerum natura*). Но, ако се прифати во целост целното толкување се отвора нов проблем, колку таквото толкување го крши принципот на законитост во кривичното право.¹²⁹

Трето, законот предвидува задолжителна примена на безбедносна мерка за одземање на предметот во однос на објектот на сторување на ова кривично дело. Сепак, законодавецот е во спротивност и во тој поглед. Бидејќи, е пропишана задолжителна конфискација на пари, односно профит, иако во сите форми на оваа инкриминација се однесуваат само на пари, а терминот профит за прв пат се споменува само во ставот 5 на овој член . Секако, терминот „профит“ е излишен овде.¹³⁰

Одредбите содржани во членот 27 од Сојузниот Закон за спречување на перење пари беа предвидени да важат до влегувањето во сила на Кривичниот законик на Србија, каде континуитетот на оваа инкриминација ќе се продолжи со одредбите кривично правните одредби од чл. 231 од истиот со наслов „перење пари“. Сепак, тоа не се случи. Сојузниот Закон за спречување на перење пари целосно престана да важи пред влегување во сила на Кривичниот законик и доведе до дисконтинуитет на инкриминацијата на кривичното дело перење пари во српското законодавство. Набргу потоа, перењето пари повторно беше инкриминирано, но во променета форма и сега во рамките на српското позитивното кривично право.¹³¹

¹²⁹ Ibid, Stojanović, „Perić, Krivično pravo. Posebni deo, стр. 140

¹³⁰ Ibid

¹³¹ Ibid

Кривичното дело перење пари е пропишано во чл. 231 од Кривичниот Законик на Република Србија на начин што во голема мера е во согласност со релевантните ратификувани меѓународни договори и другите релевантни документи. Се разликува од неговиот историски претходник од сојузниот Закон за спречување на перење пари, особено по тоа што е поширок од ги има предвидено начините на сторување на кривичното дело, така што ја вклучува и криминалната зона на неговиот претходник.¹³² Според својата природа, кривичното дело перење пари претставува еден од видовите на кривично дело прикривање (член 221 од Кривичниот законик). Затоа, стекнувањето во овие кривични дела не е можно, односно перењето пари е во привидна форма со кривичното дело прикривање.¹³³ Кривичното дело перење пари претставува повеќе од прикривање на криминална сопственост. Затоа што, според својот објект на заштита, бидејќи ова кривично дело е поставено како заштита на целиот економски систем и неговите сегменти, а истовремено го заштитува и меѓународниот економски простор и финансискиот систем од злоупотреба заради интегрирање на криминална сопственост. Затоа, перењето пари во поширока смисла исто така може да се смета за меѓународно кривично дело.¹³⁴ Кривично дело перење пари, како што е пропишано во чл. 231 во Кривичниот Законик на Република Србија, има неколку форми. Овие и тоа основна, потешка и најтешка форма, како и привилегирана форма со елементи на небрежност. Основната форма (став 1) се изведува со преземање на некои алтернативно пропишани дејствија за извршување кои можат да се поделат во три групи. Првата група на активности се состои во пренамена или пренесување на имотот, со сознание дека имотот потекнува од кривично дело, со намера да се скрие или лажно да се претстави незаконското потекло на имотот. Втората група се состои од прикривање или лажно презентирање факти за имотот со сознание дека тој имот потекнува од кривично дело. Третата група вклучува стекнување, сопственост или употреба на имот со знаење, во моментот на приемот, дека имотот потекнува од кривично дело. Овие три групи на активности за извршување формираат ист број на форми на перење пари кои

¹³² Лазаревић, Љубиша Коментар кривичног законика Републике Србије, Београд стр.629.

¹³³ Delić, Natasa, Krivično delo pranja novca – međunarodni okviri i pozitivnopravna regulativa, u: Primena međunarodnog krivičnog prava od strane međunarodnih i domaćih sudova. Tematski međunarodni naučni skup (S. Nogo, ur.), Beograd, стр 350.

¹³⁴ Ibid, стр.350

целосно одговараат на дејствијата на извршување предвидени во чл. 6, став 1, точка а, б и в од Стразбуршката конвенција, како и во чл. 2, став 1 од Законот за спречување на перење и пари и финансирање на тероризам.¹³⁵

Конверзијата, во смисла на кривичното дело перење пари, треба да значи претворање на една правна состојба, односно една правна реалност во друга целосно или делумно. Ова најчесто се случува со парите, т.е. нејзина конверзија од една валута во друга, но може да се однесува и на други преносливи права. Преносот на имотот се однесува на пренесување на правата на сопственост од физичко или правно лице на друго. Ова може да се направи на различни начини како што се продажба, подарок, задача и сл., а кога станува збор за парите, нивниот трансфер обично доаѓа преку различни форми на готовинско или безготовинско плаќање.¹³⁶

Прикривање на факти за имотот значи необјавување на релевантни факти и околности во врска со имотот, иако тие се познати на сторителот. Погрешното претставување на овие факти, пак, се однесува на давање лажни информации за овие факти и околности. Најчести се фактите за потеклото на имотот, начинот, местото на стекнување. Поимите стекнување, чување и прибавување на имот треба да бидат разбрани во смисла онака како што е дефинирано во граѓанското право.¹³⁷ *Conditio sine qua non* било дека еден имот може да биде предмет на кривично дело перење пари е дека тој потекнува од кривичното дело. Во однос на природата и тежината на релевантниот прекршок од кој би потекнувал имотот, меѓународните извори предвидуваат само нивен задолжителен минимален корпус. Затоа, земјите-членки во нивното внатрешно законодавство можат да пропишат построги услови отколку што се предвидени (*argutum a minori ad maius*). Српскиот законодавец се определил за решение според кое кривичното дело со кое е сторено, имотот што е предмет на кривичното дело перење пари може да биде какво било кривично дело. Ваквото решение има свои добри и лоши страни. Како добра страна на ова решение, можеме да го оцениме

¹³⁵ Ibid, Stojanović, „Perić, Krivično pravo. Posebni deo стп. 723.

¹³⁶ Ibid, Delić, N, Krivično delo pranja novca – međunarodni okviri i pozitivnopravna regulativa стп. 345.

¹³⁷ Ibid.

фактот дека тоа доследно ја спроведува идејата за борба против перење пари и целосно спроведување на препораките на меѓународните документи за најшироко можно покривање на претходните кривични дела.¹³⁸ Исто така, ова решение е попрактично затоа што го олеснува товарот на докажување на јавниот обвинител и ги олеснува обврски на кривичниот суд. Имено, полесно е да се докаже и утврди постоење на претходно кривично дело од кое потекнува имотот, доколку надлежниот орган на постапката не е ограничен на одреден круг на тие престапи и е обврзан со определување на нивните специфични елементи. Сепак, постојат и слабости на ова решение. Имено, затоа што според начелото на легалитет гонењето на кривичните дела по службена должност надлежните органи може да бидат оптоварени со кривични постапки поради голем број на дела за перење пари во однос на кривична сопственост од мала вредност и реализирани со занемарлива претходен криминал.¹³⁹ Затоа, би било оправдано да се разгледа начинот на извршување (*de lege ferenda*) и да предвидува одредена временост на криминалната сопственост под која не би имало кривично дело перење пари (*de minimis non curat praeator*). Ова индиректно ќе доведе до *de facto* ограничување на опсегот на предикативни кривични дела.¹⁴⁰

Потешка форма (став 2) постои ако износот на пари или имот од став 1 надминува еден милион и петстотини илјади динари. Тоа е квалификувана околност која ја надополнува суштината на основната форма на кривичното дело и која, следствено, мора да биде опфатена со намерата на сторителот. За потешката форма е пропишана казна затвор од една до десет години и парична казна. Најсериозната форма (став 4) ќе постои кога основната или посериозната форма на ова кривично дело е извршена во група. Во почетната верзија на Кривичниот законик, оваа форма не постоеше, но ја додадена со законот за измена и дополнување на Кривичниот Законик од 2009 година. Терминот група се толкува во смисла на толкувачките одредби од членот 112 став 22 од Кривичниот законик. Најтешката форма се казнува со две до дванаесет години затвор и парична казна¹⁴¹.

¹³⁸ Ibid, Stojanović, „Perić, Krivično pravo. Posebni deo, стр. 724.

¹³⁹ Ibid,

¹⁴⁰ Ibid, Đorđević, Pranje novca u srpskom krivičnom pravu, стр. 145

¹⁴¹ Ibid, стр. 148

Привилегираната форма (став 5) постои кога некој ќе изврши основна или квалификувана форма на кривично дело, а сторителот можел и бил должен да знае дека парите или имотот претставува приноси на криминалот. Ова е специфична законодавна техника кога законодавецот предвидува одредена форма на вина само во однос на една одлика на кривичното дело, но бидејќи е од суштинско значење, таа форма на вина го определува целото кривично дело. Делото од ставот се смета за привилегирани затоа што му се заканува поблага казна (затвор до три години), а според формата на вина, тоа е несовесно кривично дело. Ваквата форма е исто така предвидено со измената на Кривичниот законик во 2009 година.¹⁴² Имено, небрежноста експлицитно е пропишана само во однос на една околност - сознанието дека парите или имотот претставуваат приход остварен со кривично дело. Се разгледува само несвесното небрежност, бидејќи заради природата на ова дело, свеста за криминалното потекло на имотот би значело - намера. Во согласност со чл. 26 од Кривичниот законик, субјективната состојба на несвесната небрежност - можноста за знаење и објективната состојба - должноста на сторителот да ја знае, е да се кумулативни. Несовесната форма на кривичното дело перење пари не е вообичаена во компаративното кривично законодавство и за тоа се упатуваат одредени забелешки во литературата. Прво, се смета дека дополнително се комплицира доказот за знаење за криминалното потекло на имотот, а потоа премногу да се прошири криминалната зона, бидејќи потенцијалната кривична одговорност на учесниците во секојдневните трансакции го оптоварува правниот сообраќај.¹⁴³

Сторител на кривичното дело перење пари може да биде секое лице. Релевантните меѓународни инструменти им овозможуваат на земјите-членки да ја исклучат казната за перење пари на лица кои извршиле предикативно дело, што значи дека тие подразбираат казна на овие лица за перење пари (*argum a contrario*). Во српското кривично законодавство, до усвојувањето на Законот за измена и дополнување на Кривичниот Законик во 2009 година, тоа не беше можно сторителот на делото од кое потекнувал имотот

¹⁴² Ibid

¹⁴³ Ibid, Stojanović, „Perić, Krivično pravo. Posebni deo, стр. 725

да е кривично одговорен за перење пари затоа што се претпоставувало дека тогаш имало очигледно стекнување од претходни кривични дела (перење пари ќе биде последователно неказнето дело во однос на предикативното дело, слично на кривичното дело прикривање). Со таа измена е изречно пропишано дека сторителот на основена или квалификуваната форма на кривичното дело перење пари сторено со имот стекнат со сторено кривично дело ќе се казни со казна пропишана за делото што го сторил. Во тој случај, според тоа, законот изречно пропишува дека ќе има спојување на кривичното дело перење пари со претходното кривично дело од кое потекнува имотот. Ratio legis на ова проширување на криминалната зона е дека однесувањето кое е инкриминирано како перење пари покажува исти негативни последици за заштитениот објект, без оглед на тоа дали сторителот на предикативното кривично дело е исто или друго лице. Штетните последици како резултат на преземената активност на перење пари не се исклучени со стореното претходно кривично дело само затоа што последователното дејствување за перење пари е преземено од истото лице кое го сторило претходното дело.¹⁴⁴

Во случај одговорното лице во правното лице да изврши основна, квалификувана форма или привилегирана форма на кривичното дело перење пари, законот пропишува дека тој ќе биде казнет со казната пропишана за делото што го сторил доколку знаел, или можел и бил должен да ги знае дека парите или имотот се стекнати со сторување на кривично дело. Поимот одговорно лице во правно лице се подразбира во смисла на толкувачки одредби од чл. 112, став 5 од Кривичниот законик. Со оглед на тоа што сторител на кривично дело перење пари може да биде секое лице, одредбите во Кривичниот законик што ја нагласува казната на одговорното лице во правно лице и предвидува иста казна како и за секој друг сторител, и не би имала многу смисла ако не се поврзани со одредена одговорност на самото правно лице за такво дело. Според Законот за одговорност на правните лица за кривични дела во српското законодавство правното лице е одговорно за кривично дело во рамките на своите активности или овластувања ги извршува одговорното лице со цел да има корист од правното лице, вклучително и случајот кога заради недостаток на надзор или

¹⁴⁴ Ibid, Stojanović, „Perić, Krivično pravo. Posebni deo, стр. 725

контрола од одговорното лице можно е да се изврши такво дело од страна на физичко лице кое дејствува под надзор и контрола на одговорното лице. Покрај тоа, одговорноста на правно лице се заснова врз вината на одговорното лице . Во однос на формата на вина на одговорното лице во правното лице во предвид доаѓаат, (директна) намерата и (несвесно) небрежноста.¹⁴⁵

4.8.5. Италија

Кривичниот законик на Република Италија (Codice penale approvato con R.D. No. 1398/1930...No.207/2003) од 1930 година со новелите до 2003 година во Втората книга, Поглавје тринаесет, со наслов: „Кривични дела против имот“, во член 648 предвидува кривично дело перење пари (riciclaggio di denaro). Кривичното дело се состои во размена или трансфер на пари, предмети или друга добивка добиена од кривично дело или во вршење други дејствија со цел да се спречи откривање на нивното криминално потекло. За ова дело е предвидена кумулативна казна затвор од четири до дванаесет години и парична казна од 1.200 до 5.000 евра.

Потешката форма на делото за кое казната се зголемува во границите и на начинот предвиден со одредбите од Општиот дел од Кривичниот законик на Република Италија, постои доколку дејствието на извршување е преземено при вршење службена должност. Ова е специфична форма на злоупотреба на нечија регистрирана, законска професија со цел „перење“ или легализирање на приходите од криминал. Полесна форма на ова дело, за кое е пропишана казна затвор до пет години, постои ако се скрие потеклото на пари, предмети и други придобивки добиени од полесно кривично дело. Полесниот карактер на кривичното дело е поврзан со „поблагата“ природа, содржина и карактер, односно степенот на социјална опасност од примарното кривично дело со кое е сторено перењето на имотот.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Ibid, стр. 726

¹⁴⁶ Petrucci, Marino, R. (2004), Codice penale e leggi complementary. Napoli: Simone. стр. 212-214

4.8.6. Австрија

Кривичниот законик на Република Австрија (Bundesgesetz vom 23.Jänner 1974, BGBl 60/74, 319/1974...242/1989 i 243/1989) од 1974 година со новелите до март 2018 година го инкриминира кривичното дело перење пари во член 165 од Поглавје Шест, кое носи наслов: „Кривични дела против имотот“. Основна форма на кривично дело перење пари е кога лице кое стекнува имот, пари или друг приход за кој знае дека е резултат на претходно сторено кривично дело или го прикрива нивното незаконско потекло или вистинска природа или располага, ги пренесува или ги крие такви средства. Сторителот може да биде секое лице, а во поглед на вината, потребна е намера. Ова кривично дело се казнува до три години затвор. Покрај казната, сторителот на која било форма на ова кривично дело мора да биде лишен од пари, имот или друг приход што е предмет на перење пари. Истиот вид и мерка на казна е пропишана за лице кое свесно стекнува, обезбедува, инвестира, управува, конвертира, депозити или трансфери на имот на трета страна, приход или пари во која било сума и на кој било начин, под услов да знае дека е свесен за нивното незаконско потекло. Кривичниот законик на Република Австрија предвидува и посебна форма на ова кривично дело, кога сторителот свесно става пари, имот или друг приход во криминална организација или терористичка група на располагање, управување, инвестиции, конверзија, реализација или пренесување, под услов да знае дека овие средства биле прибавени со кривично дело. Во ваков случај сторителот одговара и се казнува за помагање, со својство на независно дејствие на извршување. Казната за ова кривично дело е една до десет години затвор.¹⁴⁷

¹⁴⁷ Jovašević,Dragan, novca u srpskom I uporednom krivicnom pravu,Finansijski kriminalitet Institut za uporedno pravo Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Zrenjanin,2018, стр. 135

4.8.7. Франција

Кривичниот законик на Република Франција (Code penal du France consolidee version au aout 2013/консолидиран текст од 2013 година) од 1992 година, со новелите до 2013 година во третата книга, содржи специфично решение за борба против перење пари. Имено, овој законик во четвртото поглавје со наслов: „Злосторства против имот“, во првиот дел (Членови 324-1 до 324-6 од Кривичниот законик) предвидува кривично дело за повеќе облици на перење пари. Така, во член 324-1 од Кривичниот законик се утврдува дека перењето пари е секоја активност што го олеснува или овозможува на кој било начин лажното прикажување на потеклото на незаконски стекнатите приходи или имот од сторено кривично дело или прекршок, при што сторителот добил директна или индиректна корист. Сепак, перењето пари вклучува и помош при инвестирање, прикривање или конвертирање на директни или индиректни приноси од криминал или прекршок. За ова дело е предвидена кумулативна казна затвор до пет години и казна од 375.000 евра. Одредбата од член 324-2 од КЗ пропишува кумулативна казна затвор до десет години и парична казна од 750.000 евра доколку делото на извршување се преземе на следниве алтернативно предвидени начини: а) во вршење професионална дејност како форма на професионален „Корпоративен“ криминал) и б) од организирана група (во форма на организиран криминал). Следните законски одредби во член 324-3 во францускиот кривичен законик пропишуваат можност за заострување на казните за сторители на делата за перење пари до половина од вредноста на имотот или приходот што е предмет (објект) на нивното сторување. Ако станува збор за имот или приход стекнат со кривично дело за кое е пропишана построга (потешка) казна од казната пропишана за секундарното кривично дело перење пари, тогаш сторителот може да биде осуден и за ова кривично дело што е пропишано за примарно (предикативно) кривично дело во смисла на член 324-4 од францускиот кривичен законик доколку се исполнети следниве два услови: а)дека сторителот знаел, дека бил свесен за потеклото на приходот или имотот и б) дека чинот на стореното кривично дело е придружено со отежнувачки околности од објективна или

субјективна природа (обем и сериозност на последиците, начинот и средството на дејствување) , формата на вината на сторителот, бројот на сторителите, итн.)¹⁴⁸

Во одредбата на член 324-5 од Кривичниот законик се предвидува одговорност за реституција (специјално враќање) при извршувањето на ова кривично дело. Во тој случај, перењето пари во поврат е квалификувано според законската одредба (на тој начин сторителот се казнува со законски изречена казна) со која се утврдува кривичното дело со кое се стекнати незаконски приходи или имот. Според изречната законска одредба од член 324-6 обидот за сторено кривично дело перење пари е казнив. Ова значи дека во случај на сторен или недовршен обид, сторителот може да му се изрече казна пропишана со Кривичниот законик, како за сторено кривично дело перење пари.¹⁴⁹

4.8.8. Германија

Кривичен законик на Германија (Strafgesetzbuch, StGB, BGBl. I S. 3322/1998 BG. BGBl. I S. 1374/2012) од 1998 година со новелите до 2012 година во Поглавје 21 со наслов: "Помош по извршување на кривично дело", во членот 261, предвидува кривично дело со наслов: „Перење пари“ (или „Сокривање на незаконско стекнати финансиски бенефиции“). Така, кривичното дело според член 261 од Кривичниот законик се состои во прикривање (преместување од местото каде што биле до тогаш и кои биле познати и преместување на друго, обично непознато место) средства за кои се знае дека се стекнати со сторено кривично дело (во земјата или во странство) со цел да се прикрие нивното незаконско потекло или да се спречи или загрозува истрагата за нивното потекло, т.е. нивното откривање, конфискација или лишување. Посебната форма на ова кривично дело се состои во прибирање, чување, користење за себе или трето лице средства за кои е познато во

¹⁴⁸ Bernardini R., Droit penal special. Paris: Dalloz.,2000, стр. 189-193.

¹⁴⁹ Ibid, Jovašević,Dragan, PRANJE NOVCA U SRPSKOM I UPOREDNOM KRIVIČNOM PRAVU,Finansijski kriminalitet Institut za uporedno pravo Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Zrenjanin,2018, стр.136;

моментот на приемот дека тие се стекнати со извршување на кривично дело. За постоење на ова секундарно кривично дело, неопходно е средствата што се предмет на прикривање да се стекнат со кривични дела (т.е. прекршоци), кои се предвидени во Кривичниот законик како на пр. акти поврзани со дрога, наркотици или прекурзори; фискални (даночни) бенефиции; финансиски трансакции; хартии од вредност; азил и престој на странци; авторско право и сродни права; трговски марки и други симболи; патенти итн. Сторителот може да биде секое лице, а во смисла на вина е потребна намера, која вклучува свесност за незаконитоста на добиените средства што го сочинуваат предметот на нападот. За ова дело е предвидена казна затвор од три месеци до пет години. Според изречната одредба, обидот за овој акт е казнив.¹⁵⁰

Потешката форма на кривичното дело перење пари, за која е пропишана казна затвор од шест месеци до десет години, постои во „особено сериозни случаи“. Притоа, самиот законик утврдил кога постои оваа квалификаторна околност. Така, "особено сериозно облик" е ако сторителот го стори делото а) за комерцијална цел, или б) како член на група која има за цел постојано да се вклучи во перење пари во однос на колективно дело. Полесната форма на ова дело за кое е пропишана казна затвор до две години или парична казна е привилегирана со полесна форма на вина (несвесно небрежност). Така, оваа форма на кривично дело постои доколку сторителот преземе било кое од неколку алтернативно предвидени акти на извршување на исклучително несовесен начин, без знаење (свесност) за незаконското потекло на средствата. Друга полесна форма за ова кривично дело е можноста за ослободување од кривична одговорност (а со тоа и од законски пропишана казна): а) ако сторителот доброволно пријави пред надлежниот јавен (државен) орган кривично дело со кое нелегално се стекнале средствата кои се предмет на прикривање (перење) и б) освен ако кривичното дело веќе не е откриено во целост или делумно, а сторителот знаел, можел или бил должен да го знае под постојните околности.¹⁵¹

¹⁵⁰ Ibid, Jovašević, Dragan, PRANJE NOVCA U SRPSKOM I UPOREDNOM KRIVIČNOM PRAVU, Finansijski kriminalitet Institut za uporedno pravo Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Zrenjanin, 2018, стр. 137

¹⁵¹ Ibid, Jovašević, Dragan, PRANJE NOVCA U SRPSKOM I UPOREDNOM KRIVIČNOM PRAVU, Finansijski kriminalitet Institut za uporedno pravo Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Zrenjanin, 2018, стр. 137

ТРЕТ ДЕЛ - СОВРЕМЕНИ ГЛОБАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ

5. Поим за глобализација

Под глобализација се подразбира процес што има за цел да создаде глобално општество преку синхронизирани политички, економски и воени активности на голем број политички, воени и економски субјекти. Глобализацијата е процес кој се чини неизбежен и што на некој начин претставува потврда за напредокот на цивилизацијата, што се рефлектира во разни научни и технолошки достигнувања. Како доминантен белег на глобализацијата можеме да ја издвоиме сè поблиската врска и меѓузависност на државите, што се манифестира преку постојано проширување на кругот на економски активности кои стануваат транснационални, а со кои веќе не може да се управува во рамките на една земја.

На брановите на глобализацијата, се соочуваме со интеграција на пазарите, државите и технологиите, во огромен размер, што им овозможува на поединците и корпорациите, непречен проток на парите и капиталот низ целиот свет. Сето тоа дополнително го вивна феноменот на перење пари. Модалитетите за перење пари се разновидни и се менуваат и од ден на ден се подобруваат благодарение на влијанието на процесот на глобализација и постојаниот научен и технолошки напредок.

Глобализацијата е термин што во последно време многу се споменува во општата и професионалната јавност. Имено, станува збор за термин кој се разгледува од различни аспекти во различни области на човековата активност. Со други зборови, глобализацијата влијае на сите полиња на социјалниот живот, бизнисот, политиката, националниот идентитет, економијата итн. Глобализацијата како процес е присутна денес и се толкува и дефинира различно. Од оваа причина, важно е да се направи разлика помеѓу термините кои честопати се злоупотребени и изедначени, а тоа се глобализам, глобализација и светски

поредок. Во таа смисла, глобализмот е идеологија, глобализацијата е процес, а новиот светски поредок е систем.¹⁵²

Глобализацијата може да се дефинира како процес на создавање глобално општество преку синхронизирани политички, економски и воени активности на голем број политички, воени и економски субјекти што ги поседуваат Соединетите држави. Глобализацијата е процес кој изгледа неизбежен и кој на некој начин претставува потврда за напредокот на цивилизацијата, што се рефлектира во разни научни и технолошки достигнувања. Имено, живееме во време кога компјутерите и информатичките технологии се секојдневни, толку многу што е скоро невозможно да се замисли каква било човечка активност во која компјутерите не ја пронајдоа својата примена. Анализирајќи ја глобализацијата, се извлекува заклучок дека се соочуваме со феномен кој има неколку димензии - економска, социјална, политичка, идеолошка, културна, воена, и еколошка.¹⁵³

Во таа смисла, глобализацијата е процес што е во тек и не бара претходна согласност на државите и економските субјекти, пришто немилосрдно продолжува да се развива на брановите на разни технички и технолошки иновации. Овој термин се однесува на широк спектар на феномени: од иновации во комуникациските технологии, транснационални интеракции на производствени системи и финансиски трансфери, до ширење на информации од медиуми или масовни движења на луѓе (туристи, имигранти, бегалци) низ целиот свет.¹⁵⁴

Најмоќните политички, економски и воени земји во светот се носители на глобализацијата. Тие ги промовираат водечките цели на глобализацијата, кои исто така ги претставуваат нејзините вредности:

- поврзување на државите;

¹⁵² Драгојловић, Јоко, Спречавање прања новца у ери глобализације, Правни савремено друштво, Култура полиса, Нови Сад, 2015 стр.141

¹⁵³ Симеуновић, Драган, Нација и глобализација, Зограф, Ниш, 2009., стр. 108-117.

¹⁵⁴ Ђурић-Кузмановић, Татјана, Разноврсност пристапа и отпора глобализацији, Школа бизниса, бр. 2/2008., стр 14.

-
- отворање на пазарот;
 - борба против војните
 - борба против производство на нуклеарно, хемиско и биолошко оружје;
 - борба против сиромаштијата;
 - еднаквост меѓу луѓето;
 - слободно движење на стоки, луѓе и капитал.¹⁵⁵

Имено, поборниците на глобализацијата го посочуваат како нејзини предности и позитивни страни единствениот пазар, светот без граници, полесен проток на луѓе, стоки, капитал. Но можеби една од поголемите придобивки и предности на глобализацијата е фактот што девијантните појави како што се- тероризам, перење пари, корупцијата, борбата против организираниот криминал и нејзините различни активности, е полесно да се решаваат на глобално ниво и со здружен напор. Сепак, иако од една страна горенаведените проблеми се полесно решливи на глобално ниво, се чини дека проширувањето на овие појави во ерата на глобализацијата е се повеќе присутно. Полесниот проток на луѓе, добра и капитал придонесува за олеснување на ширењето на тероризам, трговија со луѓе, трговија со дрога и перење пари. Една од значајните негативни страни на масовната глобализација е создавање на уште поголем јаз помеѓу развиените и помалку развиените земји, каде улогата на неразвиените земји се сведува само на пазарот на евтина работна сила што директно го афектира нивниот економски и политички суверенитет.

Опасностите што ги носи глобализацијата се непредвидливи протоци на капитал, шпекулативни напади на одредени национални валути и финансиски кризи. Сето ова ја зголемува економската и социјалната ранливост на многу земји, особено на малите и во развој.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Бјелајац, Жарко Трговина људима – злочин против човечности, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, 2014., стр. 28.

¹⁵⁶ Ibid, Бјелајац, Жарко Трговина људима – злочин против човечности, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, 2014, стр 28,

Како што видовме досега во излагањето во овој труд перењето пари подразбира активности што имаат за цел да се инјектираат нелегално стекнати пари во легални канали, со цел да се скрие нивното потекло. Перењето пари е процес во кој приносите за кои постои основано сомнение дека се стекнати преку криминална активност се префрлаат, пренесуваат, трансформираат или разменуваат со правни средства, со цел да се скрие или прикрие вистинската природа, извор, цел на движење или сопственост од овие приходи. Целта на процесот на перење пари е да се обезбедат легитимните средства добиени од или поврзани со незаконски активности. Согласно ставот усвоен на Генералното собрание на Интерпол во 1995 година, перење пари е секој чин или обид за прикривање или прикривање на нелегалното потекло на средства, така што тие се чини дека потекнуваат од правни извори, или се третираат како процес на прикривање на потеклото на средствата стекнати преку криминална активност..¹⁵⁷

Ако го разложиме процесот, перењето пари е кривично дело од деривативен карактер, што ќе рече - перењето пари е придружно кривично дело, затоа што истото подразбира стекнување на финансиски средства на нелегален начин, со сторено друго кривично дело. Се разбира, јасно е дека на перењето пари му претходи кривично дело од имотна природа, односно кривични дела чие извршување обезбедува големи финансиски ресурси. Во оваа насока, забрзаниот развој на технологијата и глобализацијата, континуирано ги подобруваат постојните начини и создаваат нови можности за претворање на валканите пари во разни правни форми на финансиски средства. Гледано статистички, се проценува дека количината на перените пари на глобално ниво за една година е од 2% до 5% од глобалниот бруто домашен производ, што е кога се изразени во пари од 800 милијарди на 2 трилиони долари. Вакви големи отстапувања при проценката на износот на перените пари на глобално ниво во период од една година се присутни заради незаконска природа на трансакциите, па затоа е тешко да се дадат поточни податоци..¹⁵⁸

¹⁵⁷ Вучковиќ, Бранко Вучковиќ, Весна Појам, карактеристике и облици испољавања феномена прања новца, Организовани криминалитет изазов XXI века, ур. Правни факултет за привреду и правосудје у Новом Саду, Нови Сад, 2012., стр. 270.

¹⁵⁸ Достапно на: <https://www.unodc.org/unodc/en/moneylaundering/globalization.html>;

Модалитетите за перење пари се разновидни и се менуваат и од ден на ден се подобруваат, сето тоа благодарение на влијанието на глобализацијата и постојаниот научен и технолошки напредок. „Перачите“ на пари имаат тенденција да ги преместуваат своите активности во оние јурисдикции каде нема доволно мерки за борба против перењето пари. Исто така, идентификацијата на корисниците на сметките е задолжителна, бидејќи оваа идентификација првенствено создава услови за следење и добивање информации за движење на трансакциите со пари од една страна, а од друга страна создава услови за развој на системи за перење пари. Контролата на влез и излез на пари и други финансиски инструменти во земјата е исто така еден од најважните механизми во борбата против перењето пари. Обезбеден е ефикасен и континуиран систем на контрола на влез и излез на пари од земјите, со следење на паричните текови, анализирање на насоките и трендовите на ваквите текови и нивната незаконска природа, и врз основа на тоа иницирање одредени мерки и активности за откривање и разјаснување на специфични криминални активности.¹⁵⁹

Специјалната препорака IX на ФАТФ беше дизајнирана да бара надлежности за решавање на проблемот со парични курири на нивните граници. Тоа подразбира државите да имплементираат декларација или систем на откривање на прекуграничниот транспорт на валути и инструменти за преговарање за носителите. Покрај тоа, граничните службеници мора да имаат овластување да заплenuваат таков инструмент за валута или носител, доколку се претпоставува дека се поврзани со финансирање на тероризам или перење пари, или лажно декларирани или откриени. Конечно, јурисдикциите мора да бидат во можност да ги казнуваат сторителите кои даваат лажни откривања или изјави, и да одземат запленета валута или инструменти доколку се докаже дека се поврзани со финансирање тероризам или перење пари. ФАТФ издаде упатство за најдобри практики за да им помогне на јурисдикциите при препознавање „црвени знамиња“ на сомнителна гранична активност и да донесе процедури што ќе ги спроведат. Бизниси со парични услуги и системи за трансфер на неформални вредности. Криминалците, а особено терористите, честопати ќе користат

¹⁵⁹ Classens, Roger Ethics, Corporate Values and Prevention of Money Laundering, Bank Assosiation, Belgrade, 2006. стр. 35.

небанкарски финансиски институции или бизниси со парични услуги, кои имаат слаба усогласеност со процесите за превенирање перење пари.

Опасностите од системите за плаќање преку Интернет, без разлика дали се дигитални валути, системи за виртуелно банкарство или други методи, тешко се отстрануваат. Локациите на операторите и веб-страниците често се непознати или се наоѓаат во јурисдикции кои не соработуваат при кривични истраги. „Виртуелно“ е невозможно да се проследи физичката локација од која било вредност затоа што навистина нема таква локација. „Дигиталната валута е популарна како метод за плаќање и перење пари во детска порнографија, финансиска измама и шеми за изнудување преку Интернет. Дилерите и разменуваите на дигитални валути обично дозволуваат анонимни сметки без ограничување на сметката или трансакциската вредност. Како и со другите услуги за плаќање преку Интернет, дилерите на дигитални валути и разменувачите често чуваат персонал, веб-домаќини и средства во странство и не секогаш во иста земја, што ја комплицира надлежноста на јурисдикцијата.

6. Финансиски технологии и новата ера

Финансиската технологија порано беше функција за поддршка на банкарите и трговците. Како и на секој почеток, инвеститорите покажаа недоверба. Глобалните промени тивко заземаа замав. Во текот на изминатата деценија, приватниот вложен капитал во финтек¹⁶⁰ значително започна да расте и порасна на износ еднаков на речиси 20% од Бруто

¹⁶⁰ Финансиската технологија (Fintech) се користи за да се опише новата технологија која има за цел да ја подобри и автоматизира испораката и користењето на финансиски услуги. Во основата, fintech се користи за да им помогне на компаниите, сопствениците на деловни активности и потрошувачите подобро да управуваат со своите финансиски операции, процеси и животи користејќи специјализиран софтвер и алгоритми што се користат на компјутери и, сè повеќе, паметни телефони. Fintech, зборот, е комбинација на „финансиска технологија“.

домашниот производ на САД. Тогаш стана јасно дека финтек го најде своето место во економијата на иновации.

Како финтек прераснуваше во вистински монументална појава, стануваше тешко да се разграничи возбудата од реалноста. Во текот на последните неколку години, chat bots и вештачка интелигенција, блокчеин, крипто валути, робосоветници и необанки, почнаа да го заземаат финансискиот свет и се популаризираа со неочекувана брзина. Терминолошката лавина од непознати финансиски инструменти предизвикаа недоверба и збунетост кај популацијата. Големите глобални банки ги опфатија корпоративните вложувања и дигиталите инкубатори и инвестираа во финтек решенија кои ги развиваа самите или ги копираа од постоечките финтек компании. На глобално ниво, Истокот започна со развивање на супер-апликации кои ги користеа милиони корисници, во кои вградуваа финансиски услуги и притоа го надминаа потенцијалот на Западот. Американските технолошки фирми потоа почнаа да копаат длабоко, исто така, наоѓајќи начини да обезбедат финансиски производи без да ја допрат третата регулатива. И еве сме тука во 2020 година - обидувајќи се да најдеме сигнал меѓу целата оваа врева.

Финансиите функционираат многу поедноставно отколку што изгледа. На пример, сликовито објаснето: менаџерите на инвестициските банки кои прават инвестициски фондови, банките, осигурителни компании или финансиски друштва, се еден вид на фабрики кои произведуваат одреден производ. Потоа, постојат продавници кои го продаваат производот - банкарски филијали, финансиски советници, продавачи на осигурување и слично. Помеѓу овие два ентитети постојат и посложени фактори, како на пример проценка на клиентот, билансот на состојба и софтверот кој ги прави можни услугите во форма на производ, вткаени заедно со регулативи и навики на самата индустрија. Но, на крајот на денот, се сведува на тоа дека клиентите посетуваат продавница и купуваат некој финансиски производ.

Дигитализација се случува во процесот на оние посложени фактори кои ги спомнавме погоре. Во делот на front office односите, потрошувачите се повеќе преминуваат од физички разговори, во контакт преку мобилни телефони. Се повеќе се појавуваат нови европски необанки како Revolut, американските roboadvisors како Betterment, или азиски insurtechs

како Пинг Ан. Сировата автоматизација се применува во процесот на проценка на клиент (KYC), преземање на клиентот како и сервирање на клиентот. Се поактуелни се и интерфејсите кои користат машини за учење и обработка на природен јазик за да генерираат разговор и говор, наместо комуникација со агент во живо.

Ваквата директна автоматизација резултираше и со масивно зголемување на вертикална конкуренција помеѓу различните сектори во индустријата, бидејќи сега сите се насочени кон пакет услуги и вкрстена продажба. Најдобриот дигитален заемодавател сега се натпреварува со најдобрата апликација за дигитални плаќања за шанса да понуди најдобра дигитална банкарска сметка. Инвеститори како „Softbank“ ставија милијарди долари во финтек компании со цел подобро да котираат кај „милениумскиот“ клиент. Сепак, традиционалните финансиски инвеститори се скептични дека економијата на овие бизниси може да работи на долг рок и да го врати вложениот капитал кој се бара за да се развие и лиценцира една финтек компанија, но од друга страна пак, големите актуелни финансиски гиганти како JP Morgan Chase & Co. (JPM), Goldman Sachs Group Inc. (GS), Banco Bilbao Vizcaya Argentina, Банко Сантандер (CAH) и слични, започнаа со креирање и презентирање на нови производ – ориенттирани дигитални решенија. Кога треба да купиме апче за главоболка, не одиме во продавницата специјализирана за апчиња за главоболка, туку во аптека, која нуди илјадници други производи. Слично на тоа, денешните платформи за социјална и е-трговија им нудат илјадници опции на своите клиенти. На пример, корисниците на WeChat можат да пишуваат текст, да купуваат, да префрлаат пари и да инвестираат од една иста телефонска апликација. Во светот на дигиталните платформи кои се борат за внимание од страна на корисниците - без оглед дали се напојува од Google, Facebook, YouTube или на друг начин - намерата на потрошувачите е клучна. Финансиските производи се само одраз на живите пореби на просечниот потрошувач.

Финансиските интерфејси за програмирање на апликации, регулирани со PSD2¹⁶¹ директивата, овозможуваат банкарските и инвестициските податоци да патуваат низ различни дестинации. Финансиските компании преку технолошките компании и нивните

¹⁶¹ Payment Services Directive of the EU 2015/2366- Директива за платежни услуги;

производи, почнуваат да нудат банкарски услуги. Капиталистичкото искуство се шири и се трансформира на начин што во секоја пора на модерниот пазар се чувствува испреплетеност на дигитализација. Ова пак, придонесе кон тоа финансиските производи да станат речиси потреба, а не производ кој се нуди. Во оваа смисла се повеќе компании за продажба на автомобили, нудат осигурување на истите, или пак на домашниот пазар тоа е случајот со компанијата Нептун која е продавница за технологија, а нуди финансиски производ во форма на хепи картичката.

Историски гледано, производството на финансиски производи беше врвен занает поддржан од софтверски решенија. Основните банкарски системи и платформите за управување со финансии се сложени и „костумизирани“ структурни решенија. Сепак, неминовниот напредок и блокчеин¹⁶² технологијата постави повисоки стандарди и предизвици. Во светот на „рударите“ на криптовалути¹⁶³ се вртеа милионски суми кои се инвестираа во финансиска дигитализација и додека денешните пазари сèуште се опседнати со финансиските атрибути на Bitcoin, програмабилните блокчеин мрежи на иднината, како Ethereum, поставуваат нови стандарди за да создадат поефикасна фабрика за финансии. Првите имплементации на оваа нова визија за финансии веќе покажаа функционалност во плаќањата, банкарството, дигиталното инвестирање, управувањето со средствата и заемите. На својот зачеток, се забележува како поголемите институции се спремни за трансформација и би можеле да усвојат иновации и повторно да ги дизајнираат своите индустрии. Главните бариери кои ја успоруваат таквата трансформација се регулативата и законот, кои се напишани како одговор на тоа како се создадоа индустриите во минатото, базирано на нивните грешки и обиди. Иако е сосема јасно дека регулативата е апсолутно неопходна, треба да имаме предвид дека размислувањето треба да е иновативно, коренито и различно од дотогашната рамка на размислување. Законодавствата кои што се најбрзи до оваа реализација ќе имаат најголеми придобивки од инфраструктурата. Дигиталните

¹⁶² Kitsantas Vazakidiz, Chytis, A Review of Blockchain Technology and Its Applications in the Business Environment, Ionnina, July, 2019;

¹⁶³ Рударството со биткоин е процес кој преку компјутерски хардвер прави математички пресметки за мрежата на Биткоин за да ги потврди трансакциите и да ја зголеми безбедноста. Како награда за нивните услуги, рударите на Биткоин можат да собираат такси за трансакциите што ги потврдуваат, заедно со новосоздадените биткоини.

средства и финансиски инструменти ќе се зголемуваат таму каде што почвата е најплодна за нивен брз развој, а во основа на секоја промена е исконскиот човечки капацитет за развивање и усвојување на нови однесувања. На едно психолошко ниво, секоја промена е предизвик но има своја гратификација. Дури и најдобриот финансиски производ нема да просперира и да направи добивка и профит ако не базира на добри интерфејси. На крајот на денот сепак се пласира производ кој се дистрибуира на милиони луѓе. Но, финтек компаниите се тука. Банките го прифаќаат овој чекор напред, а технолошките компании брзо преминуваат во финансиски институции, насочувајќи ги своите милијарди посетители на веб-страниците кон своите партнери и добавувачи.

Новите технологии им овозможуваат на понудувачите на тековните финансиски услуги низа нови услуги што ги отстрануваат посредниците и административните слоеви, што ги направи трансакциите многу побрзи, поефикасни и речиси се отстрани индексот на грешка. Овие се глобални тектонски придвижувања во светот на финансиите. Со еден збор, финансиските услуги се „децентрализираа“. Станаа подобри. Очигледен е расот и популарноста на мобилното банкарство, а интернет пристапот до финансиските услуги овозможува широк спектар на постапки – проверка на финансиски статус, интернет купување, повлекување и трансфер на средства.

6.1. Платните системи и општествените импликации од информациското општество

Во текот на последната деценија, финтек се дефинира како синергија помеѓу технолошкиот напредок и финансиите, кои галопираат заеднички и пробиваат нов пат во светот на глобалните финансии. Ваквата синергија се почувствува на повеќе нивоа, и тоа, најпрво во делот на новите финансиски услуги и начинот на нивната понуда кон потрошувачите.

FinTech го олесни појавувањето на стартапи и други „нефинансиски“ компании кои нудат алтернативен извор на финансиски услуги. Особено, новите компании „базирани на

апликации“ кои се појавуваат насекаде.¹⁶⁴ Овие стартапи ги предизвикуваат постоечките принципи на традиционалните банки, со поддршка на широк спектар на финансиски услуги, вклучително и пазарни платформи за заеми, платформи за капитално финансирање, услуги за осигурување, дури и веќе „Робо-советници“ кои нудат персонализирани финансиски совети и криптовалути платни системи базирана на blockchain.¹⁶⁵

Од оваа перспектива, голем изгледа и предизвикот за банките брзо да направат дигитална трансформација. Банкарскиот сектор и воопшто финансиската индустрија беше затворена во текот на 20-от век. Дигиталните технологии се пробија на овој пазар и речиси го принудија на трансформација, но и значително ја променија структурата на конкуренцијата. Конечно, FinTech ја искористува технологијата за подобрување на квалитетот и финансискиот пристап кон услуги за поединци или социјални групи кои традиционално биле исклучени од такви можности, особено во економиите во развој. Паметните телефони ја овозможуваат и ја водат оваа промена кон глобална експанзија. Опсегот на такви услуги брзо се шири, а примерите вклучуваат полесен пристап до базата на податоците за сопственост на земјиште, што пак може да послужи како колатерал при обезбедување кредит, и слични бази на информации.

Актуелните банки можат да научат корисни лекции од искуството на најиновативните компании и нивните напори за навигација во новите реалности на деловно работење во дигиталната ера.. Една од највпечатливите карактеристики на деловните активности со силен учинок за одржлива иновација е нивната способност да се спроведат ефективни стратегии за корпоративно вложување, кои постојано го хранат нивниот капацитет за динамична иновативна технологија. Традиционалните банки и другите финансиски институции во моментот доживуваат серија на предизвици без преседан во нивната историја. Овие притисоци не се единствени за финансиските услуги, но, сепак влијаат на сите технолошко-управувани бизниси глобално и поставуваат нови потешкотии за постигнување одржлив раст на долг рок. Појавата на дигитални технологии, глобалните мрежи, социјалните медиуми и автоматизацијата резултираше со радикално нарушување на постојните деловни модели и поголема конкуренција за сите компании. Како резултат, сите бизниси се должни

¹⁶⁴ Financial Apps Report, 2019;

¹⁶⁵ Paolo Sironi, FinTech Innovation: From Robo-Advisors to Goal Based Investing and Gamification, Wiley 2016;

постојано да ги преиспитуваат своите производи и услуги, како и нивните организациони структури со цел да останат релевантни и конкурентни. Новата корпоративна реалност и побрзите животни циклуси на производите значат дека сите претпријатија се обврзани да егзистираат во една перпетуална форма на иновација. Сите овие фактори се однесуваат и на банките. После 2008 година, банките се соочија со комбинација на предизвици: (1) развој на повеќе услуги кои се лесно управувани од клиентите, со цел привлекување повеќе клиенти и продлабочување на односите со постојните клиенти; (2) реобмислување на нивните модели на внатрешната организација; (3) инкорпорирање на новата регулатива, и новите барања за капитал и безбедносни ризици; (4) обнова на довербата со сите засегнати страни, посебно со клиентите; како и (5) одговарање на предизвиците од новата конкуренција и новите учесници на пазарот.¹⁶⁶

Несомнено, станува јасно дека технологијата како таква, значително обезбедува подобри перформанси и истовремено овозможува клучна инфраструктура за подобро управување со трошоците и ризиците. Технологијата стана главен двигател на промените во банкарството. Како што банкарството сè повеќе се префрла на интернет платформите и плаќањето во готово полека „исчезнува“, традиционалното банкарство постепено се трансформира во „директно“ банкарство. Епитомот на модерната банка денес, освен како давател на финансиски услуги, има и карактеристики на технолошка компанија.

Во контекст на погоре кажаното, треба да се спомене и дека банките се соочуваат со уште еден важен предизвик, кој не смее да се превиди, во очи на новата дигитална ера, а на кој не се посветува доволно внимание. Имено, се чини дека финтек индустриите, како и воопшто сите аспекти од дигитална индустрија, се особено привлечни за „популацијата“ на 21-от век која е сè повеќе дигитално ориентирана. Банките не успеваат да ги задоволат новите потреби поради застарената перцепција дека тие се корпоративни машини ориентирани кон профит, исклучени од потребите и вредностите на обичните луѓе како и дека тие се бирократски организации поврзани со вредностите на една постара и посебична верзија на капитализам. Регулаторната околина во која компаниите работат, исто така, брзо се менува. Покрај тоа, регулативата честопати се бори да го задржи темпото со

¹⁶⁶ ‘Retail Banking 2020: Evolution or Revolution’, 2014;

технолошката промена, што пак на крај доведува до пренормираност и правна неизвесност. Сложеноста на правната регулација го носи правниот ризик транснационално и се повеќе се забележува тенденција за униформирање на пристапот кон дигиталните компании и нивното неминовно и гласно присуство во светот на финансиите. Ефектот на зголемување на правниот ризик значи и поскап и посложен процес на правно усогласување за секоја деловна активност, особено за компанија која работи во повеќе земји.¹⁶⁷ Една клучна разлика помеѓу давателите на финансиски услуги и другите бизниси е регулаторното опкружување во кое тие работат. Нивото на регулатива е многу повисоко за банките, особено по 2008 година, што пак ги комплицира нивните резултати во споредба со брзиот напредок кој го уживаат финтек стартапите. Пост-финансиската криза, односно после 2008 година, во регулаторното опкружување за давателите на финансиски услуги доминираат две размислувања: Прво, обезбедување поголема заштита на потрошувачите, особено за клиенти на мало, инвеститори и штедачи (микро-прудентен аспект на регулативата) и, второ, обезбедување на финансиска стабилност со минимизирање на системскиот ризик (макро-прудентен аспект на регулативата). Финансиската криза во 2008 година ги извади на виделина недостатоци во овие два аспекти и започна голем процес на регулаторна реформа и наметнување на построги регулаторни барања. Меѓудругото, впечатоците пост-2008 година донесоа и нов поглед кон иновациите. Пред 2008 година, финансиските иновации генерално се перцепираа во позитивни рамки, а тоа резултираше и со лесен пристап кон нивно регулирање, но бидејќи самата финансиска криза беше во голем дел резултат на ваквото финансиско експериментирање, регулаторниот тренд се префрли во спротивна насока и иновациите сега наоѓаат ригиден регулаторен пристап. Од аспект на регулаторите, појавата на финтек се покажа како огромен предизвик со кој сеуште се борат.

Финтек создава и микро и макро прудентни ризици, или во најмала рака, неизвесности. Повеќето финансиски институции веќе се вклучуваат во проактивно управување со регулаторниот ризик преку проширување на одделите за compliance (усогласеност).

¹⁶⁷ Mark Fenwick, The Multiple Uncertainties of the Corporate Criminal Law, in Mark Fenwick & Stefan Wrba , Legal Certainty in a Contemporary Context: Private & Criminal Law Perspectives ,Springer, 2016;

Банките се подобро ги интегрираат двете посткризни цели на регулирање во нивните дневни активности и како последица на тоа, регулаторната улога се олесни. Една од идеите во зародиш, која се верува дека може да го олесни процесот на регулаторна адаптација доаѓа токму од светскиот технолошки свет. Имено, тие инсистираат дека владите треба да се склонии кон outsourcing во делот на дизајнирање регулаторни политики погодни за новата дигитална околина и новото технолошко време.¹⁶⁸ Пазарите се менуваат брзо и нови конкуренти влегуваат на сцена, а бизнис моделите постојано се менуваат. Како резултат, компаниите треба да преземат релевантна и актуелна технологија. Ефектот на ваквите притисоци на пазарот води кон потребата технолошките компании да имаат водечка улога при креирање на политиките за нивното функционирање на пазарот и брзината со која тие би растеле.¹⁶⁹ Но во ваквата поставеност, ризиците се евидентни. Дури и ако технолошките компании се добро етаблирани тие може да имаат потешкотии при предлагање ефективни регулаторни политики. Добар пример за ова е неодамнешниот неуспешен обид на Google за формирање совет за етика, кој ќе ги испитува моралните аспекти од брзиот развој на вештачката интелигенција.¹⁷⁰ Но и не само тоа, улогата на законодавецот и креаторот на политиките и покрај очигледните политички и бирократски недоследности е сепак голема зошто истата обезбедува креираните политики да не бидат во заложништво исклучиво на технолошките компании, на сметка на системските и општествените аспекти на животот. Решението, е сепак, некаде измеѓу. Кохезија од општествен пристап кој ќе го сврти грбот на ригидната бирократија и ќе направи простор за одговорен, но подинамичен пристап.

¹⁶⁸ Wulf A. Kaal, & Erik P. M. Vermeulen, 'How to Regulate Disruptive Innovation: From Facts to Data', 2017, и 57 Jurimetrics: The Journal of Law, Science, and Technology 69; Daniel Malan, 'The Law Can't Keep Up with New Tech. Here's How to Close the Gap', June 21, 2018

¹⁶⁹ World Economic Forum, достапно на: <https://www.weforum.org/agenda/2018/06/law-too-slow-for-new-tech-how-keep-up/>

¹⁷⁰ 1 Sam Levin, 'Google Scraps AI Ethics Council After Backlash: Back to the Drawing Board', 2019;

6.2. Криптовалути и крипто-пари

Драматичниот развој на кризата на финансиските пазари во 2008 година, ја предизвика најголемата економска депресија од 1930-тите до денес. Турбуленциите во финансискиот систем влијаат врз сите сегменти на економијата. Тогашната реакција на државите и централните банки на земјите загрозувани од кризата беше координиран одговор на негативните процеси. Сепак, позадината на финансиската криза е многу покомплексна, не само заради нејзината распространетост и длабочина, туку и заради меѓународните економски и политички односи. Оваа криза доведе до зголемување на недовербата во финансиските институции, во монетарната и фискалната политика, што резултираше, меѓу другото, во забрзаниот развој на иновативни технологии за финансиско работење. Историски гледано, 2008 година ќе биде значајна не само заради врвот на финансиската криза, туку и поради написот „Bitcoin - Peer to Peer Electronic Cash System“, кој беше објавен под псевдонимот Сатоши Накамото. Идентитетот на авторот сè уште не е познат и не се знае дали е натпис напишан од индивидуа или група автори. Во тој напис, Накамото вовеле електронски систем на плаќање, наречен Bitcoin, кој отвора нови можности за примена на дигиталната технологија во финансиските системи. Терминот Bitcoin интегрира организација, софтвер и иновативни протоколи во технологијата за трговија. Сепак, во моментов т.н. иновативно тргување во најголем дел служи за финансирање на нелегални активности и перење пари, така што променетата околина во финансискиот систем бара истражување на индикатори кои укажуваат на манипулативни активности со цел да се добијат придобивки врз основа на асиметријата на информации.¹⁷¹

Дигиталниот систем наречен „Peer-to-Peer“ претставува отворен систем и се состои од меѓусебно поврзани „јазли“ кои можат да бидат независно организирани во мрежа со цел споделување на достапните дигитални ресурси. Комуникацијата помеѓу „јазлите“ или децентрализираните точки на комуникација на системот, е директна и нема централен

¹⁷¹ Достапно на: <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2017/12/06/a-short-history-ofbitcoin-and-crypto-currency-everyone-should-read/#1fec92f23f27>

орган. Системот peer-to-peer е механизам на платформата за трансакции со примена на дигитални валути или cryptocurrency.¹⁷²

Овие трансакции се одвиваат на таков начин што секоја трансакција се генерира од адреса поврзана со криптографска валута, што претставува математичка врска помеѓу приватните и јавните блокчеин точки. Секоја трансакција содржи дигитален потпис, што се создава од комбинација на порака за трансакција и приватниот код на корисникот. Безбедносниот механизам се реализира на начин што потписот во секоја порака е различен и на тој начин се спречуваат фалсификување и злоупотреба без оригиналниот приватен код. Важно е да се напомене дека, иако се користат нови адреси од безбедносни причини, ова не се трансакции кои се целосно анонимни, а за секоја трансакција постои можност да се поврзете на соодветната адреса во секое време. „Но, она што стои зад овие адреси е само по себе анонимно за другите корисници на мрежата. Значи, корисникот од друга страна не знае кој стои зад одредена адреса. Сепак, постојат одредени методи со кои тајните служби и владините агенции можат да утврдат кој користел одредена адреса, така што можеме да кажеме дека тајноста на псевдонимот не е имплементирана до крај“.¹⁷³

Комплексноста на криптографскиот механизам е надградена со технологија на blockchain, која првенствено беше развиена за потребите на дигиталната валута Bitcoin. Потенцијалот на blockchain технологијата подоцна беше препознаен и во другите индустрии, особено во финансискиот сектор. Првобитната функција на blockchain во рамките на системот Bitcoin е улогата на главната книга во која се снима секоја трансакција. Основните карактеристики на blockchain технологијата се следните: секој систем кој користи технологија на blockchain е изграден според системот peer-to-peer; тоа е децентрализиран систем кога нема потреба од централна власт (финансиска институција, картичка и слично); секој запис во реално време се дистрибуира помеѓу мноштво јазли или тн. блокови, во рамките на системот peer-to-peer; Криптографијата се користи за да се

¹⁷² Cunjak Mataković, Ivana, Mataković, Hrvoje, Kriptovalute - sofisticirani kodovi manipulacije International Journal of DIGITAL TECHNOLOGY & ECONOMY Volume 3 | Number 1 | Zagreb, 2018 стр.25

¹⁷³ Ibid

идентификуваат учесниците во системот и можноста за користење на правото за читање / пишување; Системските јазли можат да додадат податоци во системот; системските јазли можат да читаат податоци од blockchain и системот на blockchain има механизам што спречува промена на податоците. Blockchain, самоевидентно по својот назив, содржи серија блокови кои содржат специфичен запис и се меѓусебно поврзани во „ланец“. Блоквите се меѓусебно поврзани во „ланец“ преку т.н. функција „хаш“, која во рамките на blockchain е механизам што спречува промена на внесените податоци во блоковите, или открива промени во текот на податоците.¹⁷⁴

Биткоин, како таков систем (базиран на инфраструктура за дигитални блокови), наоѓа примена и во други области. На пример, примената на blockchain технологијата во областа на сметководството им обезбедува на инвеститорите сигурни и навремени информации. Доколку финансиските податоци се евидентираат и чуваат во blockchain, можноста за сметководствени трикови е драматично намалена. Инфраструктурата на blockchain заснована на систем „peer-to-peer“ обезбедува транспарентни информации особено помеѓу придружните фирми. Ваквата платформа овозможува достапност на информации не само за внатрешните корисници, туку и за надворешните корисници, како што се инвеститорите и регулаторните институции.¹⁷⁵

Зборувајќи за биткоин, потребно е да се истакне разликата помеѓу виртуелните пари и фиат¹⁷⁶ или вистински пари. Парите т.н. фиат пари се прифатени средства за размена во земјата во која се издадени. Електронските пари се значително различни од виртуелните пари, бидејќи претставуваат застапеност на фиат-валутата што служи за електронски трансфер на монети или пари од хартија. „Меѓународната организација ФАФТ во својот

¹⁷⁴ Ibid, Cunjak Mataković, Ivana, Mataković, Hrvoje, Kriptoalute - sofisticirani kodovi manipulacije International Journal of DIGITAL TECHNOLOGY & ECONOMY Volume 3 | Number 1 | Zagreb, 2018 стр..26

¹⁷⁵ Byström, Hans. Blockchain, Real-Time Accounting and the Future of Credit Risk Modeling. Working paper 2016: 4, Lund University, Department of Economics, 2016, стр.. 77

¹⁷⁶ Fiat пари е валута издадена од влада, која валута не е поддржана од одредени добра или стока, како што е на пример златото. Fiat парите им даваат поголема контрола на централните банки врз економијата затоа што можат да го контролираат оптекот. Повеќето современи хартиени валути, се фиат валути.

извештај, ги дефинира виртуелните пари како дигитална застапеност на одредена вредност што може да се тргува дигитално и која ги задоволува следниве функции:

- 1.) тоа е средство за размена,
- 2.) тоа е единица на сметка и
- 3.) служи за складирање на вредност (продавница на вредност), но не е службено средство за плаќање во која било земја "¹⁷⁷

Анонимноста најчесто се претставува како причина за нивно користење, зошто биткоинот е погоден за криминални активности. Ако го разгледаме проблемот со анонимност во дигиталниот свет, евидентно е дека: не се знае по име и презиме кој поседува биткоин, но секој биткоин може да биде поврзан со IP адреса. Секоја трансакција што се случува е снимена и може да се дојде до неа. Затоа таквата анонимност може да биде прејдена, одличните компјутерски научници и развивачи можат да идентификуваат одредена адреса и вистински сопственик.¹⁷⁸

Во мај 2013 година, американското Министерство за правда поднесе обвиненија против компанијата „Liberty Reserve“ (кој беше систем на електронски трансакции и се наоѓаше во Костарика) и седум негови менаџери и вработени. Тие беа обвинети за извршување нерегистрирана трговска активност со обезбедување услуги за трансфер на пари и перење пари со помош на трансакции на нелегални приходи во износ кој надмина 6 милијарди американски долари. Овој систем функционираше во колосални димензии, со милиони корисници ширум светот, вклучувајќи 200.000 корисници во САД. Во оваа рамка, извршени се околу 55 милиони трансакции; скоро сите нелегални.¹⁷⁹ Всушност, „Liberty Reserve“ ја креираа дигиталната пара наречена „Liberty Dollar“, но во почетната и крајната точка на трансакцијата парите беа конвертирани и чувани во фиат-валута.

¹⁷⁷ Ibid. Cunjak Mataković, Mataković, Kriptovalute - sofisticirani kodovi manipulacije стр.27

¹⁷⁸ Bojić, Božana: STANJE I PERSPEKTIVE KRIPTOVALUTA, Banka Srpske A. D. Banja Luka, Naučno-stručni časopis SVAROG, 2017 стр. 191

¹⁷⁹ Duntu, Valerii, Dykyi, Oleh, CRYPTOCURRENCY IN THE SYSTEM OF MONEY LAUNDERING, Baltic Journal of Economic Studies, Vol. 4, No. 5, Odessa, 2018 стр. 79

Како пример за користење на Bitcoin криптовалутата за перење пари, може да се земе успешното функционирање на веб-страница „Silk Road“. „Silk Road“ функционираше како банка на Bitcoin, каде секој корисник требаше да има кориснички профил за вршење трансакција преку веб-страницата, а некогаш корисниците имаа и повеќе кориснички профили, кои беа зачувани на серверот на „Silk Road“. За купување, корисникот испраќа веќе „ископан“ или декриптиран Bitcoin на Bitcoin адресата на Silk Road која што истиот го прикачува на неговата корисничка сметка. Всушност, по реализирање на купувањето, валутата на корисникот е трансферирана во системот на привремената сметка се до завршување на трансакцијата, за потоа Bitcoin-от на корисникот да се префрли од оваа привремена сметка до Bitcoin адресата на Silk Road. Во продолжение, прекинувач е користен за секој купувач кој што ги направил сите плаќања со помош на комплицирани серии на рандом-лажни трансакции, со цел да се сокрие вистинската трансакција и потеклото и целта на парите.¹⁸⁰

Криптовалутата е шифрирана, peer-to-peer мрежа за олеснување на дигиталниот размер и истата претставува технологија развиена пред десетина години. Bitcoin, првата и најпопуларна крипто-пара, го наруши светот на застарените и непроменети системи за финансиски плаќање кои се во функција веќе многу децении. Додека криптовалутите не можат да ја заменат традиционалната валута, тие можат да го променат начинот на кој Интернет поврзаните глобални пазари меѓусебно комуницираат, расчистувајќи ги бариерите околу нормативните национални валути и девизниот курс. Технологијата напредува со брза стапка, а успехот на дадена технологија е диктиран од пазарот на кој се обидува да се подобри. Криптовалутата може да го револуционизира пазарот на дигитална трговија со создавање на бесплатен трговски систем без надоместоци.

Bitcoin-от сеуште се зголемува во популарност. Тој ја има истата основна структура како и кога беше создаден во 2008 година, но промените на светскиот пазар креираа нова

¹⁸⁰ Ibid стр.80

побарувачка за криптовалути многу поголема од првичните очекувања. Како што веќе елабориравме (и преку примери), јасно е дека користејќи криптовалути, или криптопари, корисниците можат да разменуваат вредност дигитално, без надзор на трети лица. Криптовалутата е виртуелна пара која функционира на принцип на решавање на алгоритми за криптирање, за да создадат уникатни единки (хашови) во цел конечен број. Во комбинација со мрежа на компјутери што ги потврдуваат трансакциите, корисниците можат да разменуваат хашови како да разменуваат физичка валута. Постои конечен број на биткоин што некогаш ќе се генерира, спречувајќи преовладување и осигурувајќи ја неговата реткост. На овој начин се гарантира неговата висока вредност.

Но постоечките правни и финансиски структури не се дизајнирани со технологија како оваа на ум. Финансиските институции функционираат со постари и познати форми на валута. Доколку криптовалутите станат глобална норма за трансакции, долгогодишните системи за трговија треба да бидат целосно реформирани за да се справат со овој вид конкуренција. Поради оваа причина, криптовалутите би можеле да бидат уште една сериозно загрозувачка технологија за глобалните финансиски и економски системи, која ќе бара сериозна реформа на постоечките системи и претставува предизвик во насока на спречување можни злоупотреби и превнирање и евентуално санкционирање на перење пари од ваквиот вид трансакции.

BitPay, најголемиот процесор за bitcoin во светот, неодамна забележа дека стапката на трансакција порасна за 110% во изминатите 12 месеци. Ваквото зголемување на трансакциите е показател за порастот на прифаќањето од корисниците. Условите за распространето усвојување на Bitcoin би можеле да се опишат како „огнен триаголник“. Во моментот Bitcoin доживува зголемување на прифаќањето и употребата на корисниците. Усвојувањето на крипто валутите е многу важно и би можело да биде навистина трансформативна технологија што го менува начинот на размена на парите низ целиот свет. Зголеменото усвојување на Bitcoin е интегрално врзано за промена на глобалниот пазар. Тековниот глобален пазар, поттикнат преку Интернет, е многу заплеткан. Ако еден регионален пазар почне да опаѓа, лесно може да ги влече другите со него. Биткоинот, како

и еврото, може слободно да се движи низ многу национални граници, создавајќи средина што промовира глобална трговија, взаемен просперитет, па дури и мир.¹⁸¹

Познавачите укажуваат дека Биткоин има и неколку внатрешни слабости кои се дел од неговиот дизајн и не можат лесно да се модифицираат. Блок-чеин технологијата значи дека секој корисник може да ја види секоја трансакција. Постои полуанонимност, со оглед на тоа што сопствениците на паричници од биткоин не можат да се идентификуваат целосно, но за некои потенцијални корисници ова е недостаток. Блокчеин технологијата е ланец технологија и се дели со сите корисници, што значи дека е подложен на напади заради лесниот пристап. Досега, мрежата на Биткоин беше подложена на повеќе „стрес-тестови“ кои во суштина беа напади на ДДоС¹⁸². Овие „тестови“ беа лансирани во обид да докажат дека дизајнот на Bitcoin, односно неговата мрежа не може да се справи со висока стапка на трансакции со голем товар. Биткоин разви несомнена репутација преку неодамнешните настани и брзиот раст на неговата вредност. Приказни како „Silkroad“ за која зборувавме

¹⁸¹ International Journal of Business Management and Commerce, Vol. 1 No. 2; September 2016 , An Analysis of Cryptocurrency, Bitcoin, and the Future , Peter D. DeVries , An Analysis of Cryptocurrency, Bitcoin, and the Future;

¹⁸² Еден тип на софтверски напади е наречен DDoS ([Distributed Denial of Service](#)). DDOS-от е откриен многу подоцна од другите напади и е еден од најмоќните софтверски напади што досега воопшто е откриен. Со DDoS напади биле некулку пати [дисконектирани](#) и опслужувачите на најголемите светски [веб страници](#), како што се [yahoo](#), [ebay](#), [amazon](#), [cnn](#) и многу други. Овој тип на напад е најнепредвидлив и затоа е многу тешко да се сопре, бидејќи [хакерите](#) користат некулку стотици или многу повеќе предходно [инфектирани компјутери](#) кои ги имаат под своја контрола и ја користат нивната моќ односно ја користат нивната [интернет конекција](#) напаѓајќи некој голем веб опслужувач или само обичен компјутер. Тие го прават тоа така што ја [пингираат](#) (ping) жртвата од сите компјутери кои ги имаат под своја контрола во исто време. Тоа го прават со посебен [софтвер](#) којшто генерира огромни побарувања на податоци од компјутерот/[опслужувачот](#). Пингирањето на некоја жртва со толку голема интернет конекција ќе доведе до прептоварување на капацитетот на мрежата (buffer overflow) на конкретниот опслужувач или компјутер што е жртва на овој [напад](#), по што се разбира ќе следи и пад на целиот систем. Во компјутерскиот свет, DDOS напад е обид да се направи некоја машина или мрежен извор недостапен за неговите постоечките корисници. Како и да е, тоа значи дека DDOS нападите може да варираат, но генерално се состои од тоа да се направат напори за некој сервис или домаќин што е поврзан на Интернет привремено да се прекине или суспендира. Злосторниците кои ги изведуваат DDOS нападите најчесто ги напаѓаат сајтовите или сервисите коишто се базирани на високи профили како веб опслужувачи - што се банките, плаќања поврзани со кредитни картички и многу други. Оваа техника исто така се прошири и во неколку игри, користени од сопствениците на опслужувачите, или од незадоволните играчи на таквите игри. Растејќи, DDOS нападите исто така се користат и како една форма на создаден отпор.

погоре во текстот, можат да прикажат негативна слика за дигиталната валута во целина, не само за Биткоин. „Silkroad“ беше интернет пазар затрупан во темната мрежа, што им овозможи на илјадници дилери на дрога и скоро милион клиенти да вршат нелегални зделки со дрога. Биткоинот беше нивно примарно средство за трансакција, заради недостаток на владино следење и полуанонимност. Од 2011 до 2013 година се извршија трансакции во вредност од скоро една милијарда американски долари. Ова донесе лоша репутација за биткоин кај легитимните очекувања на граѓанинот. Без позитивен маркетинг кон вредноста на полуанонимноста за нормални корисници, општата корисничка база ќе мисли дека криптовалути ги користат само криминалците.¹⁸³

Криптовалутите исто така развија лоша репутација во однос на безбедноста. MtGox, кратенка за Magic of the Gathering Online Exchange, беше база за примарна размена на биткоин во светот, сè додека не банкротираше откако беше ограбена во износ од приближно 460 милиони американски долари, од страна на хакери, во 2011 година. Главниот извршен директор и главен програмер, Марк Карпелес, не користеше контрола на верзиите за нов код. Безбедносни недостатоци на кодот и недостаокот на надзорот на размената им овозможија на хакерите лесен пристап. Ова сериозно ја намали вредноста на Bitcoin кога корисниците го продадоа својот биткоин од страв дека ќе им биде украден. Етериумот пак, е друга форма на дигитална валута, и тој во 2015 година претрпе слична форма на кражба преку хакирање, во висина од 50 милиони американски долари. Овие хакови обично се насочени кон големи држачи на криптовалути кои не ги одржуваат нивните безбедносни стандарди. Тие се главната причина што вредноста на овие валути опаѓа, и прават најголема штета на имиџот на криптовалути. Додека идните организации кои разменуваат крипто пари не разберат како безбедносните недостатоци можат да доведат до овие напади, овие настани ќе продолжат да го попречуваат популаризирањето на криптовалути. Инвеститорите почнуваат да сфаќаат дека мрежата на биткоин започна да се стабилизира, иако непосредните приноси на инвестициите не се загарантирани. Изворниот код го

¹⁸³ Bearman, J, The Untold Story of Silk Road, (2015, May), достапно на: <https://www.wired.com/2015/04/silk-road-1/>

отежнува решавањето на алгоритмот почнувајќи од јуни 2016 година, и тоа ги зголемува трошоците за „рударство“ на биткоин.

Пазарите засновани на производи и стоки покажуваат огромна флукуација која може да биде условена од разни настани на пазарот. Оваа флукуација на вредноста на крајот ја ограничува довербата на инвеститорот во стоките. Непредвиден настан може да предизвика инвеститорот да изгуби огромни делови од парите, намалувајќи ја довербата и на потенцијалните инвеститори. Исто така, утврдувањата на цената на биткоинот не е во конечна и фиксна, што создава неизвесност во тргувањето со него. Исто така, стоките се склони да се тргуваат од страна на инвеститорите со менталитет „купи ниско, продај високо“, а нестабилноста на цените создава ризик, што ги обесхрабрува и трговците и потрошувачите да држат крипто пари кај себе подолго време. Од изложеното лесно може да заклучиме дека трговија со крипто парите, и самите криптопари всушност, носат одреден ризик кој пак значи помала доверба кај потрошувачите, што во една конечна смисла ја ограничува нивната валидност и легитимност. Самиот факт што ако една личност набави голема количина биткоин, тоа директно и брзо ќе влијае на тековната цена на истиот зборува дека криптопарата е сеуште незрел производ за широка употреба. А истото важи во експоненцијално поголеми размери за другите криптовалути, кои се со многу помал капацитет. Сепак, понатамошниот раст на капацитетот и широката примена на крипто парите, теоретски, можат да го ублажат овој проблем.

Од друга страна пак, заедницата на Биткоин се обидува да влезе во мејнстримот преку иновации и решавање на стари проблеми. Други форми на криповалути веќе се појавија и се здобија со свои следачи, секоја малку поинаква од Bitcoin. Некои нации како Исланд дури почнаа да создаваат свои национални криптовалути. Можно е иднината да има место за крипто парите како главно валутно решение, а Bitcoin ќе биде инструмент во отворањето на патот за тие валути.. Пазарите во Европа и Латинска Америка веќе експлодираат со трансакции со Bitcoin, што означува вистинска валидност. Но треба да се извршат обемни студии за економските ефекти на Bitcoin врз долгорочните перформанси на монетарната

валута и да се споредат резултатите со земјите кои почнуваат да усвојуваат криптовалути како монетарно средство. Способноста крипто парите да вршат микро трансакции може да помогне во надминување на економскиот јаз што традиционалните државни монетарни валути не би можеле да го решат, но за тоа недостига темелна економска анализа.

Исто така, блокчеин технологијата која е 'рбетот на Биткоин, ја наоѓа својата широка примена во многу други индустрии, глобално. Таков пример, меѓудругото се и т.н. „паметни“ договори, кои се всушност програмирани плаќања што се случуваат кога се појавува одреден услов. Предодредените договори за плаќање вообичаено се спроведуваат од цел оддел за сметководство на една компанија, што го прави исклучително интересна тема за понатамошна трансформација во нешто далеку поедноставно и полесно, а и со помала склоност кон грешки.

Доколку се обидеме накратко да резимираме, наједноставната дефиниција за крипто-парата е дека се работи за криптографски производ кој креира дигитална сопственост. Границата на „сопственоста“ како правна категорија која дава исклучително право на располагање со материјални добра беше предизвикана со нејзината нова дигитална форма. Сопственоста стана дигитален привид и се претвори во цела инфраструктура базирана на „онлајн“ платформа.

Остварувањето на социјалната функција на кривичното право (заштита на дадениот општествен поредок) законодавецот се обидува да го постигне преку забранување или наложување на одредени дејствија и поведение. Во однос на дејствието, материјалното казнено право треба да ги разбере и разработи овие возбудливи дигитални пронајдоци, бидејќи тоа ќе придонесе кон соодветна регулација на новите потенцијални (дигитални) девијации на човеково поведение. Каузалноста на човековото дејствие, во неговото социјално поимање, ја подразбира и волевата компонента, на која пак мора да и претходи свеста за релевантните факти за формирање на волјата. Оттука, човековото поведение се одликува со девијантност само во оној дел во кој е така регулирано. Регулацијата, пер се, не мора да биде казненоправна, но речиси секогаш има таков аспект. Во случајот со

дигитализација на пазарот на капитал, модерната казненоправна мисла треба да направи простор за нова дисциплина која ќе ги разбере, следи и соодветно инкриминира новите дигитални човекови поведенија.

ЧЕТВРТ ДЕЛ – ДИГИТАЛНАТА ЕРА И ОПШТЕСТВЕНИОТ ОДГОВОР

7. Новиот фронт за борба против перење пари и современата општествена реакција

Со брзото напредување на мобилните технологии, Интернетот сега е достапен насекаде. Отворено банкарство (PSD2), девизна либерализација во Европската унија, заедно со мобилни паричници, иницијални плаќања и криптовалути им нудат на потрошувачите многу начини да се вклучат со финансиските институции. Затоа, во денешното опкружување, очекувањата на клиентите постојано се менуваат и императив е финансискиот криминал и единиците против перење пари да го одржуваат тоа темпо.

Револуцијата на технологијата ја поттикна употребата на апликации за мобилно банкарство и го промени начинот на кој потрошувачите плаќаат за генерични услуги, речиси во целина менувајќи нè во општество на безготовински средства, или барем во општество на таква траекторија.

Со новите регулативи, како што е Директивата за платежни услуги (ПСД2), Европската унија ги постави правилата за отворено банкарство, дозволувајќи им на FinTech¹⁸⁴ пристап до системите на традиционалните финансиски институции и податоците за клиентите. Придобивките се големи, но ваквото дигитално функционирање им носи голема одговорност на оние кои имаат задача да ја одржуваат финансиската индустрија како и конкретната финансиска институција и да ја заштитат и обезбедат од хакерски напади и од злоупотреба со цел перење пари.

¹⁸⁴ Финансиската технологија (Fintech) се користи за да се опише новата технологија која има за цел да ја подобри и автоматизира испораката и користењето на финансиски услуги. Во основата, fintech се користи за да им помогне на компаниите, сопствениците на деловни активности и потрошувачите подобро да управуваат со своите финансиски операции, процеси и животи користејќи специјализиран софтвер и алгоритми што се користат на компјутери и, сè повеќе, паметни телефони. Fintech, зборот, е комбинација на „финансиска технологија“.

Навистина е голем предизвик за финансиските институции да следат можни неправилности и да ги пријават и откријат во рок од 24 часа, а дигиталната технологија подразбира трансакции во реално време. Со расчистување на дигиталните плаќања во реално време, бидејќи трансакциите се расчистуваат во милисекунди, станува уште детектирањето неправилности на постоечките конвенционални начини станува вистински предизвик. Системите за спречување перење пари генерираат премногу лажни сигнали (обично помеѓу две и 15% од сите трансакции, кои ги јавува како сомнителни) што наметнува огромен обем на работа за банките и единиците за финансиски истраги .

Порано компјутерските криминалци ги насочуваа своите напори кон хакирање на персонални компјутери. Но денешниот просечен корисник поминува околу пет часа на ден на мобилен уред, а приближно 70 проценти од овие смартфони уреди кои немаат инсталирано антивирусна програма на нив, лични податоци (контакти, лозинки, е-пошта, документи, фотографии, итн.) се изложени на интернет закани.

Интернетот на нештата (IoT)¹⁸⁵ ја управува интероперабилноста на физички уреди, возила, домашни уреди и друга електронска опрема преку сензори и софтверски апликации. Прогнозите дека бројот на уреди прикачени на Интернет може да се зголеми на 8,4 милијарди до 2017 година се исполнија, а до 2020 година експертите предвидоа дека 30 милијарди „смарт“ предмети ќе користат Интернет, со глобална пазарна вредност од 7,1 трилион долари¹⁸⁶ Иако звучи неверојатно, сајбер-криминалците кои ги напаѓаат финансиските институции преку паметни апарати за домаќинство, паметен телефон и слично, се реална закана.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Интернетот на нештата е можноста за Интернет на современите физички уреди, возила и згради. ИОТ производи како поврзани уреди или паметни уреди. Накратко сите паметни уреди се ИОТ уреди и тие имаат сензори и софтвер што овозможуваат собирање и размена на податоци преку Интернет. Предметот на ИОТ може да се контролира од далечина за да се овозможи директна интеграција со компјутерски системи, што резултира во економска корист и подобрена ефикасност за корисниците.

¹⁸⁶ Достапно на: <https://aml-knowledge-centre.org/money-laundering-in-a-digital-age/>

¹⁸⁷ Достапно на : <https://dataprot.net/statistics/iot-statistics/>

Финансиските институции ја забележаа значајноста на дигиталната технологија и веќе стануваат дел од еден нов екосистем што ги вклучува финтек компаниите. Во исто време, ваквите коренити пазарни промени со себе носат нови видови оперативни ризици кои стануваат предизвик за регулаторите.

Обемот на пари и на зделките за перење пари глобално, во вакви услови е многу тешко да се проценат и остануваат неоткриени. Сепак, студиите откриваат огромни суми што кружат во нелегалниот сектор и влијаат врз целиот финансиски систем и глобалната економија. Последиците од перењето пари вклучуваат материјални и нематеријални загуби кои е тешко да се проценат и да доведат до одржлива, долгорочна превенција на раст.

Бидејќи перењето пари и предикативните дела што се потребни за финансирање на перење пари се многу тешки да се дефинираат и заради зголемената дигитализација и проширувањето на кругот на задолжените лица, ЕУ ги заострува барањата за усогласеност на компаниите со секоја нова директива.

Со 5-та и 6-та директива на ЕУ за перење пари, кои треба да се имплементираат во националното законодавство во јануари 2020 и декември 2020 година, Европската унија ја прошири задолжителната програма на системот за усогласеност и засегнатите ентитети се должни да спроведат соодветно контролирање и управување со ризикот. Во контекст на усогласеност за превенција на перење пари, деловните активности треба да бидат организирани на начин што ќе се обезбеди правна усогласеност со позитивните прописи.

Хронолошкиот след на развој на регулативата на ЕУ против перење пари, дава истовремено пластичен приказ и на целокупниот напредок во борбата против перењето пари.

Имено, земено во една временска рамка развојот на регулативата следеше по ваков редослед:

1. Регулации против трговија со дрога;
2. Вклучување на нефинансискиот сектор во борбата против перењето пари;

-
3. Затегнување на обврските за следење со посебно внимание на финансирање на тероризам;
 4. Инкорпорирање на директивите во националните законодавства (2008 и тековно);
 5. Ограничување на високи плаќања во готовина и заострување на customer due diligence. (2017);
 6. Нови правила за потенцијална употреба на виртуелни валути, Директива на ЕУ 2018/843;
 7. Внесување на минимални стандарди за дефинирање на предикативни дела и санкции од областа на перење пари, Директива на ЕУ 2018/1673.

Петтата Директива за перење пари на ЕУ, усвоена во мај 2018 година, направи голем исчекор во иновативните начини на плаќање. Така, новите регулативи овозможуваат рамка за поголема транспарентност во работењето и го зајакнуваат целокупниот надзор и размена на информации за перење пари ширум ЕУ.

Главните теми адресирани од 5-та Директива за спречување перење пари вклучуваат справување со ризик од перење пари во земји со висок ризик, вклучување платформи за размена на виртуелни валути, проширување на кругот на предикативни дела и проширување на пристапот до Регистарот на транспарентност и зајакнување на размената на информации помеѓу властите.

Новата европска регулатива предвидува значително подобрување на размената на информации и обезбедување брз пристап на единиците за финансиско разузнавање (ЕФР), до носителите на сметки за плаќање преку централизирани регистри (Регистар на вистински сопственици), што дополнително треба да ја зајакне соработката помеѓу супервизорите и едиониците за финансиско разузнавање.

Европската комисија предложи дополнителни мерки кон крајот на 2018 година бидејќи постојната регулатива не беше доволно сеопфатна и разбирлива. Овие дополнителни мерки ја потенцираа важноста на соработката помеѓу националните полициски сили, како и слабоста која произлегува од националните разлики во дефинирањето на делото, опфатот на предвидените облици и санкционирањето на делото перењето пари. Овие дополнителни

мерки се воведоа преку 6-та Директива за спречување перење пари. Новите правила се дизајнирани да обезбедат поефикасна и побрзт прекугранична соработка помеѓу надлежните органи. Интересен елемент на оваа Директива за перење пари се таксативно набројаните 22 криминални активности што претставуваат предикативни дела на перење пари. Дефинициите треба да бидат доволно генерични за да бидат применливи во сите земји-членки.

Со експлицитно дефинирање на сите овие предикативни дела, шестата Директива за перење пари неизбежно наметна и голем број прашања. Меѓудругото, и поради фактот што компаниите треба да имплементираат системи за следење за да идентификуваат трансакции поврзани со овие конкретни дела.

Со заедничка дефиниција за перење пари ширум Европската Унија, Европската комисија регулаторно го предвиде и делото „само-перење“, кое спаѓа во опсегот на овие предикативни кривични дела. Претходно, дефиницијата за „само-перење пари“ не беше инкриминарана. Помагањето и поттикнувањето на „само-перењето“ пари се исто така нелегални согласно директивата.

Целта на петтата и шестата директива за спречување перење пари е обезбедување поголема заштита на финансискиот систем преку спречување и откривање на практики за перење пари. Ова значи за сите засегнати компании дека нивните внатрешни мерки и програмата за усогласеност мора да бидат прилагодени, како и дека системите за спречување перење пари да се имплементираат за кратко време.

ПЕТТИ ДЕЛ

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА – ОСВРТ И АНАЛИЗА

8. Легислативна рамка

8.1. Кривичен законик – анализа на инкриминација

Кривичниот Законик, првпат донесен на 23 јули 1996 година, е новелиран дваесет и пет пати и посуштински ревидиран три пати. Ова значи дека секоја година во овој закон се вршеле неколку измени. Таква состојба во казненоправното законодавство е одраз на општествената реалност, на динамиката на едно транзиционо општество, на криминалните активности, на политичката и правната несигурност, на евроинтеграциите, и финално на казненоправната наука која се уште созрева. Новелата од 2004 година, како прва потемелна реформа на македонското материјално казнено право се одрази со измени во некои општи одредби, востановување на казнена одговорност на правните лица и реформа на системот на санкции. Новелата од 2009 година, резултат на работата на Стратегијата за реформа на казненото законодавство, направи интервенции во општиот дел, а внесе и некои нови инкриминации, а направи и докомплетирање на одредени описи на некои инкриминации.

Правилникот за одмерување на казни беше одраз на незрелата казненоправна мисла, која силно ја алармираше стручната јавност. Имено, Правилникот, донесен од Врховниот Суд на Република Македонија, иако имаше за цел зголемување на правната сигурност, сепак на еден ригиден начин направи отцепување од основниот концепт и постулат на казненоправната јуриспруденција, а тоа е индивидуализацијата на казната. Изрекувањето адекватна казна, соодветно прилагодена на личноста на сторителот која ќе ги задоволи потребите за ретрибуција, но и за ресоцијализација е исклучително важен и комплексен процес, кој во периодот на примена на Правилникот беше грубо вулгаризиран и изместен од неговата начелна позиција. Имено, со измените на Кривичниот законик од 2014 година

се отвори патот кон целосно редизајнирање на системот на одмерување на казната кој прво доведе до девастирачки законодавни чекори кон груба повреда на начелото на законитост со донесувањето на Правилник за одмерување на казните, кој брзо потоа беше ставен вон сила со донесувањето на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната. При определувањето на поимот на одмерувањето на казната, нужно е да се определи принципот врз кој овој институт е заснован, а тоа е индивидуализацијата. Начелото на индивидуализација претставува еманација на криминалнополитичкиот постулат на свртувањето кон личноста на сторителот на казненото дело и историски го означува процесот на субјективизација на казненото право, односно идејата дека не се казнува делото, туку сторителот. Со ова начело *de facto* се обезбедува (казнена) правда во секој конкретен случај. Треба да се напомене и дека со измените на КЗ од 2014 година во чл. 40 беше предвидено ублажувањето на казната да може да се примени само во случај на спогодба и признание на вината, со што се создаде конфузија во стручната и научната јавност околу тоа дали останатите основи за поблаго казнување регулирани кај други општи институти ќе станат неприменливи или директно ќе се применуваат тие одредби. Такви се на пример, институтите обид, помагање, пречекорување на нужната одбрана, пречекорување на крајната нужда итн. Постојниот закон не ги оправда очекувањата и целите за неговото донесување, правичноста во казнувањето целосно изостана, иако остварувањето на правдата е првата и основна цел на казнувањето, судиската функција се вулгаризираше до крајни граници, а целосно беа напуштени и основните начела на одмерувањето на казната – индивидуализацијата и слободната оценка на доказите. Казнената политика несомнено се заостри, често резултирајќи со апсурдни резултати и нелогични казни. Законодавецот во своите идни чекори не смее да го пренебрегне фактот дека материјата на одмерувањето на казната мора да остане во рамките на Кривичниот законик, а уште еднаш се констатира и потребата од донесување на целосно нов Кривичен законик во Република Македонија по претходна ревизија, не само на обработуваните, туку и на сите решенија за кривичноправните институти воопшто. Во ноември 2017 година, Уставниот Суд го укина овој закон, со образложение дека Законот сериозно навлегува во независноста на судската власт и го нарушува начелото на поделба на власта, дека со Законот постои мешање на законодавната и судската власт која треба да е независна, како

и дека Законот е спротивен на законски предвидената слободна оценка на доказите и судиското убедување.¹⁸⁸

Како одговор на овие законски турбуленции во однос на казната, во 2014 година се направија неколку значајни измени и дополнување, од кои можеби најзначајна е ревизијата на системот на санкции при што се подигна општиот законски минимум на казната затвор од петнаесет на дваесет години, а кај делата за кои е пропишана казна доживотен затвор, конструирана е законска основа за изрекување казна долготраен затвор од 40 години. Со оваа реформа, неминовно се прошири и кругот на споредни казни. Последните од серијата измени на овој закон, се инспирирани од главната цел за надминување на невоедначената казнена политика на судовите изразена низ видливиот диспаратет во изрекувањето на санкциите и се воведоа одредби за општите правила за одмерување на казната.

Најобемни измени се направени со Новелата на КЗ од декември 2015 година, со која меѓудругото се направи и измена и во законското дело „Тероризам“ и „Финансирање на тероризам“.

Перењето пари и друга противправна имотна корист влегува во редот на форми на организиран криминал. Се работи за инфилтрирање на парите или имотната корист, здобиени со вршење на казниви дела, во леганите бизниси, односно во платниот промет, банкарско и финансиско работење. Тежиштето на неправото се состои токму во прикривањето на криминалното потекло и вклучувањето на „нечисти пари“ во легалните парични текови. Регуларноста и сигурноста на платниот промет, стопанските и сопственичките односи воопшто претпоставуваат парите и другите имотни добра, што циркулираат во прометот, да се добиени на легален начин. Ако, наспроти тоа, во него се влеваат плодовите на незаконски трансакции и истите, по повеќекратниот пренос врз други (преку банки, сметки, со купопродажни договори итн.), добиваат статус на легално здобиен капитал, пазарот на капитал ја губи својата функција и вредносна ориентација и станува

¹⁸⁸ Тупанчески, Деаноска, Една година од примената на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната – проблеми и предизвици, УДК: 343.242:340.13(407.7), достапно на: <http://www.maclc.mk/Upload/Documents/Tupanceski,%20Deanoska.pdf>

сфера на неказнива финализација на криминални активности. Инкриминацијата на перењето пари претставува, според тоа, зафаќање на последната фаза од претходни криминални активности како и на нивниот материјален резултат. Делото постои и независно од тоа дали сторителот ќе одговара или не за таквото претходно дело, дали тоа воопшто може да се гони (поради застареност, на пример) итн. Се казнува самото вклучување во прометот на незаконски здобиен капитал, што посредно значи дека претходната криминална активност не е адаптирана се дотогаш, додека сторителот ја има кај себе така добиената корист и додека не се обиде да ја впушти во оптек, продажба или друг вид промет.¹⁸⁹

Ефикасното отстранување на овој облик на организиран криминал не може да се обезбеди само со казнено правни забрани. Комплексноста на самата појава налага и комплексен систем на прописи и мерки за нејзино елиминирање. Казнено правните забрани можат да функционираат само како дел од еден развиен систем пред се на финансиски прописи со кои се обезбедува контрола на паричните текови и на прометот воопшто, од типот на: статуирање на обврска за пријавување на финансиски трансакции над определен износ, обврска на финансиските институции за пријавување на сомнителни трансакции, редуцирање на готовинско плаќање итн. Такви одредби содржи Законот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам.¹⁹⁰

Основен проблем, поради отвореноста на пазарот, меѓународните финансиски текови и банкарското работење, претставува и поставување на општоприфатени стандарди, контролни механизми и забрани што ќе ја стеснат можноста за брз трансфер на „нечисти пари” низ светските банкарски текови.

Во Кривичниот законик на Република Северна Македонија во членот 273 е предвидено кривично дело кое се однесува на перењето пари и други приноси од казниво дело. Во

¹⁸⁹ Камбовски, Акад., Вlado, Тупанчевска, проф. Д-р. Никола, Казнено право Посебен дел, Правен факултет Јустинијан Први, Скопје, 2011 стр. 354;

¹⁹⁰ Ibid

позитивното кривично законодавство кривичното дело перење пари и други приноси од казниво дело во себе ги инкриминира сите дејствија на пуштање во оптек, примање, преземање, заменување, раситнување, или друг имот што го прибавил со казниво дело или за кој знае дека е прибавен со казниво дело, или со претворање, промена, пренос или на друг начин ќе прикрие дека потекнува од таков извор или ќе ја прикрие неговата локација, движење или сопственост, и истиот гласи:

(1) Тој што ќе пушти во оптек или промет, прими, преземе, замени или раситни пари или друг имот што го прибавил со казниво дело или за кој знае дека е прибавен со казниво дело, или со претворање, промена, пренос или на друг начин ќе прикрие дека потекнува од таков извор или ќе ја прикрие неговата локација, движење или сопственост, ќе се казни со затвор од една до десет години.

(2) Со казната од ставот (1) на овој член ќе се казни и тој што поседува или употребува имот или предмети за кои знае дека се прибавени со извршување на казниво дело или со фалсификување на исправи, непријавување на факти или на друг начин ќе прикрие дека потекнуваат од таков извор, или ќе ја прикрие нивната локација, движење и сопственост.

(3) Ако делото од ставовите 1 и 2 е сторено во банкарско, финансиско или друго стопанско работење или ако со разделување на трансакцијата ја избегнува должноста за пријавување во случаите определени со закон, сторителот ќе се казни со затвор најмалку три години.

(4) Тој што ќе го стори делото од ставовите 1, 2 и 3, а бил должен и можел да знае дека парите, имотот и други приноси од казниво дело се прибавени со казниво дело, ќе се казни со парична казна или со затвор до три години.

(5) Тој што делото од ставовите 1, 2 и 3 ќе го стори како член на група или друго здружение што се занимава со перење пари, противправно прибавување на имот или други приноси од казниво дело, или со помош на странски банки, финансиски установи или лица, ќе се казни со затвор најмалку пет години.

(6) Службено лице, одговорно лице во банка, осигурително друштво, друштво што се занимава со приредување игри на среќа, менувачница, берза или друга финансиска институција, адвокат, освен кога постапува како бранител, нотар или друго лице кое врши јавни овластувања или работи од јавен интерес, што ќе овозможи или ќе дозволи трансакција или деловен однос, спротивно на неговата законска должност или ќе ја изврши трансакцијата спротивно на забраната изречена од надлежен орган или привремена мерка одредена од суд или нема да го пријави перењето пари, имот или имотна корист, за кое дознало во вршењето на својата функција или должност, ќе се казни со затвор најмалку пет години.

(7) Службено, одговорно лице во банка или друга финансиска институција, или лице кое врши работи од јавен интерес, кое според закон е овластен субјект за примена на мерки и дејствија за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело, кое неовластено ќе открие на клиент или на неповикано лице податоци што се однесуваат на постапката на испитување на сомнителни трансакции или на примена на други мерки и дејствија за спречување на перење пари, ќе се казни со затвор од три месеца до пет години.

(8) Ако делото е сторено од користољубие или заради користење на податоци во странство, сторителот ќе се казни со затвор најмалку една година.

(9) Ако делото од ставот (7) на овој член е сторено од небрежност, сторителот ќе се казни со парична казна или со затвор до три години.

(10) Ако постојат фактички или правни пречки за утврдување на претходното казниво дело и гонење на неговиот сторител, постоењето на такво дело се утврдува врз основа на фактичките околности на случајот и постоењето на основано сомнение дека имотот е прибавен со такво дело.

(11) Знаењето на сторителот, односно должноста и можноста да знае дека имотот е прибавен со казниво дело можат да бидат утврдени врз основа на објективните фактички околности на случајот.

(12) Ако делото од овој член го стори правно лице, ќе се казни со парична казна.

(13) Приносот од казнивото дело се одзема, а ако одземањето не е можно од сторителот ќе се одземе друг имот што одговара на неговата вредност.¹⁹¹

Делото од став 1 на член 273 го врши тој што ќе пушти во оптек или промет, ќе прими, преземе, замени или раситни пари, или друг имот што го прибавил со казниво дело или за кој знае дека е прибавен со казниво дело, или со претворање, промена, пренос или на друг начин ќе прикрие дека потекнува од таков извор или ќе ја прикрие неговата локација, движење и сопственост, станува збор за различни модалитети на дејствие на извршување со кое се овозможува парите од криминални извори да се најдат во банкарското, финансиското или друго стопанско работење. Прикривањето на криминалните извори на друг начин подразбира дејствие со кое при пуштањето во оптек се обезбедува легално покрите за потеклото на парите (на пример, со издавање на лажна потврда за нивното потекло).¹⁹² Објект на дејствието се пари или друг имот кој претставува принос од казниво дело дефиниран во член 122 став 16¹⁹³ од Кривичниот законик.

Во ставот 2 на член 273 е предвиден посебен облик делото чие дејствие на извршување е определено алтернативно како:

- поседување или употребување имот и предмети за кои сторителот знае дека се прибавени со казниво дело;
- со фалсификување на исправи, не пријавување на факти или друг начин на прикривање дека потекнуваат од таков извор;
- прикривање на нивната локација, движење и сопственост. Се работи за дејствија со кои се одржува една противправна состојба создадена со извршување на претходното дело. Разликата од претходниот облик се состои во тоа дека

¹⁹¹ Кривичен законик пречистен текст, достапно на:

<https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2013/11/Krivichen-zakonik-integralen-prechisten-tekst.pdf>

¹⁹² Ibid, види подетално: Камбовски, Тупанчевски, Казнено право посебен дел, стр. 355

¹⁹³ Принос од казниво дело е секој имот или корист прибавена посредно или непосредно со извршување на казниво дело, како и принос од казниво дело сторено во странство, под услов во времето кога било сторено да било предвидено како казниво дело и според законите на државата во која е сторено и според законите на Република Македонија.

приносот се поседува, употребува или прикрива, без натаму да се пушта во оптек.¹⁹⁴

Согласно ставот 3 кој и содржи потешките облици од став 1 и 2, тие добиваат потежок облик во два случаи:

- ако делото е сторено во банкарско, финансиско или друго стопанско работење; или
- ако со разделувањето на трансакцијата сторителот ја избегнува должноста за пријавување во случаите определени со закон.¹⁹⁵

Ставот 4 на член 273 за разлика од претходните облици на умисла го инкриминира небрежниот однос на сторителот кон фактот дека се работи за криминален принос: за претходните дела (од став 1-3) тој одговара ако знаел, бил должен и можел да знае дека парите, имотот или други приноси се прибавени со казниво дело. Должноста и можноста за свест се оценува според конкретните околности на случајот како што се службената или друга позиција или професионалните обврски на сторителот, износот на парите или вредноста на имотот што се пушта во промет и слични околности.

Наведувањето на посочените најчести облици на казниви дела е дадено како пример, што не исклучува прибавување на парите со кое и да е друго казниво дело (разбојништво, платено убиство и сл.). Приносот треба да биде остварен со казниво дело, под кој поим се подведуваат казнените (односно, според законската терминологија –кривичните) дела и прекршоците. Не мора да постои идентитет меѓу сторителот на тоа друго казниво дело и сторителот на перењето на парите, особено со последни меѓународни нормативи согласно кои „само-перењето“ пари, каде извршител на предикативното дело е и извршител на делото перење пари, е инкриминирано и претставува посебен облик на делото. Делото постои и кога сторителот пушта во оптек или прима пари за кои знае дека тој или некој други прибавил со друго казниво дело.

¹⁹⁴ Ibid, види подетално: Камбовски, Тупанчевски, Казнено право посебен дел, стр. 355;

¹⁹⁵ Ibid

Субјективното битие на делото се состои во директна умисла. Кога делото е извршено од небрежност, предвидена е посебна инкриминација во ставот 4 и ставот 9 од членот 273 од Кривичниот Законик, и предвидена е парична казна или казна затвор до 3 години. Критичката казненоправна мисла во овој дел основано ќе покрене прашање за небрежноста како казненоправен институт и дали истата наоѓа соодветно место кај овие облици на инкриминации?¹⁹⁶

Тука законодавецот навлегува во психолошката концепција за вината, свеста за правното значење на делото, за неговата општествена опасност и штета, за противправноста на неговото дејствување. Умислата постои и при целосно отсуство на свест за противправноста на делото кај сторителот. Ова, секако, не значи негација на умислата туку истото е само основа за ублажување на казната (или ослободување од казна). Ова е случај која сторителот на едно сакано дело нужно не сакал да настапи неговата нелегална последица која тој директно не ја сакал. *Dollus eventualis*, или евентуална умисла постои кога сторителот бил свесен дека поради неговото сторување или несторување може да настапи забранетата последица но се согласил со нејзиното настапување. Во едно толкување на Проф. .Марјановиќ истиот ќе рече дека иако законот дословно не прави разлика помеѓу евентуалната и директната умисла, ниту по нејзината интелектуална ниту по нејзината волева компонента, сепак е значајно да се разграничат бидејќи поимањето на директната умисла како побезобирна од евентуалната, служи како основа за разграничување на умислата од небрежноста. Дотолку повеќе, тој ќе рече дека во законот илузорно е разграничувањето на директната од евентуалната умисла и во поглед на волевата компонента. Двата видови вина, евентуална и директна умисла, се сакани кривични дела. Ако ја разгледаме евентуалната умисла наспроти небрежноста, ќе ја опипаме различноста и нивното разграничување, што е од несомнена важност при оценување на една инкриминација. Меѓу евентуалната умисла и свесната небрежност е границата меѓу казнивото и неказнивото, а секогаш границата помеѓу потешкото и поблагото казнување.

¹⁹⁶ Ibid, Камбовски, Тупанчевски, Казнено право посееен дел, стр. 357;

Свесната небрежност, како казненоправен институт подразбира дека сторителот бил свесен дека поради неговото сторување или несторување може да настапи забранета последица, но лекомислено сметал дека ќе може да ја спречи или дека таа нема да настапи.

Генерално, проблематично е инкриминирањето на кривично дело перење пари и други приноси од казниво дело – од небрежност, од причини што – ако се следат облици на извршување на делото, готово без исклучок, е невозможно во пракса да се преземе било кое дејствие на извршување како облик и начин на сторување на ова кривично дело, а тоа да биде направено од небрежност. Ова особено, ако се знае дека секогаш резултат на ваквите дејствија на извршување е легализирање на парични средства и друг имот стекнати на незаконит начин со било кое предикативно дело. Сторителот треба да знае дека парите се прибавени со казниво дело. Небрежноста се однесува исклучиво во однос на последицата од сторувањето или несторувањето.¹⁹⁷

Квалификаторните околности на делата (од став 1-3) се предвидени во став 5 на истиот и претставуваат : сторувањето на делото како член на група, или друго здружение што се занимава со перење пари или со помош на странски банки, финансиски институции или лица. Со оваа одредба како квалифициран облик издвоено организираното перење пари и постоењето на меѓународен елемент во неговото извршување.¹⁹⁸

Според ставот 6 кривичното дело перење пари е предвидено како специјално дело (*delictum proprium*) бидејќи на извршител на овој облик е лице кои има определено својство на службено лице, одговорно лице, адвокат, нотар, или друго лице, кое вши јавни овластувања или работи од јавен интерес, и претставува потезок облик на делото. Дејствието на извршувањето се гледа преку овозможување или дозволување трансакција или деловен однос, спротивно на законската должност на сторителот; извршување

¹⁹⁷ Ibid, Камбовски, Тупанчевски, Казнено право посееен дел, стр. 357;

¹⁹⁸ Ibid;

трансакција спротивно на забраната изречена од надлежен орган или суд; или непријавување на перењето пари за кое сторителот дознал во вршењето на својата функција или должност.¹⁹⁹

Исто така како специјално дело (*delictum proprium*) претставува преземањето мерки за спречување на перење пари во ставовите 7-9 и кај овој како сторител се јавува лице кое има определени својства. Се работи за дејствија на злоупотреба на овластувањата во примената на мерки и дејствија за спречување на перење пари (предвидени со законот за спречување на перење пари). Согласно ставот 8 е предвиден потешок облик на делото кој постои ако е сторено од користољубие или заради користење на податоци во странство, на пример, ако извршителот постапува со намера со примената на посебните мерки за спречување на перењето пари да биде запознаен клиентот кој е во странство. Субјективна страна покрај умисленото, се казнува и небрежното извршување на ова дело. Но ако се земе предвид дека ставот 7 од член 273 предвидува посебно својство на извршителот на делото, кога истиот неовластено ќе открие на клиент или на неповикано лице податоци што се однесуваат на постапката на испитување сомнителни трансакции или на примена на други мерки и дејствија за спречување на перење пари, јасно е дека интенцијата на законодавецот е да предвиди свесна небрежност кога сторителот на делото од овој став, лекомислено ќе смета дека со сторување или несторување може да ја спречи штетната последица или дека таа нема да настапи. Со ова, всушност, се покренува нивото на обврската на службените и одговорните лица во законски предвидените институции, за делување и работење со особено внимание и одговорност.²⁰⁰

Во однос на докажување на предикативното дело (став 10-11) во овие одредби се содржани две доказни правила, преземени од меѓународните конвенции за спречување на перењето пари. Правилата се однесуваат на најсложениот проблем кај ова дело: утврдувањето на претходно сторено (предикативно) дело, со кој е остварен криминалниот принос кој е објект на перењето пари; без докажување на предикативното дело не е остварено ни битието на делото на перење пари. Според првото правило (став 10), ако постојат фактички или правни пречки за утврдување на претходното казниво дело и гонење

¹⁹⁹ Ibid, Камбовски, Тупанчевски, Казнено право посееен дел, стр. 357;

²⁰⁰ Ibid;

на неговиот сторител, неговото постоење се утврдува врз основа на фактичките околности на случајот и постоењето на основано сомнение дека имотот е прибавен со такво дело. Со ова правило е поставен еден понизок стандард (основано сомнение), со помош на кои се утврдува потеклото на приносот ако постојат фактички или правни пречки за утврдување на предикативното дело (сторителот е непознат, настапила застареност на гонењето итн). Второто правило (ст.11) се однесува на субјективната страна на перењето пари кој ја претпоставува свест (знаење) дека се работи за криминален принос: знаењето, односно должноста и можноста на сторителот да знае дека имотот е прибавен со казниво дело може да бидат утврдени врз основа на објективните фактички околности на случајот. И ова доказно правило поставува понизок стандард не на директно утврдување на позитивна свест затоа битно обележје на делото, туку на изведување на заклучок за постоење на таква свест, или должност или можност за свест од објективните околности.²⁰¹

Во ставовите 10 и 11 од овој член, всушност не се предвидени посебни облици на кривичното дело и истите се инструктивни ставови, во насока на начинот на утврдување на постоење на предикативното дело и гонење на неговиот сторител. Ваквата формулација на ставовите индицира на еден нерегулаторен пристап и претставува појаснување и теоретизирање на делото, што по својата природа има ненормативен карактер.

8.2.Закон за спречување перење пари и финансирање тероризам

Превенцијата на перењето пари во РМ за прв пат беше регулирано со донесувањето на Законот за спречување на перење пари ("Службен весник на РМ" бр. 70/01). Во текот на двегодишната примена на овој закон произлегоа одредени недостатоци и неусогласеност со меѓународната регулатива. Како резултат на тоа на 20 јули 2004 година беше донесен Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело ("Службен весник

²⁰¹ Ibid, Камбовски, Тупанчевски, Казнено право посебен дел, стр. 357;

на РМ" бр. 46/04), усогласен со меѓународната регулатива (Виенската Конвенција, Стразбурската конвенција и Конвенцијата од Палермо, 40-те препораки на ФАТФ за спречување на перење пари, 9-те специјални препораки на ФАТФ за финансирањето на тероризмот, Директивата на ЕУ за превенција од употребата на финансискиот систем за целите на перење пари 91/303 и Директивата на ЕУ 2001/97 со која се изменува и дополнува Директивата 91/308). Со овој закон, се утврдуваат мерките и дејствијата за откривање и спречување на перење пари и финансирање на тероризам, како и организирањето и контролата на нивната примена. Исто така донесен е и подзаконски акт, Правилник за содржината на извештаите за трансакциите.²⁰²

Во 2008 година се донесе нов закон, Закон за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам. Во месец мај 2010 година, се усвои и стапи на сила Законот за изменување и дополнување на Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам (Службен весник на РМ 57/10). Со овие законски измени се изврши допрецизирање на одредени прашања, особено во делот на мерките за анализа на клиентите од страна на задолжените субјекти, и се вградија решенија кои беа содржани како препораки за подобрување на мерките за спречување на перење пари и финансирање на тероризам во третиот извештај од евалуацијата на Moneyval Комитетот при Советот на Европа, а се предвиде и основ за донесување на низа подзаконски акти со цел дорегулирање на дел од законските одредби.

Претходно важечкиот Закон за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам го дефинираше опсегот на субјектите кои се задолжени да преземаат мерки и дејствија за спречување на перење пари и финансирање на тероризам се рedefинира, односно како нови субјекти се воведени интернет казината, а поаѓајќи од стекнатото искуство и пракса некои од постоечките субјекти се избришани (определени институции и здруженијата на граѓани и фондации). Обврските за субјектите кои се однесуваат на идентификација се доведуваат во линија со стандардите на ФАТФ кои се

²⁰² Ibid, Книга за спречување на перење пари, стр.19;

однесуваат за идентификација на клиентот, ополномоштувачот и вистинскиот сопственик. Со овој Закон се пропишаа и начините на собирање, обработка, анализирање, проценување, оценување, користење, пренесување, чување и бришење на податоци и обработка на лични податоци во согласност со одредбите од Законот за заштита на личните податоци.²⁰³

Во јуни 2018 година се донесе новиот Закон за спречување перење пари и финансирање на тероризам, со кој, меѓудругото, се предвиде надзор за носителите на јавни функции во Република Македонија. Тие во 2011 година беа исклучени од субјектите кон кои се преземаат засилени мерки за анализа. Со претходниот Закон, во оваа група спаѓаа само носителите на јавни функции од други држави.²⁰⁴ Целта на овој Закон е усогласување со одредбите од 4 та ЕУ-Директива за спречување на употребата на финансискиот систем за целите на перење пари и финансирање тероризам од 2015 година (2015/849 ЕК) , што дословно значи дека:

- се воведуваат нови дефиниции со кои се уредуваат одредени поими кои се употребуваат во законот (терорист, терористички акт, терористичка организација, труст, група, високо раководство на субјектот, повремена трансакција, национална проценка на ризик итн.);
- се проширува опсегот на носителите на јавни функции, односно како носители на јавни функции спрема кои субјектите преземаат засилени мерки за анализа се сметаат и носителите на јавни функции во Република Македонија (досега беа само носители на јавни функции од други држави);
- се воведува надлежност на Советот за борба против перење пари и финансирање тероризам да ги координира активностите за спроведување национална проценка на ризикот од перење пари и финансирање тероризам и учествува во подготвувањето извештај за национална проценка на ризик од перење пари и

²⁰³ Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам („Службен весник на РМ“ број 04/08, 57/10, 35/11, 44/2012 и 43/14);

²⁰⁴ Достапно на: <https://www.finance.gov.mk/mk/node/7318>

финансирање тероризам кој потоа треба да биде усвоен од Владата на Република Македонија;

- опсегот на субјектите што се задолжени да преземаат мерки и дејствија за спречување на перење пари и финансирање тероризам се рedefинира, односно како нови субјекти се воведени: правни и физички лица кои даваат услуги за организирање и спроведување аукции, приредувачи на игри на среќа: лотариски игри на среќа, игри на среќа во обложувалница, игри на среќа во автомат клуб и интернет игри на среќа;
- обврските за субјектите што се однесуваат на идентификација се доведуваат во линија со 4-та ЕУ-Директива и стандардите на ФАТФ;
- се предвидуваат решенија со кои се предвидува зајакнување на капацитетите на субјектите, особено на финансиските институции за спроведување на мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам
- се прецизираат и се усогласуваат со 4-та ЕУ-Директива одредбите кои се однесуваат на вистинските сопственици и се предвидува воспоставување регистар на вистински сопственици во рамки на Централниот регистар на РМ;
- се предвидува обврска за правните лица да поседуваат, чуваат и да ги впишат во регистарот на вистински сопственици податоците за нивните вистински сопственици;
- се намалува износот на забраната за вршење на готовински плаќања од 15.000 евра на 2.000 евра;
- се прецизираат надлежностите на Управата за финансиско разузнавање, како и одредбите за соработката на Управата со други надлежни органи и единици за финансиско разузнавање на други држави;
- одредбите што се однесуваат на вработените во Управата се усогласуваат со Законот за вработените во јавниот сектор и со Законот за административни службеници;²⁰⁵

²⁰⁵ Достапно на:

<https://akademik.mk/noviot-zakon-za-sprechuvane-na-perene-pari-i-finansiranje-terorizam-vo-sobraniska-protsedura/>;

Интенцијата на овој закон беше дополнително да се прецизира и усогласи легислативата и воспоставената системска поставеност со ЕУ Директивите, поконкретно во смисла на одредбите кои се однесуваат на вистинските сопственици, поради што се предвиде воспоставување на Регистар на вистински сопственици во рамки на Централниот регистар на РМ. Овој Закон содржи одредби за зајакнување на капацитетите на субјектите, особено на финансиските институции за спроведување на мерките за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, како и одредби со кои се намали износот на трансакции на готовински плаќања.

На 27 декември 2019 година е донесен Законот за дополнување на Законот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам во кој на член 182 од Законот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам се додава нов став, став 3 кој се однесува на забраната за плаќање со готовина на стоки и услуги од членот 48 од овој закон. Измената на овој член се однесува на готовински плаќања, во износ од 3.000 евра или повеќе во денарска противвредност во вид на една или повеќе очигледно поврзани трансакции, што не е извршено преку банка, штедилница или преку сметка во друга институција која дава платежни услуги.²⁰⁶

Во Законот за спречување перење пари и финансирање на тероризам се дефинира и поимот „вистински сопственик на правно лице“. Според оваа дефиниција, вистински сопственик на правно лице е:

- Физичко лице (лица) кое е сопственик на правното лице или го контролира правното лице преку директна сопственост на доволен процент на удели, акции, вклучително и акции на доносител или право на глас или други права во правното лице;

²⁰⁶ „Службен весник на РСМ“ бр. 275 од 27.12.2019, Закон за дополнување на Закон за спречување на перење пари и финансирање на тероризам;

-
- Физичко лице (лица) кое го контролира правното лице преку индиректна сопственост на доволен процент на удели, акции, вклучително и акции на доносител или право на глас или други права во правното лице или
 - Физичко лице (лица) кое на друг начин остварува контрола на правното лице.
 - Индикатор на директна сопственост е сопственоста на над 25% од уделите, правата на глас или други права во правното лице или сопственоста на 25% плус една акција.
 - Индикатор на индиректна сопственост е сопственоста или контролата на физичко лице (лица) над едно или повеќе правни лица кои поединечно или заедно имаат над 25% од уделите или 25% плус една акција.

Законот предвидува обврска за правните лица да поседуваат, чуваат и да ги впишат во регистарот на вистински сопственици податоците за нивните вистински сопственици. Со оваа промена сопственик на правно лице повеќе нема да може да биде друго правно лице (фирма). Ќе мора да има податоци за физичко лице, сопственик со најголем удел на сопственост во претпријатието. Законското решение се обидува легислативно да им парира на европските тенденции и во таа насока се зајакнуваат и капацитетите на субјектите, особено на финансиските институции, за спроведување на мерките за спречување перење пари и финансирање тероризам. Согласно 4та ЕУ Директива, со овој Закон се намали и износот на забраната за вршење готовински плаќања со цел да се намалат можностите за перење пари. Борбата против перењето пари и т.н. „сива економија“ е една од клучните насоки и барања од страна на Европската унија во нивните извештаи. Стопанските комори на Република Македонија исто така ја истакнаа загриженоста и потребата за намалување на ваквиот вид тргување со цел обезбедување фер можности за сите. Од првични предвидените 500 евра, овој лимит се зголеми на 3000 евра со измената на Законот во декември 2019 година, како што веќе споменавме погоре во текстот.

Република Северна Македонија како мала и независна држава многу често е мета на перачите на пари, па затоа се преземаат бројни активности, како на домашен, така и на меѓународен план во насока на активно учество и придонес во глобалните напори за борба

против перењето пари. Република Македонија иако не е членка на Европската Унија сепак ги има ратификувано меѓународните инструменти, како што се: Конвенција на ОН против нелегалната трговија со наркотични дроги и психотропни супстанции (Виенска конвенција од 1988 г.), Конвенција за перење пари, откривање, заплена и конфискација на имотна корист прибавена со кривично дело, Конвенција на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал (Конвенцијата од Палермо од 2000 г.), Меѓународна конвенција за спречување на финансирање на тероризмот (од 1999 г.), Директивите на Советот на Европската Унија од 1991 година за спречување на употребата на финансискиот систем за целта на перење пари (91/308/ЕЕЗ) и Директива 2001/97/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 2001 година, со која се дополнува Европската директива 91/308, како и препораките на ФАТФ за перење пари кои се важни за меѓународната регулатива на процесот на перење на пари.²⁰⁷

Во најава е и подготовка на ново законско решение за борба против перење пари и финансирање тероризам, кое ќе ја опфати и злоупотребата на „крипто-валутите“.

8.3. Закон за банките

Според членот 171 од Законот за банките „Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/07, 90/09, 67/10, 26/13, 15/15, 153/15. 190/16 и 7/19 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.101/19) банката е должна да постапува согласно со прописите за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, а Народна Банка на Република Македонија врши супервизија на системите за спречување на перење пари и финансирање на тероризам.²⁰⁸

²⁰⁷ Министерство за финансии „Национална стратегија за борба против перење на пари и финансирање на тероризам“, Скопје, 2005, стр.20

²⁰⁸ Достапно на: http://nbrm.mk/content/zakon_za_bankite.pdf

Надлежности на секоја банка во согласност со Законот за банки (член 7) се: прибирање на депозити и други повратни извори на средства; кредитирање во земјата, вклучувајќи и факторинг и финансирање на комерцијални трансакции; кредитирање во странство, вклучувајќи и факторинг и финансирање на комерцијални трансакции; издавање и администрирање на платежни средства (парични картички, чекови, патнички чекови, меници); издавање на електронски пари, доколку е уредено со посебен закон; финансиски лизинг; менувачки работи; платен промет во земјата и странство, вклучувајќи купопродажба на девизи; брз трансфер на пари; издавање на платежни гаранции, авали и други форми на обезбедување; изнајмување сефови, остава и депо; тргување со инструменти на пазарот на пари (меници, чекови, сертификати за депозит); тргување со девизни средства, што вклучува и тргување со благородни метали; тргување со хартии од вредност; тргување со финансиски деривати; управување со средства и портфолио на хартии од вредност по налог и за сметка на клиенти; давање услуги на банка-чувар на имот; купопродажба, гарантирање и пласман на емисија на хартии од вредност; посредување во продажба на полиси за осигурување; посредување во склучување договори за кредити и заеми; обработка и анализа на информации за кредитна способност на правни лица; економско-финансиски консалтинг и други финансиски активности утврдени со закон што може да ги врши банка. и други финансиски активности утврдени со Закон, а кои може да ги врши банката. Перачите на пари, признавајќи ја огромната веројатност за нивно откривање и откривање на нивните техники, при депонирањето на големите суми на пари на банкарските сметки и можноста да бидат пријавени до надлежните органи, тие постојано воведуваат „новитети“ за прикривање на незаконско добиените средства. Една од најзачестените техники за перење пари преку искористување на банките е отворањето банкарска сметка во име на други лица (најчесто нивни роднини и блиски соработници).²⁰⁹

Врз основа на овој Закон, Народната банка донесе Одлука за методологијата за управување со ризиците („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 113/19), која пропишува методологијата за управување со ризиците на кои е изложена банката во

²⁰⁹ Достапно на: http://nbrm.mk/content/zakon_za_bankite.pdf

своето работење. Според оваа одлука, под управување со ризиците се подразбира идентификување, мерење или оцена, контрола или намалување и следење на ризиците. Согласно Одлуката, правниот израз „ризик“ подразбира опасност одредена активност или настан да има директно негативно влијание врз солвентноста, ликвидноста и/или профитабилноста на банката, или да предизвика потешкотии во остварувањето на развојниот план и деловната политика на банката. Во смисла на оваа Одлука, Системот за управување со ризиците треба да ги опфати најмалку следниве видови ризици: - кредитниот ризик, вклучувајќи го и ризикот на земјата и ризикот на другата договорна страна; - ликвидносниот ризик; - валутниот ризик; - пазарниот ризик; - ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарските активности; - ризикот од концентрација на изложеноста; - оперативниот ризик. Одлуката делегира дека Банката е должна во системот за управување со ризиците да ги вклучи и другите материјални ризици на кои е изложена во своето работење од „ризик од перење пари и финансирање на тероризмот“ се подразбира опасноста банката да биде злоупотребена за перење пари и финансирање на тероризам или дека одреден деловен однос, трансакција или производ ќе биде непосредно или посредно искористен за перење пари и финансирање тероризам и овој ризик, претставува „правен“, кој е дел од „оперативниот“ ризик.²¹⁰

8.4. Закон за девизно работење

Со овој Закон („Службен весник на Република Македонија бр.34/01, 49/01, 103/01, 51/03, 81/08, 24/11, 135/11, 188/13, 97/15, 153/15 и 23/16) се регулираат тековните и капиталните трансакции и нивна реализација во вид на плаќања и трансфери меѓу резиденти и нерезиденти, меѓу резиденти ако работат со странски платежни средства или ако предмет на работењето се странските платежни средства и едностран пренос на средства од и во Република Македонија, кои не претставуваат трансакции меѓу резиденти и нерезиденти и девизниот надзор и контрола.²¹¹

²¹⁰ Достапно на: https://www.nbrm.mk/ns-newsarticle-zakon_za_dievizno_rabotienjie.nspix

²¹¹ Ibid, http://nbrm.mk/content/zakon_za_bankite.pdf;

Законот за девизно работење содржи одредби со кои се регулира платниот промет со странство, девизното работење на банките, располагањето со девизи од страна на граѓаните и изнесувањето и внесувањето денари, девизи, хартии од вредност. Со посебна Одлука на Советот на Народна банка се пропишани условите, под кои уплатата на девизните сметки на странски лица, може да се врши во ефективни странски пари, како и обврската за пријавување до Народната банка на секоја уплата од нерезидентни на сметка во банката, и барање изјава за потеклото на средствата на странското лице, доколку станува збор за поединечни уплати над утврдениот износ. Трансакциите меѓу резиденти и нерезиденти се слободни, освен во случаи уредени со овој Закон.²¹²

Овој Закон, како *lex specialis*, содржи и три казнени одредби, кои гласат:

„Недозволена употреба на девизи, член 53:

Тој што со своето работење ќе ги повреди одредбите од овој закон, со употреба на девизи и други меѓународни мерила на вредност како валута на извршување на договорите меѓу резиденти ќе се казни со затвор од три до пет години. Ако делото од овој член го изврши правно лице ќе се казни со парична казна. Судот ќе му изрече на сторителот од ставот 1 на овој член и забрана за вршење на професија, дејност или должност под условите определени со членот 38 - б од Кривичниот законик.

Недозволена наплата или исплата во ефективни странски пари, член 54:

Тој што на територијата на Република Македонија врши во свое име и за своја сметка, како и во име и сметка на друго правно лице или физичко лице наплата или исплата во ефективни странски пари спротивно на одредбите на овој закон ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години. Ако делото од овој член го изврши правно лице ќе се казни со парична казна. Судот ќе му изрече на сторителот од ставот 1 на овој член и забрана за

²¹² Ibid

вршење на професија, дејност или должност под условите определени со членот 38 - б од Кривичниот законик.

Неовластено продавање или купување готовински странски и платежни средства и чекови, член 55:

Тој што за друго правно или физичко лице продава или купува готовински странски платежни средства и чекови деноминирани и исплатливи во странска валута без овластување од Народната банка на Република Македонија ќе се казни со затвор од три месеци до три години. Ако делото од овој член го изврши правно лице ќе се казни со парична казна. Судот ќе му изрече на сторителот од ставот 1 на овој член и забрана за вршење на професија, дејност или должност под условите определени со членот 38 - б од Кривичниот законик. ²¹³

8.5. Закон за платниот промет

Со Законот за платниот промет („Службен весник на Република Македонија“ бр. 113/07, 22/08, 159/08, 133/09, 145/10, 35/11, 11/12, 59/12, 166/12, 170/13, 153/15, 199/15, 193/17 и 7/19), се уредува платниот промет во земјата, односите помеѓу носителите на платниот промет и учесниците во платниот промет, односите помеѓу носителите на платниот промет и Народна банка на Република Северна Македонија во делот на платниот промет, платните системи, порамнувањето на плаќањето, издавањето на електронски пари и надзорот на платните системи. ²¹⁴

Законот ги дефинира носителите на платниот промет во Република Северна Македонија, а тоа се: Народната банка, банките кои добиле согласност за вршење на платен промет согласно со закон и филијали на странски банки и Трезорот при Министерството за финансии, како посебен носител на платен промет за буџетските корисници и единките

²¹³ Достапно на: http://nbrm.mk/content/zakon_za_bankite.pdf;

²¹⁴ Достапно на: https://www.nbrm.mk/ns-newsarticle-zakon_za_platniot_promiete9cc9d4a.nspix

корисници и Трезорот на Фондот за здравствено осигурување на Македонија, како посебен носител на платниот промет на здравствените установи. Согласно овој Закон, носителите на платниот промет се должни да обезбедат: 1) единствена трансакциска сметка за порамнување во Народна банка; 2) водечки број преку кој може единствено да се идентификува; 3) порамнување на платните инструменти на учесниците во платниот промет во текот на денот, а најмалку на крајот на денот согласно со терминскиот план на системот за порамнување на Народната банка; 4) правила и процедури за користење на услугите кои ги нуди на учесниците во платниот промет; 5) рамноправност и еднаков третман на сите учесници во платниот промет; 6) сигурност и оперативна достапност; 7) процедури за навремено завршување на обработка, во случај на технички проблеми; 8) тајност на податоците за состојбата на трансакциската сметка согласно со закон; 9) заштита на податоците за сопственикот на трансакциската сметка; 10) сигурен и ефикасен пренос на средства меѓу учесниците во платниот промет, и 11) известување на учесниците во платниот промет за состојбата и промените на нивните трансакциски сметки, најдоцна наредниот работен ден по настанување на промената.²¹⁵

Согласно Законот, "платен промет" се плаќања во денари што ги вршат учесниците во платниот промет преку носителите на платниот промет. Овој Закон го предвидува и концептот на „микроплаќања“, потесно регулиран Одлуката на Народната банка за издавање согласност за вршење микроплаќање („Службен весник на Република Македонија“ 50/13,173/15). Согласно овој закон, "Микроплаќање" е плаќање на производи и услуги во поединечен износ не поголем од 1.000 денари при што согласноста да се изврши плаќањето се дава преку средства за телекомуникација, дигитални или информациско-технолошки уреди. Посредникот при микроплаќање, пак, законот го дефинира како телекомуникациски или мрежен оператор или оператор на информациско-технолошки систем преку кој се вршат микроплаќањата и кој ги исполнува условите пропишани со овој закон. Корисник на микроплаќање може да биде било кое физичко или правно лице кое има склучено договор за микроплаќање со посредник при микроплаќање, а доколку правното

²¹⁵ Ibid, достапно на: https://www.nbrm.mk/ns-newsarticle-zakon_za_platniot_promiet9cc9d4a.nspix

лице има склучено договори за микроплаќање во име на повеќе физички лица, под корисник на микроплаќање се подразбира секое физичко лице поединечно, односно секоја претплатничка линија поединечно. Законот предвидува дека циклус на пресметка на трансакциите направени од страна на корисникот на плаќање не може да биде пократок од 28 дена и подолг од 31 ден.

Платниот промет се извршува единствено преку трансакциски сметки кои се пријавени во Единствениот регистар на трансакциски сметки и јасно го забранува плаќањето помеѓу учесниците во платниот промет кое не се извршува преку трансакциски сметки. Плаќањето преку трансакциски сметки се врши врз основа на платен инструмент. Платен инструмент на товар на сметка може да издаде учесникот во платниот промет - имател на сметката, носителот на платен промет, врз основа на договорни овластувања и решенија за присилна наплата, носител на платен промет за исправка на грешка направена од носител на платен промет, со исклучок на Трезорска сметка, Трезорот при Министерството за финансии, за сметки во рамки на Трезорската сметка, или Трезорот на Фондот за сметки во рамките на Здравствената трезорска сметка.²¹⁶

Овој закон ги дефинира "Електронските пари" како парична вредност претставена како побарување од издавачот која е сместена на електронски уред издадена врз основа на прием на пари во износ кој не е помал од вредноста на издадените електронски пари и е прифатена како средство за плаќање од страна на лица кои не се издавач на тие пари; Притоа, Законот изрично предвидува дека издавач на електронски пари може да биде само банка со седиште во Република Македонија која од гувернерот на Народната банка добила претходна согласност за издавање на електронски пари, филијала на банка од земја-членка на Европската унија, во согласност со Законот за банки, филијала на странска банка која, согласно со Законот за банки, од гувернерот на Народната банка добила дозвола за отворање и работа и друштво за издавање електронски пари, кое од гувернерот на Народната банка добило дозвола за основање и работа во согласност со овој закон Согласно Закон, примањето на парични средства заради издавање на електронски пари не значи

²¹⁶ Ibid, достапно на: https://www.nbrm.mk/ns-newsarticle-zakon_za_platniot_promiete9cc9d4a.nsp

примање на депозит или други повратни извори на средства во смисла на одредбите од Законот за банки, доколку електронските пари се издадат веднаш при приемот на паричните средства.²¹⁷

8.6. Закон за Народната банка

Народната банка е независна при постигнувањето на целите и задачите. Одржувањето на стабилен финансиски систем подразбира и регулаторни ингеренции кои ќе задираат во повеќе области и опфаќаат широки овластувања во поглед на вршење контрола врз работата на финансиските субјекти под нејзина надлежност. Согласно своите задачи, таа ја утврдува и спроведува монетарната политика, учествува во определување на режимот на девизниот курс, ја утврдува и спроведува политиката на девизниот курс, ги чува и управува со девизните резерви, ги евидентира и следи кредитните операции со странство и го изготвува платниот биланс на Република Македонија, врши супервизија на банки, штедилници, друштва за издавање на електронски пари и други финансиски институции, врши надзор над примената на прописите со кои се уредува девизното работење, менувачкото работење, вршењето услуги на брз трансфер на пари, системите за спречување на перење на пари и заштита на потрошувачите и тн. Од овие карактеристики и набројаните цели и задачи, станува јасно дека регулаторните ингеренции на Народната банка се однесуваат на надгледување на сите значајни економско-правни аспекти од работата на субјектите врз кои врши контрола.²¹⁸

Согласно со Законот за Народната банка на Република Македонија, основна цел на Народната банка е постигнување и одржување на ценовната стабилност. Друга цел на Народната банка, којашто ѝ е подредена на основната цел, е да придонесува кон одржување на стабилен, конкурентен и пазарно ориентиран финансиски систем. Народната

²¹⁷ Ibid, https://www.nbrm.mk/ns-newsarticle-zakon_za_platniot_promiete9cc9d4a.nspix

²¹⁸ Достапно на: http://nbrm.mk/ns-newsarticle-zakon_za_narodnata_bank_a_na_riepublika_makiedonija.nspix

банка ја поддржува општата економска политика без да го загрози остварувањето на основната цел и во согласност со принципот на отворена пазарна економија со слободна конкуренција.²¹⁹

За остварувањето на предвидените цели, Народната банка ги врши следниве задачи:

- ја утврдува и ја спроведува монетарната политика;
- учествува во определување на режимот на девизниот курс;
- ја утврдува и ја спроведува политиката на девизниот курс;
- ги чува и управува со девизните резерви;
- ги издава и управува со книжните и кованите пари на Република Македонија;
- ги евидентира и ги следи кредитните операции со странство и го изготвува платниот биланс на Република Македонија;
- прибира и изготвува статистички податоци заради извршувањето на задачите согласно со закон;
- воспоставува, развива, регистрира и врши надзор над сигурноста, стабилноста и над ефикасноста на системите за плаќање, порамнување и клиринг;
- регулира, издава дозволи и врши супервизија на банки, штедилници, друштва за издавање електронски пари и на други финансиски институции на начинот утврден со овој или друг закон;
- врши надзор над примената на прописите со кои се уредува девизното работење, менувачкото работење, вршењето услуги на брз трансфер на пари, системите за спречување на перење пари и заштита на потрошувачите, во согласност со овој или друг закон;
- врши работи на фискален агент на Владата на Република Македонија;
- учествува во меѓународни институции и организации во врска со прашања коишто се во нејзина надлежност;
- организира тргување и порамнување на хартии од вредност на пазарите преку шалтер и

²¹⁹ Ibid

-
- врши други активности во врска со извршувањето на нејзините задачи во согласност со Законот за Народната банка на Република Македонија и друг закон.²²⁰

9. Институционална рамка

Институционална рамка за заштита и превенција од перењето пари и финансирањето на тероризмот, генерално ја сочинуваат: Управа за финансиско разузнавање; Министерство за внатрешни работи; Финансиска полиција; Јавно обвинителство; Државна комисија за спречување на корупцијата, судството и супервизорските органи: Народна Банка, Одделение за суперревизија на осигурување при Министерство за финансии, Управа за јавни приходи, Државен девизен инспекторат, Царинска Управа, Комисија за хартии од вредност, Комисии при Коморите на адвокати и нотари, комисии на ревизори и сметководители.

За целта на ова истражување, во продолжение ќе се разгледа работата на единицата за финансиско разузнавање на Република Северна Македонија – Управата за финансиско разузнавање, како и краток осврт на работата на Народната банка како субјект-соработник во борбата за спречување перење пари.

²²⁰ Ibid, достапно на: http://nbrm.mk/ns-newsarticle-zakon_za_narodnata_banku_na_riepublika_makiedonija.nspu

9.1. Управата за финансиско разузнавање и меѓународната соработка со другите земји

Превенцијата од перење пари и финансирање на тероризам во Република Северна Македонија е регулирана со Законот за спречување перење пари и финансирање на тероризам (Службен весник на РМ бр. 120/2018 и 275/2019). Овој закон ги утврдува мерките и дејствијата за откривање и спречување на перење пари и финансирање на тероризам кои ги преземаат задолжените субјекти, како и работењето и надлежностите на Управата за финансиско разузнавање. Овој закон е усогласен со ЕУ Директива за спречување на употребата на финансискиот систем за целите на перење пари и финансирање на тероризам од 2015 година (2015/849 ЕЦ). За целите на усогласување на овој закон со неколку закони, и тоа со: Законот за прекршоците (Службен весник на РСМ бр 96/19), Законот за централен регистар на население (Службен весник на РСМ бр 98/19), Законот за електронско управување и електронски услуги (Службен весник на РСМ бр 98/19) и со Законот за електронски документи, електронска идентификација и доверливи услуги (Службен весник на РСМ бр 101/19), Управата подготви Предлог закон за изменување и дополнување на Законот за спречување перење пари и финансирање на тероризам.²²¹

Имплементирајќи ги можностите кои се пропишани со Законот за електронски документи, електронска идентификација и доверливи услуги, со овој предлог воведен е основ за дозволена употреба на средствата за електронска идентификација за целите на идентификување и верификување на идентитетот на клиентите од страна на субјектите задолжени да спроведуваат мерки за спречување перење пари и финансирање на тероризам.

Одредбите кои се однесуваат на Регистарот на вистински сопственици определени со членовите 25, 26, 28 и 29 од Законот за спречување перење пари и финансирање на тероризам се усогласуваат со одредбите од Законот за централен регистар на население и се овозможува податоците од Регистарот на население да се преземаат во Регистарот на вистински сопственици. Заради допрецизирање на одредбите со кои се дефинира кој се

²²¹ Достапно на: <https://ufr.gov.mk/wp-content/uploads/2020/05/Godisenizvestaj2019.pdf>

смета за вистински сопственик кај различни форми на правни лица, се врши дополнување на нови членови 23-а и 23-б со кои се утврдува вистинскиот сопственик на правно лице во државна сопственост и вистински сопственик кај правни лица кои се во постапка на стечај или ликвидација.

Имено, воведен е основ за изрекување на прекршочни санкции - глоба или забрана за вршење одделна дејност, односно забрана за вршење на професија, дејност или должност. Глобата за прекршоците се изразува во процентуален износ и во распон согласно со Законот за прекршоците. Воедно, висината на глобите е прилагодена согласно големината на субјектите, при што субјектите се делат во 4 категории во согласност со Законот за трговските друштва (микро со приход до 50.000 евра, мали со приход од 50.000 –до 2.000.000 евра, средни со приход од 2.000.000 до 10.000.000 евра и големи трговци приход над 10.000.000 . Изразените проценти од приходот на правното лице остварен во претходната година, соодветно ја одразуваат глобата која може да биде изречена во согласност со економската моќ на субјектите. Глобите за субјектите - лица кои вршат јавни овластувања (адвокати, нотари) остануваат непроменети, додека глобите за физички лица и службени лица се намалуваат. Генерално, а во согласност со меѓународните стандарди кои ги регулираат мерките за откривање и спречување перење пари и финансирање на тероризам (ФАТФ препораките и ЕУ Директивите) прекршочните санкции и понатаму остануваат да бидат одвратувачки, адекватни и пропорционални.²²²

За целите на посеопфатно регулирање на определени одредби од Законот, на предлог на Управата, се донесоа и соодветни правилници:

- Правилник за содржината и видот на податоците кои нотарите, банките, давателите на услуги на парични дознаки (брз трансфер на пари), осигурителните друштва кои вршат работи на осигурување на живот, правните лица чија дејност е купопродажба на возила, приредувачите на игри на среќа во играчница (казино) и другите приредувачи на игри на среќа ги доставуваат до управата за финансиско разузнавање

²²² Ibid, достапно на: <https://ufr.gov.mk/wp-content/uploads/2020/05/Godisenizvestaj2019.pdf>

и начинот на нивно електронско доставување („Службен Весник на Р С Македонија“ бр 86/2019);

- Правилник за формата и содржината на извештајот за сомневањата за перење пари и/или финансирање на тероризам („Службен Весник на Р С Македонија“ бр 57/2019);
- Правилник за формата и содржината на извештајот за готовинска трансакција во износ од 15.000 евра во денарска противвредност или повеќе („Службен Весник на Р С Македонија“ бр 57/2018);
- Правилник за карактеристиките на софтверот за автоматска обработка на податоците („Службен Весник на Р С Македонија“ бр 57/2018); Во насока на обезбедување на насоки за имплементација на новите законски одредби, Управата подготви (во рамки на Проектот за борба против економски криминал): Упатство за вршење на проценка на ризикот од перење пари и финансирање на тероризам.

Субјектите, согласно одредбите од Законот во своите Програми за спречување на перење пари и финансирање на тероризам задолжително изготвуваат План за обука на вработените во субјектот од областа на спречување на перење пари и финансирање на тероризам која обезбедува реализација на најмалку две обуки во текот на годината. Овие обврски придонесуваат за зголемување на знаењето и капацитетот на субјектите за откривање на сомнителни активности за перење пари или финансирање на тероризам и навремено доставување извештаи до Управата за ваквите активности, со што се зајакнува целокупниот систем за спречување на перење пари и финансирање на тероризам.

Во однос на соработката со органите за надзор, согласно Извештајот за работа за 2019 година, Управата има континуирана соработка со сите надзорни органи, и тоа: Народна банка на Република Северна Македонија, Комисија за хартии од вредност, Управа за јавни приходи, Агенција за супервизија на осигурувањето, Агенција за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување, Агенција за пошти и комисиите за надзор при адвокатската комора и Нотарската комора на Република Северна Македонија, со кои разменуваат информации за годишните планови за вршење надзор за 2019 год. со цел

усогласување на меѓусебните активности, координација на надзорот од областа на спречување на перење пари и финансирање на тероризам што го вршат надзорните органи и интензивирање на соработката помеѓу надзорните органи со зајакнување на меѓу институционалната соработка преку имплементирање на потпишаните меморандуми за соработка и размена на податоци. Взаемното известување за наодите од извршените надзори како и за поднесените барања за покренување на прекршочна постапка, за поведените постапки за порамнување, спроведената едукација и за исходот од тие постапки, се применува и се почитува од надзорните органи.²²³

Управата, исто така ги известува надзорните органи и комисиите за надзор за наодите од извршените надзори, за поднесените барања за покренување на прекршочна постапка, за поведените постапки за порамнување, спроведената едукација и за исходот од тие постапки.

Секоја држава треба да презема мерки за спречување на перење пари и на финансирање на тероризмот. Тие мерки имаат за цел зголемување на свеста на институциите и на приватниот сектор за борбата против перењето пари и финансирањето на тероризмот и креирање соодветни инструменти за борба против овој вид на криминал. Стандардите и мерките кои ги поставуваат меѓународните тела кои се занимаваат со проблематиката на борба против перење пари и финансирање на тероризам постојано се развиваат и дополнуваат во согласност со откриените случаи на перење на пари и финансирање на тероризам. Услугите кои одредени правни и физички лица ги нудат, а кои често се злоупотребувани од страна на криминалците, доведе до поставување на стандарди во однос на примена на одредени мерки и дејствија од страна на тие лица, со цел да се спречат, колку што е можно повеќе, нелегалните активности на перење пари и финансирање на тероризам. Од оваа причина, сите правни и физички лица кои треба да применуваат вакви мерки, се вбројуваат во категоријата на обврзани субјекти. Обемот на субјекти опфатени со Законот е во согласност со меѓународните стандарди и прописи.

²²³ Ibid, достапно на: <https://ufr.gov.mk/wp-content/uploads/2020/05/Godisenizvestaj2019.pdf>

Врз основа на член 125 од Законот, Владата на Република Македонија формираше Совет за борба против перење пари и финансирање на тероризам (Совет). Работата на Советот треба да биде насочена кон унапредување на меѓуинституционалната соработка согласно целите на законот и координирање на активностите за спроведување на национална проценка на ризикот. Советот треба да ја следи имплементацијата на Националната стратегија за борба против перење пари и финансирање на тероризам. Како среднорочен стратешки документ, истиот ја дефинира основната стратешка цел, ги рангира приоритетите и ги дефинира активностите кои треба да го унапредат системот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам во Република Македонија преку реализација на посебни цели за периодот.

Во однос на законската обврска за утврдување на вистински сопственик, Управата презеде одредени активности, но оваа усогласеност со меѓународната регулатива е само формално исполнета, бидејќи во пракса сеуште не е соодветно имплементирано. Вистински сопственик е секое физичко лице (лица) кое е краен сопственик на клиентот или го контролира клиентот и/или физичко лице (лица) во чие име и за чија сметка се извршува трансакција. Поимот вклучува и физичко лице (лица) кое врши крајна и ефективна контрола над правно лице или странски правен аранжман. Субјектите, податоците за вистинскиот сопственик ги обезбедуваат од оригиналната или заверената документација од трговски, судски или друг јавен регистар, која не смее да биде постара од шест месеци. Субјектите, податоците за вистинскиот сопственик се должни да ги проверат од регистарот на вистински сопственици, при што, не смеат исклучиво да се потпрат на податоците внесени во регистарот.

Утврдувањето на идентитетот на вистинските сопственици не е секогаш едноставно, особено во случај на прекугранична (странска) или индиректна сопственост, како и други облици на контрола и влијание. Обврската за идентификација на вистинските сопственици е клучен елемент од принципот на „познавање на клиентот“, вклучувајќи го и разбирањето, целта и природата на деловниот однос. Очекувањата кои што се зададени во препораките и насоките кои се однесуваат за високо ризични и сложени случаи предвидуваат многу

обврски за субјектите, особено во делот на потврдувањето на идентитетот, како и во делот на разбирањето и логиките односно рационалноста во расчленувањето на сложените сопственички структури кои водат кон физичкото лице т.е лицата кои што се дефинирани како вистински сопственици согласно ЗСППФТ.

Регистарот на вистински сопственици треба да претставува систем кој има цел да ги направи транспарентни сложените сопственички структури и правни аранжмани, односно да го разоткрие „скриеното“ сопствеништво. Имено, регистарот треба да го бележи сопственикот, односно сопствениците на правното лице или оние кои имаат реална или друг вид на контрола врз правното лице. Овој Регистар го води и пополнува Централниот Регистар на Република Северна Македонија, и истиот требаше да биде пуштен во употреба најдоцна до крајот на 2019 година, но се стави во функција во јануари 2021 година.

Во рамки на законски утврдените надлежности, Управата соработува со овластените тела на други држави и со меѓународните организации кои се занимаваат со борба против перење на пари и финансирање на тероризам и ги исполнува обврските кои произлегуваат од членството на Република Македонија во меѓународните организации (Moneyval, Комитетот за експерти при Советот на Европа и EGMONT).

Управата во рамките на меѓународната соработка може да бара и доставува податоци по сопствена иницијатива или по барање на друга држава по принципот на реципроцитет. Размената на податоци и информации, односно приемот и доставувањето на податоци до членките на EGMONT, се врши електронски и на обезбеден начин преку Egmont Secure Web Site(ESW). Управата е членка на Егмонт Групата од 2004 година.

9.2. Народна Банка на Република Северна Македонија

Република Северна Македонија го наследи банкарскиот систем од поранешната СФРЈ, во сопственост на државата и со структура соодветна на тогашната

планска економија. Република Македонија е монетарно самостојна од 26 април 1992 година, а со тоа се поставуваат темелите на банкарскиот систем на Македонија. Сепак, реструктурирањето на македонскиот банкарски систем започнува нешто подоцна, во 1995 година, преку отпис на старото девизно штедење, побарувањата и обврските во однос на странските кредити и санација на најголемата македонска банка - Стопанска банка - Скопје.[1]

Со конституирањето на НБРМ се создаваат нови услови и се создава основа за поинаков банкарскиот систем засновани на следниве начела:

- изградба на нова сеопфатна регулатива;
- еднакви услови за основање на банка, без разлика на статусот на основачот, неговото потекло и видот на сопственоста;
- приспособување на банките кон условите на пазарната економија;
- сигурност и заштита на штедните влогови.

Во овој период, со цел зголемување на конкурентноста помеѓу банките се намалуваат бариерите за влез во банкарскиот сектор преку поставувањето на полиберална законска регулатива за основање банки, што директно резултирало со зголемување на бројот на банките.

Денес, во Република Северна Македонија, согласно со законските одредби од оваа област, се регистрирани околу 10.000 субјекти. Проблематиката на перење пари е навистина сложен и етапен процес и оттаму, неразвиените земји и оние со фрагилна политичка и правна култура, наоѓаат на сериозни проблеми во сузбивање на оваа слабост на современото глобално општество.

По својата уставна поставеност, НБРСМ претставува институција која ги гарантира, правото на лојална економска меѓубанкарска конкуренција, непристрасна правна легислатива од областа на економските односи, еднаков пристап до услугите кои ги нудат банкарските институции. Согласно своите задачи, таа ја утврдува и спроведува монетарната политика, учествува во определување на режимот на девизниот курс, ја утврдува и спроведува политиката на девизниот курс, ги чува и управува со девизните резерви, ги

евидентира и следи кредитните операции со странство и го изготвува платниот биланс на Република Македонија, врши супервизија на банки, штедилници, друштва за издавање на електронски пари и други финансиски институции, врши надзор над примената на прописите со кои се уредува девизното работење, менувачкото работење, вршењето услуги на брз трансфер на пари, системите за спречување на перење на пари и заштита на потрошувачите и тн. Од овие карактеристики и набројаните цели и задачи, станува јасно дека регулаторните интервенции на Народната банка се однесуваат на надгледување на сите економско-правни аспекти од работата на субјектите врз кои врши контрола. Концептот на контрола и супервизија - овозможува ефикасно и навремено утврдување на ризиците со кои се соочуваат одделните банкарски институции и банкарскиот систем во целина. НБРМ претставува стимул и регулатор кој го обезбедува спроведувањето на овие прописи и со тоа директно влијае врз процесот на спречување перење пари и финансирање тероризам.

Народната банка е одговорна за супервизија на банки, штедилници, друштва за издавање на електронски пари и други финансиски институции, вклучувајќи преземање мерки и изрекување прекршочни санкции, согласно со прописите на Република Македонија. При извршувањето на супервизијата, Народната банка може да соработува со регулаторни и супервизорски органи и тела во Република Македонија и странство и може да разменува доверливи информации со други домашни или странски супервизорски органи и тела. Овие информации и податоци можат да користат само за супервизорски цели и истите се третираат како доверливи за странката која ги прима.

Народната банка може да дозволи вршење теренска супервизија и на подружница на странска банка и филијала на странска банка во Република Македонија од страна на супервизорските органи на матичната земја на странската банка. Примерок од извештајот за извршената супервизија се доставува до Народната банка во рок од два месеца по завршувањето на супервизорската контрола.²²⁴

²²⁴ Закон за Народната банка на Република Македонија; („Службен весник на Република Македонија“ бр. 158/10, 123/12, 43/14, 153/15, 6/16 и 83/18), достапно на: http://nbrm.mk/ns-newsarticle-zakon_za_narodnata_bank_na_riepublika_makiedonija.nspk

За извршување на целите и задачите Народната банка:

- прибира, обработува, анализира, издвојува и објавува статистички податоци и информации релевантни за извршувањето на нејзините задачи;
- ги определува физичките и правните лица кои се должни да доставуваат статистички податоци и информации;
- ги утврдува статистичките податоци и информации кои се доставуваат до Народната банка, како и примената на правилата за доверливост;
- соработува со органи на државната власт, јавни претпријатија, јавни установи и трговски друштва основани од државата или во кои државата е доминантен сопственик при прибирањето, обработката и објавувањето на статистичките и други релевантни информации и
- соработува со меѓународни финансиски и други институции во врска со усвојувањето на меѓународните стандарди за дистрибуирање на податоци со цел за постигнување конзистентност и ефикасност во прибирањето, обработката и објавувањето на статистичките податоци и информации.²²⁵

Контролорите на Народната банка имаат должност совесно и објективно да го надгледуваат спроведувањето на нормите на финансиската легислатива од која што ги црпат своите надлежности. Контролата, треба да биде сеопфатна, при што ќе опфати контрола на интегритетот на институцијата, материјална контрола и прудентна контрола.

Контрола на интегритетот на институцијата - Овој аспект од контролата треба да обезбеди доверба и сигурност дека институцијата ќе се оддалечи себе од сите потенцијално нелегални и криминални активности и општествено неподобни и неприфатливи постапки. Основната причина за ваквата контрола е етаблирање на систем на сигурност: за една финансиска институција да функционира во својата полна ефикасност потребно да ја има довербата како на јавноста така и на другите институции. Интегритетот е еден од столбовите на таа доверба. Во овој контекст, имајќи предвид дека фокалните точки на

²²⁵ Ibid

финансиската легислатива, од која и контролорите/супервизорите ја црпат својата надлежност, се темелат на здрава и ефикасна оперативност и интегритетот на директорите на чело на овие институции, контролата на интегритетот е многу важен аспект од целокупното реноме на конкретна банкарска институција.

Материјална контрола - Овој аспект е суштината на контролата и надзорот кој го врши Народната банка. Преку супервизијата, Народна банка на Република Македонија ја оценува сигурноста, стабилноста, ризичноста и усогласеноста на работењето на банките со прописите. Оценува како тие би можеле да бидат материјално погрешни и дали постои простор за ризик од измама и слични прекршувања на материјалните прописи. Контролата на девизното работење пак, обезбедува контрола на усогласеноста на работењето на банките и другите трговски субјекти со прописите од оваа област.

Прудентна контрола - При прудентната супервизија, посебен акцент се става на квантификација и следење на изложеноста на банките на различни видови ризици како што се: кредитен ризик, ликвидносен ризик, оперативен ризик, валутен ризик и други ризици, со цел да се задржи стабилноста и довербата во финансискиот систем, а тоа и намалување на ризикот од загуба на штедачите и другите доверители. Банкарската супервизија ја оценува соодветноста на воспоставените процедури и системи од страна на банките кои се користат за идентификување, мерење, следење и контрола на ризиците.

Согласно принципот *Nullum crimen, nulla poena sine lege*, не може да постои кривично дело/прекршок, доколку не е пропишан. Не сите аспекти на супервизијата се подобни за прекршочна санкција, туку претставуваат инструменти на контрола, меѓудругото и за утврдување и дефинирањето на реномето на конкретната банкарска институција, а се ценат како релевантни околности при настанување на потенцијален прекршок. При вршење на контролата и надзорот, инспекциските органи на Народната банка имаат надлежност да изречат мерки и да преземат постапки во согласност со законските прописи. Природата на мерките кои се преземаат во секој одделен случај, зависат од сериозноста на незаконитоста и/или неправилноста и нивното влијание врз стабилноста и сигурноста на банката, депонентите и банкарскиот систем во целина. Конкретниот прекршок треба во целост да го исполни битието на неправото содржано во пропишаниот прекршок, односно, недвосмислено да прозлегува од законски пропишаните норми. Околностите околу

неправилноста/прекршокот: дали постои намера, дали се работи за рецидивизам, како и подготвеноста за соработка од страна на органите на финансиските институции, се неминовен и значаен елемент за разгледување при избор на мерката, односно санкцијата.

10. Студија на случај

Кривично дело кое се става на товар:

- **Злоупотреба на службената положба и овластување од член 353 ст.4 вв. со став 3 и 1 од КЗ;**
- **Перење пари и други приноси од казниво дело, од член 273, став 1 вв. член 22 и 24 од КЗ**

Основниот Суд Скопје 1 Скопје со Пресуда КОК 57/13 од 16.12.2013 година, постапувајќи по обвинителен акт на Основното Јавно Обвинителство за гонење организиран криминал и корупција КО број 35/13, од 14.08.2013 година, обвинетите В.Т., С.Б., В.П., М. В., Д.Т. и А.Ј., по изведување и оценка на обемните материјални и вербални докази во текот на постапката, ги огласил виновни и притоа го утврдил следното:

Обвинетиот В.Т. како адвокат – лице на кое му е доверено вршење на јавни овластувања, при вршење на неговите јавни овластувања, а постапувајќи спротивно на член 2 став 3 од Законот за адвокатура, наместо да се раководи исклучиво од интересите на странката ЦБИ ЛТД Никозија Кипар, кои интереси требало да ги заштити на најдобар и законит начин, како полномошник на ЦБИ ЛТД Никозија, Кипар прибавил за себе, преку Друштвото за градежништво трговија и услуги ЦБИ ДОО Скопје, значителна имотна корист во износ од 62.855.196,00 денари. Притоа, со умисла бил потпомогнат од обвинетиот М.В., со ставање средства на располагање за извршување на кривичното дело Злоупотреба на службената

положба и овластување. Обвинетиот М.В. наведениот износ парични средства, ги пуштил на сметката на Друштвото за градежништво трговија и услуги ЦБИ ДОО Скопје, за откажување од корисничко право иако знаел дека ова правно лице нема такво право на земјиштето.

Врз основа на вака стореното казниво дело, обвинетите В.Т., В.П., С.Б., пуштиле во оптек и примиле пари за кои знаеле дека потекнуваат од претходно кривично дело, при што со употреба на исправи со неистинита содржина го прикривале изворот и сопственоста на паричните средства. Во извршување на делото биле помогнати од обвинетите Д.Т и А.Ј., со ставање на средства на располагање за извршување на кривичното дело перење пари и други приноси од казниво дело. Парите во износ од 62.855.166,00 денари во два наврати и тоа на 10.07.2009 и 22.07.2009 година, биле пуштени на сметката на Друштвото за градежништво трговија и услуги ЦБИ ДОО Скопје, во сопственост на В.Т. Обвинетиот В.Т. откако ги примил парите, дел од нив, во износ од 57.296.800,00 денари ги пуштил во оптек иако знаел дека потекнуваат од претходно сторено кривично дело, и тоа на 10.07.2009 година пуштил во оптек на обвинетиот С.Б, преку трансакциска сметка вкупно 28.670.000,00 денари, кој ги примил парите иако знаел дека потекнуваат од сторено казниво дело, употребувајќи во НЛБ Тутунска банка Скопје, Договор со неистинита содржина, а со цел прикривање на изворот и сопственоста на парите. На 29.07.2009 година обвинетиот В.Т. пуштил во оптек износ од 28.626.800,00 денари на сметка на Интер Парт Ком ДОО Скопје, во сопственост на обвинетиот В.П. Обвинетиот В.П, иако знаел дека парите потекуваат од сторено казниво дело, истите ги примил и со искористување на Договор со неистинита содржина, префрлил износ од 17.941.900,00 денари, од неговата фирма (ИНТЕР ПАРТ КОМ ДОО Скопје) фирма, на својата трансакциска сметка. Обвинетата Д.Т., претставувајќи се како управител на Интер Парт Ком ДОО Скопје и обвинетиот А.Ј., како управител на Друштвото за градежништво трговија и услуги ЦБИ ДОО Скопје, помогнале во извршувањето на кривичното дело склучувајќи ги договорите со неистинита содржина, кои договори биле употребени во банки на Р.М. со намера да се прикрие изворот и сопственоста на парите.

Откако на 09.01.2009 година во Министерството за транспорт и врски на Р.М. била подготвена Предлог—Спогодба за раскинување на Договор за доделување на градежно земјиште број 14-399/2 склучен на 05.05.2000 година, и е започната постапка за негово раскинување, обвинетиот В.Т., користејќи го ова сознание – како адвокат – полномошник на кипарската ЦБИ ЛТД Никозија Кипар, по само три дена, на 12.01.2009 година, формирал правен субјект Друштво за градежништво, трговија и услуги ЦБИ ДОО Скопје, во сопственост и управувано од обвинетите В.Т. и А.Ј.

Овој правен субјект имал идентичен назив како и кипарската фирма ЦБИ ЛТД Никозија, Кипар. На 03.03.2009 година, обвинетиот В.Т., како адвокат – полномошник, во име на ЦБИ ЛТД Никозија, Кипар, со Министерството за транспорт и врски, ја потпишал Спогодбата по Договор за доделување на градежно земјиште на користење број 20-9706/09, со која Спогодба, во членот 1, го раскинал Договорот за доделување градежно земјиште на користење број. 14-399/2, од 05.05.2000 година. Во членот 2 се спогодиле да се избрише корисничкото право запишано во јавните книги за запишување на правата на недвижност, во имотен лист број 28637, и имотот да се евидентира во сопственост на Р.М. Обвинетиот В.Т., иако ова го знаел, при вршење на работите од јавен интерес, како полномошник на ЦБИ ЛТД Никозија, само еден ден потоа, на 04.03.2009 повторно склучува договор за правната работа која претходно ја завршил, сега со Инвестмент Интернационал ДООЕЛ Скопје, фирма во сопственост на Пословни системи Меркатор Словенија, и тоа со Договор број. 01/63 од 04.03.2009 година, за уредување на меѓусебни права и обврски во врска со имотно-правни односи како полномошник на фирмата ЦБИ ЛТД Никозија.

Во Договорот, во понатамошниот текст, ја преименувал во ЦБИ ДОО Скопје, назив идентичен кипарското правно лице- ЦБИ ЛТД Никозија, Кипар. Во извршување на делото, бил помогнат од страна на обвинетиот М.В, како управител на правното лице Инвестмент Интернационал ДООЕЛ Скопје, во сопственост на Пословни системи Меркатор Словенија, кој знаел дека Договорот кој го склучуваат е правно невалиден. Со овој Договор, обвинетиот В.Т. се обврзал во име на ЦБИ ДОО Скопје да даде неотповиклива Изјава за откажување од корисничко право на земјиште во Министерството за транспорт и врски на

РМ (евидентирано во Поседовен лист број 28637 КО Карпош, во површина од 6.685 м², на неколку различни катастарски парцели), за да се изврши бришење на корисничкото право на ЦБИ ДОО Скопје, по што единствен сопственик на земјиштето би останала Р.М. Согласно член 2 став 2 од Договорот помеѓу ЦБИ ДОО Скопје и Инвестмен Интернационал ДООЕЛ Скопје, Инвестмен Интернационал ДООЕЛ Скопје ќе може да се стекне со сопственост на претходно наведениот имот а за оваа правна работа биле потребни парични средства во износ од 869.050,00 евра да се префрлат од Инвестмен Интернационал ДООЕЛ Скопје, од обвинетиот М.В., на сметка на ЦБИ ДОО Скопје.

Потоа, овој Договор го употребиле во Тутунска банка при склучување на Договор за наменски сметки на 19.03.2009 година. Од страна на Инвестмент Интернационал ДООЕЛ Скопје, застапувана од обвинетиот М.В. од сметката на Меркатор Словенија, преку Инвестмент Интернационал ДООЕЛ Скопје, на ден 10.07.2009 година се префрлени вкупно 53.267.116,00 денари, а на 22.07.2009 година, се префрлени уште 9.588.080,00 денари, сите на сметката на ЦБИ ДОО Скопје, во сопственост на В.Т., иако, во Пресудата се потенцира дека обвинетиот М.В. знаел дека ЦБИ ДОО Скопје нема корисничко право над наведената недвижност.

Откако обвинетиот В.Т. ги примил паричните средства во износ од 62.855.196,00 денари, иако знаел дека потекнуваат од казниво дело, дел од нив, во износ од 57.296.800,00 денари, ги пуштил во оптек, и тоа, на 09.03.2009 година, Друштвото за градежништво трговија и услуги ЦБИ ДОО Скопје претставувано од обвинетиот В.Т. со обвинетиот С.Б. склучил Договор за посредување број 10/07, заверен на 09.07.2009 година, со неистинита содржина, со намера да се прикрие изворот и сопственоста на парите за обвинетиот С.Б., а со цел договорот да се употреби во НЛБ Тутунска банка Скопје. Согласно овој Договор, наводно, обвинетиот В.Т. го ангажира обвинетиот С.Б., како посредник да издејствува Изјава за откажување од корисничко право на кипарската ЦБИ ЛТД Никозија, Кипар, иако од страна на обвинетиот В.Т. таква Изјава за откажување од корисничкото право била веќе дадена на 03.03.2009 година. Согласно овој Договор, на обвинетиот С.Б. на кој, доколку успее во посредувањето, обвинетиот В.Т. се обврзува да му исплати износ од 470.000,00

евра во денарска противвредност. Следствено, на 10.07.2009 година, парични средства во износ од 28.670.000,00 денари од сметката во НЛБ Тутунска банка Скопје на ЦБИ ДОО СКОПЈЕ се префрлени на приватна трансакциска сметка на обвинетиот С.Б. во УНИ банка АД Скопје.

Овој износ обвинетиот С.Б. го примил иако знаел дека потекнуваат од казниво дело, и со истите располагал.

На 20.03.2009 година, е склучен уште Договор за посредување број. 03/2009-1 со невинистината содржина, помеѓу ЦБИ ДОО Скопје застапувана и претставувана од обвинетиот А.Ј како управител на Друштвото, и Друштвото Интер Парт Ком ДООЕЛ Скопје, застапувано од обвинетата Д.Т., која се претставила како управител, иако во тој период не била управител, а Друштвото било сопственост на обвинетиот В.П. Ваквиот правно невалиден договор, бил употребен во НЛБ Тутунска банка Скопје, со намера да се прикрие изворот и сопственоста на парите. И со овој Договор, сега Друштвото Интер Парт Ком ДООЕЛ Скопје, како посредник, за налогодавачот ЦБИ ДОО Скопје, се обврзува да настојува Кипарската фирма ЦБИ ЛТД Никозија Кипар да се откаже од корисничкото право, иако таа Изјава била веќе дадена на 03.03.2009 година од страна на обвинетиот В.Т., што им било познато на обвинетите.

Со Договорот, за посредувањето, ЦБИ ДОО Скопје се обврзува на Интер Парт Ком ДООЕЛ Скопје, за наводната услуга да му исплати износ од 24.260.000,00 денари, па на 29.07.2009 година, врз основа на овој Договор со невинистината содржина, од страна на обвинетите В.Т. и А.Ј., на сметка на Интер Парт Ком ДООЕЛ Скопје, во Охридска банка АД Охрид, биле пуштени 28.626.800,00 денари. На 21.03.2009 година, од страна на обвинетата Д.Т., која се претставувала како управител во Интер Парт Ком ДООЕЛ Скопје(сосопственост на обвинетиот В.П и неговата адвокатска канцеларија) и Адвокатската канцеларија на обвинетиот В.П, застапувана од обвинетиот В.П., со намера да се прикрие изворот и сопственоста на паричните средства, склучен е уште еден Договор за посредување бр.03/2009-2, со невинистината содржина. Предмет на овој Договор е посредување по Договор помеѓу Интер парт ком ДООЕЛ СКОПЈЕ и ЦБИ ДОО Скопје од

20.03.2009 година, што самото по себе е правно неиздржано и ја прави уште поевидентна криминалната цел на нивното дејствување. Интер Парт Ком ДОО Скопје, како посредник, со овој Договор се обврзува на обвинетиот В.П. како посредник да му исплати 14.313,400,00 денари на име надомест за посредување, па со овој договор, на сметката на адвокатот-обвинетиот В.П., на 30.07.2009 година, биле пуштени во оптек вкупно 17.941.900,00 денари, кои обвинетиот В.П. ги примил иако знаел дека потекнуваат од казниво дело.

Потоа, на 01.09.2009 година, обвинетата Д.Т., во име на Интер Парт ДОО Скопје, за обвинетиот В.П., на 01.09.2009 година, пуштила во оптек 8.635.314,00 денари, за купопродажба на недвижност, деловен простор, на сметка на ДП ГУ Импексел 2, во Стопанска банка АД Скопје. На 31.07.2009 година, преку сметката на адвокатската канцеларија на В.П., обвинетиот В.П. пуштил во оптек 6.180,000,00 денари на правното лице ДПГУ Импексел 2, на име пред Договор за купопродажба на недвижности, а на 10.08.2009 година, преку сметката на адвокатската канцеларија на обвинетиот В.П., истиот пуштил 5.000.000,00 денари, на сметката на правното лице ДПГУ Импексел 2, на име аванс на фактура.

Судот ги огласил обвинетите за виновни, и тоа:

- Обвинетиот В.Т. за кривични дела - Злоупотреба на службена положба и овластување, од член 353, став 4 вв став 3 и 1 од КЗ и кривично дело Перење пари и други приноси од казниво дело од член 273 став 1, вв член 22 од КЗ, и му изрекол единствена казна затвор во траење од 3 години;
- Обвинетиот М.В. за кривично дело Злоупотреба на службена положба и овластување, од член 353, став 4 вв став 3 и 1, и вв член 24 од КЗ и му изрекол казна затвор во траење од 2 години;
- Обвинетиот В.П. за кривично дело – Перење пари и други приноси од казниво дело од член 273 став 1, вв член 22 од КЗ, и му изрекол казна затвор во траење од 2 години;

-
- Обвинетиот С.Б. за кривично дело – Перење пари и други приноси од казниво дело од член 273 став 1, вв член 22 од КЗ, и му изрекол казна затвор во траење од 2 години;
 - Обвинетиот Д.Т.. за кривично дело - Перење пари и други приноси од казниво дело од член 273 став 1, вв член 24 од КЗ – и и изрекол условна осуда, при што и е утврдена казна затвор во траење од 2 години, која нема да се изврши доколку осудената во рок од 4 години не стори ново кривично дело ;
 - Обвинетиот А.Ј. за кривично дело - Перење пари и други приноси од казниво дело од член 273 став 1, вв член 24 од КЗ- му изрекол условна осуда, при што му е утврдена казна затвор во траење од 2 години, која нема да се изврши доколку осудениот во рок од 4 години не стори ново кривично дело;

Противправната имотна корист прибавена со кривичните дела, е одземена од обвинетите.

Во второстепената постапка пред Апелациониот Суд во Скопје, жалбите поднесени од страна на обвинетите и преку нивните бранители, се одбиени како неосновани, а жалбата изјавена од страна на Основното Јавно Обвинителство за организиран криминал и корупција е отфрлена како недозволена, бидејќи Вишото Јавно Обвинителство Скопје се откажало од жалбата.

Од страна на Врховниот Суд, по вонреден правен лек – барање за вонредно ублажување на казна, од страна на осудениот В.Т., Врховниот Суд го уважил барањето и изрекол казна од 2 години и 6 месеци.

Изложената содржина на студијата на случај, укажува на сложеноста и повеќекратноста на дејствијата на извршување на кривичното дело Перење пари и други приноси од казниво

дело, при што, зголемувањето на бројот на трансакциите и движењето на нелегалните пари во навидум легален банкарски оптек, е насочено кон усложнување и оневозможување на докажувањето на делото, изворот на средствата, потеклото на парите и сопственоста на истите. Ова, дотолку повеќе што готово без исклучок, зад секоја трансакција стои навидум формално исправен законски основ за пренесување на парите. Додека пак, исто така, готово без исклучок, и покрај неистинитоста на содржината на Договорите и Спогодбите кои служеле како основ за префрлување на средствата, сепак тие произвеле формално-правно дејствие.

Во случајов, сепак, е очигледна неинвентивноста на сторителите на кривичните дела, од причина што и покрај бројните трансакции што создаваат привид на сложеност, сепак сите договори, како правен основ за префлање на средствата, се идентични и се однесуваат на едно исто дејствие – посредување, за една иста правна работа- давање Изјава за откажување од правото на користење на земјиште.

При разгледување на списите на предметот и истражување на текот на парите, како и при изведување на заклучокот од страна на Судот за нелегалноста на средствата, сметам за извесно дека предикативното дело не е докрај осветлено и не може категорично да се тврди дека при првата трансакција станува збор за средства со нелегално потекло. Имено, Злоупотребата на службената положба и овластување од страна на осудениот В.Т. е основот кој што овозможил и ја направил очигледна намерата за перење на паричните средства и истите понатаму се пуштани во оптек без реална и валидна правна основа.

Она што го квалификува ова дело како дело на Перење пари, е самиот момент кој произлегува од содржината на списите на предметот, каде се зема за утврдено и се прифаќа дека осудениот М. В, бил свесен и знаел дека средствата кои се префрлени од сметката на Меркатор Словенија преку сметката на Инвестмент Интернационал ДООЕЛ Скопје, на сметката на ЦБИ ДОО Скопје, се нелегални и истите имал намера да ги испере преку нелегални правни дејствија. Важноста на субјективниот елемент – умисла, во ова дело, е она што ја детерминира и правната квалификација. При отсуство на свесност во смисла на

нелегалноста на парите и сакањето на извршување на дејствијата, би можело евентуално да стане збор за друга правна квалификација на дејствијата на обвинетиот М. В.

Видлив е и интернационалниот елемент на ова дело, што укажува на класична карактеристика на организиран криминал.

Во однос на изречените казни и пара-пенални санкции (условната осуда), сметам дека истите се благи. Ова особено имајќи го предвид значителниот паричен износ кој бил предмет на „перењето“ и очигледната диспропорција со времетраењето на изречените казни. Истото води кон заклучок дека и Судот имал одредена резерва во однос на околностите на случајот или пак истите не биле до крај разјаснети.

11. Предикативното дело -услов или олеснување?

Предикативното дело е поврзано со перењето пари на нераскинлив начин, доколку не постои предикативното дело – нема услови за кривично гонење за кривично дело перење пари и други приноси од казниво дело. Токму предикативното дело во пракса прави најмногу проблеми во однос на неговото докажување. Сепак, во овој контекст добро е да се истакне дека застареноста на предикативното дело не го спречува кривичното гонење за кривичното дело перење пари и други приноси од казниво дело.

Повеќето јурисдикции поаѓаат од ставот дека за да постои перење пари мора да се докаже дека целиот износ или пак негов добар дел од стекнатиот имот потекнува од криминално дело - предикативно дело. Многу јурисдикции како предикативни дела ги сметаат делата поврзани со трговија со дрога, организиран криминал, криумчарење имигранти и дела поврзани со терористички активности.

Во многу земји како предикативни дела на перењето пари се сметаат само сериозни кривични дела додека во други секое кривично дело може да се јави како предикативно дело на перењето пари. Сепак во најголем дел од нив доколку не се докаже криминалното потекло на парите не може да се покрене кривично гонење за перење пари²²⁶

Дополнителна отежнителна околност претставува и тоа што мора да се најде поврзаност помеѓу паричните средства стекнати со криминалната активност со „испраните” парични средства. Ова претставува сериозен проблем ако се знае дека најчесто криминалните приноси се помешани со легалните приноси, а тоа е еден од начините за прикривање на нивниот криминален извор.²²⁷ Ова е поради тоа токму фактот дека и покрај бројните органи

²²⁶ ²²⁶ Давкова, Лилјана ОТКРИВАЊЕ И ДОКАЖУВАЊЕ НА КРИВИЧНОТО ДЕЛО ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ДРУГИ ПРИНОСИ ОД КАЗНИВО ДЕЛО ВО Р. МАКЕДОНИЈА, Правен факултет, Универзитет Гоце, Делчев, Штип, 2015, стр. 34-35

²²⁷ Ibid

кои имаат законски утврдена должност да вршат контрола, да следат сомнителни трансакции и редовно да ги известуваат органите на прогон за потенцијалните криминални активности за кои осознаваат во рамките на своите надлежности, и покрај тоа што органите за прогон редовно дознаваат за бројни можни криминални активности поврзани со перење пари, мал е бројот на судски пресуди за кривично дело перење пари и други приноси од казнено дело.

Во прилог на горенаведеното е и статистиката на Основното Јавно обвинителство каде што е наведено дека во периодот од 2010 до 2015 година, од поднесени вкупно 45 кривични пријави, само за 14 од нив е покренато обвинение и има само 9 осудителни пресуди. Вкупно 10 од поднесените кривични пријави за кривично дело перење пари и други приноси од казниво дело претрпеле правна преквалификација во друго кривично дело, а 4 биле отфрлени поради непостоење на елементи на сторено кривично дело.

Резултатите од истражувањето укажуваат на фактот дека јавните обвинители многу тешко се одлучуваат на покренување на обвинителен акт за кривично дело перење пари и други приноси од казниво дело. Тоа е затоа што неговото законско битие е тешко за докажување пред суд. Во прилог на тоа оди ставот на кривичното законодавство дека товарот на докажување е секогаш на обвинителот.

Откривањето на имот за кој сопственикот не може да докаже како го стекнал е ирелевантно за кривичната постапка, бидејќи за да се покрене истрага мора да постојат материјални докази кои ќе претпоставуваат постоење на основано сомнение дека е извршено кривично дело. Оттаму, истрагите траат долго и бараат вложување на голема енергија, кадровски капацитети и употреба на многу ресурси. Често пати истрагите завршуваат без успех, а трошоците за нив се големи.²²⁸

²²⁸ Ibid, Давкова, Лилјана ОТКРИВАЊЕ И ДОКАЖУВАЊЕ НА КРИВИЧНОТО ДЕЛО ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ДРУГИ ПРИНОСИ ОД КАЗНИВО ДЕЛО ВО Р. МАКЕДОНИЈА, Правен факултет, Универзитет Гоце, Делчев, Штип, 2015, стр.35.

Во однос на предикативните кривични дела во овој дел треба да ги споменеме и препораките кои ги има дадено ФАФТ во однос на нив. Предикативните кривични дела може да бидат опишани на следните начини:

- со препораката "сите кривични дела",
- секое дело од категоријата на сериозни кривични дела (threshold approach),
- преку таксативно набројување предикативни кривични дела или комбинација на овие пристапи.

Кога државите го применуваат threshold пристапот, предикативните кривични дела треба најмалку да ги вклучуваат сите кривични дела кои според националните закони влегуваат во категоријата на сериозни кривични дела или треба да вклучуваат кривични дела за кои е предвидена максимална казна од повеќе од една година затвор, или за државите кои во сопствениот правен систем предвиделе минимална висина на казна, предикативните кривични дела треба да ги опфаќаат сите кривични дела кои предвиделе минимална затворска казна од шест месеци.

Без оглед кој пристап е прифатен секоја држава треба најмалку да ги вклучува следните кривични дела: учество во организирана криминална група и рекетарство, тероризам и финансирање на тероризам, илегална трговија со луѓе и илегална миграција, сексуална експлоатација (вклучувајќи сексуална експлоатација на деца), недозволена трговија со дрога и психотропни супстанции, недозволена трговија со оружје, недозволена трговија со украдени предмети, корупција, измама, фалсификување на валута, фалсификување и пиратерија на предмети, кривични дела против животната средина, убиство и тешка телесна повреда, киднапирање и земање на заложници, кражби и разбојништво, криумчарење, изнуда, фалсификување, пиратерија и манипулација на пазарот.

Шестата директива за перење пари ги утврдува, меѓу другото, минималните правила за кривична одговорност за перење пари со (i) дефинирање на кривични дела што треба да се

сметаат за „предикативни дела“ во врска со перење пари, (ii) утврдување минимални санкции и (iii) продолжување кривична одговорност спрема правни лица.

Меморандумот за објаснување што ја придружува шестата директива најпрво наведува дека сегашната криминализација на перењето пари во земјите-членки не е доследна за да се бори против перењето пари во цела ЕУ. Ова создава празнини во спроведувањето и пречки за соработка помеѓу надлежните органи во различни земји-членки.

Со цел да се осигури дека криминализацијата е доволно униформирана во сите земји-членки, оваа директива ги утврдува минималните правила за дефинирање на кривични дела кои земјите-членки треба да ги сметаат за предикативни дела за перење пари. Директивата наведува 22 предикативни дела (дефинирани како „криминални активности“), вклучувајќи тероризам, трговија со луѓе и криумчарење мигранти, нелегално работење со оружје и фалсификување производи.

Земјите-членки мораат да преземат мерки за да го регулираат криминалното однесување (вклучително соучесништво, поттикнување и обид да се изврши такво однесување) како кривично дело кога постои умисла, во следните случаи:

Пренамена или пренесување на имот, знаејќи дека таквиот имот е изведен од криминална активност, со цел да се скрие или прикрие нелегалното потекло на имотот или да му се помогне на кое било лице кое е вклучено во вршење на таква активност за да се избегнат правните последици од неговите/ нејзините постапки; Прикривање или маскирање на вистинската природа, извор, локација, диспозиција, движење, права во однос или сопственост на имот, знаејќи дека таквиот имот е изведен од криминална активност; Стекнување, сопственост или употреба на имот, знаејќи, во моментот на приемот, дека таквиот имот е изведен од криминална активност.

Во однос на санкциите, Земјите-членки мораат да преземат мерки за да се осигуриат дека споменатото однесување е казниво со посебен минимум на казна затвор од најмалку четири години. Земјите-членки, исто така, мора да предвидат дополнителни санкции и мерки, како што се казни за привремено или трајно исклучување од пристап до јавно финансирање (вклучително тендери, грантови и концесии), привремено исклучување од практиката на комерцијални активности или привремени забрани за кандидирање за вршење на јавна функција.

Терминот „предикативно дело“ го означува основното кривично дело што доведува до стекнување приноси од казниви дела кои се предмет на обвинение за перење пари; Концептот првично и особено наоѓа примена во САД затоа што гонењето за перење пари бара доказ дека засегнатиот имот бил приход од „одредена незаконска активност“. Британската судска пракса по донесувањето на Законот за приноси од криминал во 2002 година, го смета поимот за речиси излишен; постоеше претходна разлика помеѓу перење на приходите од трговија со дрога и други кривични дела, но таа разлика со овој закон е отстранета, така што доколку поротата може да биде разумно сигурна дека имотот е изведен од кривично однесување и дека обвинетиот се сомневал во ова, тие сепак можат да го прогласат за виновен за делото перење пари без да се знае од кое кривично дело потекнуваат нелегалните средства.

Ако земеме предвид дека тежиштето на неправото во делото „перење пари“ се состои во вклучување на „нелегалните пари“ во легалните парични текови, тогаш предикативното дело не е на никаков начин дел од законското битие на неправото. Всушност инкриминацијата на перење пари претстваува последната фаза од претходните криминални активности и претставува нивен материјален резултат. Делото постои, независно од тоа дали сторителот ќе одговара за таквото претходно дело и дали тоа воопшто може да се гони (поради застареност на пр.). Предикативното дело е веќе *ad acta* и претпоставува завршено кривично дело само по себе. Оттука произлегува прашањето дали конкретно пропишаното предикативно дело претставува олеснување или отежнување на процесот на сузбивање

перење пари, односно ја покренува дилемата дали всушност ваквото таксативно набројување на конкретни кривични дела како предикативни дела ќе донесе до зголемување на можноста за неказниво понатамошно перење пари преку предикативни дела кои не се опфатени со Директивата.

12. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕДЛОЗИ

Платежните услуги и платните системи во моментот се уредени со Законот за платниот промет кој е донесен во 2007 година. Но, согласно со Директивата за платежни услуги (ПСД 2), банките нема да бидат повеќе единствени провајдери на платежни услуги, туку тоа ќе може да го прават и трети страни, односно компании од т.н. fintech сектор, технолошки компании, социјални мрежи како Facebook, Google, итн., и сите останати учесници на пазарот заинтересирани за дел од колачот во бизнисот со платежни услуги. Како одговор на ваквата технолошката револуција која го размрда светот, се помести и глобалната регулаторна рамка.

Следствено, во изработка е новиот Закон за платежни услуги и платни системи и во нашата земја. Со Законот ќе се либерализира пазарот на платежните услуги и ќе се зајакне конкуренцијата, ќе се зајакнат правата на потрошувачите за нивно информирање од страна на давателите на платежни услуги за условите за користење на услугите. Целта на Законот е и да обезбеди транспареност и споредливост на надоместоците за платежните услуги, а меѓубанкарските надоместоци со платежни картички ќе бидат ограничени. За одредени категории на потрошувачи ќе се овозможи и отворање сметки со основни функции преку кои ќе може да се извршуваат одреден број на бесплатни трансакции. Ова значително ќе придонесе кон промени на пазарот. Во сферата на плаќањата ќе се случи премостување на силите, за што е индикатор и фактот дека банките веќе работат на тоа да одговорат на новите предизвици и на новиот тип на конкуренција која што ќе олесни добар дел од услугите и следствено ќе грабне добар дел од „колачот“.

Но единствената константа е промената и законските решенија од секогаш се труделе да бидат во чекор со развојот. На почетокот, како одговор на ерата на дигитализација,

во Законот за платен промет во 2007 година, беше вградена Директивата за електронски пари, со која се постигна делумна усогласеност со европското законодавство, а подоцна, во 2012 година се воведоа и „микроплаќањата“, како преодно решение за понатамошен развој на плаќањата преку мобилен телефон и интернет-плаќањата. Сепак, со промените во законодавната рамка не беа целосно опфатени значајните аспекти на европската регулатива коишто се однесуваат на отворање на пазарот за влез на различни видови платежни институции и нови учесници во сферата на платните системи, како и обезбедување поголема заштита на корисниците на платежни услуги. Оттука, јасна стана потребата за целосно вградување на Директивата за платежни услуги (ПСД2) на внатрешниот пазар, Директивата за конечност на порамнувањата и Директивата за електронски пари 2, коишто сега се инкорпорирани во новиот нацрт Закон за платежни услуги и платни системи.

По реформата на платниот промет во 2001 година во Република Македонија, ова е уште покоренита промена на субјектите и условите во кои се одвиваат плаќањата. Имено, ваквата значајна реформа се очекува да доведе до поттикнување на конкуренцијата со давање дозвола на небанкарските институции да влезат на пазарот со иновативни решенија за плаќања, а и зајакнување на правата на корисниците на платежни услуги, кои сега ќе ги имаат своите информации на многу побрз и полесен начин. Конкуренцијата неминовно ќе ги намали и цените на платежните услуги за корисниците на платежни услуги, а се очекува и да се зголеми финансиската инклузија и достапноста како кон клиентите, така и кон компаниите.

По исцрпната аргументација, оваа докторска теза сака да укаже на следното:

Во светот FinTech индустријата има интензивен раст, а и кај нас полека станува интересна и лукративна за финансискиот сектор, бизнисот, регулаторите и воопшто целокупната јавност. Иако технологијата, до одреден степен, секогаш била дел од финансискиот свет (пр. платформи за електронско тргување и тргување со висока фреквенција) и иновацијата во финансиските услуги не е нова појава, сепак ваквата промена

и разбранување на пазарот е драстична и нејзините ефекти силно ќе се почувствуваат. Најновиот бран на иновации во технологијата и нивната примена во финансиите се однесува на примена на алгоритми на вештачка интелигенција и машинско учење (AI/ML), на технологии базирани на облак (cloud), кои ја олеснуваат размената на податоци преку интерфејси на апликации (API), потоа DLT што е технологија на дистрибуирана книга на записи и паметните телефони кои работат со финансиски апликации. Реално ваквата дигитална револуција ќе внесе играчи на домашниот доминантно банкарски и релативно ригиден пазар, кои драстично ќе ја променат играта.

1. FinTech индустрија во Македонија е присутна, но сèуште е на мала врата. Ковид 19 пандемијата и зададе глобален удар на економијата, што значително ќе се почувствува и на домашниот пазар. Примената на напредокот во технологијата како за извршување на плаќањата, така за трансфер на средства, штедење, одобрување на кредити, инвестирање, осигурување, буџетирање и финансиско планирање итн. се уште е ниско во нашата земја, но со оглед на моменталните околности очигледни ќе ни станат удобностите на ваквите дигитални плаќања и олеснителните околности кои ги носи Интернетот на нештата. Сепак, овој бран дополнително ќе го засилат небанкарските финансиски друштва кои се во подем последните неколку години. **Нивната регулација треба да влезе во преден план на начин кој ќевозможи дополнителен фин тек развој, во безбедни услови. Регулативата треба да се проспособи на дигиталните новитети и казненоправната наука да направи место за нова дисциплина.**

2. Домашните банки во последните неколку години се стремат да се вклопат во трендовите на дигитална ера и вложуваат повеќе средства во нови производи и финансиски иновации, па оттаму се почувствува и раст на мобилното банкарство,. На пазарот на капитал, финансиска иновација е платформа за инвестирање (crowdfunding platform), којашто им дозволува на компаниите пристап до алтернативни извори на нетрадиционално финансирање и собирање капитал. Но, рапидниот раст на кредитирањето од страна на финансиските друштва укажува на

неколку факти. Прво и основно, просторот за продлабочување на финансиската интермедијација во нашата држава е голем. Домашните кредити на приватниот сектор се околу 50% од БДП, во најголем дел од банките или околу 48% од БДП, додека остатокот е од штедилниците, лизинг компаниите и финансиските друштва. Ова е значително под нивото во земјите од Европската Унија (ЕУ). Економските истражувања укажуваат и дека во споредба со земјите од Западен Балкан, нивото на домашните кредити на приватниот сектор е повисоко само од Косово. Тоа значи дека има потреба од финансиски средства. Растот на кредитите од финансиските друштва укажува на фактот дека одреден дел од населението, како и дел од микро и малите претпријатија немаат пристап до банкарските кредити. Во услови на сè уште висока невработеност, нестабилни текови на приход, висока сива економија, слабо корпоративно известување, ниска оперативна ефикасност и финансиско работење (особено на микро и малите претпријатија), прудентните барања на банките се ограничувачки фактор за пристап до кредити (барање за високи колатерали, добра кредитна историја и слично). Реалноста е дека технолошкиот развој во нашата држава е релативно низок, но имаме солидна инфраструктура за дигитализација. Она што е важно да се истакне е дека постојната регулатива ја ограничува појавата на нови технолошки решенија во финансиската индустрија, односно ја отежнува нивната работа. Ова укажува кон неминовна **потреба за ревизија на сите постоечки законски решенија**, што особено ќе се воочи после либерализацијата на индустријата за платежни услуги која ќе ја донесе новиот Закон за платежни услуги и платни системи.

3. Понатаму, **заокружување на процесот за воведување на дигитален идентитет** значително би го олеснило функционирањето на финансиските институции. Но, ова значително ќе биде афектирано од менталитетот на домашното население кое се одликува со страв и недоверба во системите на апаратот на државата, користи готовина наспроти електронски услуги и споро и скептично прифаќа промени.

Финансиска писменост е исто така исклучително ниска, што дополнително го успорува процесот на прифаќање и раст на FinTech секторот.

4. Проекциите на меѓународните финансиски институции говорат дека Република Северна Македонија ќе се соочи со пад на економијата и до 4% поради состојбите со Корона кризата.²²⁹ Расте стапката на невработеност, се намалува потрошувачката, што директно ќе влијае врз намалување на производството, а тоа пак кон дополнително намалување на платите на вработените, и дефинитивно, намалување на куповната моќ на граѓаните. Здравствената криза во светот ќе заврши, и иако сеуште не е извесно кога, сепак се прават напори за стабилизирање на состојбите во поглед на ограничувањата на движењето и мерките за заштита и дистанца. Но, она што е извесно е дека на сцена стапува економска криза, чиито ефекти допрва ќе ги согледуваме. Она што е сега неопходно, е стратешки пристап, проценка на штетите и план за поддршка за сите економски субјекти кои во моментот се соочуваат со ликвидносни проблеми. Небанкарските финансиски друштва, за разлика од традиционалните финансиски институции немаат депозити и евтини извори на финансирање, напротив, небанкарските финансиски друштва се финансираат од сопствени средства и други извори со повисок трошок на финансирање, кој изнесува приближно 15%. Кога на сето тоа ќе се додаде и ограничениот или целосно оневозможениот пристап до изворите на финансирање поради глобалната економска криза, многу директно се доведуваат во прашање средствата неопходни за оперативното работење на небанкарските финансиски друштва. **Фокусираната поддршка во овие индустрии, особено финтек индустријата која е во зародиш, од една страна ќе придонесе за нивно преживување во моменталниот период,**

²²⁹ Ревидирани макроекономски проекции за 2020 година, влијанието на Ковид19 врз економија, достапно на: <https://finance.gov.mk/files/%D0%A0%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%20%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%81%D0%BA%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%86%D0%B8%D0%B8%20%D0%B7%D0%B0%202020%20%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf>

амортизирајќи дополнителни негативни економски ефекти како отпуштања, намалени давачки и слично, а од друга, тие во иднина ќе преставуваат клучен играч во побрзото закрепнување економијата.

Бидејќи пандемијата COVID-19 продолжува да создава неизвесност, многу финтек компании се под голем стрес. Пристапот до финансирање веќе стана тежок, особено за некои потфати во рана фаза, бидејќи многу инвеститори се фокусираа на етаблираните компании со јасни и сигурни деловни модели. Покрај тоа, неодамнешните намалувања на каматните стапки и економското забавување радикално изменија многу претпоставки во индустријата. Но, сепак, со оглед на тоа што пошироката економија се фокусира на своето закрепнување, КОВИД-19 создаде нови можности за компаниите што се занимаваат со дигитални технологии, со оглед на тоа што социјалното растојание беше практикувано низ целиот свет, тоа придонесе кон огромен раст во користењето на дигиталните финансиски услуги и е-трговијата. Следствено, оваа дигитална револуција направи и напредок во финансискиот криминалитет. Регулаторите наложуваат одредени обврски кон финансиските институции за да го намалат ризикот од ваквиот финансиски криминал. Особено по финансиската криза во 2008 година, регулаторите направија некои регулаторни услови за заштита на финансиските институции и клиенти, вклучително и регулативи против перење пари. Како и другите финансиски индустрии, FinTech може да се соочи предизвиците од злоупотреби и измами, што вклучува и ризик од перење пари и финансирање тероризам. Спречувањето на перење пари во финтек компаниите е вистински предизвик, бидејќи постоечката регулација не е целосно апликативна на новата дигитална околина и не ги опфаќа сите потенцијални ризици.

5. Оттаму, јасно произлегува потребата да се унапредат постоечките регулативи за спречување перење пари (AML) и истите да се приспособат на природата на новите финансиски услуги. Реалноста е дека технологијата длабоко го менува изгледот на финансискиот сектор, зголемувајќи го пристапот до финансиски услуги на различни начини, а овие промени се со зголемена тенденција последниве

неколку години, погодувајќи ги скоро сите земји во светот. За време на пандемијата COVID-19, технологијата создаде нови можности за дигиталните финансиски услуги да ја забрзаат и зајакнат финансиската инклузија, особено во време на мерки за социјално растојание и ограничување. Во исто време, ризиците што се појавуваат пред COVID-19, како што се развиваат дигиталните финансиски услуги, стануваат уште порелевантни. На пример, ризиците за финансиска стабилност - особено затоа што регулаторната супервизија придонесува кон тоа финансиски активности да мигрираат од регулираниот во помалку или лесно регулираниот сектор. Исто така, постојат ризици поврзани со самата технологија, кои влијаат и на банките и на небанкарските финансиски институции: на пример, доверливи податоци може да излегуваат во јавноста, вклучително и преку компјутерски напади. Давателите на финансиски услуги може да се соочат со нови ризици за перење пари / финансирање на тероризам (МЛ / ТФ). Билансот на ризици исто така може да претрпи промени во fintech пејзажот и регулативите ќе треба да се приспособат на пост COVID-19 состојбата.

Бидејќи Ковид19 продолжува да ја нарушува деловната активност и социјалното дистанцирање станува широко распространета пракса, стручните лица за усогласеност со прописи може да имаат загриженост за тоа како ова ќе влијае на нивната способност да се придржуваат кон регулативите за перење пари во пост-Ковид свет. Од аспект на спречување перење пари и измама, Ковид19 пандемијата и ефектите од успорените бизнис активности на широк спектар на бизниси ќе донесат потреба од измена на процедурите за заштита. Сосема извесно е дека светот каков што го знаеме го нема и сите процеси и процедури ќе треба да изнајдат алтернативен начин за функционирање. Деловните линии ќе претендираат да станат се подигитални.

6. Како што знаеме, трите фази на Customer due dilligence (CDD) се идентификување на клиентот (собирање информации), проценка на ризик и верификација (собирање докази). Секоја неможност да се сретне лице во лице со клиентот може

да придонесе кон неспособност на финансиската институција да спроведе ефикасна проценка на ризикот на клиентот. Вакви и слични практични проблеми ќе излезат од неможноста да се практикуваат постоечките процедури за заштита. Од тие причини, **финансиските институции треба да се воздржат од целосно потпирање на автоматски процеси за одобрување на нови клиенти. Тие исто така треба да преземат чекори за да ја анализираат конкретната активност во одреден рок од 30 дена од склучувањето на новиот однос со (нов) клиент. Овој однос и природата на неговите активности треба да бидат постојано предмет на проценка на видот на информации кои се прибираат тековно. Засилената внатрешна контрола на самиот финансиски или нефинансиски субјект треба да значи редовни периодични прегледи на клиенти со висок ризик (во просек на секои 60 дена) како и редовно супервизирање и изнаоѓање на крајниот сопственик.**

7. Повеќе од кога било, **субјектите ќе треба да се фокусираат на нивната компјутерска безбедност и едуцирање на вработените, на сите нивоа, за новите засилени ризици.** Во овој период ќе биде значаен индикатор да се забележи клиент кој е со висок ризик а е непогоден од КОВИД кризата. Ваквиот случај ќе биде сомнителен индикатор за детално разгледување на конкретниот клиент. Ова ќе значи зголемен фокус на сомнителни трансакции, како на пример - бизнис ентитет (ресторан) кој пред кризата имал трансакции од одреден износ на приход неделно, и истиот остане непроменет и покрај владините ковид рестрикции - би било индикатор дека станува збор за сомнителни трансакции кои бараат зголемена анализа и внимание.

Искористување на дигиталните финансиските услуги за движење на нелегални финансиски средства расте во популарност. Актуелните околности кои ги нуди дигитализацијата се плодна почва за перачи на пари и финансиски измамници, како на пример злоупотреба на финансиска помош, итно финансирање и лажни добротворни цели

за прекугранична соработка се други начини за пласирање на нелегални средства. Финансиските институции ќе се соочат со бројни проблеми, како на пример масовно зголемување на трансакциите преку Интернет, што ќе биде вистински предизвик за следење на неовластен трансфер на средства.

Превенција од перење пари и финансирање на тероризам во Република Северна Македонија е регулирана со Законот за спречување перење пари и финансирање на тероризам (Службен весник на РМ бр. 120/2018 и 275/2019). Овој закон ги утврдува мерките и дејствијата за откривање и спречување на перење пари и финансирање на тероризам кои ги преземаат задолжените субјекти, како и работењето и надлежностите на Управата за финансиско разузнавање. Заради усогласување со ревидираните и дополнети меѓународни стандарди (препораки на меѓународното тело ФАТФ – FATF –Financial Action Task Force) и усогласување со ЕУ Директивите, започната е подготовка на нов Закон за спречување перење пари и финансирање на тероризам. Усогласување со ревидираните и дополнети меѓународни стандарди (препораки на меѓународното тело ФАТФ и усогласување со Директивите на Европската Унија.

И покрај овие бројни измени и нови редакции на Законот за спречување перење пари и финансирање тероризам, Кривичниот Законик, во однос на делото инкриминирано во член 273 – Перење пари и други приноси од казниво дело, останува непроменет. Постоечката инкриминација на делото „Перење пари други приноси од казниво дело“ е преопширна и недоволно концизна. Во една нормативна смисла, не се одликува со очекуваната формалност и јасност која треба да е основна одлика на една законска одредба.

8. Од таа причина, овој труд во продолжение предлага текст на модерна казнена одредба за инкриминација на делото перењето пари:

(1) Тој што прима, разменува, држи, располага со пари или друг имот за кои знае дека се прибавени со кривично дело, ги користи во економска активност или на друг начин предвиден во Законот за спречување перење пари и финансирање

тероризам, ги пушта во легален оптек со цел да го сокрие нивното потекло, ќе се казни со затвор од една до десет години.

(2) Тој што ќе го стори делото од став 1 и воедно е сторител или соучесник во кривичното дело со кое се прибавени парите или имотот од претходниот став, ќе се казни со казна од став 1.

(3) Ако делото од ставовите 1 и 2 го изврши службено лице или одговорно лице во правно лице, во рамките на својата служба положба и овластување, или лице кое врши јавни овластувања или работи од јавен интерес, ќе се казни со казна затвор од најмалку 3 години и со парична казна.

(4) Ако делото од ставовите 1,2 и 3 го изврши член во злосторничка организација за извршување на такви дела, или износот на парите или имотот од став 1 и 2 на овој член надминува значителна вредност, сторителот ќе се казни со казна затвор од најмалку 5 години и со парична казна.

(5) Ако износот на парите или имотот од ставовите 1, 2,3 и 4 на овој член е од значителни размери, сторителот ќе се казни со казна затвор од најмалку 8 години и парична казна.

(6) Ако делото го стори правно лице, истото ќе се казни со парична казна.

(7) Обидот е казнив.

(8) Парите и имотот прибавени со извршување на делото, ќе се одземат..

Ваквата модерна инкриминација во целост ги исполнува сите укажувања кои произлегуваат од Директивите, а истовремено е нормативно концизна, содржински јасна, поедноставена и применлива во пракса. Користените формулации при дефинирањето на

елементите од битието на кривичното дело соодветно ги градираат облиците на извршување, пришто се предвидува и самоперењето пари (кога сторителот на предикативното дело е и сторител на делото перење пари), се опфаќа кривичната одговорност на правните лица и јасно се предвидува обидот како казнив. На овој начин, ваквата одредба, иако скратена, во целост го опфаќа опсегот на претходната и ја исполнува интенцијата на законодавецот.

Казненоправната наука треба да се осмели да ја пренасочи својата „академска склоност кон историцизми“, бидејќи е далеку поцелесообразно и порационално да се исправи пред предизвикот за разбирање на еволутивната природа на неговиот објект на заштита-општествените односи. Казненоправната наука треба да излезе од калапот на позитивистичката егзегеза и да ја креира новата казненоправна позитивистичка реалност базирана на толкување на општествената реалност.

Користена литература:

1. Тупанчески, Никола. Економско казнено право. Скопје: Правен Факултет Јустинија Први, 2015.
2. Тупанчески, Никола, Драгана, Кипријановска. Новата мерка на безбедност во КЗ на РМ „Медицинско фармаколошко лекување“ - Нејзиниот контекст и импликации. Скопје: Македонска ревија на казнено право и криминологија, бр.1, 2014.
3. Камбовски, В. (2002), Казнено - правната реформа пред предизвиците на XXI век, Скопје;
4. Камбовски, Владо (2004), Казнено право – Општ дел, Култура, Скопје;
5. Камбовски, Владо (2010), Филозофија на правото, МАНУ, Скопје;
6. Каневчев, М. (2010), Кривичен законик (интегрален текст), со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите, 2 – ри Август С, Штип, Скопје;
7. Бошковић Г., Маринковић Д., Методи финасијске истраге у сузбјању организованог криминала, Београд, 2010.(1) 8.Бошковић М., Актуелни проблеми сузбијања корупције, Београд, 2000. 9. Бошковић М. и Јовичић Д. , Криминалистика - Методика, Бања Лука, 2002;
8. Белкин Р. С., Курс советској криминалистики, Москва, 1978. 11. Блажеска.М. Магистерски труд „Процес на истражување на перењето пари во Република Македонија“ Скопје 2013;
9. Сулејманов З., Едиција: Организиран Криминал, , Скопје, 2002 стр. 12 и натаму;
10. Cesar Beccaria, O zlocinih I kaznah, Shilovich, Zagreb, 1889;
11. Peter D. DeVries:An Analysis of Cryptocurrency, Bitcoin, and the Future, International Journal of Business Management and Commerce, Vol.1, No.2, 2016;
12. John A. Mack, Hans-Jürgen Kerner.: The crime industry, Farnborough, Hants. : Saxon House ; Lexington, Mass. : Lexington Books, 1975;
13. Cattanzaro: Men of Respect: A Social History of the Sicilian Mafia, Free Press; First Edition edition, 1992;
14. Jacobs and Gouldin, Cosa Nostra – Crime and Justice 25 : 129-189, The University of Chicago Press Journals, 1999
15. James O. Finckenauer and Yuri A.Voronin, The Threat of Russian Organized Crime, Issues In International Crime, US Department of Justice, Washington, 2001
16. James O Finckenauer; Elin J Waring, Russian mafia in America : immigration, culture, and crime, Northeastern University Press, Boston, 1998
17. Chin, Ko-lin & Godson, Roy ,Organized crime and the political-criminal nexus in China Chin, 9. 5-44. 10.1007/s12117-006-1001-z, National Strategy Information Center, Springer Verlag ,2006;
18. Прирачник за спроведување на мерки и дејствија за спречување на перење на пари и финансирање на тероризам од страна на субјектите, Министерство за финансии Управа за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, Скопје, 2010

-
19. Zirojević, Mina, Pranje novca I finansiranje terorizam, Finansijski kriminalitet, Institut za uporednopravo Institut za kriminološka i sociološka istraživanja finansijski kriminalitet Zrenjanin, str.153
 20. 1 Katušić – Jergović, Sanja.: „Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi)“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, 14 (2), 2007.
 21. Kalajžić, „Načini i tehnike pranja novca – studije slučaja iz Hrvatske“, str.60
 22. 1 Ibid, Pedić Nefinancijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprječavanja pranja novca str.625
 23. Cindori, „Sustav sprječavanja pranja novca“, Financijske teorije i praksa, str.70
 24. Madinger, John. Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators. Boca Raton, FL: CRC Press, 2013, pp.100
 25. National Institute of Justice
 26. Гогов, Злоупотреба на светскиот трговски систем за перење пари, Македонска ревија на казнено право и криминологија УДК 343, година 15, број 2-3, ISSN 1409-5327;
 27. Barone, Daniele Maria. “Jihadists’ Use of Cryptocurrencies Undetectable Ways to Finance Terrorism.” Jihadists’ Use of Cryptocurrencies: Undetectable Ways to Finance Terrorism, 2018
 28. Магистерски труд - Штерјева, Тупанчески - Транснационален организиран криминалитет со посебен осврт кон финансирање тероризам, Скопје, 2011;
 29. FATF Report, Emerging Terrorist Financing Risks, стр.9, 2015
 30. Стратегија за формализирање на неформалната економија во Република Македонија, 2018-2022 , Министерство за труд и социјална политика, Скопје , 2018
 31. Симеонов, Државен завод за статистика, Статистички третман на неопфатената (сива) економија
 32. Стратегија за формализирање на неформалната економија во Република Македонија, 2018-2022, Министерство за труд и социјална политика, Скопје, февруари 2018 година, стр. 29;
 33. Стратегија за спречување перење пари, Република Македонија, Скопје, 2005, стр..167;
 34. Управа за финансиско разузнавање, Книга за спречување на перење пари, Скопје, 2005 стр. 106-108
 35. Slavković, Dr Vukan, KRIVIČNO DELO PRANJA NOVCA U SAVREMENOM UPOREDNOM ZAKONODAVSTVU, CRIMEN (VIII) 2/2017, Pravni fakultet, Beograd, 2017, str.140
 36. Jovašević, Dragan, Pranje novca– međunarodni standardi i pravo Republike Srbije, Teme, № 4, Pravni fakultet, Univerzitet u Nišu, 2013 стр. 1837
 37. UNITED NATIONS CONVENTION AGAINST TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME AND THE PROTOCOLS THERETO, United Nations, Office of Drugs and Crime, New York, 2004;
 38. CONVENTION ON LAUNDERING, SEARCH, SEIZURE AND CONFISCATION OF THE PROCEEDS FROM CRIME, Strasbourg, 8.XI.1990
 39. Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism, Warsaw, 16.V.2005
 40. Наумовски, Спречување перење пари и финансирање тероризам, Скопје, 2011;
 41. Convention against transnational organized crime, United Nations, 2000

-
42. Pedić, Žana : „Nefinancijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprječavanja pranja novca“, Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka, 31 (1), 2010
 43. Iljić, Davor, PRANJE NOVCA U DOMAĆEM I STRANOM ZAKONODAVSTVU, fip / Volume 3 / Number 1 / 2015,Zagreb,
 44. Kalajžić,Ane, „Načini i tehnike pranja novca – studije slučaja iz Hrvatske“, Ekonomski fakultet u Splitu, 2012. str 5
 45. Cindori, Sonja.: „Sustav sprječavanja pranja novca“, Financijske teorije i praksa, 31 (1),Zagreb, 2007
 46. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation, 2012;
 47. , Slavković: Krivično delo pranja novca u savremenom uporednom zakonodavstvu
 48. Doyle, Charls Money Laundering: An Overview of 18 U.S.C. 1956 and Related Federal Criminal Law,Congrecional research service,Noevember,2017,
 49. Ashworth, Andrew,Principles of Criminal Law, New York,
 50. Fortson,Rudi, Annotations with the Drug Trafficking Act 1994, Current Law,Cambrige University, 1994
 51. Đorđević,Pranje novca u srpskom krivičnom pravu, Pravni Fakultet, Univerzitet u Beogradu
 52. Stojanović,Zoran,Perić, Obrad, Krivično pravo. Posebni deo, Beograd, 13. izdanje,2009
 53. Лазаревић, Љубиша Коментар кривичног законика Републике Србије,Београд
 54. Delić, Natasa, Krivično delo pranja novca – međunarodni okviri i pozitivnopravna regulativa,u: Primena međunarodnog krivičnog prava od strane međunarodnih i domaćih sudova. Tematski međunarodni naučni skup (S. Nogo, ur.), Beograd, .
 55. Delić, N, Krivično delo pranja novca – međunarodni okviri i pozitivnopravna regulativa
 56. Jovašević,Dragan, PRANJE NOVCA U SRPSKOM I UPOREDNOM KRIVIČNOM PRAVU,Finansijski kriminalitet Institut za uporedno pravo Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Zrenjanin,2018,
 57. Petrucci, Marino, R. (2004), Codice penale e leeggi complementary. Napoli: Simone.
 58. Драгојловић,Јоко, Спречавање прања новца у ери глобализације, Правни савремено друштво, Култура полиса, Нови Сад,2015
 59. Bernardini R., Droit penal special. Paris: Dalloz.,2000
 60. Симеуновић,Драган, Нација и глобализација, Зограф, Ниш, 2009
 61. Ђурић-Кузмановић,Татјана, Разноврсност приступа и отпора глобализацији, Школа бизниса,бр. 2/2008
 62. Бјелајац,Жарко Трговина људима – злочин против човечности, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, 2014.,
 63. Вучковић,Бранко Вучковић,Весна Појам, карактеристике и облици испољавања феномена прања новца, Организовани криминалитет изазов XXI века, ур. Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, 2012
 64. Susanne Chishiti & Janos N. Barberis, The Fintech Book: The Financial Technology Handbook for Investors, Entrepreneurs and Visionaries, Wiley 2016;
 65. Financial Apps Report’ , 2019;

-
66. Paolo Sironi, *FinTech Innovation: From Robo-Advisors to Goal Based Investing and Gamification* ,Wiley 2016.
 67. Mark Fenwick & Erik P. M. Vermeulen, 'The 'New Firm': Staying Relevant, Unique & Competitive' , 2015, 16 *European Business Organization Law Review*
 68. Kevin Kelly Alec Ross, *Understanding the 12 Technological Forces that Will Shape Our Future* ,Penguin 2017;
 69. 'Retail Banking 2020: Evolution or Revolution' ,2014;
 70. Bains & Company, 'In Search of Customers Who Love their Bank' ,2018;
 71. Mark Fenwick, *The Multiple Uncertainties of the Corporate Criminal Law*, in Mark Fenwick & Stefan Wrba , *Legal Certainty in a Contemporary Context: Private & Criminal Law Perspectives* ,Springer, 2016;
 72. Wulf A. Kaal, & Erik P. M. Vermeulen, 'How to Regulate Disruptive Innovation: From Facts to Data' ,2017,
 73. 57 *Jurimetrics: The Journal of Law, Science, and Technology* 69; Daniel Malan, 'The Law Can't Keep Up with New Tech. Here's How to Close the Gap' , June 21, 2018
 74. Sam Levin, 'Google Scraps AI Ethics Council After Backlash: Back to the Drawing Board' , 2019;
 75. Cunjak Mataković, Ivana, Mataković, Hrvoje, *Kriptovalute - sofisticirani kodovi manipulacije* *International Journal of DIGITAL TECHNOLOGY & ECONOMY* Volume 3 | Number 1 | Zagreb,2018
 76. Byström, Hans. *Blochchains, Real-Time Accounting and the Future of Credit Risk Modeling*. Working paper 2016: 4, Lund University, Department of Economics,2016,
 77. Bojić, Božana: *STANJE I PERSPEKTIVE KRIPTOVALUTA*, Banka Srpske A. D. Banja Luka, Naučno-stručni časopis SVAROG, 2017
 78. Duntu,Valeriia, Dykyi, Oleh, *CRYPTOCURRENCY IN THE SYSTEM OF MONEY LAUNDERING*, *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 4, No. 5,Odessa,2018
 79. *International Journal of Business Management and Commerce*, Vol. 1 No. 2; September 2016 , *An Analysis of Cryptocurrency, Bitcoin, and the Future* , Peter D. DeVries , *An Analysis of Cryptocurrency, Bitcoin, and the Future*
 80. Bearman, J. (2015, May). *The Untold Story of Silk Road*, Pt. 1, <https://www.wired.com/2015/04/silk-road-1/>
 81. Министерство за финансии „Национална стратегија за борба против перење на пари и финансирање на тероризам“, Скопје,2005
 82. Бундалевска С., *Банкарскиот систем и санкционирањето на неправилностите и незаконитостите во банкарското работење*, МРКПК бр.4, Скопје, 1997.
 83. Воденелиќ В. *Криминалистика*, V издање, Современа администрација, Београду, 1984.(3) 14. Воденелиќ В. *Криминалистичка тактика I*, Скопје, 1995.(1) 15. Воденелиќ В., *Криминалистичка методика-1*, Београд, 1964;
 84. Арнаудовски Љ., Тумановски Д., Мојсова С., Кикерекова Т.: *Конвенција на Обединетите нации против транснационален организиран криминал со протоколите (коментари, прилози, појаснувања и препораки)*, Скопје, 2002;

-
85. Воденелиќ В., Доказна вредност порицања у кривичном поступку , ЈРККП 1/1987, Београд,(4) 17. Воденелиќ В., оп.цит.. Београд,1984.
 86. Груевска-Дракулевски, А., Рецедивизам кајекономскиот криминалитет во Република Македонија, МРКПК, бр. 2-3, Скопје, 2008.
 87. Димитров Д., Полициски информатори, ЦОК БОС Елисие Поповски- Марко, Скопје, 1982.
 88. Димитров Д., Економски деликти, Скопје, 1998;
 89. Игнатовиќ Ѓ., Земјите во транзиција и организираниот криминалитет, Годишник на Факултетот за безбедност, Скопје 2001. 22. Илиевски Ј., Концептот на перење пари според кривичната постапка на Република Македонија, МРКПК бр. 2-3, Скопје, 2008.
 90. Кајалчиев Г., Казнено процесно право, Скопје.(1)
 91. Канчев М., Канено правна заштита во економските односи, МРКПК бр.4, Скопје, 1997.
 92. Мр-Лекоска.С.,Органи и институции надлежни за перење пари”Септември 2014;
 93. Лабровиц.М., „Корупцијата најголема пречка за влес на Македонија во ЕУ”, Југореклам – Скопје бр.1-2 2003;
 94. Маринкович Д., Сузбивање организовано криминало, специјалне истражне методе, Прометеј, Нови Сад, 2010.(1) 31.Марковски Ј., Јавни финасии, Безбедност бр. 3, Скопје, 1992.
 95. Мајкл Д. Лајман, Гари В. Портер, Организиран криминал, Магор, Скопје 2009 година. . Криминалистичко и финансиско истражување на перењето пари во Република Македонија 2016;
 96. Милутинович М., Криминологија IV издање, Савремена администрација, Београд, 1985;
 97. Милошевска Т.,Перење пари- Опасен предизвик за националната безбедност на Република Македонија, Годишен зборник бр.6, Филозофски факултет Скопје, 2010;
 98. Михајлов В., Прење пари и друга противправна имотна корис- влијанието врс финасискиот систем, превенцијата и искуствата од други земји, Македонска ревија за казненао право и криминологија , бр. 1, Скопје, 2008;
 99. Национална стратегија за борба против перење пари и финансирање на тероризам, Управа за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, Министерство за финансии на РМ, 2011 година.
 - 100.Николоска С., Кривични дела против службената должност, Графотранс, Скопје, 2008;
 - 101.Николоска С., Феноменолошки карактеристики на криминалитетот против службената должност, Годишник на Полициската академија, Скопје, 2008;
 - 102.Павловски В., Кривично дело- Фалсификување на пари, МРКПК бр.1, Скопје 1997.
 - 103.Петровиц А., Криминалистичка методика, Виша школа унутрашних послова, Београд, 1978.
 - 104.Пихлер С., Ка савременој концепции економског криминалитета, Актуелни проблеми сузбивање криминалитета, Институт за криминолошка и социолошка истарживања, Београд, 1993;
 - 105.Прирачник за практичари „Истражни дејствија“Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

-
- 106.Acimovic, M.: Psihologija zlocina i sudjenja, Beograd, 1987;
- 107.Van Duynе, P., Von Lampe, K., Passas, N.: Upperworld and Underworld in Cross - Border Crime, 2002;
- 108.Глушчиќ, С., Клеменчиќ, Г., Љубин, Т., Новосел, Д., Трипало, Д., Фермојлен, Г.: Заштита на сведоци на тежок криминал
- 109.Dugard, J., Van Der Wyngaert, C.: International Criminal Law and Procedure
- 110.Камбовски, В.: Казнено право, посебен дел, Скопје, 2002;
- 111.Камбовски, В.: Организиран криминал, Скопје, 2005;
- 112.Камбовски, В.: Коментар на Кривичниот законик на РМ, Скопје, 2011;
- 113.Frank, J.: Courts on Trial. Myth and Reality in American Justice, New Jersey, 1950;
- 114.Henckaerts, J.-M., Doswald-Beck, L.: Obicajno medjunarodno humanitarno pravo, Tom I: Pravila, Cambridge University, 2005;
- 115.E. Alexander and G.E. Caiden, The Politics and Economics of Organised Crime, D.C. Heath and Company, 1986;
- 116.M.D. Maltz, Measuring the Effectiveness of Organised Crime Control Efforts, Monograph No.9, The University of Illinois at Chicago, The Office of International Criminal Justice, 1990;
- 117.Збирка на прописи од областа на класифицирани информации, Дирекција за безбедност на класифицирани информации, Скопје, 2005;
- 118.Anti money laundering and terrorist financing - Croatian National Bank, 2011;
- 119.Guidelines on bank risk analysis aimed at preventing money laundering and Terrorism financing, Council of the Central Bank of Montenegro, Podgorica, 2010;
- 120.Noam Gilad, Shany Yuval, The legal battle against the finansing of terrorism in Israel, , Jerusalem, 2009;
- 121.Kazenski zakonik Republike Slovenije, Ljubljana, 2005;
- 122.Кривични Закон Републике Србије, Београд, 2006;
- 123.Закон за спречување перење пари и други приноси од казниво дело, Скопје, 2001;
- 124.Барберини, Р. / Џорџети, А.: Акузаторна главна расправа, Материјали од Твининг проектот на јавното обвинителство за организиран криминал, Скопје, 2009;
- 125.Устав на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ број 52/92).
- 126.Закон за измени и дополнувања на Кривичниот Законик на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр.80/99 од 17.12.1999 година).
- 127.Закон за измени и дополнувања на Кривичниот Законик на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр.19/04 од 30.03.2004 година).
- 128.Закон за измени и дополнувања на Кривичниот Законик на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр.7/08 од 15.01.2008 година).
- 129.Закон за измени и дополнувања на Кривичниот Законик на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр.139/08 од 04.11.2008 година).

-
130. Закон за измени и дополнувања на Кривичниот Законик на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр.114/09 од 14.09.2009 година).
131. Закон за измени и дополнувања на Кривичниот Законик на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр.27/14 од 05.02.2014 година).
132. Закон за измени и дополнувања на Кривичниот Законик (Службен Весник на Република Македонија, бр.51 од 13.04.2011 година).
133. Закон за измени и дополнувања на Кривичниот Законик на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“, бр.27/14 од 05.02.2014 година), 2014.
134. Закон за извршување на санкциите („Службен весник на Република Македонија“ број 166 од 12.11.2014 година).
135. Закон за измени и дополнувања на Кривичниот Законик (Службен весник на Република Македонија, бр.27 од 05.02.2017 година).
136. Борба против организираниот криминал во Република Македонија, Билтен бр.1, Скопје, 2006;
137. Борба против организираниот криминал во Република Македонија, Билтен бр.2, Скопје, 2007;
138. Борба против организираниот криминал во Република Македонија, Билтен бр.3, Скопје, 2007
139. Витларов, Т., Калајџиев, Г., Лабовиќ, М., Стојановски, Т.: Системска анализа на законската рамка и соработката меѓу надлежните институции во борбата против организираниот криминал, Скопје, 2005;
140. Збирка на текстови, Twining Project - Fight against Organized Crime and Corruption, Unit - Public Prosecutor's Office, Охрид, 2009;
141. P. Dickie, P. Wilson, Defining organized crime: An operational perspective, Queensland, 1992;
142. Зборник на Правниот факултет во чест на проф. Панта Марина, Скопје 2007;
143. Организиран криминал, Проект на програмата ТЕМПУС и КАРДС „Повисок степен обука за борба против организираниот криминал“, Скопје, 2002;
144. Систем на национален интегритет на Република Македонија, Антикорупциски столбови, Скопје, 2002;
145. M.D. Maltz, Measuring the Effectiveness of Organised Crime Control Efforts, Monograph No.9,
146. The University of Illinois at Chicago, The Office of International Criminal Justice, 1990;
147. Strategies of the EU and the US in Combating Transnational Organized Crime, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Ghent University, 2002;
148. Судска ревија, бр.3, 2003;
149. Судска ревија, бр.3, 2005;
150. Судска ревија, бр.2, 2006;
151. The Hague Programme: Ten priorities for the next five years - The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice, COM(2005) 184 од 10. V. 2005;

-
- 152.Русковска В. и Илијевски Ј., Посебни истражни мерки- прирачник за практичари, Скопје, 2010. 48. Славески Т., Организираниот криминал и корупцијата, економски аспекти, Правен факултет, Скопје, 2001.
- 153.Спасоска Л., Застапеноста на кривичните пријави поднесени од Царинската управа на РМ до основните јавни обвинителства до Вишото јавно обвинителство Скопје, МРКПК, бр. 1, 2006. 50. Стојанов И., Предкривична постапка, -прирачник, Факултет за безбедност, Скопје, 1990.
- 154.Реитано, Амерхаузен: Нелегални финансиски текови во Албанија, Косово и Северна Македонија, Извештај од политичка економија, Скопје, 2020;
- 155.Стојанов И., Востановена кривична одговорност на правните лица, Годишник на полициската академија, Скопје, 2005/2006.
- 156.Сулејманов З., Криминологија, Скопје, 2003.
- 157.Тасева С., Темна бројка на криминалитетот, Безбедност бр.4, Скопје, 1995.(2)
- 158.Тасева С., Перење пари, Дата Понс, Скопје, 2003.(1)
- 159.Темелковска К. Магистерски труд „Улога на банките како субјект во системот на спречување на перење пари во Република македонија“ Охрид 2015.
- 160.Трајкоски Г., Спречување на перење на праи кај финасиските институции, Безбедност бр. 3, Скопје, 2011.
- 161.Helen H., A Quicksand, Money from crime, Global organized criminal, trends and events, (Skopje: 2009).
- 162.Џон Медингер, Водич за кривични иследници, Data Pons, Скопје, 2009. 60. Џуклески Г., Феноменолошки карактеристики на кривичното дело даночно затајување во Република Македонија, Безбедност бр. 1-2, Скопј, 1998.
- 163.Џуклески Г., Кримналистчка контрола и обработка на кривичното дело – Даночно затајување, Безбедност бр.3, Скопје, 1995.(2) 62. Џуклески Г и Николоска С., Економска криминалистика, Скопје, 2007.(1)
- 164.Bosanac.N., Organizirani kriminalitet s posebnim osvrtom na pojmovno određivanje, pojavnost i normativno reguliranje pranja novca, Hrvatska pravna revija, 2010
- 165.Bartlett, L. B., (2002) The Negative Effects of Money Laundering on Economic, Development International Economics Group, Dewey Ballantine LLP For The Asian Development Bank Regional Technical Assistance Project No.5967 The Asian and Pacific Region.
- 166.Baker, R. W., (1999) The Biggest Loophole in the Free-Market System, Washington Quarterly vol. 22, No. 4. 14.Begović, B., (2007)
- 167.Ekonomска analiza korupcije, Centar za liberalnodemokratske studije Beograd. 87 15.Bell, R.E., (2002)
- 168.An introductory whos who for money laundering investigators, Journal of Money Laundering Control, London, Spring,vol.5. 16.Bilać, A., (1994)
- 169.Pranje novca, Pravnik, Zagreb, broj 1-2/1994. 17.Basel committee on banking supervision: "Customer due diligence for banks" 18.Cindori.S., (2010).

-
- 170.Sustav sprječavanja pranja novca. Zagreb:Pravni fakultet 19.Dowel, J., Novis, G. (2001)
- 171.The consequences of money laundering and financial crime, Money Laundering-Economic Perspectives-Program Analyst, Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs, U.S. Department of State, Volume 6, Number 2., Dremel, N. (2012).
- 172.Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. Zagreb 21.Ehrenfeld, R. (1992),
- 173.Albanese: North American Organised Crime, Global Crime, 6:1, 8-Evil Money: Encounters Along the Money Trail, New York: Harper Collins Publishers.
- 174.Ivanov, M., Maroš, V. (2014). Bankarstvo i osiguranje; Alka Script, Zagreb
- 175.Golden, W. T., Skalak, L. S., Clayton, M. M. (2005). A guide to forensic accounting investigation. John Wiley and sons. 25.Galbrejt, Dž. K. (2000),
- 176.Novac: odakle je došao, gde je otišao, Beograd. 26.Hubbard, R, (2004)
- 177.Money laundering and proceeds of crime, Canada, 27.Harmon, C. C. (2002).
- 178.Terorizam danas. Zagreb: Golden marketing. 28.Heršak, G. B. (2000).
- 179.Borba protiv organiziranog kriminala i pranja novca. Policija i sigurnost. 4 (3), 168-178. Jean - Francois Thony (2000) "Money laundering and terrorism financing: an overview", report to the United Nations General Assembly 30.Jelenski, M. (1991).
- 180.Pranje novca – suvremeni svjetski trend. Priručnik za stručno obrazovanje radnika unutarnjih poslova. 39 (3), 216-219. 31.Kramarić, I. (2000).
- 181.Pravnim aspektima pranja novca. Odvjetnik: glasilo, časopis Hrvatske odvjetničke komore. 69 (3/4), 109-120. 88 32.Kregar, J., Sekulić, D., Šporer, Ž. (2010).
- 182.Korupcija i povjerenje. Zagreb: Pravni fakultet sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišna tiskara d.o.o. 33.Klasens, R., (2006)
- 183.Sprečavanje pranja novca, Udruženje banaka Srbije, Beograd. 34.Kuljača, R. (2007)
- 184.Pranje novca kao oblik prikrivanja nezaonito stečenih prihoda, NBP, Kriminalističko policijska akademija, Beograd.
- 185.35.Камбовски, В., Наумовски, П. (2002) „Корупцијата - најголемо општествено зло и закана за правната држава”, Скопје
- 186.Медингер Џ.,(2009) „Перење париц- водич за кривични иследници”, Скопје
- 187.Madžar, Lj.(2000),„Politički i ekonomski koreni korupcije”, Beograd, 2000
- 188.Masnjak.B.,Kaselj,Ž.(2000). Mjere i radnje za sprječavanje pranja novca.
- 189.Računovodstvo i financije 44/2 39.Masnjak.B.(2008) Sprječavanje pranja novca : zakon - s komentarom : pravilnik - s komentarom : konvencija, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, Zagreb
- 40.Maros, I. (2001).
- 190.Pranje novca i oduzimanje imovine stečene kriminalom: Pravne kontroverze. Neobjavljeni seminarski rad. Centar za menadžment u Beogradu. 44.Proviti, (2005)“Guide to U.S. anti-money laundering requirements”, Washington 45.Popović, M (2003),„Ekonomska analiza korupcije”, Beograd 46.Pezer Blečić, S. (2008).

-
191. Obveze računovođa, revizora i poreznih savjetnika u sprječavanju pranja novca. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i računovodstvenih djelatnika;
192. Proklin, P., Hadrović, B., Proklin, M. (2008);
193. Pedić, Ž. (2010). Nefinancijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca. Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka. 49. Pivac, S., Rozga, A. (2006). Statistika za sociološka istraživanja. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Biblioteka Suvremena nastava. 50. Rose–Ackerman, S. (2000) “Lessons from Italy for Latin America”, *Journal of Public and International Affairs*, 51. Stajić, Lj., Jovašević, D., (2003);
194. Bezbednosni i pravni aspekti pranja novca, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 1/2003. 52. Schneider, F., (2008);
195. Money laundering and financial means of organised crime: some preliminary empirical findings, *Global Business and Economics Review* - Vol. 10, No.3 53. Šimundić, S. (2002);
196. Fenomenologija pranja novca i sustav mjera za oduzimanje protuupravno stečene koristi. Zbornik radova Pravnog fakulteta Split. 39 (3-4), 317-331. 54. Schroeder, R. W., (2001);
197. Money laundering: A global threat and the international community's response, *FBI Law Enforcement Bulletin*, vol.70, Washington. 55. Tunnell, K. D., (1993)
198. The Business of Crime: A Documentary Study of Organized Crime in the American Economy, *Criminal Justice Review*, 18(2). 56. Trlek, M., Filjak T., Zelić A. (2002).
199. Psihologija terorizma. Zagreb 57. Тасева С. (2003), „Перење пари”, Скопје
200. Teofilović, N., Jelačić, M. (2006) „Sprečavanje, otkrivanje i dokazivanje krivičnih dela korupcije i pranja novca, Policijska akademija, Beograd 60. Đokić, Z. i Ščekić A., (2004)
201. „Korupcija kao teški oblik kriminala”, Zbornik radova XVI seminara prava „Teški oblici kriminala“, Budva 61. Vesić, D. (2004), „Proces privatizacije i nivo korupcije”, Beograd
202. Vuković, S. (2003), Korupcija i vladavina prava, , Beograd 63. Unger, B., (2007) The
203. Scale and Impacts of Money Laundering, Cheltenham, UK Northampton, Ma, USA.
204. European Evidence Warrant - (COM(2003)688 од 14. XI. 2003 г.);
205. Economic and Social Council, Review of Priority Themes, Implementation of the Naples Political Declaration and Global Action Plan against Organised Transnational Crime, report of the Secretary-General, UN doc. E/CN.15/1996/2.
206. Компилација на инструменти на Советот на Европа, Корупција и организиран криминал, Фер и ефикасна правда, Административно право, Скопје, 2005;
211. Ferwerda, J. (2012). The Multidisciplinary Economics of Money Laundering, Utrecht: NL, Ridderprint.
212. Ferwerda, J., Deleanu, I.S., van den Broek, M & Unger, B. (2013). Performing in the books – Assessing countries’ anti money laundering policy in the light of strategic reporting, Tjalling C. Koopmans working paper.
213. Financial Crimes Enforcement Network [FinCEN] (2013). Application of FinCEN’s Regulations to Persons Administering, Exchanging, or Using Virtual Currencies. Virginia: US.

-
214. Fisher, I. (2006). *The Purchasing Power of Money: Its' Determination And Relation to Credit Interest And Crises*. Cosimo, Inc.
215. Gabaix, X., Laibson, D., Moloche, G., & Weinberg, S. (2006). Costly information acquisition:
216. Experimental analysis of a boundedly rational model. *The American Economic Review*, 96(4), 1043-1068.
217. Gao, S., Xu, D., Wang, H., & Wang, Y. (2006). Intelligent anti-money laundering system. Paper presented at the IEEE Service Operations and Logistics, and Informatics Conference, 851-856.
218. Gao, S. & Xu, D. (2009). Conceptual modeling and development of an intelligent agent-assisted decision support system for anti-money laundering. *Expert Systems with Applications*, 36, 1493–1504.
219. Gelemerova, L. (2008). On the frontline against money-laundering: the regulatory minefield.
220. *Crime, Law and Social Change*, 52(1), 33-55.
221. Giesen, I. & Kristen, F.G.H. (2014). Liability, Responsibility and Accountability: Crossing Borders, *Utrecht Law Review*, 10(3), 1-13.
222. Gilmore, W.C. (1999). *Dirty Money: The Evolution Of Money-Laundering Counter Measures*, 2nd edition, Strasbourg: Council of Europe Press.
223. Glaser, B. & Strauss, A. (1967). *The Discovery of Grounded Theory*. Chicago: Aldine.
224. Glaser, F., Kai, Z., Haferkorn, M., Weber, M. & Sieiring, M. (2014). Bitcoin - asset or currency?
225. Revealing users' hidden intentions. Twenty Second European Conference on Information Systems.
226. Gonzalez-Garcia, J. & Pastor, P. (2009). Benford's Law and Macroeconomic Data Quality. IMF
227. Working Paper No. WP/09/10, Statistics Department, International Monetary Fund, Washington, DC.
228. Goyal, S. (2007). *Connections: an introduction to the economics of networks*, New Jersey: US, Princeton University Press.
229. Grewal, D. & Marmorstein, H. (1994). Market Price Variation, Perceived Price Variation, and
230. Consumers' Price Search Decisions for Durable Goods. *Journal of Consumer Research*, 21(3), 453-460
231. Grinberg, R. (2011). BitCoin: An Innovative Alternative Digital Currency. *Hastings Science & Technology Law Journal*, 4, 159-208.
232. Gu, B., & Hitt, L. (2001). Transaction costs and market efficiency. *ICIS 2001 Proceedings*.
233. Gutmann, P. M. (1977). The subterranean economy. *Financial Analysts Journal*, 33(6), 26-27.
234. Hamermesh, D. S. (2007). Viewpoint: replication in Economics. *Canadian Journal of Economics*, 40(3), 715-733.
235. Hill, T. P. (1995). A statistical derivation of the significant-digit law. *Statistical Science*, 10, 354-363.
236. Hinterseer, K. (2002). *Criminal finance: The political economy of money laundering in a comparative legal context*. Alphen aan den Rijn: NL, Kluwer Law International.
237. Hirshleifer, D., Hou, K., Teoh, S.H. & Zhang, Y. (2004). Do investors overvalue firms with bloated balance sheets? *Journal of Accounting and Economics*, 38, 297–331.
238. Holz, C. A. (2003). Fast, clear and accurate: How reliable are Chinese output and economic growth statistics? *The China Quarterly*, 173, 122-163.

-
- 242.Lawson, T. (2006). The nature of heterodox economics. *Cambridge Journal of Economics*, 30, 483-505.
- 243.Leemis, L. M., Schmeiser, B. W., & Evans, D. L. (2000). Survival distributions satisfying
- 244.Benford's law. *The American Statistician*, 54(4), 236-241.
- 245.Levi, M. & Reuter, P. (2006). Money Laundering: A Review of Current Controls and their
- 246.Consequences. *Crime and Justice: An Annual Review of Research*, 34, 289-375.
- 247.Litwak, E. & Hylton, L.F. (1962). Interorganizational analysis: A hypothesis on coordinating
- 248.agencies. *Administrative Science Quarterly*, 6, 395-420.
- 249.Luther, W.J. & Olson, J. (2013). Bitcoin is Memory. *Journal of Prices & Markets*, 3(3), 22-33.
- 250.Lyssiotou, P., Pashardes, P., & Stengos, T. (2004). Estimates of the black economy based on
- 251.consumer demand approaches. *The Economic Journal*, 114(497), 622-640.
- 252.Manne, H. G. (1966). Insider trading and the stock market. New York, US: Free Press.
- 253.Marques, J.F.& Dehaene, S. (2004). Developing Intuition for Prices in Euros: Rescaling or
- 254.Relearning Prices?, *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 10(3), 148-155.
- 255.Masciandaro, D. & Portolano, A. (2004). Financial Policies: Offshore Centres and Competition
- 256.in Regulation: The Laxity Problem. In D. Masciandaro (Ed) *Global Financial Crime: Terrorism,*
- 257.*Money Laundering and Offshore Centres*, Farnham: UK, Ashgate.
- 258.Masciandaro, D. (2007). Economics: the demand side. In D. Masciandaro, E. Takáts, and B.
- 259.Unger (Eds) *Black finance. The economics of money laundering*, Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- 260.Masciandaro, D., Takáts, E. & Unger, B. (2007). *Black finance: the economics of money laundering*.
Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- 261.Maurer, B., Nelms, T.C. & Swartz, L. (2013). When perhaps the real problem is money itself! The practical
materiality of Bitcoin, *Social Semiotics*, 23(2), 261-277.
- 262.Merton, R.C. (1973). An Intertemporal Capital Asset Pricing Model, *Econometrica*, 41(5), 867-887.
- 263.Michalski, T. & Stoltz, G. (2013). Do countries falsify economic data strategically? Some evidence
that they might. *Review of Economics and Statistics*, 95(2), 591-616. 165
- 264.Miles, M.B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*.
265.Beverly Hills: Sage Publications.
- 266.Monroe, K. B. (1990). *Pricing: Making profitable decisions*. New York, US: McGraw-Hill.
- 267.Morrow, J. (2010). Benford's Law, families of distributions and a test basis. Mimeo
- 268.Nakamoto, S. (2008). Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System.
- 269.Naumovska, I. (2014). Societal dynamics can compromise financial markets' efficiency. PhD dissertation
written at the Rotterdam School of Management, Erasmus University.
- 270.Newcomb, S. (1881). Note on the frequency of use of the different digits in natural numbers. *American
Journal of Mathematics*, 4(1), 39-40.
- 271.Nigrini, M. (1996). A taxpayer compliance application of Benford's law. *Journal of the American
Taxation Association*, 18(1), 72-91.

-
272. Nigrini, M. J. & Mittermaier, L. J. (1997). The use of Benford's law as an aid in analytical procedures. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 16(2), 52-ff.
273. North, D. C. (1994). Economic performance through time. *American Economic Review*, 84, 359–368.
274. Nye, J. & Moul, C. (2007). The political economy of numbers: on the application of Benford's law to international macroeconomic statistics. *The BE Journal of Macroeconomics*, 7(1), 1-14.
275. O'Dwyer, K.J. & Malone, D. (2014). Bitcoin mining and its energy footprint. *The International*
276. System Safety Society/ CIICT 2014. Organization for Economic Cooperation and Development [OECD] (2011). Towards a better understanding of the informal economy, by Andrews, D., Caldera Sánchez, A., and Johansson,
277. A., OECD Economics Department Working Papers 873 Ogunc, F. & Yilmaz, G. (2000). Estimating the underground economy in Turkey. Research Department of the Central Bank of the Republic of Turkey, working paper.
278. Paar, C., Pelzl, J. & Preneel, B. (2010). *Understanding Cryptography: A Textbook for Students and Practitioners*. New York: US, Springer.
279. Pauwels, K., Srinivasan, S. & Franses, P. H. (2007). When do price thresholds matter in retail categories? *Marketing Science*, 26(1), 83-100.
280. Pearson, K. (1895). Note on regression and inheritance in the case of two parents. *Proceedings of the Royal Society of London*, 58(347-352), 240-242.
281. Peng, L. & Xiong, W. (2006). Investor attention, overconfidence and category learning. *Journal of Financial Economics*, 80, 563–602.
282. *European Financial Management*, 13(3), 394–422. Pettitt, A. N. & Stephens, M. A. (1977). The Kolmogorov-Smirnov goodness-of-fit statistic with discrete and grouped data. *Technometrics*, 19(2), 205-210.
283. Pieth, M. & Aiolfi, G. (2003). The private sector become active: The Wolfsburg process. *Journal of Financial Crime*, 10(4), 359-365.
284. Plassaras, N.A. (2013). Regulating digital currencies: bringing BITCOIN within the reach of the IMF. *Chicago Journal of International Law*, 14, 1-26.
285. Preis, T., Moat, H.S., Stanley, H.E. & Bishop, S.R. (2012). Quantifying the Advantage of Looking Forward. *Scientific Reports*, 2, 350-ff.
286. Raimi, R. A. (1976). The first digit problem. *American Mathematical Monthly*, 83(7), 521-538.
287. Raman, K. & Bass, F.M. (1988), A General Test of Reference Price Theory in the Presence of Threshold Effects. University of Texas at Dallas working paper.
288. Rauch, B., Götttsche, M., Brähler, G. & Engel, S. (2011). Fact and Fiction in EU-Governmental Economic Data. *German Economic Review*, 12(3), 243-255.
289. Rauch, B., Götttsche, M., Brähler, G. & Kronfeld, T. (2014). Deficit versus social statistics:
290. empirical evidence for the effectiveness of Benford's law. *Applied Economics Letters*, 21(3), 147-151.

-
291. Rawski, T. G. & Xiao, W. (2001). Roundtable on Chinese economic statistics introduction. *China Economic Review*, 12(4), 298-302.
292. Reid, F. & Harrigan, M. (2011). An Analysis of Anonymity in the Bitcoin System. *ArXiv:1107.4524*.
293. Reshef, D.N., Reshef, Y.A., Finucane, H.K., Grossman, S.R., McVean, G. & Turnbaugh, P.J. (2011). Detecting novel associations in large data sets. *Science*, 334(6062), 1518-1524.
294. Reuter, P., & Truman, E. M. (2004). Chasing dirty money: Progress on anti-money laundering.
295. Washington: US, Institute for International Economics. Robinson, J.A. (2010). Elites and institutional persistence. *World Institute for Development*
296. Economics Research, Working paper, 85. Ross, H. E., & Murray, D. J. (1996). EH Weber on the tactile senses. Hove: UK, Taylor & Francis.
297. Ross, S., & Hannan, M. (2007). Money laundering regulation and risk-based decision-making. *Journal of Money Laundering Control*, 10(1), 106-115.
298. Ross, S.A. (1976). The arbitrage theory of capital asset pricing. *Journal of Economic theory*, 13, 341-360.
299. Rossini, R. G., & Thomas, J. J. (1990). The size of the informal sector in Peru: A critical comment on Hernando de Soto's *El Otro Sendero*. *World Development*, 18(1), 125-135.
300. Rothstein, H., Sutton, A. J. & Borenstein, M. (2005). Publication bias in meta-analysis: prevention, assessment and adjustments. Chichester: UK, John Wiley & Sons.
301. Rubin, A., & Babbie, E. R. (2011). Research methods for social work. Belmont: US, Cengage Learning.
302. Rubinstein, A., & Tversky, A. (1993). Naive Strategies in Zero-Sum Games, *Sackler Institute of Economic Studies*.
303. Samuelson, P.A. & Nordhaus, W.D. (2001). *Economics*, 17th edition, New York: US, McGraw-Hill.
304. Samuelson, W. F., & Bazerman, M. H. (1985). Negotiation under the winner's curse. *Research in Experimental Economics*, 3, 105-138.
305. Santora, M., Rashbaum, W. K. & Perlroth, N. (28 May 2013). Online currency exchange accused of laundering \$6 billion. *NY Times*. Schäfer, C., Schräpler, J., Müller, K. & Wagner, G.G. (2004). Automatic identification of faked and fraudulent interviews in surveys by two different methods. *Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung*, 441.
307. Schauer, F. & Wise, V.J. (1997). Legal positivism as legal information. *Cornell Law Review*, 82(5), 1080-1110.
308. Schneider, F., & Enste, D. (2000). Shadow Economies Around the World Size, Causes, and Consequences. *IMF Working Paper* 00/26.
309. Schneider, F., & Enste, D. (2002). *The shadow economy: an international survey*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
310. Schneider, F., Buehn, A., & Montenegro, C. E. (2010). New Estimates for the Shadow Economies all over the World. *International Economic Journal*, 24(4), 443-461.

-
311. Schott, P. A. (2006). Reference guide to anti-money laundering and combating the financing of terrorism. World Bank Publications.
312. Shannon, C. (1948). The bell technical journal. A Mathematical Theory of Communication, 27(4), 379-423.
313. Shima, I. (2005). The Shadow Economy in Norway: Demand for Currency Approach. The IUP Journal of Monetary Economics, 1, 61–78.
314. Simon, J. L. (1969). A further test of the kinky oligopoly demand curve. The American Economic Review, 59, 971-975.
315. Holz, C. A. (2014). The quality of China's GDP statistics. China Economic Review, 30, 309-338.

Дополнителни електронски извори:

316. Vasquez, FATF Report on Professional Money Laundering, 2018, достапно:
<http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/Professional-Money-Laundering.pdf>
317. Transparency International, податок достапно:
<https://www.transparency.org/cpi2018>
318. Financial Tracking Service, достапно:
<https://fts.unocha.org/>
319. Извештај за проценка на корупцијата во Македонија, Македонски центар за меѓународна соработка, Скопје 2016 година, достапно:
<http://www.mcms.mk/images/docs/2016/izvestaj-za-procenka-na-korupcijata-2016.pdf>
320. Државен завод за статистика, достапно:
<http://www.stat.gov.mk/OblastOpsto.aspx?id=7;>
321. Pedić, Nefinancijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprječavanja pranja novca, достапно на:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:l24016>
322. The FATF Recommendations, достапни:
<https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html>
323. Methodology FOR ASSESSING TECHNICAL COMPLIANCE WITH THE FATF RECOMMENDATIONS AND THE EFFECTIVENESS OF AML/CFT SYSTEMS, достапно:
<http://www.egmontgroup.org>
324. World Economic Forum, достапно:
<https://www.weforum.org/agenda/2018/06/law-too-slow-for-new-tech-how-keep-up/>
326. International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation, достапно:
http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf

327. High-risk and other monitored jurisdictions, доступно:

[http://www.fatf-gafi.org/publications/high-riskandnon-cooperativejurisdictions/more/more-on-high-risk-and-non-cooperative-jurisdictions.html?hf=10&b=0&s=desc\(fatf_releasedate\)](http://www.fatf-gafi.org/publications/high-riskandnon-cooperativejurisdictions/more/more-on-high-risk-and-non-cooperative-jurisdictions.html?hf=10&b=0&s=desc(fatf_releasedate))

328. Improving Global AML/CFT Compliance: On-going Process - 19 October 2018, доступно:

329. <http://www.fatf-gafi.org/publications/high-riskandnon-cooperativejurisdictions/documents/fatf-compliance-october-2018.html>

330. Dialogue on FinTech and RegTech: Opportunities and challenges, доступно:

<http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/fintech-regtech-mar-2016.html>

331. Regulation of virtual assets, доступно:

<http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/regulation-virtual-assets.html>